

ISSN 2306-6106

AUDITIMI PUBLIK

KLSH

KËRKIMORE

SHKENCORE

INFORMATIVE

REVISTË 4 - MUJORE

Nr.15

2017

ALSAI

EUROSAI

INTOSAI

KONTROLI I LARTË I SHTETIT
Experientia mutua omnibus prodest

AUDITIMI PUBLIK

REVISTË KATËRMUJORE
kërkimore-shkencore-informative
shqip-anglisht

Nr. 15/2017, Tiranë

ISSN 2308-6106

Viti i VI-të i botimit 2017

Shtator-Dhjetor 2016

Seria : botime KLSH - 02/2017/69

Titulli:

AUDITIMI PUBLIK NR. 15

Redaktorë : Irena Islami

Redi Ametllari

Art Design: Elisa Metaj

Seria : botime KLSH - 02/2017/69

Shtypur në Shtypshkronjën "CLASSIC PRINT"

Tiranë 2017

ALBANIAN SUPREME AUDIT INSTITUTION

Experientia mutua omnibus prodest

PUBLIC AUDIT

EVERY FOUR MONTHS MAGAZINE

of research, science and information
in Albanian and in English

No. 15/2017, Tirana

ISSN 2308-6106

September- December 2016

Series:Publications ALSAI - 02/2017/69

BORDI SHKENCOR

Dr. Bujar Leskaj , Kryetar i KLSH	Kryetar
Prof. Dr. Omer Stringa Profesor, Fakulteti i Ekonomisë (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Dhori Kule , Dekan, Fakulteti i Ekonomisë (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Jorgji Bollano , Kryetar i Këshillit Kombëtar të Kontabilistëve	Anëtar
Prof.Dr. Skënder Osmani , Fakulteti i Gjeologjisë dhe Minierave	Anëtar
Prof. Dr. Ardian Nuni , Fakulteti i Drejtësisë	Anëtar
Prof. Dr. Sotiraq Dhamo , Përgjegjës i Departamentit të Kontabilitetit FE (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Aurela Anastasi , Akademik, Fakulteti i Drejtësisë (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Argita Berisha , Profesor, Fakulteti i Drejtësisë (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Lindita Lati , Drejtore e Përgjithshme, KLSH	Anëtar
Prof. Dr. Heinz-Dieter Wenzel , Profesor, Universiteti i Bambergut, Gjermani	Anëtar
Dr. Igor Soltes , ish-President i Gjykatës së Auditimit të Sllovenisë	Anëtar
Dr. Sang M. Lee , Universiteti i Nebraskës, SHBA	Anëtar
Prof. Dr. Tonin Kola , Profesor, Fakulteti i Ekonomisë (UT)	Anëtar
Prof. As. Dr. Sazan Guri , Instituti “ G& G Group”	Anëtar
Prof.As. Dr. Manjola Naço , Drejtore e Përgjithshme, KLSH	Anëtar
Prof.As.Dr. CPA Hysen Çela , Kryetar i IEKA, Managing Partner,nH EuroConsult	Anëtar
Prof. As.Dr. Flutura Kola , Profesor, Fakulteti i Drejtësisë (UT)	Anëtar

SEKRETARIATI

Irena Islami

Sekretare Kolegjiumi

INDERUAR LEXUES !

Kolana e botimeve të KLSH-së për vitin 2017 fillon me një nga botimet më të rëndësishme të KLSH-së, numrin e 15-të të Revistës Kërkimore Shkencore “Auditimi Publik”, në vitin e pestë të saj.

Në këtë numër të 15-të të Revistës kanë kontribuar me shkrimet e tyre personalitete të njohura të auditimit të jashtëm publik nga Gjykata Europiane e Audituesve, pedagogë të Fakultetit të Ekonomisë, drejtues të KLSH-së, etj.

Revista po vijon me sukses rrugën e nisur, mbështetur edhe në moton e Kongresit të XXII-të të INTOSAI-t që u zhvillua vitin e kaluar në Abu Dhabi, *“Institucionet Supreme të Auditimit në shërbim të qytetarëve”* dhe në frymën që përshkoi këtë Kongres në drejtim të menaxhimit të burimeve njerëzore *“Të bashkuar në ambicie dhe vendosmëri”*.

Janë të ftuar të publikojnë punimet dhe opinionet e tyre kontabilistë, financierë, ekonomistë të përgjithshëm, specialistë të enteve publike dhe private, akademikë, ekspertë të shoqërisë civile, profesionistë të pavarur si dhe çdo i interesuar që gjen me vend trajtimin e një çështjeje të caktuar me interes në auditimin dhe vlerësimin e administrimit publik të vendit, bazuar në moton e INTOSAI *“Experientia mutua omnibus prodest (Eksperiencia e Përbashkët ju shërben të gjithëve)”*.

Bordi Shkencor i Revistës ju fton të shprehni vërejtjet dhe sugjerimet tuaja në funksion të përmirësimit, të rritjes së cilësisë dhe efikasitetit të saj me qëllim që kjo Revistë Shkencore, të jetë një mundësi më shumë për zhvillimin e debatit në fushën e auditimit dhe më gjerë.

Adresa e redaksisë

Kontrolli i Lartë i Shtetit

Bulevardi “ Dëshmorët e Kombit”, nr. 3,

Tiranë Tel./ Fax. 04/ 228485, Tel. 04/ 251267

Web-site: www.klsh.org.al, E-mail: revista@klsh.org.al, klsh@klsh.org.al

PËRMBAJTJA

TITULLI	AUTORI	FAQE
Deklarata e Abu Dhabit	INCOSAI XXII	11
Efektet e kursit të këmbimit mbi bilancin tregtar, në kushtet e ekonomisë shqiptare	Prof. Dr. Tonin Kola & Prof. Ass. Dr. Elida Liko <i>Fakulteti Ekonomik, Universiteti i Tiranës</i>	17
Optimizimi i arbitrazhit valutor, një metodë për të gjurmuar fitimet në një mjedis riskoz	Dr. Rinald Muça <i>Drejtor i Departamentit të Auditimit të Performancës në KLSH</i>	27
Auditimi i Brendshëm dhe Menaxhimi i Riskut Operacional	MSC. Merita Bejtja & MBA. Ledia Bregu <i>Fakulteti Ekonomik, Universiteti i Tiranës</i>	39
Projekti IPA në Ballkanin Perëndimor	Dennis Wernerues, Auditues i Lartë, Gjykata Europiane e Audituesve <i>Botuar në Nr.11 të Revistës së ECA-s</i>	55
Risqet në publik, prej disproporcionit të taksave dhe shërbimeve	Prof. Dr. Sazan Guri <i>"G&G" Group</i>	63

Auditi <i>offshore</i> dhe ndikimi i tij në ekonominë shqiptare	Prof.Assoc.PhD Dorina Kripa <i>Fakulteti Ekonomik, Universiteti i Tiranës</i> & MSc Dorina Ajasllari <i>Deloitte Albania</i>	75
Instrumentet Financiarë të Bashkimit European	Rosmarie Carroti, Kryeredaktore <i>Marrë nga Nr.11 i Revistës së ECA-s</i>	91
Rritja e kapaciteteve globale, për një komunitet auditimi të fortë dhe profesional	Heather Santos, Kryeredaktore <i>Revista e INTOSAI, Vjeshtë 2016</i>	97
Performanca e Buxhetimit: Një diskurs mbi vlerën e shtuar të BE-së	Alex Brenninkmeijer, anëtar i Gjykatës Europiane të Audituesve <i>Botuar në Nr.11 të Revistës së ECA-s</i>	101
Info nga vendi	Aktivitete të KLSH-së (Shtator-dhjetor 2016)	113
Destinacioni 2030: Auditimi i kapaciteteve për zbatimin e Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm	Iniciativa për Zhvillim e INTOSAI-t (IDI) <i>Botuar në Nr. 22 të Revistës së EUROSAT</i>	159
Zyra Kombëtare e Auditimit të Islandës	Profil	165

CONTENT

TITLE	AUTHOR	PAGE
The Abu Dhabi Declaration	INCOSAI XXII	171
Effects of exchange rate on the commercial balance in the Albanian economy	Prof. Dr. Tonin Kola & Prof. Ass. Dr. Elida Liko, UT Faculty of Economy, University of Tirana	177
Using Excel's solver to optimize currency arbitrage	Dr. Rinald Muça Director of Performance Audit Department Albanian Supreme Audit Institution	187
Internal Audit and Operational Risk Management	MSC. Merita Bejtja & MBA. Ledia Bregu Faculty of Economy, Universities of Tirana	195
EU pre-accession assistance for strengthening administrative capacity in the Western Balkans: A meta-audit	Dennis Wernerus Senior auditor, European Court of Auditors Published in No.11 of ECA Journal	209
Public risks, a consequence of tax and services disproportion	Prof. Dr. Sazan Guri "G&G" Group	217

Offshore Audit and its impact in the Albanian economy	Prof.Assoc.PhD Dorina Kripa Faculty of Economy, University of Tirana & MSc Dorina Ajasllari Deloitte Albania	231
EU financial instruments	Rosmarie Carroti Editor in Chief, ECA Journal	245
Cultivating capacity, for a more robust, prominent and professional audit community of the future	Heather Santos INTOSAI Journal, Autumn 2016	251
Performance Budgeting: A Discourse on EU Added Value	Alex Brenninkmeijer, Member of European Court of Auditors Published in No.11 of ECA Journal	253
The Chronicles of ALSAI	Events and activities of ALSAI (September-December 2016)	267
Destination 2030: Auditing the preparedness for implementation of SDGs	INTOSAI Development Initiative (IDI) Published in No. 22 of EUROSAI Journal	311
The Icelandic National Audit Office	Profile	317

DEKLARATA E ABU DHABIT

Në datat 5-11 dhjetor 2016, në Abu Dhabi të Emirateve të Bashkuara Arabe zhvilloi punimet Kongresi INCOSAI XXII i INTOSAI-t. Kongresi organizohet një herë në çdo tre vjet dhe është aktiviteti më i rëndësishëm i INTOSAI-t, Organizatës Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit(SAI-t), e cila mbledh 192 SAI anëtare dhe 5 vëzhguese.

Në datat 5-11 dhjetor 2016, në Abu Dhabi të Emirateve të Bashkuara Arabe zhvilloi punimet Kongresi INCOSAI XXII i INTOSAI-t. Kongresi organizohet një herë në çdo tre vjet dhe është aktiviteti më i rëndësishëm i INTOSAI-t, Organizatës Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit (SAI-t), e cila mbledh 192 SAI anëtare dhe 5 vëzhguese.

Temat e Kongresit të XXII-të:

1. Si INTOSAI mund të kontribuojë në Axhendën 2030 të OKB-së për Zhvillim të Qëndrueshëm, duke përfshirë qeverisjen e mirë dhe forcimin e luftës kundër korrupsionit?

2. Profesionalizmi: çfarë mund të nxisë besueshmërinë e INTOSAI-t për ta bërë një organizatë ndërkombëtare me impakt?

Kongresi diskutoi dhe miratoi strategjinë e re të zhvillimit të INTOSAI-t 2017-2022, përditësimin e plotë të standardit ndërkombëtar ISSAI 30, “Kodit të Etikës”, si dhe ISSAI të tjera të reja që kanë dalë nga praktikat e mira të punës audituese në të gjithë botën.

Deklarata e Abu Dhabit

A. Prezantim

1. Mbledhur në Emiratet e Bashkuara Arabe në dhjetor 2016 në Kongresin e INCOSAI XXII, Organizata Ndërkombëtare e

Institucioneve Supreme të Auditimit (INTOSAI) miratoi Deklaratën e Abu Dhabit.

2. Deklarata e Abu Dhabit u hartua në bazë të kontekstit të mëposhtëm:

Së pari, procesi i planifikimit strategjik, rezultoi në një plan të ri strategjik për 2017-2022, me synimin për të rritur kontributin e SAI-ve në përforsimin e llogaridhënies dhe transparencës në menaxhimin financiar publik në të gjithë botën;

Së dyti, rishikimi i statuteve të INTOSAI-t, për t'i përshtatur ato me strukturën aktuale, strategjinë dhe objektivat, me qëllim që të përmbushin më mirë nevojat e anëtarëve dhe palëve të interesit;

Së treti, miratimi nga OKB-ja i 17 Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm (SDG-të) në kuadër të Axfordës 2030 për Zhvillim të Qëndrueshëm, e cila përforcon nevojën dhe kërkesën për një auditim publik efektiv;

Së katërti, ngritja nga Komiteti i Shkëmbimit të Njohurive të një Portalit të Përbashkët, për të lehtësuar shkëmbimin e dijeve; dhe së fundmi, miratimi nga INTOSAI i një kornize të re për prononcimet profesionale, si pjesë e përpjekjeve të vazhdueshme për të përmirësuar standardet e INTOSAI-t dhe procesin e vendosjes së standardeve.

B. Ofrimi i një zëri publik gjithëpërfshirës

3. Në Deklaratën e Pekinit në 2013, INTOSAI ka shprehur ambicien për të krijuar një **zë global** mbi auditimin publik. Kjo ambicie është inkorporuar në strategjinë e re të miratuar 2017-2022 dhe i parashtrohet disa sfida organizatës sonë me qëllim rritjen e impaktit.
4. Në një nivel global, INTOSAI është angazhuar për të forcuar traditën e saj të gjatë të bashkëpunimit me Kombet e Bashkuara. SDG-të i ofrojnë INTOSAI-t një mundësi të rëndësishme për të lëvruar më tej këtë marrëdhënie dhe për të siguruar që komuniteti i SAI-ve kontribuon me një zë në nivel global, rajonal dhe nën-rajonale mbi çështjet që lidhen me Axfordën 2030 të Zhvillimit të Qëndrueshëm.
5. INTOSAI po formalizon gjithashtu partneritetin me grupe kyçe të interesit. Për shembull, duke punuar përmes Komitetit Drejtues të Donacionit të INTOSAI për të koordinuar përpjekjet për zhvillimin e kapaciteteve, me qëllimin shkëmbimin e përvojave me komitetin e zhvillimit ndërkombëtar. INTOSAI planifikon që përgjatë viteve të forcojë më tej partneritetin me organizata ndërkombëtare, përfshirë ato që përfaqësojnë parlamentet, mini-

stritë e financave, shoqërinë civile, grupet e biznesit dhe trupat profesionale.

C. Një kontribut me peshë në Axhendën 2030 për Zhvillim të Qëndrueshëm

6. Kongresi identifikoi rëndësinë dhe interesin në kryerjen e auditimeve dhe punëve rishikuese mbi SDG-të, bazuar në katër qasje të ndryshme, siç janë shtjelluar në planin strategjik. Secila qasje do të mbështetet nga një kornizë përkatëse, e cila do të ndihmojë INTOSAI-n të përpilojë gjetjet kyçe nga puna e SAI-ve në këtë fushë. Mbi të gjitha, INTOSAI synon të shndërrohet në një zë të pavarur autoritativ për të adresuar sfidat me të cilat përballlet komuniteti global në planifikimin dhe implementimin e SDG-ve si dhe në raportimin mbi progresin e tyre.
7. INTOSAI planifikon të ofrojë një *feedback* sistematik në komunitetin tonë mbi çështjet e auditimit, në lidhje me SDG-të, si qasjet, metodologjitë dhe rezultatet, me qëllim që të angazhohet, të informojë dhe të inkurajojë SAI-et që të realizojnë një punë efektive në këtë fushë. Sakaq, INTOSAI do të ofrojë analiza dhe hulumtime periodike për palët ndërkombëtare të interesit mbi auditimin dhe çështjet e llogaridhënies në lidhje

me SDG-të, bazuar në eksperiencën e përbashkët të SAI-ve. Këto iniciativa synojnë të jenë një demonstrim efektiv i rëndësisë dhe dobishmërisë së rolit të INTOSAI-t dhe *output-it* të organizatave anëtare.

8. Për të ndjekur ambiciet tona mbi Axhendën 2030 të Zhvillimit të Qëndrueshëm, INTOSAI do të formojë një grup ekspertësh që do t'i raportojë Komitetit Mbikëqyrës mbi Çështjet Emergjente (SCEI). Ky grup, që do të përbëhet nga ekspertë të brendshëm dhe të jashtëm, do të mbikëqyrë zhvillimin dhe zbatimin e kornizave. Grupi do të jetë reagues dhe fleksibël në punën e tij dhe do të përfshijë grupet e punës së INTOSAI-t dhe burime të tjera të përshtatshme dhe efektive.
9. Kongresi identifikoi objektivat kyçe si më poshtë për grupin e ekspertëve, që do të adresohen në periudhën deri në Kongresin XXIII-INCOSAI në 2019:
 - Zhvillimi i kornizave për implementimin e katër qasjeve bazuar në iniciativat e SAI-ve dhe të një mekanizmi për monitorimin e progresit dhe mbledhjen e informacionit;
 - Përmes këtyre kornizave, të mbështesë hartimin e SDG-ve mbi informacionin me cilësi të

lartë dhe t'i bashkëndajë ato me komunitetin e SAI-ve; dhe

- Sigurimin e marrëdhënieve efektive me OKB dhe partnerë të tjerë të jashtëm, përfshirë raportimin e informacioneve dhe maksimizimin e vlerës në të ardhmen të simpoziumeve INTOSAI/OKB mbi këtë tematikë.

10. Qëllimi përfundimtar i INTOSAI-t është të mbështesë SAI-et që të japin një kontribut me peshë në Axhendën 2030 dhe të përmirësojnë kështu jetën e qytetarëve në botë.

D. Profesionalizmi

11. Qytetarët janë përfituesit kryesorë të auditimit publik. Është detyrë e SAI-ve të performojnë me auditime cilësore dhe t'i ofrojnë qytetarëve me raporte që mbështesin transparencën, llogaridhënien dhe besimin në qeverisje. Vetëm puna e mirë mund të bëjë ndryshim e vërtetë në jetët e tyre. Për ata, INTOSAI duhet të avancojë ambiciet e profesionalizmit.

12. Profesionalizimi është procesi i vazhdueshëm me të cilën individët dhe organizatat e tyre përfitojnë një nivel të lartë pavarësie, ekspertize, kompetence, sjellje etike dhe cilësi, mbështetur në standardet profesionale.

13. Realizimi i një kontributi me peshë në Axhendën 2030 për Zhvillim të Qëndrueshëm kërkon një angazhim nga të gjitha trupat e INTOSAI-t, që të rrisin mbështetjen profesionale për të gjithë SAI-et dhe stafet e tyre, duke u mundësuar atyre që të japin produkte me cilësi dhe në kohë.

INTOSAI po adreson këtë çështje përmes tre iniciativave të mëdha:

- Forcimin e procesit të standardbërjes së INTOSAI-t;
- Mbështetjen e profesionalizmit në nivel global, rajonal dhe të SAI-ve; dhe
- Shpalosjen e kornizës së matjes së performancës së SAI-ve.

Forcimin e standardbërjes së INTOSAI-t

14. INTOSAI ka krijuar Forumin e Prononcimeve Profesionale (FIPP) dhe ka rishikuar procesin për kornizën e prononcimeve profesionale (IFPP). Ekspertët teknikë të FIPP kanë përgjegjësinë kryesore për përmbajtjen, konsistencën dhe cilësinë e IFPP-së. FIPP e forcon INTOSAI-n si një hartues i standardeve ndërkombëtare dhe kontribuon në zhvillimin e standardeve të përshtatshme për auditimin e jashtëm publik.

15. Proceset e standard-bërjes së INTOSAI-t duhet të sigurojnë se SAI-et kanë akses në standardet ndërkombëtare të auditimit. Fokusi i vazhdueshëm në përmirësimin e cilësisë së prononcimeve profesionale dhe procesit të standard-bërjes do të ndihmojë të përmbushë misionin e INTOSAI-t për të përforcuar zhvillimin e kapaciteteve të SAI-ve. INTOSAI do të luajë një rol aktiv në promovimin e zbatimit të ISSAI-ve.

Profesionalizmi në nivel global, rajonal dhe SAI

16. INTOSAI, duke punuar ngushtësisht me Iniciativën e Zhvillimit (IDI), do të zgjerojë më tej përpjekjet në nivel global, rajonal dhe të SAI-ve për të mbështetur profesionalizmin e SAI-ve dhe stafit të tyre.

17. Në një nivel global, FIPP ka identifikuar nevojën për të forcuar përpjekjet e INTOSAI-t drejt kompetencave, aftësive profesionale, etikës, vlerave dhe sjelljes së audituesve në sektorin publik, në kornizën e INTOSAI-t mbi prononcimet profesionale. Një task-force drejtuar nga CBC do të vazhdojë të eksplorojë alternativat më të mira për të krijuar një themel solid për përforsimin e kompetencave dhe aftësive të audituesve në sektorin publik.

18. Për të lehtësuar implementimin e produkteve teknike të arritur në një nivel global, është esenciale që organizatat rajonale të INTOSAI-t të vazhdojnë të luajnë një rol kyç në komunikimin nga niveli global në nivelin SAI dhe *vice versa*. Të shtata organizatat rajonale të INTOSAI-t, së bashku me strukturat e tyre nënrajonale, kanë qenë një pikë qendrore e zhvillimit të INTOSAI-t për tre vitet e kaluara. CBC ka krijuar Forumin Rajonal të Zhvillimit të Kapaciteteve, e cila i dedikohet angazhimit me organizatat rajonale dhe nën-rajonale.

19. Në nivelin e SAI-t, iniciativat e zhvillimit profesional nga institucionet individuale mbeten thelbësore për arritjen e niveleve të larta të profesionalizmit. Këto përfshijnë: implementimin rigoroz të standardeve të INTOSAI-t; forcimin e integritetit dhe etikës; dhe trajnimin e vazhdueshëm profesional për drejtuesit dhe stafin.

Shpalosja e kornizës së matjes së performancës së SAI-t

20. Në INCOSAI XXII, Korniza e Matjes së Performancës së SAI-t (PMF) u miratua për përdorim nëpërmjet INTOSAI-t, si një mjet për vlerësimin e bazuar në prova të performancës së SAI-t të dhe për identifikimin e mundësive për

përmirësim. INTOSAI inkurajon përdorimin e kornizës, e cila është e aplikueshme për të gjitha format e SAI-ve, pavarësisht modelit të tyre organizativ, mandatit, kontekstit kombëtar dhe nivelit të zhvillimit.

E. Implementimi i Planit Strategjik të INTOSAI-t, 2017-2022

21. Plani i ri strategjik përfshin disa nga ambiciet e ngritura në Kongres dhe reflektoi Deklaratën e Abu Dhabit. Është e nevojshme për leadershipin e INTOSAI-t që të adresojë sfidat e organizatës sonë që të përmbushë këto ambicie me efektivitet.

22. Bordi Drejtues, me asistencën e Komitetit të Përhershëm mbi Çështjet Emergjente, katër komitetet kyçe dhe Sekretariati i Përgjithshëm, luajnë një rol thelbësor në monitorimin e progresit në realizimin e planit strategjik.

23. SCEI do të monitorojë prioritetet e INTOSAI-t për të siguruar që të jenë të integruara në strategjitë e ndryshme të INTOSAI-t dhe programet sipas qëllimeve strategjike.

24. Në INCOSAI XXIII në 2019, raporti i llogaridhënies do të ofrohet mbi aktivitetet e ndërmarra dhe deri në çfarë mase INTOSAI do të përmbushë objektivat e vendosura në planin strategjik.

Përktheu: Redi Ametllari

Drejtorja e Komunikimit, Botimit dhe Marrëdhënieve me Jashtë

EFEKTET E KURSIT TË KËMBIMIT MBI BALANCIN TREGTAR, NË KUSHTET E EKONOMISË SHQIPTARE

Rezultatet empirike mbështesin literaturën ekzistuese duke arritur në përfundimin se zhvlerësimi i monedhës është një politikë që nuk rekomandohet të përdoret për të përmirësuar bilancin tregtar.

**Nga: Prof. Dr. Tonin Kola & Prof. Ass.
Dr. Elida Liko, UT¹**

Në hapësira të ndryshme të lajmit haset jo rrallë një qendrim, i pabazuar në kërkimet shkencore, në lidhje me raportin kurs këmbimi-bilanc tregtar, ose, më saktë, të ndikimit të kursit të këmbimit në bilancin tregtar. Folësit e shkruesit, në shumicën e rasteve,

nisen nga konsiderata të përgjithshme teorike, pa u thelluar në kushtet specifike të ndërveprimit të kursit të këmbimit e bilancit tregtar. Në këtë mënyrë arrijnë në përfundime të gabuara duke i atribuar kursit të këmbimit një rol që nuk mund ta luajë në kushtet e ekonomisë shqiptare. Ata pretendojnë se ndryshimet në kurset e këmbimit ndikojnë në ndryshimin e vlerës së eksporteve dhe importeve duke ndryshuar dhe bilancin tregtar. Më poshtë do të shohim se ky konstatim/përfundim nuk është plotësisht i saktë.

Motivimi

Analiza e bilancit tregtar dhe politikave alternative që mund të ndihmojnë vendin me qëllim përmirësimit, ose të paktën moskeqësimit e deficitit tregtar kanë një rëndësi të madhe për tu analizuar. Rritja e

¹ Autorët janë pedagogë në Fakultetin Ekonomik të Universitetit të Tiranës

eksporteve është e një rëndësie jetike, sidomos për vendet e vogla e të hapura, si Shqipëria. Eksportet janë një burim thelbësor, i rëndësishëm e afatgjatë i rritjes ekonomike. Ato janë tregues sinjifikativ i rritjes së produktivitetit në një ekonomi, i cili do të nxiste Investimet e Huaja Direkte (Hoda, 2013). Orientimi i ekonomisë drejt prodhimit për eksport është paresor, në kushtet e rëja të zhvillimit të ekonomisë shqiptare në veçanti, dhe të asaj botërore në tërësi. Ato duhet të bëhen faktori më i qendrueshëm në rritjen e GDP-së. Kjo kërkon, ndër të tjera, rristurimin e prodhimit për eksport duke ju përgjigjur nevojave të tregut ndërkombëtar, nxitjen e prodhimeve që eksportohen në mënyrë perm-anente, (në kushtet kur një pjesë e mirë e eksporteve tona sot janë të varura nga kushtet e motit dhe konjunktura e çmimeve në tregjet nderkombetare), etj.

Teoria dhe praktika ekonomike pranojnë dhe rolin e kursit të këmbimit në nxitjen e eksporteve. Egziston një literaturë e bollshme e huaj dhe vendase që merr në analizë problematikën e ndikimit të kursit të këmbimit mbi bilancin tregtar.

Zhvillimi i ekonomisë botërore karakterizohet nga dy dukuri. Nga njera anë është zgjeruar tregtia e jashtme, gjë që rrit rolin e kursit të

këmbimit, kurse nga ana tjetër është rritur specializimi i vendeve, gjë që e zbeh rolin e kursit të këmbimit.

Historia e ekonomisë botërore faktori përdorimin e zhvlerësimit të mone-dhës vendase për të stimuluar eks-portet. Në vitet '80, '90, të shekullit të kaluar, ishin SHBA-të ato që e përdorën me sukses këtë politikë duke rritur eksportet e tyre drejt Europës e Japonisë. Në kohën e sotme është Kina që dallohet në përdorimin e kësaj politike megjithë debatet e kundër-shtimet e vazhdueshme të partnerëve të G20-ës.

Objekti kryesor i këtij studimi është përcaktimi i efektit të kursit real të këmbimit në bilancin tregtar në Shqipëri.

Rishikimi i literaturës

Ndikimi i kursit të këmbimit në bilancin tregtar është i analizuar kryesisht duke trajtuar më vete seritë kohore të importeve dhe eksporteve.

Mançellari, Mytkolli, Kola në një punim të vitit 1999 theksojnë se hapësirat për përdorimin e politikave të mundshme valutore për të ndikuar Bilancin tregtar janë shumë të ngushta.

Salko dhe Osmani (2002), kanë analizuar seritë kohore të eksporteve dhe importeve vetëm në lidhje me të dhënat aktuale dhe të shkuara të

kursit të këmbimit. Ata gjejnë një ndikim të mundshëm të zhvlerësimit mbi eksportet por jo mbi importet

Xhepa dhe Agolli (2002), kanë përdorur modelin e gravitetit me qëllim vlerësimin e tregtisë së jashtme në Shqipëri. Duke analizuar performancën e eksporteve Shqipëtare ata konkluduan se kursi i këmbimit është një instrument pak i rëndësishëm që mund të ndikoj performancën e tregtisë së jashtme.

Mançellari dhe Xhepa (2003), kanë analizuar eksportet si funksion i REER dhe kredisë private, ndërsa imp si funksion e REER dhe GDP real. Sipas tyre në afatgjatë imp janë më të ndjeshme ndaj kursit sesa exportet, por dhe ky ndikim është i papërfillshëm.

Sojlli dhe Shtylla (2006), kanë nxjerë konkluzionin se kursi i këmbimit është variabël i rëndësishëm makro-ekonomik për performancën afat shkurtër të importeve shqiptare, por jo të eksporteve dhe se në afat gjatë kursi ka ndikim më të madh se PBB.

Vika (2006) përdori Modelin e Korrektimit të Gabimit për gjetjen e një lidhjeje midis flukseve tregtare dhe ndryshimeve në të ardhurat, çmimeve relative dhe kurseve të këmbimit. Studimi tregon rolin më të madh që kanë të ardhurat reale mbi

flukset tregtare. Gjithashtu importet ndikohen më shumë nga çmimet relative. Eksportet mund të ndikohen në Afatgjatë nga kursi i këmbimit Lek/Euro.

Hoda (2012) studjon nëse vërtetohet kushti “Marshall-Lerner” në Shqipëri. Studimi arrin në përfundimin se flukset tregtare ndikohen në përgjithësi nga të ardhurat, por edhe kursi i këmbimit ka ndikim pozitiv në përmirësimin e Bilancit tregtar.

Pllaha (2013) duke analizuar efektin e “kurbes J” në tregtinë dy palëshe dhe ndikimin e nënçmimit të monedhës në bilancin tregtar ndërmjet Shqipërisë dhe partnerëve kryesorë tregtarë, arrin në përfundimin se zhvlerësimi real ka një ndikim në bilancin tregtar dypalësh, të paktën në aspektin afatgjatë.

Cakrani (2014) duke studjuar ndikimin e kursit të këmbimit mbi disa variabla makroekonomike në Shqipëri (midis tyre dhe eksport importin) arrin në përfundimin se kursi real i këmbimit nuk ka ndikim të rëndësishëm në ekonominë shqiptare.

Rezultatet e punëve të mëparshme empirike në lidhje me ndikimin e kursit të këmbimit në importet dhe eksportet në Shqipëri nuk janë uniforme. Kjo përcaktohet si nga gjatësia e periudhës kohore të marrë

në shqyrtim, ashtu dhe nga përfshirja ose jo e faktorëve të ndryshëm që ndikojnë këtë dukuri. Fokusi i këtij punimi do të jetë analiza e bilancit tregtar dhe jo seritë e veçuara të eksporteve dhe importeve.

Një analizë e shkurtër cilësore

Historia e ekonomisë botërore tregon se, në funksion të përmirësimit të bilancit tregtar janë të dy platformat, si zëvendësimi i importeve ashtu dhe stimulimi i eksporteve. Një pjesë e mirë e vendeve kanë treguar kujdes që zëvendësimin e importeve ta shohin si një politikë afatshkurtër. Mbivlerësimi kësaj platforme nga një pjesë e vendeve solli një farë mbylljeje të tyre ndaj tregut botëror, zhvilloi degë prodhimi ineffiçiente, çoi në ndërtimin e kapaciteteve të tepërta përpunuese, etj. Bilancet e tyre tregtare e perkeqesuan duke sjellë vështirësi të mëdha në financimin e tyre.

Nxitja e eksporteve konsiderohet si rruga më e mirë afatgjatë. Për një pjesë të mirë të vendeve orientimi nga eksporti ka rezultuar si strategji më e mirë se ajo e zëvendësimit të importeve. Tregtia botërore përjeton një frymë të theksuar liberalizimi e shprehur kjo, ndër të tjera, dhe në krijimin e marrëveshjeve të shumta të tregtisë së lirë si rajonale ashtu dhe mbarëbotërore.

Në kushtet e këtij zhvillimi të vrullshëm të tregtisë ndërkombëtare a ka vend për përdorimin e politikave valutore në stimulimin e eksporteve?

Autorë të ndryshëm kanë theksuar koston e lartë të përdorimit të zhvlerësimit të monedhës për të nxitur eksportet. Për vende si Shqipëria, me nivel të lartë importesh, zhvlerësimi i monedhës reflektohet shumë shpejt në rritjen e çmimeve të importeve dhe, për pasojë, dhe në rritjen e indeksit të çmimeve në tërësi. Pra, në rritjen e normës së inflacionit (Mançellari et. al. 1999).

Zhvlerësimi i monedhës vendase, duke ulur çmimet e mallrave për eksport të shprehur në monedhë të huaj, do të ulte dhe të ardhurat në monedhë të huaj. Që të mos ndodh kjo duhet që rritja relative e eksporteve (për shkak të çmimit më të ulët) të jetë më e madhe sesa ulja relative e çmimit. Pra nëse elasticiteti i kërkesës së të huajve për eksportet tona do të ishte i lartë.

E kundërta, zhvlerësimi i monedhës vendase rrit çmimin e të mirave të importit të shprehur në monedhë vendase dhe normalisht do të sillte uljen e importeve dhe, në kushte të tjera të pandryshueshme, ngushtimin e defiçitit tregtar. Kjo do të ndodhte nëse ulja relative e sasisë së importeve do të ishte më e madhe sesa rritja relative e çmimeve. Pra

nëse kërkesa për importe është elastike.

Në të dy rastet faktori përcaktues është elasticiteti i kërkesës. Ky fakt shprehet teorikisht në atë që quhet Kushti Marshall-Lerner. Sipas tij, ndryshimi i kursit të këmbimit do të ndikonte në vlerën e eksporteve ose importeve nëse shuma, në vlerë absolute, e elasticitetit të kërkesës për eksporte dhe importe është më e madhe sesa 1. Pra:

$$|\eta_x| + |\eta_{Im}| > 1$$

Ku η_x elasticiteti kërkesës për eksporte dhe η_{Im} elasticiteti i kërkesës për importe.

Nëse do të analizojm, qoftë dhe përciptas, elasticitetin e produkteve tona të eksportit do të shihnim se, duke përjashtuar riekportet (prodhimet me mall të porositësit), produktet primare dhe ato minerare kanë një elasticitet të ulët të kërkesës. Riekportet, në të kundërt, kanë elasticitet të lartë të kërkesës. Ndryshimi i kursit të këmbimit do të ndikonte vetëm tek pjesa e shpenzimeve në lekë për këto produkte, e cila nuk është e lartë. Zhvlerësimi i lekut reflektohet në uljen e këtyre shpenzimeve duke mundësuar nxitjen e aktivitetit prodhues, pra dhe të prodhimit për eksport. Nëse të ardhurat shtesë që vijnë si rezultat i rritjes së

eksporteve të këtyre produkteve riinvestohen në vend, atëherë do të kishin ndikim pozitiv në ekonomi.

Dy dukuri

Nobelisti Paul Krugman në vitin 1986 dhe 1987 analizoi dy dukuri që lidhen me raportin kurs këmbimi-bilanc tregtar. Dukuria e parë është “exchange rate pass-thought”. Shpjegimi i raportit kurs këmbimi-bilanc tregtar në këtë rast është i njëjtë me atë që njohim nga teoria. Pra, rivlerësimi i monedhës ul çmimet e mallrave të importit në monedhë të brendshme dhe rrit çmimin e mallrave të eksportit në monedhë të huaj duke stimuluar importet dhe frenuar eksportet. Zhvlerësimi do të kishte efekte të kundërta.

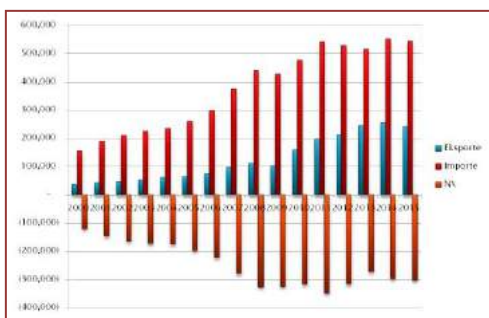
Dukuria e dytë është “pricing to-market”. Sipas saj, çmimet e importeve dhe eksporteve nuk ndryshojnë. Me rivlerësimin e monedhës vendase eksportuesit vendas nuk ndryshojnë çmimin, duke pranuar humbje. Synimi është të ruajnë segmentin e tregut që zotërojnë. Eksportuesit e huaj dhe importuesit vendas krijojnë fitime. Kjo politikë ndiqet atëherë kur kostot e rifutjes më vonë në treg janë më të mëdha se humbjet në periudhën e tanishme (nga mos rritja e çmimit). Nëse kostot e rifutjes në treg janë më të vogla atëherë mund të rritet çmimi i mallrave të eksportit duke

nxjerë fitime në periudhën kalimtare. Realiteti ka provuar se në kushte rivlerësimi exportuesit kanë ulur/ruajtur çmimet duke ulur fitimin, por kanë ruajtur segmentin e tregut, ndërsa në kushte zhvlerësimi nuk kanë preferuar zgjerimin e tregu por rritjen e fitimit në afatshkurtër duke rritur çmimet.

Si është gjendja e Bilancit tregtar në Shqipëri?

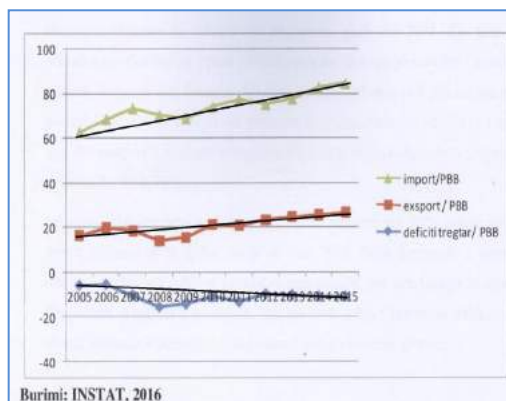
Bilanci ynë tregtar ka rezultuar në mënyrë permanente me deficit, i cili është thelluar vazhdimisht deri në vitin 2011. Deri në vitin 2013, për shkak të një konjunkturë të favorshme tregu për mineralet dhe rritje se eksportit të energjisë elektrike nga kushtet e favorshme të motit, kemi një farë ngushtimi të deficitit tregtar. Në vitin 2014 deficitin ka filluar përsëri të zgjerohet për shkak të përkeqësimit të konjunkturës së tregut për mineralet (kemi rënje të vazhdueshme të çmimit të lëndëve të para).

Figura 1 Ecuria e Bilancit tregtar

Në figurën 2 janë vendosur në të njëjtin grafik ecuria e eksporteve, importeve dhe bilancit tregtar ndaj PBB-së. Duke pranuar një zhvlerësim real të lekut shohim se kemi rritje të eksporteve, rritje të importeve dhe thellim të deficitit tregtar. Pra zhvlerësimi rrit si eksportet ashtu dhe importet, madje, rrit më shumë importet sesa eksportet, duke thelluar deficitin tregtar.

Figura 2. Kursi i këmbimit dhe bilanci tregtar

Analiza empirike

Metodologjia dhe vlerësimi

Eksportet neto përcaktohen si diferenca e eksportit me importin

$$NX = X - IM \quad (1)$$

Eksportet varen nga të ardhurat e huaja dhe kursi real i këmbimit, ndërsa importet nga të ardhurat e vendit dhe kursi real i këmbimit. Duke

bërë zëvendësime në ekuacionin e mësipërm përfitojmë

$$NX = X\left(Y^f, \frac{EP^f}{P}\right) - IM\left(Y, \frac{EP^f}{P}\right) \quad (2)$$

Në ekuacionin e mësipërm me e është shënuar kursi nominal i këmbimit, P dhe P^f janë cmimet në vend dhe jashtë, Y dhe Y^f janë të ardhurat në vend dhe jashtë.

Nëse supozojmë se kursi real i këmbimit është stacionar mund të shkruajmë

$$\ln TB_t = \beta_0 + \beta_1 \ln GDP + \beta_2 \ln GDP^f + \beta_3 \ln REER + u_t \quad (3)$$

TB_t përfaqëson raportin e eksporteve ndaj importeve, duke lejuar që të gjithë variablat të shprehën në formë logaritmi dhe heq nevojën për gjetjen e një indeksi të përshtatshëm të çmimeve që të shpreh bilancin tregtar në terma real.

Në përputhje me teorinë klasike shenja e prituri e β_1 mund të jetë si pozitive ashtu edhe negative. Shenja negative do të thotë se rritja e të ardhurave reale të vendit rrit vëllimin e importeve duke përkeqësuar bilancin tregtar. Nëse koeficienti del pozitiv do të thotë se rritja e të ardhurave reale në vend është shoqëruar me një rritje të mallrave zëvendësuese të importit në vend, duke përmirësuar bilancin tregtar.

Shenja e prituri e koeficientit β_2 është gjithashtu e pa përcaktuar qartë nga teoria ekonomike. Ajo mund të jetë ose pozitive ose negative. Shenja e këtij koeficienti varet në faktin nëse faktorët e anës të ofertës dominojnë faktorët e anës të kërkesës.

Kushti Marshall –Lerner plotësohet në rastin kur koeficienti β_3 është pozitiv, duke treguar se nënçmimi real çon në përmirësimin e bilancit tregtar.

Të dhënat e përdorura janë tre mujore, për periudhën e kohës 1996Q1 -2015Q4. Burimi i të dhënave është Banka Qendrore, Instituti i Statistikës dhe Eurostat. Për të hequr sezonalitetin e përfshirë në të dhënat tre mujore është përdorur metoda e mesatares rrëshqitëse.

Tabele: Analiza e dekompozimit të variancës VAR(1)

	Tre mujori	NX	Kursi i këmbimit	GDP	GDP _f
NX	1	.99216	.050153	.012865	.012608
	3	.99067	.050794	.013290	.013105
	6	.98889	.052091	.013275	.013621
	9	.98740	.053091	.013271	.014145
Kursi i këmbimit	1	.08073	.985460	.083979	.001415
	3	.08978	.974090	.111410	.001305
	6	.09377	.967700	.124810	.001033
	9	.09548	.965470	.128490	.000927
GDP	1	.00907	.048750	.980910	.011141
	3	.01193	.086634	.933170	.011398
	6	.01672	.143240	.880870	.013055
	9	.01901	.170870	.856330	.014472
GDP _f	1	.01650	.001960	.045067	.985540
	3	.01910	.001297	.076587	.963000
	6	.02591	.009494	.081829	.940390
	9	.03343	.028079	.074468	.916650

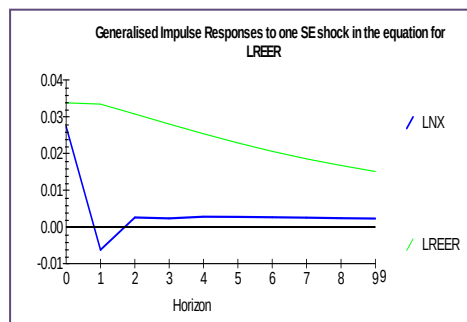
Pjesa kryesore e dekompozimit të variancës të bilancit tregtar është shpjeguar nga goditjet e vetë këtij variabli. Goditjet në kursin real të këmbimit shpjegojnë deri në 5.2 përqind të variancës të gabimit të parashikimit të bilancit tregtar. Goditjet në GDP reale shpjegojnë deri në 1.3 përqind të variancës të gabimit të parashikimit të bilancit tregtar. Goditjet në GDP e huaj shpjegojnë deri në 1.4 përqind të gabimit të parashikimit të bilancit tregtar pas tre tremujorësh.

Këto rezultate tregojnë se faktori kryesor që ndikon bilancin tregtar është kursi real i këmbimit i pasuar nga GDP –ja e huaj dhe ajo e vendit tonë.

Ndikimi i kursit real të këmbimit në bilancin tregtar është me i vogël në krahasim me atë të raportuar nga studime të ngjashme bazuar në të njëjten metodologji.

Faktorë të rëndësishëm që ndikojnë në variancën e gabimit të parashikimit të GDP-së reale kombëtare janë goditjet në kursin real të këmbimit që shpjegojnë deri në 17 përqind pasuar nga ndryshimet në bilancin tregtar.

Analiza e reagimit të impulsit

Efekti i një goditje në kursin real të këmbimit mbi bilancin tregtar është i menjëhershëm. Rritja e kursit real të këmbimit shoqërohet me ulje të madhe në bilancin tregtar pas një tremujori, më pas efekti shuhet gradualisht pas gjashtë muajsh.

Rezultatet empirike mbështesin literaturën ekzistuese duke arritur në përfundimin se zhvlerësimi i monedhës është një politikë që nuk rekomandohet të përdoret për të përmirësuar bilancin tregtar

Literatura

[1] Altin, T., Rucaj, E., and Frasheri, A., (2007), "Is Sustainable the Deficit of Current Account? The Case of Albania," *Bank of Albania Discussion Paper*

[2] Cakrani E, (2014), <http://www.doktoratura.unitir.edu.al/wpcontent/uploads/2014/05/Doktoratura> Edmira Cakrani, Fakulteti i Ekonomise, Departamenti i Ekonomiksit.pdf

[3] Drama, B., Herve, G., Shen, Y., and Amend, A., (2010), "The Effects of Real Exchange Rate on Trade Balance in Cote d'Ivoire: Evidence from the Cointegration Analysis and Error Correction Models," *MPRA Paper No. 21810*, <http://mpra.ub.unimunchen.de>

[4] Hernán, C. R., (2003), "Testing the Short and Long Run Exchange Rate Effects on Trade Balance: The Case of Columbia," <http://www.banrep.gov.co>

[5] Hoda A. (2013), "Roli i kursit të këmbimit në modelet e tregtisë ndërkombëtare; A plotësohet kushti Marshall-Lerner në rastin e Shqipërisë", Materiale diskutimi të Bankës së Shqipërisë, 12 (71) 2013.

[6] Kruegman P, (1986) "Pricing to Market When the Exchange Rate Changes," NBER Working Paper no, w1926

[7] Kruegman P, (1987) "Pricing to Market When the Exchange Rate Changes," ed. S. Arndt, and J. Richardson. Cambridge, MA, MIT Press, pp. pp. 48-70.

[8] Maçellari A, Mytkolli H, Kola T., (1997), "Leku në darën e zhvlerësimit", *Ekonomia dhe biznesi, numër 4*.

[9] Maçellari A, Mytkolli H, Kola T., (1999), "Roli i kursit të këmbimit dhe tranzicioni ekonomik", monografi, Shtëpia botuese Toena

[10] Mancellari, A. and Xhepa, S., (2003), "Sustainability of the Current Account Balance" The Fourth Conference of Bank of Albania

[11] Onafowora (2003), "Exchange Rate and Trade Balance in East Asia: Is there a J –Curve?" *Economic Bulletin, Vol 5, No 18, pp 1-13 Susquehanna University*

[12] Pllaha A. (2013), "Efekti i "Kurbës J" në tregtine dypalëshe; ndikimi i nënçmimit të monedhës në bilancin tregtar ndërmjet Shqipërisë dhe partnerëve kryesorë tregtarë", Materiale diskutimi të Bankës së Shqipërisë, 12 (71) 2013.

[13] Salko, D., and Osmani, M., (2002), "Several Macroeconomic Patterns for Albanian Economy over the Transition Period" The Second National Conference of Bank of Albania.

[14] Sojlli, E., and Shtylla, D., (2006), "Forecasting the Balance of Payment", Discussion material of Bank of Albania

[15] Tihomir, S., (2004), "The Effects of Exchange Rate Change on Trade Balance in Croatia," *IMF Working Paper No. 65*

[16] Xhepa, S. and Agolli, M., (2002), "Albanian's Foreign Trade through a Gravity Approach", <http://pde.ceu.hu>

**Nga: Prof. Dr. Tonin Kola & Prof.
Ass. Dr. Elida Liko, Universiteti i
Tiranës**

OPTIMIZIMI I ARBITRAZHIT VALUTOR NJË METODË PËR TË GJURMUAR FITIMET NË NJË MJEDIS RISKOS

Themeli i riskut është “rastësia”. E përkufizuar në mënyra të ndryshme, në fusha të ndryshme, studiuesit e konceptojnë rastësinë si dukurinë e ndryshimit të paparashikueshëm.

Dr. Rinald Muça, KLSH¹

Ky artikull synon të zgjidhë një problem të arbitrazhit valutor – ose të çdo arbitrazhi në përgjithësi – përmes optimizimit kompjuterik, duke përdorur Microsoft Excel. Arbitrazhi është procesi i shitblerjes së njëkohshme në dy apo më shumë tregje për të përfituar nga diferencat

mes çmimeve të aseteve identike (në rastin e këtij artikulli: të valutave).

Abstrakt

Ndonëse literatura e përkufizon arbitrazhin si një proces pa risk, për shkak se kohëzgjatja e angazhimit në proces është pothuajse zero, në realitet nuk është tamam kështu, sepse nga momenti i marrjes së informacionit e deri në momentin e dhënies së urdhrit për shitblerje kërkohet kohë për analizim. Shkurtimi i kësaj kohe është kritik në reduktimin e riskut të ndryshimeve të çmimeve përgjatë dinamikës së tregut. Për rrjedhojë artikulli do të prekë edhe disa përkufizime e dimensione të riskut, të cilat pasqyrojnë idetë e autorit dhe jo domosdoshmërisht ato klasike të literaturës financiare.

Artikulli prek gjithashtu edhe aspekte të përpunimit kompjuterik të të dhënave, në programe me të cilat

¹ Drejtor i Departamentit të Auditimit të Performancës

shumica e lexuesve janë të familjarizuar.

Fjalët kyç: *Risk, arbitrazh valutor, optimizim rrjeti, Solver.*

Pak Teori

Hyrje

Të gjithë e dimë se risku shoqëron një lojtar fati që bëhet gati të hedhë zarat, një pilot të Formula 1, apo një akrobat që do të eci mbi një litar të varur. Në këto dhe në gjithë aspektet e tjera të aktivitetit njerëzor, koncepti i riskut buron nga paaftësia jonë për të parashikuar të ardhmen, nga pamundësia përlllogaritëse e pasojave që mund të ketë një veprim i kryer sot prej nesh apo prej dikujt tjetër. E megjithatë duhet të jemi rigorozë në përkufizimin e riskut, sepse shumica e përdoruesve të tij i japin konceptit një ngjyrim negativ dhe shpeshherë konfuz.

Së pari, risku nuk mund të barazohet me pasigurinë. Një turist i huaj në Shqipëri, që ecën në një rrugë të pandriçuar ku pusetat janë të hapura sigurisht që po ndeshet me pasigurinë dhe ka të drejtë të ndihet deri diku i frikësuar. Gjithçka ndryshon kur bëhet fjalë për një shqiptar që banon në pallatin përbri, sepse ai/ajo e di se ku janë pusetat e hapura dhe mund ta menaxhojë rrugën për në shtëpi. Pavarësisht thjeshtësisë së shembullit

të sjellë, konkluzioni është i qartë: në pasiguri nuk disponohet informacion për të ardhmen dhe rrjedhimisht as shkallë e mundësisë së ndodhjes së një ngjarjeje të caktuar. Në risk ekziston si informacioni për të ardhmen, ashtu edhe probabiliteti që shoqëron këtë informacion (i nxjerrë në rrugë objektive apo subjektive). Psikologjikisht pra, koncepti i riskut është pozitiv, sepse i mundëson individit të përcaktojë shanset e tij dhe të menaxhojë rrugën drejt suksesit. *Risku rrjedhimisht nuk është veçse pasiguri e matshme.* Detyra e një menaxheri (risku) është pikërisht të shndërrojë pasigurinë në risk dhe të identifikojë strategjitë, instrumentat dhe kostot për ta shndërruar riskun në pasuri apo vlerë të shtuar.

Risku gjithashtu nuk duhet të përkëmbetet me rrezikun. Rrezik do të thotë mundësi për të humbur apo për t'u dëmtuar, ndërkohë që risk nënkupton shans jo vetëm për të humbur, por edhe për të fituar.

Matematikisht, risk do të thotë mundësi e ndodhjes së më shumë se një ngjarjeje në të ardhmen. Pikërisht këtu hyn në lojë analiza statistikore e riskut.

Evoluimi i konceptit “Risk”

A ndeshemi ne sot në Shqipëri dhe në botë me më shumë risk nga sa ndesheshin prindërit tanë? Apo

thjesht jemi bërë më të ndërgjegjshëm për risqet që na rrethojnë? Ose, nëse duam të jemi më “analitikë” në pyetjet që shtrojmë: A janë risqet sot, në cilësi dhe sasi, më të ndryshëm nga dje? Sociologët kanë një përgjigje më saktë sesa të tjerët: *Shoqëria jonë ndeshet me risqe të reja – ato të gjeneruara nga ne vetë*. Beck dhe Giddens bëjnë dallimin ndërmjet atyre që ata i quajnë *risqe natyrore* dhe *risqeve të manifakturuara*. Të parat kanë qenë me ne që nga fillimi i kohës, sepse tek e fundit “... edhe të jetosh është biznes riskoz”, ndërsa të dytët janë rritur progresivisht që nga Revolucioni Industrial, atëherë kur njeriu filloi ta shndërronte natyrën me ndihmën e teknologjisë.

Megjithëse është e vështirë të ndash se ku mbaron njëri dhe ku fillon tjetri, një gjë është e sigurtë: njeriu arriti të ndërgjegjësohej atëherë kur u nda nga natyra dhe rrjedhimisht pjesa më e madhe e risqeve më të cilët ndeshemi sot kanë një burim jonatyor. Konceptimi i riskut është pra, ndër të tjera, produkt i progresit shoqëror dhe ndërgjegjësimit human. Në këtë këndvështrim, edhe shoqëria shqiptare nuk bën dallim nga shoqëritë e tjera, veçanërisht ato perëndimore, të cilat në mënyrë konstante kanë transferuar “riskun” nga hyjnorja tek feja, nga feja tek shteti, nga shteti tek

individit dhe sot kur bëhen përpjekje për ta transferuar atë tek teknologjia.

I pari që e ka përkufizuar riskun në një kuptim shkencor ka qenë Frank Night, bashkëkohës i Keynes-it dhe Kolmogorov-it. Sipas tij, risku i përket probabiliteteve objektive, pra probabiliteteve të përcaktuara nga analiza e të dhënave homogjene apo probabiliteteve që përmbahen në dukuri me simetri të brendshme. E megjithatë, ai që i “dizenjoi” riskut stilin modern me të cilin jemi mësuar ta vlerësojmë sot ishte Harry Markowitz. Modelet parametrike, të cilat zenë një vend të rëndësishëm në literaturën e hershme mbi riskun, mbështeten pikërisht mbi punën e Markowitz-it dhe pasuesve të tij.

Baza e Konceptit “Risk”

Themeli i riskut është “rastësia”. E përkufizuar në mënyra të ndryshme, në fusha të ndryshme, studiuesit e konceptojnë rastësinë si *dukurinë e ndryshimit të paparashikueshëm*.

Kështu për shembull, në fizikë, parimi i pasigurisë së Heisenberg-ut postulon se nuk mund të njihet me saktësi në të njëjtën kohë shpejtësia dhe vendndodhja e një elektroni. Në fizikën kuantike, ky parim lidhet me natyrën valore të grimcave dhe mënyra sesi kjo pasiguri transmetohet, nga bota kuantike në botën tonë makroskopike, u formulua nga Richard Feynman në

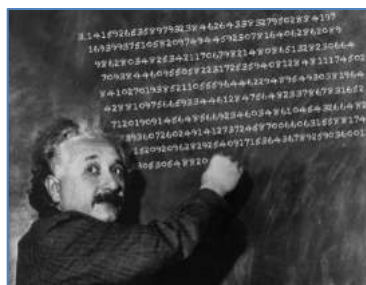
teorinë e tij të “*shumave përgjatë historisë*”. Sipas Feynman, pavarësisht se në mekanikën klasike të Njutonit objektet lëvizin sipas një trajektoreje të përcaktuar, që është unike dhe e vetme, në fakt kjo trajektore është shuma ose rezultatantja e të gjitha trajektoreve të mundshme që ndërmarrin grimcat kuantike që përbëjnë objektin përgjatë lëvizjes së tyre.

Në biologji, rastësia është dukuria e mutacionit gjenetik që pësojnë në kohë organizmat e gjalla. Pavarësisht se qeniet e gjalla kanë karakteristika të mirë-përcaktuara, që burojnë nga kodi gjenetik përkatës dhe mjedisi ku zhvillohen, në mjaft raste ndeshim karakteristika rastësore. Për shembull, qukat varen nga gjenet dhe ekspozimi ndaj dritës, por vendndodhja e tyre specifike në lëkurë duket se është rastësore.

Në matematikë rastësia është probabilitet. Madje që të kemi rastësi të vërtetë në kuptimin matematik të fjalës, duhet që të ekzistojë një zgjerim i pafundëm i hapësirës së informacionit. Statisticienët përpiqen t'i parashikojnë dukuritë rastësore duke u bashkëlidhur atyre një shpërndarje probabilitare. Kjo shpërndarje nuk është veçse funksioni matematik që lidh vlerën e caktuar që mund të marrë variabli/dukuria në momentin e realizimit të saj me probabilitetin e ndodhjes së këtij realizimi.

Megjithë format e ndryshme të saj, rastësia është relative dhe dinamike. Për shembull, një i huaj që dëgjon për herë të parë të flitet shqip, mund t'i tingëllojnë rastësore gërmat dhe fjalët, por për një shqiptar që e di kodin zbërthyes të këtyre fjalëve biseda nuk është më rastësore. Po kështu, numri π (π) është i pafundëm dhe sekuenca e shifrave që e përbëjnë atë duket si rastësore, por në fakt, për ata që e dinë mekanizmin e nxjerrjes së këtij numri, sekuenca është e mirë-përcaktuar. Ky aspekt dinamik i rastësisë i ka dhënë asaj ngjyrimë supersticioze nga njëra anë, por nga ana tjetër shërben si stimul për zbulime të reja në shkencë dhe teknologji.

Figura 1 – “Happy birthday Albert Einstein”, urimi nga Brian Green për gjenin e fizikës, ekzaktësisht në orën 3:14:15 PM.

Karakteristik e Riskut

Së pari, risku mund të jetë objektiv ose subjektiv. Hedhja e një monedhe

ka një risk objektiv, në aspektin që shanset janë të mirë-përcaktuara nga natyra e vetë eksperimentit në fjalë. Pra risku është objektiv, atëherë kur probabilitetet që shoqërojnë ngjarjet e mundshme përshkruhen rigorozisht nga teoria, eksperimenti apo natyra e vetë dukurisë në shqyrtim. Përkundrazi, risku që shoqëron parashikimin e motit për javën e ardhshme është subjektiv, në aspektin që secili prej nesh mund të japë “mendjen” e vet dhe askush të mos e ketë gabim. Pra risku subjektiv karakterizohet nga probabilitete që evoluojnë në kohë, modifikohen nga të dhëna të reja, studime të mëtejshme apo opinione të tjerëve. Shumica e risqeve dhe veçanërisht ata për të cilët interesohet ekonomia e financa, janë subjektive dhe kjo ka implikime të rëndësishme për të gjithë ata që analizojë risqet dhe marrin vendime mbi bazën e këtyre analizave.

Së dyti, përcaktimi i një dukurie si risikoze kërkon gjykimin personal të gjithësecilit, madje kjo është e vërtetë edhe për risqet objektive. Të vësh bast me 10 lekë, sigurisht që është e parëndësishme për secilin prej nesh, por nëse shuma rritet në 10.000 lekë, atëherë gjykimi ndryshon. Pjesa më e madhe e individëve do ta gjykonin këtë bast si riskoz. E megjithatë, mund të ketë disa shumë të pasur që edhe këtë bast do ta gjykonin si të

parëndësishëm, pra jo-riskoz për pasurinë e tyre.

Së treti, njerëzit dallojnë përsa i përket qëndrimit që mbajnë ndaj riskut. Nëse dikush e nget makinën shpejt për të takuar në kohë të fejuarën, atëherë pavarësisht riskut më të madh, personi mund të klasifikohet si racional, sepse po përkufizon një lidhje pozitive mes riskut dhe shpërblimit që do të marrë. Nëse përkundrazi, dikush e nget makinën shpejt, thjesht sepse rrugët janë bosh, atëherë qëndrimi i tij është jo racional.

Nevoja për analizimin e riskut dhe rëndësia e tij

Hapi i parë në analizën dhe modelimin e riskut është identifikimi i nevojës për të. E thënë thjesht: A ndeshemi me një nivel risku të atillë për të cilin do të ishte e nevojshme dhe frytdhënëse një analizë e kujdesshme? Analizimi dhe vlerësimi i riskut ka njohur dhe po njeh një bum, jo vetëm në fushën ekonomiko-financiare, por pothuajse në çdo aspekt të jetës.

Duke filluar nga mundësitë e sulmeve terroriste, aplikimet në mjekësi për të parandaluar ataket kardiale apo gjenet e sëmura, parashikimet se kush do të fitojë në zgjedhjet e ardhshme, parandalimet e aksidenteve rrugore e deri për probleme në dukje më pak të rëndësishme, veçanërisht për kushtet

e Shqipërisë, siç mund të jenë ngrohja globale apo kërcënimi për speciet në zhdukje.

Në përgjithësi, analiza e riskut mund të trajtohet në këndvështrimin mikro ekonomik ose makroekonomik. Gjithashtu analiza e shëndoshë e riskut ka baza statistikore, që do të thotë se duhet ta kuantifikojë atë (riskun) për ta bërë atë të krahasueshëm për asete apo tregje të ndryshme, si edhe për agregim apo fragmentim në rastet kur kjo del e nevojshme.

Përgjithësisht, pozitat risk-vlerësuese dhe vendimmarrëse i përkasin nivelit menaxherial.

Ilustrim i optimizimit të arbitrazhit valutor për të reduktuar riskun

Hyrje

Kur profesorët nisin të shpjegojnë financën, thonë gjithnjë se “koha është flori”. Optimizimi i tyre është ndoshta derivat i profesionit, sepse në realitet “koha është risk”. Ajo mund të kthehet në flori, nëse: 1. Ke më shumë informacion se të tjerët; 2. Ke të njëjtin informacion me të tjerët, por teknika superiore të analizimit të informacionit dhe vendimmarrjes mbi të. Në këtë dimension do të shtjellohet edhe arbitrazhi në këtë artikull, ku qëllimi ynë do të jetë që përmes aplikimit të optimizimit kompjuterik të reduk-

tojmë riskun duke reduktuar kohën për vendim-marrje; 3. Je me fat.

Nëse dikush nuk ka oreks për ta shndërruar kohën në flori, por thjesht në bronz, atëherë mund ta menaxhojë riskun duke blerë polica sigurimi, qofshin këto standarde apo “të qepura me porosi”.

Në këtë artikull nuk do të merremi me këtë grup të dytë, menaxhimi i riskut të të cilëve është pasiv, por do të fokusohemi tek një teknikë aktive që i vjen në ndihmë personave të pikës 2 më lart.

Përkufizimi i problemit

Arbitrazhi (valutor) është procesi i angazhimit në strategjinë “bli lirë – shit shtrenjtë”, me qëllim realizimin e fitimit. Procesi duhet realizuar njëkohësisht në disa tregje, qofshin këto aktuale apo të ardhshme (*future & forward*). Përgjithësisht, konkurrenca e ngushton mundësinë për fitime, si në kohë, ashtu edhe në volum, duke rritur riskun e dështimit të strategjisë.

Rrjedhimisht, sigurimi i informacionit të saktë, procesimi i shpejtë dhe korrekt i tij, dhënia e urdhrat për blerje-shitje dhe riaplikimi i procesit është kritik në maksimizimin e fitimit. Arbitrazhi nuk duhet ngatërruar me spekulimin, sepse ky i fundit nënkupton ekspozim aktiv ndaj kohës, pra ndaj riskut, duke gjeneruar kështu

më shumë risk e për rrjedhojë më shumë analiza statistikore të tij. Strategjitë spekuluese janë:

1. Bli lirë sot dhe prit të shesësh shtrenjtë në të ardhmen, ose

2. Shit shtrenjtë sot një aset të marrë hua dhe prit ta riblesh lirë asetën në të ardhmen për të shlyer borxhin (e njohur ndryshe si: **shitje e shkurtër**). Përkundrazi, ajo që duhet bërë në arbitrazh është gjetja e diferencave midis çmimeve të aseteve të njëjta², në tregje të ndryshme dhe goditja e këtyre tregjeve përpara se të tjerët ta bëjnë këtë gjë.

Problemi është relativisht i thjeshtë kur konsiderohen vetëm dy asete, por rritet eksponencialisht me shtimin e numrit të tyre.

Përdorimi i kompjuterit bëhet i detyrueshëm. Ndonëse ka shumë programe që e realizojnë optimizimin që kërkojmë të ilustrojmë, MS Excel është elegant dhe familjar për pothuajse të gjithë.

Le të supozojmë se kemi kuotimet e mëposhtme:

Tabela 1 – Të dhëna fiktive për të ilustruar arbitrazhin valutor³

	Frankfurt	New York	London	Tokyo	Zurich
	euro	usd	paund	yen	swiss franc
euro	1	1.23	0.98	126	1.15
usd	0.87	1	0.87	115	1.02
paund	1.3	1.66	1	137	1.45
yen	0.034	0.045	0.012	1	0.045
swiss franc	0.92	0.99	0.67	109	1

Çdo valutë kuotohet me dy çmime kundrejt çdo valute tjetër, një herë me çmimin për blerje (*bid*) dhe një herë me atë për shitje (*sell*). Të dhënat e mësipërme tregojnë çmimin maksimal, ose nëse do të flisnim me gjuhën e rrjetave, rrugën më të gjatë nga njëra valutë tek tjetra. Për shembull, euro mund të shiten në New York me çmimin *bid* të kuotuar atje, por mund të shiten edhe në Frankfurt, duke përdorur çmimin *ask* të kuotuar në FWB.⁴

Përdorimi i çmimit maksimal në tabelën më sipër është bërë

³ Ndonëse autori i artikullit u mundua shumë për të marrë të dhëna reale nga tregjet FOREX, ishte pothuajse e pamundur, sepse çdo treg i vë në dispozicion këto të dhëna kundrejt një pagese (e cila gjithashtu duhet marrë në konsideratë përgjatë llogaritjeve të arbitrazhit). Të dhënat fiktive të përdorura janë zgjedhur qëllimisht për të gjeneruar fitime shpërpjesëtimore, sepse në fakt të dhënat nga arbitrazhi janë mjaft të ulëta për njësi monetare të angazhuar në proces.

⁴ Mbani parasysh se çdo vend i kuoton valutat e huaja në terma direkte kundrejt valutës mëmë, që nënkupton një njësi të valutës së huaj për disa njësi monetare të valutës mëmë.

² “Të njëjta” nënkupton identike përsa i përket riskut që pozojnë këto asete. Dy asete konsiderohen me risk të njëjtë, kur kanë të njëjtën sjellje të flukseve monetare që gjenerojnë dhe të njëjtin maturitet.

qëllimisht, meqenëse synimi është vjelja e fitimit maksimal nga arbitrazhi. Në Excel kjo realizohet thjesht duke përdorur funksionin “max”, tek funksionet statistikore të paraprogamuara.

Duke përdorur Wolfram Mathematica mund të përftojme një pamje vizuale të rjetës potenciale të arbitrazhit:

Figura 2 – Rrjeta potenciale e arbitrazhit për 5 valuta

f _w =LN(ES)											
C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N
	Frankfurt	New York	London	Tokyo	Zurich			route	length	weight	product
	euro	usd	paund	yen	swiss franc			euro-usd	0.207014		0
euro	1	1.23	0.98	126	1.15			euro-paund	-0.0202		0
usd	0.87	1	0.87	115	1.02			euro-yen	4.836282		0
paund	1.3	1.66	1	137	1.45			euro-sfr	0.139762		0
yen	0.034	0.045	0.012	1	0.045			usd-euro	-0.13926		0
swiss franc	0.92	0.99	0.67	109	1			usd-paund	-0.13926		0
								usd-yen	4.744932		0
								usd-sfr	0.019803		0
			0					paund-euro	0.262364		0
			1					paund-usd	0.506818		0
								paund-yen	4.919981		0
								paund-sfr	0.371564		0
								yen-euro	-3.38139		0
								yen-usd	-3.10109		0
								yen-paund	-4.42285		0
								yen-sfr	-3.10109		0
								sfr-euro	-0.08338		0
								sfr-usd	-0.01005		0
								sfr-paund	-0.40048		0
								sfr-yen	4.691348		0
									sum		0
									product		1

2 Sheet3 4

Duke e konvertuar problemin matematikisht, ajo që duhet të bëjmë është gjetja e “rrugës më të gjatë, duke kaluar vetëm një herë në çdo segment të rrjetës”. Numri total i segmenteve është 5 nyje x 4 segmente/nyje = 20. Numri total i rrugëve të mundshme, duke u nisur

nga çdo nyje është $\sum_{n=2}^{20} n = 209$. Duhet

theksuar se rrugët janë të pavarura nga nyjat, që nënkupton se rruga optimale është unike dhe e pavarur nga pikënisja e transaksioneve arbitrazhuese. Për shembull, nëse

gjejmë rrugën optimale duke u nisur rastësisht nga euro, atëherë kjo rrugë mbetet optimalja edhe nëse nisemi nga valutat e tjera.

Formulimi matematiko - kompjuterik dhe zgjidhja e problemit

Tani që e përkufizuam problemin parimisht, duhet ta shtrojmë dhe zgjidhim teknikisht. **Së pari**, duhen listuar të gjithë segmentet dhe gjatësitë e tyre relative. **Së dyti**, çdo segmenti duhet t'i japim një peshë.

Kjo peshë duhet të jetë binare (0 ose 1), që nënkupton se nëse segmenti **do të jetë** pjesë e rrugës optimale, atëherë pesha që do i japë Excel-i gjatë zgjidhjes do të jetë 1 dhe nëse **nuk do të jetë** pjesë e rrugës optimale, atëherë pesha do të rezultojë 0. **Së treti**, duhet të shumëzojmë gjatësitë e segmenteve, pesha e të cilëve rezulton 1 pas procesit të optimizimit, për të llogaritur fitimin nga arbitrazhi.

Si gjatësi të një segmenti duhet të marrim normalisht çmimin e një valute kundrejt një tjetre. Por këtu ndeshemi me një pengesë. Fitimi nga arbitrazhi përlllogaritet duke shumëzuar çmimet e valutave në rrugën optimale me njëra-tjetrën dhe duke i zbritur numrin 1, që përfaqëson pasurinë e angazhuar fillimisht në proces. Meqenëse jo të gjitha segmentet janë pjesë e rrugës optimale, atëherë Excel-i detyrimisht do u akordojë atyre peshën 0 gjatë optimizimit. Por meqenëse vetë optimizimi në Excel kërkon që të shumëzohen gjatësitë e të gjitha segmenteve për të identifikuar rezultatin maksimal (pavarësisht zerove dhe njëshave), atëherë dalim në një non-sens, sepse shumëzimi me zero rezulton zero e për rrjedhojë të gjitha rrugët nuk do të rezultojnë optimale (ose në një këndvështrim tjetër të gjitha janë optimale). Për të

shmangur shumëzimin me zero, duhet pra t'i drejtohem një operacioni tjetër matematikor, ku numri zero është neutral kah rezultatit final. Një operacion i tillë është mbledhja. Që mbledhja të jetë ekuivalente me shumëzimin duhet që shumëzuesit të shndërrohen në mbledhorë. Procesi që e bën këtë është logaritmimi. Pra ajo që duhet të bëjmë, është që gjatësitë e segmenteve t'i shprehim si logaritma të çmimeve të kuotuara në tabelën 1 më lart. Kjo jepet në tabelën 2 më poshtë:

Tabela 2 – Lista e të gjithë të shprehura si logaritma segmenteve me gjatësitë respektive

=LN(E5)												
C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	
	Frankfurt	New York	London	Tokyo	Zurich			route	length	weight	product	
	euro	usd	paund	yen	swiss franc			euro-usd	0.207014		0	
euro	1	1.23	0.98	126	1.15			euro-paund	-0.0202		0	
usd	0.87	1	0.87	115	1.02			euro-yen	4.836282		0	
paund	1.3	1.66	1	137	1.45			euro-sfr	0.139762		0	
yen	0.034	0.045	0.012	1	0.045			usd-euro	-0.13926		0	
swiss franc	0.92	0.99	0.67	109	1			usd-paund	-0.13926		0	
								usd-yen	4.744932		0	
								usd-sfr	0.019803		0	
			0					paund-euro	0.262354		0	
			1					paund-usd	0.506818		0	
								paund-yen	4.919981		0	
								paund-sfr	0.371564		0	
								yen-euro	-3.38139		0	
								yen-usd	-3.10109		0	
								yen-paund	-4.42285		0	
								yen-sfr	-3.10109		0	
								sfr-euro	-0.08338		0	
								sfr-usd	-0.01005		0	
								sfr-paund	-0.40048		0	
								sfr-yen	4.691348		0	
										sum	0	
										product	1	

Hapi tjetër është formulimi i kushteve korrekte për të përfutur rezultatin e dëshiruar. Së pari, pesha e çdo segmenti duhet të jetë binare, 0 ose 1, që do të thotë se nëse niseni nga një valutë duhet medoemos ta përshkoni të gjithë segmentin deri tek tjetra. Së dyti, rrjeti duhet të jetë i balancuar, që nënkupton se nëse katër segmente dalin nga një nyje-valutë, po aq (katër) segmente duhet të hyjnë në të.

Së treti, duhet t'ia nisim nga një nyje-valutë, që do të thotë se shuma e

segmenteve që dalin nga një nyje e dëshiruar duhet të jetë jo më e vogël se një.

Në këtë aplikim, kushti është vendosur që si nyje fillestare të shërbejë euro. Së fundmi, duhet të maksimizojmë output-in, duke përfunduar në të njëjtën nyje-valutë prej nga e nisëm (euro në rastin tonë). Dritarja e Solver-it në MS Excel duhet të ketë pamjen vijuese:

Tabela 3 – Formulimi i kushteve në dritaren e Solver-it⁵

⁵ Komanda e Solver-it gjendet në këndin djathtas-lart të menisë Data. Nëse nuk ju shfaqet atje, duhet ta aktivizoni manualisht duke përzgjedhur Options, Add-ins, Excel Add-Ins, Go... dhe së fundmi ikonën Solver në dritaren përkatëse.

The screenshot displays an Excel spreadsheet with the following data:

	F	G	H	I	J	K	L	M	N
		Tokyo	Zurich			route	length	weight	product
London	0.98	126	1.15			euro-usd	0.207014		0
	0.87	115	1.02			euro-paund	-0.0202		0
	1	137	1.45			euro-yen	4.836282		0
	0.012	1	0.045			euro-sfr	0.139762		0
	0.67	109	1			usd-euro	-0.13926		0
						usd-paund	-0.13926		0
						usd-yen	4.744932		0
						usd-sfr	0.019803		0
	0					paund-euro	0.262364		0
	1					paund-usd	0.506818		0
						paund-yen	4.919981		0
						paund-sfr	0.371564		0
						yen-euro	-3.38139		0
						yen-usd	-3.10109		0
						yen-paund	-4.42285		0
						yen-sfr	-3.10109		0
						sfr-euro	-0.08338		0
						sfr-usd	-0.01005		0
						sfr-paund	-0.40048		0
						sfr-yen	4.691348		0
						sum			0
						product			1

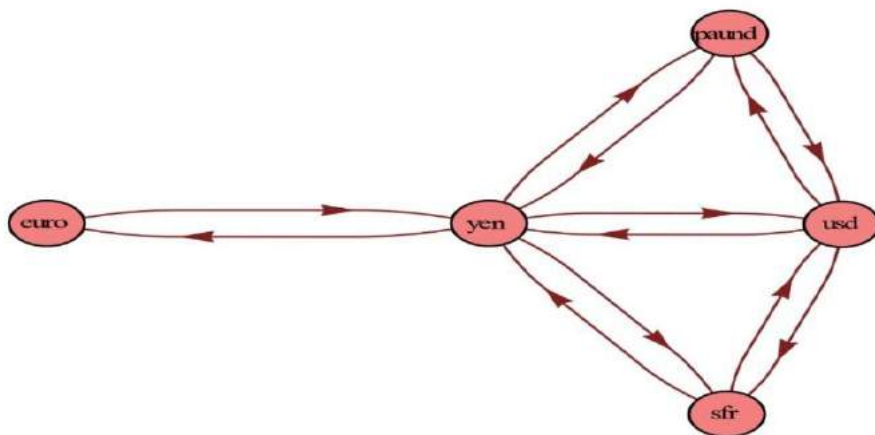
The Solver Parameters dialog box is open, showing the following settings:

- Set Objective:** \$E\$5
- To:** Max
- By Changing Variable Cells:** \$M\$4:\$M\$23
- Subject to the Constraints:**
 - \$F\$12 = \$M\$12 + \$M\$13 + \$M\$14 + \$M\$15 - \$M\$5 - \$M\$9 - \$M\$18 - \$M\$22
 - \$F\$12 = \$M\$16 + \$M\$17 + \$M\$18 + \$M\$19 - \$M\$6 - \$M\$10 - \$M\$14 + \$M\$23
 - \$F\$12 = \$M\$20 + \$M\$21 + \$M\$22 + \$M\$23 - \$M\$7 - \$M\$11 - \$M\$15 - \$M\$19
 - \$F\$12 = \$M\$4 + \$M\$5 - \$M\$6 + \$M\$7 - \$M\$8 - \$M\$12 - \$M\$15 - \$M\$20
 - \$F\$12 = \$M\$8 + \$M\$9 - \$M\$10 - \$M\$11 - \$M\$14 - \$M\$18 - \$M\$21
 - \$F\$13 = \$M\$4 + \$M\$5 + \$M\$6 + \$M\$7
 - \$M\$4:\$M\$23 = binary
- Make Unconstrained Variables Non-Negative:** ☒
- Select a Solving Method:** GRG Nonlinear
- Solving Method:** Select the GRG Nonlinear engine for Solver Problems that are smooth nonlinear. Select the LP Simplex engine for linear Solver Problems, and select the Evolutionary engine for Solver problems that are non-smooth.
- Buttons:** Help, Solve, Options

Zgjidhja që gjeneron Solver-i tregohet në tabelën 4 dhe figurën 3 më poshtë:

Tabela 4 – Zgjdhja optimale

	Frankfurt	New York	London	Tokyo	Zurich	route	length	weight	product
	euro	usd	pound	yen	swiss franc				
euro	1	1.23	0.98	122	1.15	euro-usd	0.207014169	1	0.207014
usd	0.87	1	0.87	115	1.02	euro-paun	-0.020202707	1	-0.0202
pound	1.3	1.4	1	137	1.45	euro-yen	4.804021045	1	4.804021
yen	0.034	0.045	0.012	1	0.048	euro-sfr	0.139761942	0	0
swiss franc	0.92	0.99	0.67	109	1	usd-euro	-0.139262067	0	0
						usd-paund	-0.139262067	1	-0.13926
						usd-yen	4.744932128	1	4.744932
						usd-sfr	0.019802627	0	0
						paund-eur	0.262364264	1	0.262364
						paund-usd	0.336472237	0	0
						paund-yen	4.919980926	1	4.919981
						paund-sfr	0.371563556	1	0.371564
						yen-euro	-3.381394754	1	-3.38139
						yen-usd	-3.101092789	1	-3.10109
						yen-paund	-4.422848629	1	-4.42285
						yen-sfr	-3.036554268	1	-3.03655
						sfr-euro	-0.083381609	1	-0.08338
						sfr-usd	-0.010050336	0	0
						sfr-paund	-0.400477567	0	0
						sfr-yen	4.691347882	1	4.691348
								sum	5.816487
								product	335.7904

Figura 3 – Rruga optimale**Interpretimi i rezultatit**

Sikurse konstatohet nga më lart, mund ta nisim arbitrazhin nga çdo nyje dhe të përfundojmë sërish në të, duke përfituar afro 334,79 euro për çdo euro të futur në lojë (ose çdo njësi tjetër monetare prej nga mund t'ia nisim). Në këtë ilustrim, nuk u morën në konsideratë komisionet, tatimet dhe kosto të tjera që shoqërojnë procesin. Këto kosto e reduktojnë fitimin rezultat dhe nga pikëpamja përlogaritëse ato do të shfaqeshin si kushte në dritaren e Solver-it më lart. Çdo arbitrazhist, me akses në informacion dhe teknika të sofistikuar përlogaritëse, do të nxitonte të bënte para, duke riskuar ta çonte tregun në ekuilibër përpara se të tjerët të fillonin shitblerjet. Me kalimin e kohës, mundësitë për arbitrazh do të shtereshin, por

informacioni i ri mund të hapte sërish oportunitete të reja.

Dr.Rinald Muça, KLSH

AUDITIMI I BRENDSHËM DHE MENAXHIMI I RISKUT OPERACIONAL

Kriza globale financiare që ka ndikuar në ekonomitë më të mëdha dhe grupet financiare në mbarë botën ka sjellë nevojën që autoritetet evropiane, BIS dhe agjencitë rregullatore të tjera të vendosin rregulla të reja dhe legjislacion për të gjitha kompanitë e listuara në sektorin financiar.

**Nga: MSC. Merita Bejtja & MBA.
Ledia Bregu¹**

Përmbledhje

Në ditët tona ka një ndryshim perspektive në lidhje me kontrollat brenda institucionit dhe Auditimin e Brendshëm në formë dhe përmbajtje.

Ka një pasim nga kontrolli statik - qasja e bazuar e kontrollit- që përfshin kontrole të pajtueshmërisë kundër procedurave të përcaktuara, në kontroll dinamik - Qasja e bazuar në risk - që do të thotë zbatimi i menaxhimit të riskut parandalues. Procedurat dhe kontrollat e organizatës janë të strukturuar mbi evoluimin e riskut.

Në bazë të gjetjeve të auditimit qasja e bazuar në risk, duhet të kalojë përmes metodologjisë së mëposhtme:

Kriteret - Çfarë duhet të përcaktohet (p.sh. si për rregullat e brendshme, praktikat më të mira)? - Kushti

Çfarë ndodh në të vërtetë - Shkaqet - Pse ekziston një hendek (kusht i ≠ nga kriteret) dhe Efekti - Ndikimi i hendekut (p.sh. në drejtim të risqeve).

Ka disa funksione kyçe që kanë të bëjnë me riskun dhe kontrollin brenda organizatave të strukturuar, të tilla si: Auditimi i Brendshëm, Nëpunësin e Pajtueshmërisë, Inspektorëve të Cilësisë, Menaxherët për kontrollin e mashtimit dhe riskut. Këto funksione janë vendosur në mes të linjës së dytë dhe të tretë të mbrojtjes.

Sipas Direktivës 8 të Ligjit për Kompanitë i BE-së - neni 41: "Komiteti i auditimit duhet, ndër të tjera: të monitorojë efektivitetin e kontrollit të

¹ Fakulteti Ekonomik, Universiteti i Tiranës

brendshëm të kompanisë, auditimi i brendshëm [...] dhe sistemet e menaxhimit të riskut [...]". është një domosdoshmëri për të siguruar në fillim, një vështrim mbi rolin dhe përgjegjësinë për arritjen e një sistemi efektiv dhe efikas të menaxhimit të riskut, dhe së dyti një skemë ndërveprimi në mes të aktorëve të ndryshëm (p.sh. Bordi, fushat e biznesit, auditimi i brendshëm etj);

Pyetjet kryesore të ngritura në këtë punim janë: Çfarë lloj bashkëpunimi është i mundshëm në mes Mena-xhimit të Riskut Operacional dhe Auditimit të Brendshëm? Çfarë duhet të kuptojë Menaxhimi i Riskut Operacional nga Auditimi i Brendshëm?

Fjalët kyçe: *Procesi i Biznesit në Kompani, Hapat e Auditimit, Vlerësimi Vjetor i Riskut, Analiza e Incidenteve*

1. Prezantimi

Kriza globale financiare që ka ndikuar në ekonominë më të mëdha dhe grupet financiare në mbarë botën ka sjellë nevojën që autoritetet evropiane, BIS dhe agjencitë rregullatore të tjera të vendosin rregulla të reja dhe legjislacion për të gjitha kompanitë e listuara në sektorin financiar. Ka pasur çfarë të mësojnë nga kjo krize. Shumë e dobësi që janë identifikuar gjatë këtyre krizave i përkasin modelit të qeverisjes dhe strukturës

organizative joefektive dhe kontolleve të brendshme në vend.

Menaxhimi i Riskut është të përqendrohet në raste të vetme pa marrë në konsideratë ndikimet në të gjithë kompaninë.

Gjithashtu kur funksionet garantuese si auditimi i brendshëm ka dështuar për të komunikuar me Bordin dhe organet e mbikëqyrjes informacionin e duhur mbi risqet e rëndësishme dhe efektivitetin e kontroleve të brendshme .

Pra, mungesa e harmonizimit midis funksioneve garantuese në veçanti menaxhimin e riskut dhe të auditimit të brendshëm ka çuar në konfuzion në nivelin e bordit. Kjo ishte një zbutje e domosdoshme e dallimeve në mes të gjuhës rrezikut dhe terminologjisë, si dhe në vlerësimin e proceseve të ngjashme ndërmjet njësive në kompani.

Objektivi kryesor është për të ndihmuar bordet, dhe në veçanti komisionet / grupet e auditimit dhe riskut me zbatimin e direktivave të BE-së, veçanërisht nenin 41 të Direktivës së 8-të ligjit të kompanive evropiane. Është zgjeruar fokusi i komiteve/grupeve të auditimit me përcaktimin e efektivitetit të kontrollit të brendshëm të cilësisë së menaxhimit të riskut, pajtueshmërisë, auditimi i brendshëm, auditimi i jashtëm. Artikulli pohon se:

Neni. 41: "komiteti i auditimit duhet, ndër të tjera: për të monitoruar efektivitetin e kontrollit të brendshëm të kompanisë, auditimi i brendshëm [...] dhe sistemet e menaxhimit të riskut [...].

"Objektivi i udhëzimit është të ndihmojë anëtarët e Bordit në zbatimin e nenit. 41, duke krijuar kështu çfarë dhe si për të vendosur funksionin e monitorimit.

Udhëzimi përfshin:

- një pasqyrim mbi rolin dhe përgjegjësinë që të arrihet një sistem efektiv dhe efikas të menaxhimit të rrezikut;
- skemën e një ndërveprimi mes aktorëve të ndryshëm (p.sh. Bordi, fusha e biznesit, riskut).

2. Tre linjat e modelit të mbrojtjes

Një sfidë tjetër vjen pas krizës i cila ishte me 3 linja të modelit të mbrojtjes, që është një mjet shumë i rëndësishëm për integrimin, koordinimin dhe përafrimin e gjithë mbështetjes dhe funksionit të garancive në kuadër të një entiteti.

Nën këto qasje, Bordi miraton tolerancën e përgjithshme të riskut dhe filozofinë e marrjes së riskut.

Tre linjat e modelit të mbrojtjes dallojnë tri grupe (ose linja) të

përfshira në menaxhimin efektiv të riskut:

2.1 Funksionet që zotërojnë dhe menaxhojnë risqet në funksionimin e biznesit. Menaxherët operative e zotërojnë dhe menaxhojnë risqet. Ata ndërtuan sistemin e brendshëm kontrollues për zonën nën përgjegjësinë e tyre. Ata gjithashtu janë përgjegjës për zbatimin e veprimeve korrigjuese për të trajtuar mangësitë në procesin e kontrollit. Menaxhimi operacional identifikon, vlerëson, kontrollon, dhe e zbut këtë risk, duke orientuar zhvillimin dhe zbatimin e politikave dhe procedurave të brendshme dhe siguron që aktivitetet janë në përputhje me qëllimet dhe objektivat. Menaxhimi operacional natyrshëm shërben si vijë e parë e mbrojtjes për shkak se kontrollet janë të dizajnuara në sistemet dhe proceset e menaxhimit operacional

2.2 Funksionet që mbikëqyrin risqet- Kryesisht mbulohen nga menaxhimi i riskut dhe funksionet e pajtueshmërisë. Ato ndihmojnë menaxhimin operacional në zhvillimin e metodologjive dhe kontrollet për të menaxhuar risqet dhe çështjet, në bazë të oreksit të riskut të përcaktuar nga Bordi. Funksioni i mbikëqyrjes identifikon hartën e risqeve kryesore (me ndihmën e 1-rë dhe të vijë e 3-të), monitoron riskun në bazë të *feedback-*

ut nga Linja e Mbrojtjes e 1-rë dhe e 3-të, ndihmon menaxhimin operacional në raportimin e informacionit mbi risqet për të gjitha nivelet brenda organizatës dhe raportin e të Bordit dhe Komitetit të Auditimit për gjendjen e riskut. Ata luajnë 'funksion këshillimor' për zonën e biznesit për të pasur menaxhim më të mirë dhe kontroll veçanërisht në funksionin e ri dhe proceset. Linja e dytë nuk ka vetë risqet e biznesit. Kjo linjë nuk është plotësisht e pavarur, por është pjesë e procesit të menaxhimit të riskut. Rreziku i menaxhimit ndihmon menaxhimin për qeverisje më të mirë që ofron siguri mbi efektivitetin e mjeteve të identifikimit, të vlerësimit dhe parandalimit të riskut.

2.3 Funksionet që japin siguri të pavarur (linja e 3-të). Auditimi i brendshëm. Ky është një funksion i pavarur. Auditimi i brendshëm ofron siguri mbi efektivitetin e qeverisjes, menaxhimit të riskut, dhe proceset e kontrolleve të brendshme. Ai përfshin veprimtarinë për të arritur vijën e dytë të mbrojtjes. Nuk është e mjaftueshme për t'u marrë me aktorë të shumtë për rreziqet e organizatës. Kjo është një sfidë për një organizatë që ka funksion të tillë në qendër të këtyre aktorëve. Sfidë është që të bëjë role dhe përgjegjësi të qarta dhe për të arritur një koordinim efektiv midis tyre, kështu që mund të ndodhë:

- **mbivendosje:** dublikime të panevojshme të mbulimit dhe aktiviteteve në kontrollet;
- **boshllëqe:** risqet e mëdha nuk mund të identifikohen ose të menaxhohen në mënyrën e duhur;
- **Problemet në fushën e komunikimit:** mes mbikëqyrësit të riskut dhe Bordit.

Bordi dhe Menaxhimi i Lartë. Ata duket se veprojnë jashtë modelit LEM (Linja e Mbrojtjes 3) , por në fund ata luajnë një rol të rëndësishëm: Bordi ka përgjegjësinë përfundimtare të kontrollit të brendshëm dhe të sistemit të menaxhimit të riskut, për këtë arsye: Ai ka përgjegjësinë dhe autoritetin për të vendosur kornizën e kontrollit të brendshëm dhe sistemit të menaxhimit të riskut, dhe për të monitoruar përshtatshmërinë e saj;

Është marrësi kryesor i informacionit të raportuar nga LEM (Linja e Mbrojtjes 3) dhe e përdor atë për vendimin (strategjik, buxhetin, objektivat, etj). Ai mund të aplikohet pa marrë parasysh strukturën organizative. Një kuadër qeverisjeje e rrezikut duhet të përfshijë përgjegjësitë organizative të përcaktuara mirë për menaxhimin e rrezikut, që lidhet zakonisht me tri linjat e mbrojtjes:

1. Njësitë e biznesit janë vija e parë e mbrojtjes.

2. Linja e dytë e mbrojtjes përfshin një funksion të pavarur menaxhimit të riskut dhe gjithashtu përfshin një funksion të pavarur dhe efektiv të përputhshmërisë.

3. Linja e tretë e mbrojtjes përbëhet nga një funksion i pavarur dhe efektiv i auditimit të brendshëm.

Për të zbatuar Linjën e modelit të Mbrojtjes 3, është e nevojshme; për të përcaktuar gjerësinë e Linjës së modelit të Mbrojtjes 2 (cilat janë funksionet e nevojshme) mbi bazën e një kuadri të menaxhimit të plotë dhe të integruar të riskut; të caktojë role specifike dhe përgjegjësitë brenda Sistemit të Kontrollit të Brendshëm; për të siguruar një koordinim të ngushtë dhe një shkëmbim të duhur të informacionit mes aktorëve të ndryshëm.

3. Bashkëpunimi mes linjës së tretë dhe të dytë të mbrojtjes

Çfarë është Auditimi i brendshëm
Auditimi i brendshëm - është përcaktuar nga Instituti i Auditorëve të Brendshëm (IIA) si "... një aktivitet i pavarur, objektiv dhe konsultimi i projektuar për të shtuar vlerën dhe për të përmirësuar operacionet e organi-

zatës. Kjo ndihmon organizatën në përmbushjen e objektivave të saj duke sjellë një qasje sistematike dhe të disiplinuar për të vlerësuar dhe përmirësuar efektivitetin e menaxhimit të riskut, kontrollit dhe proceseve të gësisjes.

Në industrinë bankare, çdo menaxhim banke ka krijuar funksionin e saj të Auditimit të Brendshëm.

Parimet kryesore aktuale të funksionimit të auditimit të brendshëm duhet të jenë:

- Parimet themelore të auditimit; integriteti, objektiviteti, konfidencialiteti, kompetenca dhe pavarësi në planifikimin e auditimit, kryerja e auditimeve, raportimin dhe vlerësimin e rezultateve.

- Për të përmbushur detyrën e tij, Auditimi i Brendshëm ka të drejtë të plotë dhe të pakufizuar të inspektimit dhe hetimit dhe të drejtën për informim ("Klauzola e Mbulimit").

- Auditimi i brendshëm i raporton drejtpërdrejt tërë Bordit të Menaxhimit në të gjitha çështjet e auditimit.

- Fokus i veçantë i është dhënë pajtimit të rezultateve të auditimit (raportet e auditimit draft) me njësitë e audituara. Megjithatë, në rast të divergjencave në mendim, autoritetin

për të marrë vendime përfundimtare është i Bordit.

- Veprimet/veprime të veçanta janë subjekt i një procesi strikt pasues. Kjo është përgjegjësi e njësisë së audituar për të raportuar për auditimin e brendshëm mbi statusin e zbatimit, pa kërkesë të veçantë në kohën e duhur.

- Auditimi i brendshëm duhet të raportojë për materiale/gjetjet e auditimit të rënda dhe zonat e audituara, Komitetit të Auditimit dhe Bordit.

Auditimi i brendshëm është një funksion i cili mbështet Bordin, në marrjen e përgjegjësi të monitorimit dhe mbikëqyrjes. Për më tepër, aktorët e jashtëm, sidomos audituesi i jashtëm dhe autoriteteve mbikëqyrëse, pajisen me siguri në temat e audituara. Zhvillimi i një modeli të bazuar 3LEM (Linja e Mbrojtjes 3) të kontrollit të brendshëm rrit komunikimin mes linjave përmes raporteve të integruara dhe opinionit të përgjithshëm. Në evolucionin e auditimit të brendshëm, duhen ndjekur disa synime kryesore :

- Duke qenë një aktor kyç në qeverisjen e korporatave
- Asistencë ndaj organizatës për të përmbushur qëllimet e saj
- Duke u bërë një partner strategjik i Bordit.

Qasja moderne e auditimit duhet për të përmbushur objektivat dhe detyrat e mëposhtme

- Transformimi në vlerën e shtuar për Bordin, Komitetin e Auditimit, por edhe aktorët e jashtëm;
- Veprimi Parandalimi-ngrenë çështje para se të dëmtojnë;
- Fokusimi në shkaqet (jo vetëm në "gabime"), por pse kjo ndodh;
- Risku dhe procesi orientues (plani, auditimi, ndjekja). Qasja e bazuar tek risku i auditimit;
- Të propozojë veprime për përmirësime si dhe për të siguruar zbatimin nëpërmjet një procesi të shtrënguar ndjekje;
- Audituesit duhet të kuptojnë veprimtarinë e punës, të subjekteve të audituara dhe mjedisin e tyre (presioneve, konkurrencës, etj);
- Audituesit duhet të jenë "të lidhur" me të punësuarit dhe menaxherët;
- Audituesit i duhet arsyetim dhe ndjenjë prioritetesh.

1- Çfarë konsideron një institucion risk operacional? "Risku i ndikimeve negative financiare, të biznesit dhe / ose reputacionit që rezultojnë nga procese të papërshtatshme ose të dështuara të qeverisjes dhe biznesit të

brendshëm, njerëzit, sistemet, apo nga ngjarjet e jashtme"

Masat që merren nga risqet operative, autoritetet e tyre dhe detyrat e raportimit

Linja e parë e mbrojtjes, njësitë operative, duhet të dinë thellësisht të gjitha proceset që drejtohen nga njësitë e tyre (departamentet). Ata kanë nevojë për të koordinuar brenda njësisë mbledhjen, dhe paraqitjen e informacionit të duhur. Ata duhet të vërtetojnë me menaxherin e biznesit të gjitha proceset dhe risqet. Bashkëpunimi i vazhdueshëm me riskun operacional.

Angazhimi i Bordit është një domosdoshmëri në këtë proces. Ai kanë nevojë për të zbatuar kulturën e riskut. Kjo është një domosdoshmëri për të përcaktuar rolet dhe përgjegjësitë e qarta, dhe për të rritur ndërgjegjësimin e të gjithë të punësuarve të kompanisë në të gjitha nivelet.

Ata duhet të krijojnë një mjedis të 'sigurt' dhe përmirësim të vazhdueshëm të procesit të menaxhimit të riskut operacional.

Ka pesë hapa kryesorë të nevojshëm për krijimin e funksionit të menaxhimit të riskut operacional:

Identifikimi/Vlerësimi/Monitorimi dhe Raportimi/Kontroli/Rregullorja dhe Qeverisja.

Ai përfshin analiza mbi proceset kryesore dhe sistemet. Identifikimi i risqeve kryesore të proceseve, shkaqet, ndikimin dhe gjasat. Vlerësimi i riskut operacional. Duke ditur se kontrollet e brendshme në vend dhe vlerësimin e riskut të mbetur të proceseve. Përcaktimi i treguesve të riskut kryesor (KRI) dhe raportimi për të gjitha funksionet kryesore

Lidhja e këtyre proceseve me funksionin AB.

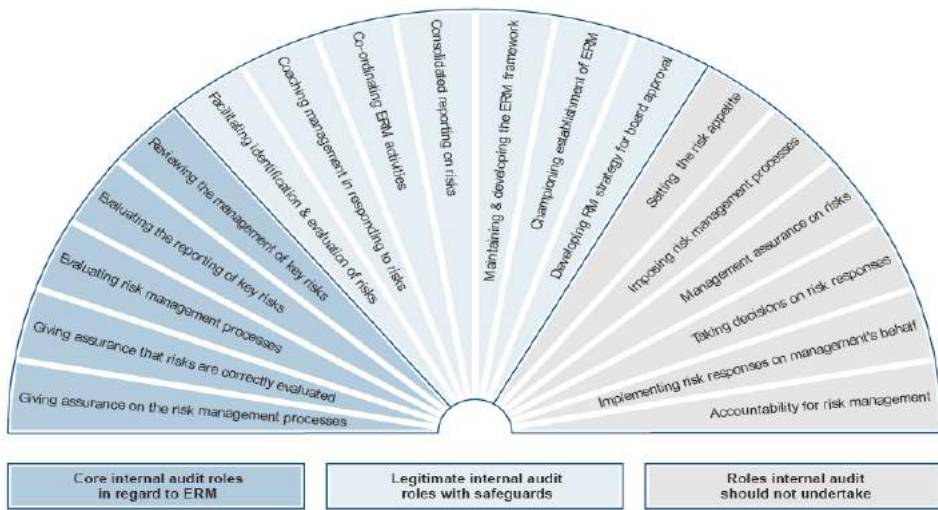
Nuk është një qasje e njëjtë në krijimin procesin ORM dhe risku i bazuar gjatë auditimit të plotë. Të dy funksionet si audituesit e brendshëm dhe menaxherët e riskut ndajnë disa njohuri, shkathtësi dhe vlera. Përsëmbull, i kuptojnë kërkesat e qeverisjes së korporatave; kanë aftësitë për menaxhimin e projektit, aftësi analitike dhe lehtësuese dhe vlerën që ka një ekuilibër i shëndetshëm i riskut sesa marrjen përsipër të riskut ekstrem ose sjelljet shmangëse. Të dyja janë të lidhura me funksionet kryesore dhe objektivat e kompanisë.

Pas këtij procesi rezultatet tregojnë nivelin e maturimit të ORM. Ato janë të lidhura me kulturën e rrezikut operacional, organizimin dhe qeve-

risjen e riskut operacional, raportim mbi risqet operationale, dhe procesin e administrimit të riskut të objektivave

dhe rezultatet e menaxhimit të riskut operacional.

1. Roli i auditimit të brendshëm në menaxhimin e riskut

Burimi: IPPF- Korniza e Praktikave Ndërkombëtare Profesionale -www.theiia.org

Auditimi i brendshëm dhe administrimi i riskut operacional. Çfarëlloj bashkëpunimi është i mundshëm mes ORM dhe Auditimit?

Ka një përvojë të gjerë dhe studime në qeverisjen moderne në lidhje me këtë bashkëpunim.

Sfidat kryesore për auditimin e brendshëm janë ndryshimi i metodikës nga qasja e bazuar në kontrollin statik, i cili konsiston në kontrole të përputhshmërisë kundrejt procedurave të caktuara, tek qasja e bazuar në riskun dinamik; menaxhimi i riskut parandalues. Procedurat dhe kontro-

llet janë të strukturuar mbi evoluimin e riskut.

Funksionet kryesore që lidhen me risqet dhe sigurinë janë: Audituesit e brendshëm, Zyrtarët e Përputhshmërisë, Inspektorët e Cilësisë, Hetuesit e Mashtrimit, Menaxherët e Riskut etj

Siç tregohet në Figurën 1, bashkëpunimi i auditimit të brendshëm është i lidhur me rolin e tij në menaxhimin e riskut.

Ai është i ndarë në tri funksione kryesore:

Funksionet thelbësore. Kjo ndihmon dhe i jep një garanci dhe ndihmë bordit dhe funksionit të riskut për të kuptuar se si zonat e biznesit i aplikojnë dhe kuptojnë risqet. Dhënia e sigurisë në proceset e menaxhimit të riskut. Nuk është një model i maturimit krijuar në to që të vlerësojë nivelin e ORM në një organizatë. Dhënia e sigurisë nëse risku është vlerësuar si duhet. Vlerësimin e procesit të menaxhimit të riskut, nga *ad-hoc*, bazë për t'u maturuar një (> 94%).

Vlerësimi i raportimit të risqeve kryesore.

Rolet legjitime IA me masat mbrojtëse. Ky proces përfshin, duke lehtësuar identifikimin dhe vlerësimin e risqeve përmes angazhimit të auditimit. Stërvitja e Bordit në përgjigje të rreziqeve. Ndihma për ata në veprime zbutëse dhe plani i vlerësimit në përgjigje të riskut. Koordinimi aktiviteteve ERM / ORM. raportimi i konsoliduar për risqet. Këto mjete janë për të kontrolluar saktësinë dhe në kohë të këtyre raporteve. Duke pasur të njëjtën gjuhë dhe klasifikim. Ruajtjen dhe zhvillimin e kornizës ERM, duke i dhënë siguri Bordit në lidhje me plotësinë dhe efektivitetin e këtyre proceseve. Përkrahja për krijimin e ERM. Zhvillimi

i strategjisë së menaxhimit të riskut për miratim nga bordi.

Pjesë e këtyre roleve garantuese/këshilluese janë si më poshtë:

Sistemi i Kontrollit të Brendshëm (SHKB) duhet të përfshijë:

1. Procesi i monitorimit dhe vlerësimit të vazhdueshëm të efektivitetit dhe përshtatshmërinë të politikave, procedurave dhe mekanizmave kontrolluese brenda bankës, si dhe cilësia e kryerjes së aktiviteteve të saj të kryera nga administrata, menaxhimi dhe mbikëqyrja e strukturave të bankës, si dhe nga individë të cilët janë përgjegjës për funksionet e auditimit të brendshëm.

2. Planifikimi i aktiviteteve koherente të strukturave, mekanizmave dhe procedurave të kontrollit që duhet të sigurojnë:

i. Monitorimin e zbatimit të politikave të bankës, duke vlerësuar se si objektivat e shprehur në këto politika janë përmbushur.

ii. Vlerësimin e efektivitetit të veprimtarisë bankare dhe financiare.

iii. Identifikimi, informatizimi dhe monitorimi i nivelit të riskut, si dhe parandalimi dhe administrimi efektiv i risqeve.

iv. Sigurimi i aktiviteteve.

v. Informacion të përshtatshëm, të saktë dhe të besueshëm të gjendjes financiare të bankës dhe trajtimin e këtij informacioni në përputhje me procedurat e bankës.

vi. Përputhshmëria (uniformitetin) me ligjet vepruese dhe aktet nënligjore si dhe me zbatimin e politikave, rregullave dhe procedurave të brendshme të miratuara nga bordi mbikëqyrës ose bordi drejtues.

Strukturat e Kontrollit të Brendshëm

Strukturat kryesore përgjegjëse për kryerjen e të gjitha funksioneve të SHKB-së janë:

- Bordi Mbikëqyrës
- Komiteti i Auditimit;
- Bordi dhe çdo strukturë tjetër drejtuese me karakter ekzekutiv në bankë;
- auditimi i brendshëm;

Organe të veçanta mbikëqyrëse që mund të vihen nga Bordi, në një mënyrë për të kontrolluar çështjet specifike që lidhen me kontrollin e brendshëm të bankës

Sistemi i Kontrollit të Brendshëm përbëhet nga:

- kontrolli administrativ;
- administrimi i riskut monitorimi;
- raportimi dhe informacioni.

Elementet themelore të një SHKB

Struktura Standarde Organizative Siguron:

- Kufizimet e vendosura nga bordi i bankës në lidhje me nivelin e autoritetit, si objektivat kryesore dhe detyrat e organizimit, të cilat duhet të jenë në mënyrë të qartë të detajuara në përshkrimet e punës.

- Ndarja e detyrave
- Parimet Katër-sy
- Monitorimi i konfliktit të interesit etj

Procedurat e kontabilitetit sigurojnë:

- Saktësia dhe eficienca e mbajtjes së shpenzimeve në minimum.

- Lehtësimi në përgatitjen e raporteve të brendshme që korrespondojnë me përgjegjësitë e mbikëqyrësve të veçantë dhe të punësuarve kyç.

- Mbrotjtja e aseteve fizike

Administrimi i riskut siguron:

- Procesi i monitorimit (mbikëqyrjes) administrimi i riskut ka për qëllim identifikimin e dobësive të bankës kundër të gjitha risqeve, llogaritjen, administrimin dhe monitorimin e nivelit të riskut.

- Si pjesë e sistemit të kontrollit të brendshëm, banka ka dizajne (drafte) dhe zbaton metodat dhe procedurat e auditimit për administrimin e riskut.

Raportimi dhe Informacioni

Banka ka procedura të aplikueshme për zbatimin e raportimit dhe komunikimit, të cilat mundësojnë përdorimin e informacionit në përputhje me të drejtat e punonjësve të bankës, dhe mundëson shkëmbimin e informacionit në përputhje me sa më poshtë:

Nga poshtë-lart, në mënyrë që autoritetet udhëheqëse të jenë të vetëdijshëm për operacionet, risqet dhe zhvillimet aktuale të bankës;

Nga lart-poshtë, në mënyrë që punonjësit të informohen mbi strategjitë dhe objektivat bankare dhe mbi politikat, rregullat dhe vendimet e miratuara nga organet drejtuese, në lidhje me detyrat dhe përgjegjësitë e tyre;

Horizontalisht, në mënyrë që të sigurojë që informacioni është shpërndarë në mënyrë të barabartë në të gjitha strukturat e bankës.

Banka mban gjurmët e të gjitha transaksioneve dhe operacioneve të regjistruara në sistemin e saj të brendshëm në kohën e duhur dhe të plotë dhe rend kronologjik, sipas procedurave të para-përcaktuara.

Të gjitha dokumentet bankare dhe / ose fotografi të tyre të bazuara në dokumente elektronike, të klasifikuara sipas llojit të operacionit/veprimit,

kategori/klienti dhe kritere të tjera të aplikuara.

Përgjegjësia e Bordit është të miratojë në mënyrë periodike dhe të rishikojë:

- Organizimi, administrimi dhe funksionimit të strukturave të bankës, në veçanti të atyre strukturave që janë përgjegjës për realizimin e auditimit të brendshëm, për raportimin dhe kontrollin në kuadër të bankës;
- Rregullat dhe procedurat që përcaktojnë kufijtë e kompetencave, delegimin dhe shpërndarjen e tyre në mesin e administratorëve dhe punonjësve të bankës;
- Kompetencat për autorizimin, ndjekjen dhe raportimin e operacioneve të bankës;
- Rregullat dhe procedurat e brendshme për të monitoruar risqet dhe për të vlerësuar eficiencën e metodave dhe procedurave të përdorura në administrimin e risqeve të brendshme;
- Metoda e raportimit e të metave të identifikuara dhe mangësitë e sistemit të kontrollit të brendshëm të bankës;
- Kodi etik i trajtimit të konfliktit të interesit në mesin e administra-

torëve dhe këshillit drejtues të bankës;

- Rregullat për papajtueshmëritë dhe ndalimet në ushtrimin njëkohësisht të më shumë se një funksioni që lidhet me autorizimet,
- Implementimi dhe raportimi i operacioneve bankare;
- Sistemi i kualifikimit (trajnitimit), vlerësimit dhe motivimit të personelit në funksionet audituese.
- Kompetenca tjera që shërbejnë në përmirësimin e performancës së sistemit të auditimit të brendshëm.

Përgjegjësia e Bordit Drejtues

- Angazhohet në ekzekutimin e përditshëm dhe kontrollin e veprimtarive të bankës, zbatimin e të procedurave për identifikimin, informatizimin, monitorimin, të përcaktuara nga këshilli drejtues dhe mbajtja e risqeve nën kontroll me të cilat përballet banka ;
- I raporton bordit mbikëqyrës të paktën një herë në vit për ecurinë e sistemit të auditimit të brendshëm dhe për procedurat e vlerësimit të kërkesave të bankës për kapital;
- Siguron që njësia e auditimit të brendshëm të informohet në kohën e duhur për të gjitha zhvillimet, iniciativat dhe produkte

të reja dhe ndryshimet operacionale, në mënyrë që të identifikohen më mirë rreziqet para kohe.

Përgjegjësia e Auditimit të Brendshëm

Sistemet informative dhe të raportimit, duke përfshirë sistemin elektronik të informacionit dhe shërbimeve bankare elektronike, teknologjisë e sistemit të informacionit dhe saktësinë e informacionit të të dhënave.

Konsistenca (përputhshmëria) e aktivitetit me ligjet dhe aktet nënligjore, zbatimin e politikave, rregullave dhe procedurave të brendshme, si dhe arritjen e objektivave të vendosura nga autoritetet ekzekutive.

Efiçienca dhe efektiviteti i aktivitetit të përgjithshëm. Sistemet e administrimit të riskut në praktikë, metoda projektuar për të monitoruar përputhshmërinë e politikave të brendshme në lidhje me kapitalin, si dhe parametrat mbikëqyrës që janë ngritur.

Zbatimi i procedurave të punësimit dhe kualifikimit të të gjithë të punësuarve. Përputhja e përshkrimeve të punës të përshkruara në rregulloren e punës me detyrat e përcaktuara.

Auditimi i brendshëm është projektuar për të:

- Shtuar vlerën dhe përmirësuar veprimtarinë e organizatës;
- Ndihmuar një organizatë për të përmbushur objektivat e saj duke sjellë një qasje sistematike, të disiplinuar;
- Vlerësuar dhe përmirësuar efektivitetin e menaxhimit të riskut, kontrollit dhe proceseve të qeverisjes.

Sfida në vazhdimësi në të ardhmen për Auditimin e Brendshëm është;

- Identifikimi, zbatimi dhe përmirësimi i sistemeve të teknologjisë informative për të dhënë dhe mbështetur plotësisht nevojën e biznesit, parandalimin e risqeve të bankës.
- Nxjtja e menaxherëve përgjegjës për kryerjen e proceseve të ndjekjes së zbatimit të rekomandimeve gjysmë vjetore, për zbatimin më të shpejtë dhe implementimin e gjetjeve nga auditimet.

5- Sinergia midis Auditimit të Brendshëm dhe ORM

Informacioni ERM / ORM që duhet ditur në kryerjen e aktiviteteve të tij

Është e rëndësishme që ata të dinë dhe të kenë informacion të plotë për proceset e biznesit dhe rëndësinë e tyre. Është përgjegjësi e funksionimit të biznesit për të raportuar. Auditimi i brendshëm asiston për të shqyrtuar

procesin e biznesit duke u bazuar në gjetjet e auditimit.

ORM duhet të ketë dijeni për risqet paraprakisht dhe ndikimin e tyre / gjasat (*ex ante*), planifikimet dhe përgjigjet e riskut në bazë të procesit të vlerësimit të riskut. (Risku i mbetur), incidente (*ex post*) Gjithë ky informacion i jepet në mënyrë periodike auditimit të brendshëm. Ai ndihmon në vlerësimin e gjithë procesit auditues dhe për identifikimin e zonës së riskut që duhet të auditohet. Ky është çelësi për të kryer **planin e auditimit të bazuar në risk.**

Çfarë duhet të dinë ERM / ORM, nga auditimi i brendshëm?

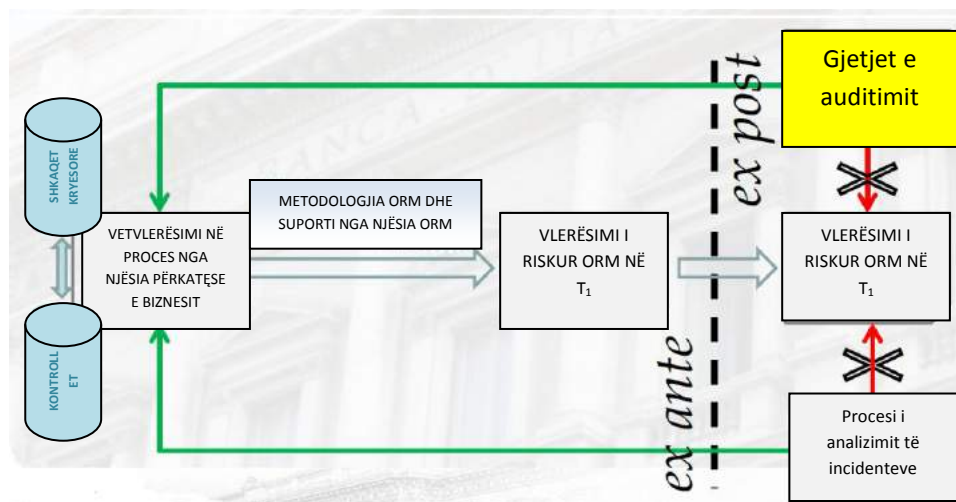
Auditimi i brendshëm vlerëson përshtatshmërinë e modelimit të procesit me qëllim të identifikojë saktë risqet operative, besueshmërinë e riskut të vetë-vlerësimit nga njësitë e biznesit. Ky është tregues kyç për funksionimin ORM që ndihmojnë për të vlerësuar në planin e tyre të nevojave për përmirësimin e procesit të hartës, rivlerësimin dhe rishikimin. Një tjetër pikë që Auditimit i Brendshëm ndihmon ORM është statusi i zbatimit të planit të përgjigjeve të riskut që kanë nevojë për vëmendje dhe monitorim. Auditimi i brendshëm vlerëson saktësinë e planit të reagimit të riskut dhe veprimit dhe zbutjen siç është

rënë dakord me menaxhimin dhe bordin, dhe siguron nëse nivelin i oreksit të riskut (toleranca) të caktuar nga bordi është zbatuar. Një tjetër pikë në të cilën ndihmon Auditimi është saktësia e raportimit të incidentit, kjo ndihmon ekipin e ORM në eksplorimin dhe vlerësimin e risqeve të reja që duhet të adresohen.

Një shembull i sinergjive midis auditimit dhe ORM të treguara në figurën më poshtë. Gjatë angazhimit të auditimit është gjetur se: njësia kompetente e organizatës nuk ka identifikuar rrezikun e abuzimit të

tregut që mund të ndodhë në fushën e ekzekutimit të operacioneve të politikës monetare dhe ORM: Rreziku identifikuar dhe i vlerësuar: disa punonjës mund të përdorin informacionin konfidencial për të marrë një fitim personal (p.sh. bërë investime). Risku vlerësohet si "i gjelbër" për shkak të mundësisë shumë të ulët dhe ndikimit të ulët. Pas kësaj për shkak të profilit të punës ekipi ORM duhet të shqyrtojë të gjithë procesin.

Figura 2. Sinergjitë midis Auditimit / ORM

Një sfidë e ardhmja: shkëmbimi i informacionit apo më shumë integrim?

Kjo është vlera e shtuar në procesin e ndërveprimit të vazhdueshëm të

seancave metodologjike, mbi rrjedhjen e informacionit në dispozicion në sigurinë e kombinuar. "Çfarë lloj kontributi i jep funksioni ORM, për "sigurinë e kombinuar"? Çfarë sigurie nuk mund të japin ORM -

“Risku operativ është krejtësisht kontrolluar”?

Çfarë sigurie mund të japi ORM:

Ka një vetëdije në mesin e njerëzve të risqeve të mjedisit kryesore, që janë identifikuar dhe vlerësuar me një metrikë të përbashkët.

Përgjigja e riskut është në përputhje me tolerancën e riskut të përcaktuar nga masat që ka marrë Bordi për zbutjen e riskut që janë planifikuar dhe / ose implementuar.

Çfarë lloj kontributi jep funksioni ORM për "sigurinë e kombinuar"?

Çfarë sigurie nuk mund të japë ORM është se risqet operative kontrollohen totalisht. Ndërsa ORM mund të sigurojë se ekziston vetëdija në mesin e njerëzve të mjedisit të riskut. Risqet kryesore janë identifikuar dhe vlerësuar me një metrikë të përbashkët, të njëjtën gjuhë dhe taksonomi. Përgjigja e riskut është në përputhje me tolerancën e riskut të përcaktuar nga Bordi dhe masat e zbutjes së riskut janë planifikuar dhe / ose zbatuar.

Çfarë lloj bashkëpunimi është i mundshëm mes ORM dhe auditimit?

Informacioni i përbashkët që ORM merr ka të bëjë përgjithësisht me:

- proceset e biznesit dhe rëndësinë e tyre

- risqet dhe ndikimi i tyre / gjasat
- planet e reagimit ndaj riskut
- incidentet - Analiza e incidenteve
- procesi i auditimit - vlerësimi vjetor i riskut dhe para auditimit

Mundësia për bashkëpunim midis linjës së dytë dhe të tretë mund të vlerësohet me anë të takimit vjetor të IAD "*tour de table*" me linjën e dytë të mbrojtjes, kontrollorët. (Menaxherët e Riskut, Përputhshmërisë, Zyrtarët e Mashtrimit etj)

Është një sfidë zbatimi i 3 linjave të mbrojtjes për të gjithë organizatën. Zbatimi i linjës së 2-te është shumë i rëndësishëm. Duhet të ketë një ndarje të qartë midis linjës së 1-rë dhe linjës së 2-të të mbrojtjes. Kjo duhet të jetë e qartë dhe e përcaktuar nga Bordi. Ndarja duhet të sigurohet në nivel hierarkie për të shmangur konfliktin e interesit dhe për të siguruar efektivitetin e kësaj linje. Linja e dytë e mbrojtjes duhet të ketë strukturë të qartë dhe linjën e raportimit, për të siguruar përshtatshmërinë e sistemit të brendshëm të kontrollit të vijës së parë. Ata duhet të ndihmojnë linjën e parë në implementimin e zbutjes së riskut në fushën e veprimtarisë së organizatës.

Literatura:

- technical@iia.org.uk -Instituti i Audituesve të Brendshëm-"Roli i auditimit të brendshëm në menaxhimin e gjerë të riskut të Kompanive.
- "Direktiva e 8-të e Bashkimit European - Mbi Ligjin e Kompanive
- IORWG - Grupi Punës Për Riskun Operativ Ndërkombëtar - www.iorwg.org
- Korniza Ligjore mbi Praktikat Ndërkombëtare Profesionale IPPF-
-www.theiia.org

Përktheu nga anglishtja: Jorida Zhegu

Audituese, Departamenti i Auditimit të Shoqërive Publike

PROJEKTI IPA NË BALLKANIN PERËNDIMOR

Raporti Special 21/2016: “Asistenca Evropiane e para-asociimit për forcimin e kapaciteteve administrative në Ballkanin Perëndimor: Një meta auditim”.

*Parimet, politikat, ligjet, praktikat, detyrat dhe objektivat ekzistuese të institucioneve të BE-së përmbledhen në atë që quhen *acquis communautaire* apo *acquis*. Në qendër të negociatave për anëtarësim, *acquis* përbëhet nga 35 kapituj të ndryshëm për të cilat negociohet ndërmjet BE-së dhe secilit vend kandidat. Për shembull, kapitulli 23 mbulon gjyqësorin dhe të drejtat themelore dhe kapitulli numër 24 mbulon drejtësinë, lirinë dhe sigurinë.*

Nga Dennis Warnerus, Auditues i Lartë në ECA

(Marrë nga Nr.11 i Revistës së ECA-s)

Të gjithë aspirojnë të hyjnë në BE, Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Kosova, ish-Republika Jugosllave e Maqedonisë, Mali i Zi dhe Serbia, pjesë e Ballkanit Perëndimor, një rajon që ka një trashëgimi të hidhur konfliktesh, krimi të organizuar dhe korrupsioni. Në dritën e vendndodhjes së tyre në mes të shteteve anëtare të BE-së, demokracitë e Ballkanit Perëndimor janë të dobëta dhe ekonomitë e tyre në tranzicion ende po kalojnë nëpër një proces të ngadalshëm transformimi.

Nga leximi i raporteve të progresit të Komisionit, është e qartë se janë të shumta pengesat në rrugën e tyre drejt anëtarësimit në BE. Një prej tyre është një kapacitet i dobët administrative dhe forcimi i saj mbetet një kusht i nevojshëm për të siguruar respektimin më të mirë të sundimit të ligjit dhe qeverisjes së mirë. Përkundërt këtij sfondi, Instrumenti për Asistencën e Para-Anëtarësimit (IPA) është instrumenti i vetëm i BE-së për ndihmë strukturore në të gjashtë vendet e Ballkanit Perëndimor. IPA është gjithashtu instrument i vetëm donator i BE-së për përgatitjen e Ballkanit Perëndimor për të miratuar *acquis communautaire* dhe për përthithjen e miliardave nga Fondi

Evropian për Strukturat dhe Investimet që është i disponueshëm vetëm pasi anëtarësimi në BE bëhet realitet.

Çfarë janë *acquis communautaire*?

Parimet, politikat, ligjet, praktikat, detyrat dhe objektivat ekzistuese të institucioneve të BE-së përmbledhen në atë që quhen *acquis communautaire* apo *acquis*. Në qendër të negociatave për anëtarësim, *acquis* përbëhet nga 35 kapituj të ndryshëm për të cilat negociohet ndërmjet BE-së dhe secilit vend kandidat. Për shembull, kapitulli 23 mbulon gjyqësorin dhe të drejtat themelore dhe kapitulli numër 24 mbulon drejtësinë, lirinë dhe sigurinë.

Çfarë është një "meta-auditimi"? Përkufizimi, fushëveprimi dhe kriteret e auditimit.

Që nga viti 2007, Gjykata Evropiane e Audituesve ka grumbulluar një përvojë të gjatë në auditime në Ballkanin Perëndimor¹, me dëshirën për të ofruar një produkt të ri auditimi, duke zgjeruar përvojën në një perspektivë më të gjerë, rajonale. Në udhëkryqin e

shqyrtimit të peizazhit në një temë të veçantë, auditimi meta- na shtyn të shqyrtojmë:

- Raportet speciale të ECA, si dhe të auditimet e shumta të Komisionit, vlerësimet dhe raportet e monitorimit;

- 52 projekte kombëtare dhe tre programe rajonale, duke përfshirë një vlerësim të rezultateve të tyre. Ne së pari shqyrtuam punën dhe vlerësimin ekzistues të auditimit dhe më pas vazhduam me punën shtesë audiuere për të mbushur boshllëqet e mbetura në fushëveprimin e auditimit (p.sh Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, çështjet e gjyqësorit). Auditim u krye prej marsi 2015 deri në qershor 2016 dhe u fokusua në dy pyetje kryesore:

- 1. A e ka menaxhuar mirë Komisioni instrumentin IPA në Ballkanin Perëndimor?**
- 2. A i ka forcuar IPA kapacitetet administrative në Ballkanin Perëndimor?**

Ne përzgjedhëm si Komisionin ashtu edhe vendet përfituese të Ballkanit Perëndimor dhe audituam sektorët e sundimit të ligjit (të të drejtave themelore të njeriut, drejtësinë dhe punët e brendshme) si dhe atë të reformës në administratën publike gjatë viteve 2007-2013, periudhë e programimit (IPA I) si dhe fillimin e periudhës 2014-2020 (IPA II).

¹ Këto raporte të gjithë mund të gjenden në www.eca.europa.eu: CARDS (Raporti special 5/2007), Ballkani Perëndimor drejtësia dhe punëve të brendshme (Raporti special 12/2009), Kroacia (Raporti Special 14/2011), Sundimi i ligjit në Kosovë (Raporti special 18/2012), Serbia (Raport special 19/2014), ish-Republika Jugosllave e Maqedonisë (Raporti special 11/2016) dhe Mali i Zi (Raporti Special 20/2016).

Në sektorin e sundimit të ligjit, përzgjedhëm projekte në fushën e zbatimit të ligjit, luftën kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar, si dhe ndihmën për prokurorinë, gjykatat dhe shoqërinë civile. Në sektorin e reformës së administratës publike, përzgjedhëm asistencën teknike, trajnimet dhe projektet publike të menaxhimit të financave, duke përfshirë mbledhjen e taksave, buxhetimin, prokurimin, kontrollin e brendshëm financiar publik, auditimin e jashtëm dhe statistikën. Në meta-auditim u aplikua standardi i INTOSAI-t, ISSAI 3000 dhe u përfshinë kriteret e

miratuara nga rregulloret e IPA-s, e drejta ndërkombëtare (për shembull, në lidhje me koordinimin e donatorëve), si dhe menaxhimi i shëndoshë financiar (Vlerësimi i qëndrueshmërisë së projektit).

Dobitë dhe mangësitë e IPA-s në Ballkanin Perëndimor: Mesazhi kryesor i raportit

Ne elaboruam në detaje përfundimet dhe rekomandimet në raportin tonë. Përkthyer në terma të dobive dhe mangësive, këto ishin mesazhet tona kryesore për Komisionin:

DOBITË	MANGËSITË
Strategjia, menaxhimi	
Objektiva rajonal specifik dhe të matshëm	Menaxhimi i tërthortë: Absorbimit penguar
Output-et dhe rezultatet	
Rezultatet e synuara Reforma e administratës publike: Është menaxhuar të mbulohet pjesa më e madhe e output-eve në projektin në rezultate të qëndrueshme	Sundimi i ligjit: - Dështoi për të kthyer shumicën e rezultateve të projektit në rezultate të qëndrueshme - Nuk ka evidenca të rasteve të suksesshme gjyqësore. Financimi i vogël për fushat kryesore të mbizotërimit të ligjit: prokurorisë, luftës kundër korrupsionit, lirisë së medias
Kushtet, monitorimi dhe vlerësimi	
<i>Efektiv në monitorim dhe vlerësim</i>	Nuk janë zbatuar në mënyrë sistematike kushte të rrepta dhe follow up për to. Nuk i ka inkurajuar vendet përfituese që ta përdorin IPA-n si shembull në pjesë të tjera të administratës së tyre
Koordinimi i Donatorëve, bashkëpunimi rajonal, Dialogu	

- Ka luajtur një rol pozitiv në koordinimin e donatorëve - Bashkëpunimi rajonal: Ndikimi pozitiv i kornizës së investimeve në Ballkanin Perëndimor - Pak progres në dialogun për reformën e administratës publike	- Nuk ka ndikim të rëndësishëm të Këshillit të Bashkëpunimit Rajonal dhe Shkollës Rajonale për Administratë Publike - Progres i kufizuar në dialogun për sundimin e ligjit

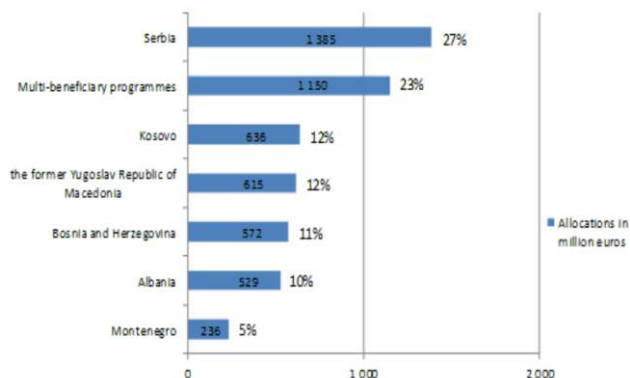
Duhet theksuar se qëndrueshmëria e projekteve ndikohet kryesisht nga mungesa në vendet përfituese e vullnetit politik për të reformuar institucionet, mungesa e buxhetit dhe personeli i pamjaftueshëm, si dhe koordinimi i dobët.

Efekti i shpërndarë i fondeve IPA dhe qasje e bazuar në sektor e Komisionit

Në IPA I (2007-2013) dhe IPA II (2014-2020), autoriteti buxhetor i BE-së ka alokuar në vendet e Ballkanit Perëndimor më shumë se pesë miliardë euro për një periudhën shtatëvjeçare. Kjo

mund të duket si një shumë e konsiderueshme, por duhet të vendoset në kontekstin e duhur. Në mënyrë të ngjashme ashtu si shtetet anëtare marrin fonde ESIF, IPA shpërndahet, nga njëra anë në gjashtë vende dhe të tjera në programe rajonale të BE-së.

Fondet IPA I të alokuara në Ballkanin Perëndimor (2007-2013)

Shënim: përqindjet janë të rrumbullakosura. Burimi i informacionit: Komisioni Evropian, 31 dhjetor 2015

Megjithatë, në krahasim me ESIF, IPA ka një fushë më të gjerë asistence. Përveç zhvillimit të bujqësisë, si dhe sektorët që mund të bashkë-financohen nga ESIF në çdo shtetet anëtare të BE-së (p.sh. punësimi, energjia, mjedisi, transporti), me fondet IPA janë financuar reformat në drejtësi dhe punët e brendshme. Për këtë arsye, rreziku i efektit shpërndarës të fondeve IPA është natyrisht më i lartë se i fondeve ESIF.

Megjithatë, kemi vënë re se qasja e bazuar në sektorë e Komisionit i ka zbutur risqet. Në mënyrë që burimet të orientohen më mirë, që prej vitit 2012 Komisioni ka zhvilluar një qasje të bazuar në sektorë megjithëse zbatimi i saj për fondet IPA ishte i avashtë. Kjo ka zgjeruar "*qasjen fillestare kryesore*". Sipas një qasje të tillë, negociatat e pranimit duhet të fillojë dhe të përfundojë me të ashtuquajturit kapituj themelore, sidomos kapitullin e "*sundimit të ligjit*" kapitujt 23 dhe 24, siç është aktualisht rasti i Malit të Zi dhe Serbisë.

Ndikimi i meta-auditimit mbi planifikimin e ndihmës së BE-së në të ardhmen

Meta-Auditimi ka kontribuar në vlerësimi afatmesëm 2017 të Komisionit për fondet IPA II dhe shpresojmë se do të nxisë disa

diskutime dhe ndryshime në mesin e përfituesve të këtyre fondeve. Duke aplikuar një qasje rajonale dhe të fokusuar në sundimin e ligjit dhe reformën e administratës publike, ne theksuam rëndësinë e ndihmës në këto fusha. Ne gjithashtu përforcuam mesazhet e përcjella nga auditimet e mëparshme të performancës të ECA të kryera në rajon. Megjithatë, për të pasqyruar ndikimin e plotë të raportit, duhet të presim diskutimin e tij në komitetin CONT dhe në Këshill (parashikuar të zhvillohet në dhjetor).

Promovimi i meta-auditimit

Raporti ynë është promovuar mirë në shtyp. Z. Istvan Szabolcs Fazakas, anëtarë i grupit të auditimit, i ngarkuar me raportimin ka prezantuar mesazhet kryesore të auditimit në një audiencë të gjerë afërsisht në të gjithë rajonin e Ballkanit Perëndimor. Si një nga auditimet e para të performancës në të cilin është përdorur sistemi i ri i menaxhimit i palëve të interesit të ECA-së (SMS), raporti është shpërndarë me shpejtësi tek një numër i madh i palëve të interesuara, duke përfshirë edhe deputetë, mjetet e ndryshme të shtypit dhe institucionet studimore.

Lista e mëposhtme është një panoramë e aktiviteteve të komunikimit të raportit me qëllim për të

promovuar auditimin tek palët e interesuara:

- **15 shtator**, gjatë konferencës "Java e biznesit të Makro rajonit të Danubit 2016" në Vjenë. Raporti është prezantuar gjatë konferencës me temën "Juncker investime vs. financime, Konkurrueshmëria e Rajonit të Danubit,, SME Finance, Lidhja Globale".
- **16 shtator**. Në Konferenca ndërparlamentare "Mbikëqyrja e fondeve IPA: Suksesi dhe sfidat", organizuar në Beograd nga Parlamenti Evropian dhe Asambleja Kombëtare e Republikës së Serbisë. Raporti u paraqit nga Derek Vaughan (MEP), Zëvendës-Kryetar i Komitetit CONT: Ky raport u paraqit në nënpikën "Mbikëqyrja parlamentare e instrumenteve të jashtme, në veçanti fondeve IPA". Në konferencë morën pjesë ligjvënës nga Ballkani Perëndimor dhe eurodeputetë nga Parlamentit Evropian dhe komitetet CONT dhe REGI.
- **23 shtator**, BE-Serbi, takim i Komitetit Parlamentar të Stabilizim Asociimit (SAPC) në Beograd, bashkëkryesuar nga Eduard Kukan (MEP) dhe Kryetari i Kuvendit të Republikës së Serbisë, Vladimir Orlić të cilët organizuan një sesion pune. Gjatë kësaj seance, Igor

Šoltes (MEP), Zëvendës-Kryetar i Komisionit CONT dhe Radoslav Sretenović, Auditori i Përgjithshëm i Serbisë, paraqitën raportin para eurodeputetëve dhe ligjvënësve serbë.

Z. Fazakas, IPA meta-auditimi në Ballkanin Perëndimor, para mediave në selinë e Delegacionit të Bashkimit Evropian në Sarajevë, 13 tetor 2016

- **26 shtator**, në konferencën e 12-të të Rajoneve dhe qyteteve evropiane në Salzburg. Raporti është prezantuar gjatë konferencës me temën "Qëndrueshmëria në rajonet dhe qytetet e Evropës".
- **12 tetor**, si një temë e veçantë në takimin e 30-të të Bordit të Këshillit dhe Bashkëpunimit Rajonal në Sarajevë. Raporti është prezantuar dhe diskutuar me zyrtarë të lartë të

kësaj organizate ndërkombëtare. Në takim morën pjesë përfaqësues nga EEAS, shtete anëtare të BE, Turqia dhe gjashtë vendeve të Ballkanit Perëndimor. Në të njëjtën ditë, Szabolcs Fazakas u takua me përfaqësuesin e lartë, Valentin Inzko dhe Zëvendësin e Përfaqësuesit të Lartë, Bruce G. Berton, për të diskutuar vërejtjet e meta auditimit për Bosnjë dhe Hercegovinë.

- **13 tetor**, në delegacionin e BE-së në Sarajevë, Szabolcs Fazakas Anëtar i grupit raportues të ECA dhe ambasadori i BE-së dhe Përfaqësuesi Special i BE në Bosnje dhe Hercegovinë, Lars-Gunnar Wigemark, dhanë një deklaratë për mediat. Përveç raportit, ambasadori theksoi rëndësinë që BE i jep sundimit të ligjit. Këto deklarata u shoqëruan me prezantime nga anëtari i ngarkuar me prezantimin e raportit nga Dennis Warnerus për diplomatët e Shteteve Anëtare të BE-së, stafit të organizatave ndërkombëtare, përfaqësuesve të shoqërisë civile dhe gazetarëve, si dhe përfaqësues të administratës publike të Bosnje dhe Hercegovinës. Shumë prej tyre përfituan për të bërë pyetje gjatë sesionit të dedikuar për pyetje e përgjigje.
- Kur ECA përmbush pritshmëritë e palëve të interesuara për të marrë

pjesë në komunikimin e rezultateve të auditimit, kjo vetëm mund të kontribuojë në forcimin e imazhit të ECA-s dhe lehtëson shpërndarjen e konkluzioneve dhe rekomandimeve të auditimit në një audiencë më të gjerë.

Prezantimi i IPA mata auditimit në selinë e Delegacionit të Bashkimit Evropian në Sarajevë. Nga e majta në të djathtë: z.Dennis Wernerus, Drejtues i Grupit të Auditimit, z.Istvan Szabolcs Fazakas, Anëtar i grupit raportues të ECA, z. Lars-Gunnar Wigemark, Drejtues Delegacionit të Bashkimit Evropian në Bosnjë dhe Hercegovinë dhe Përfaqësues special i Bashkimit Evropian në këtë vend, z. Melvin Asin Drejtues për bashkëpunimin në Delegacionin e Bashkimit Evropian në Bosnjë dhe Herzegovinë.

©European External Action Service

Përktheu: Alma Shehu, Specialiste

*Drejtorja e Komunikimit, Botimit dhe
Marrëdhënieve me Jashtë*

RISQET NË PUBLIK, PREJ DISPROPCIONIT TË TAKSAVE DHE SHËRBIMEVE

Depozitimet e mbetjeve urbane dhe inerte, shkarkimet industriale, të ujërave të zeza të zonave të banuara, të ndotësve bujqësorë (pesticide, insekticide, etj), si dhe mungesa e menaxhimit të cilësisë së ujërave, kanë çuar në një degjenerim të përhapur të sipërfaqes së tokës dhe të ujërave sipërfaqësorë në Lumin e Tiranës.

Nga Prof. Dr. Sazan Guri¹

Prej kohësh, publiku ballafaqohet me faktin që nga njëra anë paguan më shumë, dhe nga ana tjetër merr shërbim më të vogël dhe jo në cilësi. Me fjalë të tjera, janë një sërë shërbimesh që ofrohen nga institucione dhe ente shtetërore, ku qytetari paguan gjithnjë e në rritje dhe

nuk merr atë për të cilën paguan. Dhe nëse analizon në total, qytetari jo vetëm që paguan e nuk merr, por rrezikohet në shëndetin e vet. Të tilla shërbime janë jo të pakta, por le të përmendim disa prej tyre, si mbledhja dhe largimi i mbeturinave, ofrimi në rubinetet tona i ujit të pijshëm, marrja mbrapsh e ujit të përdorur, energjia elektrike dhe përdorimi i karburanteve për lëvizjet motorike.

1. MBLEDHJA DHE LARGIMI I MBETURINAVE

1.1 Tarifa dhe shërbimi ndaj mbetjeve familjare

Në bazë të ligjit “Për largimin publik të mbeturinave, 21.03.1996, institucionet vendore detyrohen të largojnë mbeturinat e caktuara me bazë familje, aktivitet biznesi deri edhe për nivelet institucionale për t’i sistemuar ato në një grupë ekologjike, e quajtur

¹ President i “G&G Group”, Ekspert i Jashtëm në KLSH

ndryshe vend sanitar ekologjik ose landfill. Dhe për këtë lloj shërbimi, qytetari me bazë familje dhe ai me bazë biznesi i është dashur të paguajë një taksë, fillimisht në vitet 2000, prej 600 lekësh/vit, dhe duke filluar nga vitet pas 2010, paguhet një taksë prej

6000 lekësh/vit. Pra, kemi të bëjmë me dhjetëfishimin e kësaj takse në kosto financiare për familje, duke marr pothuajse të njëjtin shërbim apo trajtim të mbeturinave.

Ndërmarrjet aktive sipas formës ligjore			
<i>Gjendje në fund të vitit</i>			
Forma ligjore	Numër	Pronare/administratore femra	
		Numër	%
Gjithsej	152,288	47,706	31.3
Fermerë	19,543	1,564	8.0
Persona Fizikë	103,414	40,208	38.9
Persona Juridikë	29,331	5,934	20.2
Shoqëri me Përgjegjësi të Kufizuar	23,643	4,356	18.4
Shoqëri Aksionare	911	145	15.9
Ndërmarrje Shtetërore	935	296	31.6
Administrata Publike	498	87	17.5
OJF, Org. ndërkombëtare	2,410	861	35.7
Shoqëri të tjera	934	190	20.3

Burimi INSTAT, 2015

1.2 Situata e mbetjeve në vend

Menaxhimi i mbetjeve për qytetin e Tiranës është një problem madhor dhe për ata që e kuptojnë, sa vjen e po behet një uragan i vërtetë, ku papritur mund të na pushtojë nëse na gjen të papërgatitur. Aktualisht, qyteti i Tiranës gjeneron 250 mijë ton/vit mbetje, të cilat grumbullohen në 3000 kontenierë dhe transportohen

nga një flotë prej 125 automjeteve. Gjithë qyteti urban i Tiranës me gjashtë ish Komunat e Bashki (Vorë, Dajt, Paskuqan, Farkë, Kashar dhe Vaqar) depozitojnë mbetjet në Sharrë. Nga këto, 800-900 ton mbeturina që do të thotë 1000m³ depozitohen çdo ditë në venddepozitim të Sharrës. Gjithashtu, shllami ose uji që drenon nga mbetjet nuk trajtohet, por

derdhet në lumin Erzen, duke e ndotur atë. Shllami përmban elemente

organike në nivele të larta, si: azoti, fosfori, aminoacide, yndyra, si dhe metale të rënda si kadmium, plumb, arsenik, etj., të cilat dëmtojnë ekosistemin ujor, duke rritur nevojën biologjike për oksigjen. Pasi janë bërë analizat fiziko-kimike është vërejtur që uji i lumit Erzen ka parametra të lartë ndotje mbi normën e lejuar.

Depozitimet e mbetjeve urbane dhe inerte, shkarkimet industriale, të ujërave të zeza të zonave të banuara, të ndotësve bujqësorë (pesticide, insekticide, etj), si dhe mungesa e menaxhimit të cilësisë së ujërave, kanë çuar në një degjenerim të përhapur të sipërfaqes së tokës dhe të ujërave sipërfaqësorë në Lumin e Tiranës. Aftësia vetëpastruese e ujërave të këtij lumi, si pasojë e rritjes së urbanizimit, nuk arrin të përballojë shkarkimet e ujërave urbane të patrajtuara duke vënë në rrezik shëndetin e banorëve dhe duke dëmtuar botën ujore. Në rrethina të

ndryshme të kryeqytetit ndeshesh me pirgje mbeturinash, të cilat nuk kanë një destinacion se ku mund të grumbullohen. Përgjatë shtratit të lumit të has syri mbeturina dhe mbetje të ndryshme. Në të nuk mungojnë hedhjet pa kriter të mbetjeve të cilat shpesh herë digjen, duke çliruar në ajër elementë të dëmshëm ndër ta dhe Bisfenoli A, që gjendet tek shishet e polikarbonateve, pajiset elektronike dhe tek mbetjet e tjera. Ky element imiton funksionin dhe strukturën e hormonit estradiol sepse lidhet dhe aktivizon receptorët e estrogjenit si një hormon natyral. Bisfenoli A mund të kalojë edhe në ushqimet apo pijet që nga ambalazhi ku ato mbahen dhe në këtë mënyrë mund të shpërndalet me lehtësi në organizmin tonë, duke shkaktuar një sërë sëmundjesh gjenetike, kanceroze, por edhe sëmundje të tjera hormonale.

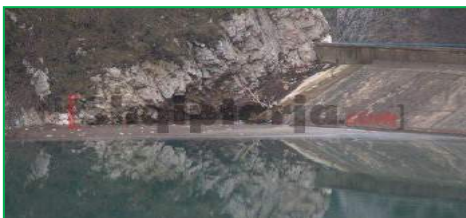
Mbetjet urbane ose të quajtura ndryshe bashkiake vazhdojnë të kenë pothuajse të njëjtën performancë shërbimi nga institucioni përgjegjës, sikundër vite më parë. Ato hidhen nga familjarët në të njëjtët kazan me volum prej 1,7m³, me të njëjtën skemë prezantimi, si pa kapak, pa këmbë, të lodhur, të pazëvendësuar, madje në të njëjtat pozicione e të pastuduara. Më pas, këto mbetje merren e transportohen nga kompani të caktuara drejt gropave të ashtuquajtura ekologjie për t'iu nënshtruar procesit të asgjësimit. Kësisoj, mbetjet nuk trajtohen si lëndë natyrore që kanë ende vlerë, që normalisht ato duhet të ndaheshin qysh në burim. Kjo do të kërkonte kazanë të diferencuar për mbetje të diferencuara, duke siguruar lëndën e parë për kompanitë e riciklimit ose kursim dhe fitim kundrejt burimeve natyrore të vendit. Në kazanët e destinuar për familje hidhen dhe përzihen edhe ato të aktivitetëve të bizneseve deri në supermarkete, të cilët kanë tarifë tjetër shërbimi dhe iu ofrohen zgjidhje të zakonshme ose jo të specializuara. Mbasi mbetjet përfundojnë në vend-hedhje, ato nuk i nënshtrohen proceseve të trajtimit të mëtejshëm për asgjësim përfundimtar. Ndërkohë, që tarifa ndaj qytetarëve apo edhe bizneseve për shërbimin e quajtur menaxhim dhe

trajtim i integruar i mbetjeve urbane nuk korrespondon aspak me atë që duhet kosto përfitim. Përkundrazi, qytetarët paguajnë për t'u rrezikuar edhe më.

1.3 Risqet e krijuara

Praktikisht, mbetjet në kazan qëndrojnë në vende të hapura, të padizefektuara, në shumë raste pranë dhe afër me pikat e shitje-blerjeve në rrugë, duke shoqëruar kështu jetën urbane me një aromë ndotëse dhe të rrezikshme për jetën e banorëve. Mandej, atje ku mbetjet shkojnë, duke qenë se rrinë të pambuluara rrezikojnë edhe më jetën e banorëve jo vetëm përreth, sepse emetojnë në ajër me qindra ton lëndë kancerogjene në vit, si metale të rëndë, dioksina, furane. Duke qenë se nuk iu trajtohen ujërat leksiviate, shkarkimet e tyre të lëngta përfundojnë me anë të rrëkeve në ujërat lumorë, duke u kthyer përgjegjëse për ndotjen e ujërave nëntokësorë dhe të produkteve bujqësore. Problemi tjetër është se institucioni përgjegjës nuk arrin të kontrollojë gjithë territorin, ku mbetjet nuk mblidhen në zonat periferike apo sub-urbane të qytetit dhe nuk mblidhen aspak në zonat fshat të bashkive të sotme, ku shpesh edhe digjen apo hidhen buzë rrëpirave të lumenjve, duke kërcënuar direkt

jetën e banorëve, çka shprehet me numër të lartë të pacientëve, me sëmundje që shtohen drejt moshave më të reja, etj., dhe të gjitha këto, në kuadër të një shërbimi të pandryshuar në vite, madje rutinë, me të vetmin ndryshim tarifë apo taksë ndaj qytetarëve dhjetë herë më të madhe dhe ndaj bizneseve njëqind herë më të madhe. Për këtë shërbim, institucioni përgjegjës mbledh vetëm nga sistemi familjar shumë prej 200,000 familje x 6000 = 1,200,000,000 lekë ose rreth 850 milionë euro /vit. Ndërkohë që tarifë pastrimi ose për mbetje kanë edhe të gjitha llojet e aktiviteteve të bizneseve, duke filluar nga shoqatat, studiot deri te ato të mëdha, ku paguhet përsëri 6000 lekë të tjera për vit, përpos tarifës së pastrimit prej 10,000 lekë /vit. Ndërsa, bizneset e mëdha arrijnë të paguajnë dhjetëfishin e kësaj tarife. Në total, institucioni përgjegjës, le të themi Bashkia e Tiranës p.sh., mbledh afërsisht 10 milionë euro në vit si tarifë, ku vetëm mëse një milion euro, ai vë në dispozicion për transferimin e mbetjeve nga qyteti për në *damp*. Askush nuk di se çfarë bëhet me pjesën tjetër të kësaj tarife qytetare,

kur ende nuk ofrohet ndonjë shërbim ndryshe nga Bashkia, aq më tepër, kur nga ky mosshërbim sillen risqe në shëndetin e tyre.

1.4 Alternativat e zgjidhjeve

1. Pikësëpari, mbetjet urbane duhet të ndahen qysh në burim në disa kazanë sipas llojit përkatës të mbetjeve, duke stimuluar flakjen e tyre secili lloj në kazanin e vet, duke shërbyer në këtë mënyrë si bazë për sigurimin e lëndëve të para për industrinë e riciklimit.

2. Një alternativë tjetër është ndarja sipas sistemit të njomë e të thatë me bazë dy kazan të mëdhenj, ku në njërin vendosen së toku mbetjet si plastikë, qelq, alumin, karton e letra, të cilat iu shiten kompanive të riciklimit, duke lehtësuar taksën e qytetarëve dhe duke i shërbyer cilësisë së mjedisit dhe në tjetrin vendosen mbetje kuzhine me po atë qëllim.

3. Vendosja e koshave të mesëm e të vegjël në pozicione të favorshme dhe lehtësisht të aksesueshme nga qytetarët.

4. Grumbullimi dhe trajtimi i emisioneve të gazta nga vendgroposja ekologjike, siç mund të jetë aplikimi për rastin Sharrë.

5. Grumbullimi dhe trajtimi i daljeve të lëngta nga vendgroposja ekologjike,

siç mund të jetë aplikimi për rastin Sharrë.

6. Mbulimi i përditshëm i mbetjeve në hapësirën e caktuar për vend-hedhje.

2. SIGURIMI I UJIT TË PISHËM

2.1 Tarifa dhe shërbimi ndaj ujit të pishëm

Të gjitha institucionet bashkiake, mbështetur në Kushtetutën e Republikës dhe në Ligjin 111 të vitit 2012 mbi “menaxhimin e burimeve ujore”, janë përgjegjëse në sigurimin e ujit të pijshëm kundrejt shtetasve të

vet, shërbim ndaj së cilës merret një tarifë e caktuar. Normalisht, ky produkt paguhet për sasi konsumi të harxhuar në m³ ose litra/familje, por jo vetëm. Sepse qytetari paguan edhe për cilësi shërbimi apo cilësinë e produktit. Gjatë gjithë kësaj periudhe, uji në rubinete nuk ndodh që ta kemi të garantuar në cilësi, madje shpesh herë porositemi që të bëjmë kujdes,

për shkak të përzierjeve me ujëra të zeza. Nga ana tjetër, tarifa merret e plotë si për sasinë e siguruar edhe për cilësinë e tij.

2.2 Risqet që pasojnë nga përdorimi i ujit jo cilësor

Cilësia, shpesh herë jashtë standardit e ujit të pijshëm, pavarësisht nga tarifa e shtuar në vite ka bërë që me qindra raste të ka pasur probleme lidhur me shëndetin e banorëve. Në rastin e përdorimit të ujit, zë vend shprehja nëse krimi ‘vret’ një apo dy, ndotja e mjedisit ‘vret’ me qindra deri në një komunitet të tërë, sikundër ka ndodhur në jo pak raste me grupe qytetarësh shqiptarë. Kështu që tarifa e paguar prej qytetarëve, fillimisht me shumën 100lek/familje/muaj dhe sot

1200 lek/familje/muaj, pra 12 herë më tepër, nuk justifikohet me shërbimin e ofruar, për shkak se ofron ende të njëjtën cilësi të këtij produkti. Pra, edhe në këtë rast performanca e shërbimit nuk përputhet me tarifën apo taksën ndaj shërbimit, madje taksa paguesi paguan për të vuajtur pasoja shëndetësore.

3. UJI I PËRDORUR

3.1 Tarifa dhe shërbimi ndaj ujit të përdorur

Uji përdorur është një taksë tjetër, ku qytetarët ndeshen me një shërbim të ofruar nga institucioni përgjegjës, por që nuk e marrin për asnjë rast, si për sasi dhe cilësi të kryer. Praktikisht, çdo familje shqiptare, në faturën e ujit të pijshëm detyrohet të paguajë edhe një farë takse për ujin e përdorur. Deri këtu tingëllon normale, sepse në të gjithë rruzullin, pothuajse kështu ndodh. Ndërkohë që në vendin tonë, tarifa e ngarkuar për familje në muaj nuk korrespondon me shërbimin e ofruar, ku institucioni përgjegjës nuk ndalet të ofrojë zgjidhjen e duhur. Siç dihet, ujërat e përdorura në familje apo në çdo aktivitet biznesi, pavarësisht nga tarifa, nuk trajtohen dhe as nuk iu nënshtrohen ndonjë procesi përpunues, por veçse shkarkohen në ujëra të tjerë sipërfaqësorë, liqenorë, lumor e detarë.

3.2 Risqet që pasojnë nga mos trajtimi i ujit të përdorur

Shkarkimi i ujërave industrialë dhe ose ato familjarë, mbasi janë përdorur, duke qenë të ndotur dhe të ngarkuar si nga pikëpamja fizike dhe nga ajo kimike, bëjnë që të shpërndahen kjo ndotje në ujëra sipërfaqësorë. Ndikimi, në dukje të parë bie mbi mjedisin, por në fakt ndikimi bie mbi shëndetin e banorëve ose taksapaguesve. Sepse ujërat e ndotura tashmë sipërfaqësorë, me anë të komunikimit me ujërat nëntokësorë bëjnë që të përcjellin ndotjen drejt përdorimit të këtyre ujërave dhe më tej akoma drejt rrënjëve të bimëve, derisa arrin në produktet bujqësore që përdoren prej atyre që kanë paguar një taksë për të mos patur këtë lloj shërbimi.

Derdhjet e ujërave urbane të Babrrusë, Paskuqanit, Bathores dhe Kamzës kanë çuar në përqendrim të larta të amoniumit, nitrates dhe fosfateve. Sipas specialistëve këto vlera i tejkalojnë normat e Direktivës së BE. Po cili është ndikimi i këtyre elementëve?

NH₄⁺(amonium) - Sipas një studimi të kryer përqendrimi mesatar i amoniumit në Lumin e Tiranës rezulton rreth trembëdhjetë herë më i lartë se vlera mesatare e raportuar për stacionet e lumenjve europianë. Në pH 8,5 rreth 40 % e NH₄⁺ kalon në NH₃(amoniak) dhe vlerat tepër të larta të këtij të fundit kanë çuar në zhdukjen e peshqve.

P-PO₄ (fosfatet)- Rritja e përqendrimit të fosfateve mbi vlerat e nevojshme të prodhimit të biomasës përbën rrezik, duke nxitur lulëzimin e algave dhe kalimin e ujërave në gjendje eutrofike deri edhe distrofike duke i bërë ujërat e Lumit të Tiranës të papërshtatshëm për përdorim nga njerëzit. Burimet kryesore të fosfateve në ujërat e këtij lumi janë detergjentet dhe plehrat fosfatike.

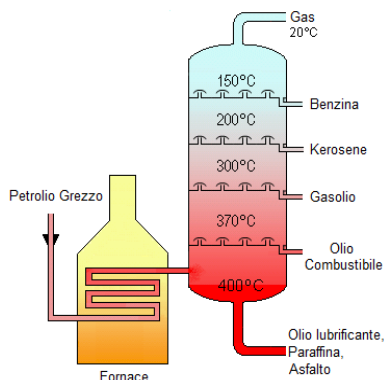
Nitratet(NO₃-)- Nitratet janë kryesisht me origjinë urbane dhe bujqësore (nga shkarkimet e lëngëta urbane, blegtorale dhe plehrat bujqësore) të cilat përfundojnë në lumë nga shpëlarjet dhe erozioni i tokave. Vlerat e larta të nitrateve në këto ujëra kanë nxitur eutrofikimin, lulëzimin e algave dhe vështirësi të ecurisë së mëtejshme të jetës. Rrezik shumë i madh është kalimi i nitrateve në ujin e pijshëm kjo ndodh për dy arsye: së pari, në aparatit tretës, nitratet mund të kalojnë në nitrite; këto kanë veti të

oksidojnë jonet Fe²⁺ të hemoglobinës në Fe³⁺, duke dëmtuar seriozisht aftësinë e hemoglobinës për të lidhur oksigjenin (sëmundja quhet methaemoglobinanemi); së dyti, nitratet mund të çojnë në formimin e nitrozoaminave, të cilat kanë veti kancerogjene. Për më tepër, në këtë lumë derdhen edhe ujërat e spitalit infektiv, shpesh të patrajtuara për arsye të mosfunksionimit të rregullt të impiantit përpunues. Nga ana e Bashkisë nuk ka asnjë përpjekje për t'u ardhur në ndihmë këtij degradimi ekologjik.

4. Karburanti që furnizon automjetet tona

Prej kohësh, çmimi i karburantit në treg, që ka çmimin më të shtrenjtë se edhe kryeqyteti i luksit europian, vetë Luksemburgu. Në pamje të parë duket se ndonjëherë çmimet andej, edhe janë disa cent deri një euro më lart, por nëse llogarisim sesi ky shejtan i zi shqiptar i merr pak e nga pak ymrin si makinës dhe të zotit, mund të themi me plot gojë që nafta ose gazoili shqiptar është më i degjeneruari në rajon, më i pisti në Europë dhe më i shtrenjti në botë. Dihet se nafta ka formulën kimike më të gjatën ndër komponentët kimik, se ka të gjitha elementët e tabelës së Mendelejevit, duke dashur të themi se me përbërësit e saj mund të ofrosh energji, lëvizje,

ngrohje deri në komoditet për njerëzit ose edhe e kundërta, siç ndodh te ne, që mund t'iu nxish marmitën, motorin, filtrin e ajrit, pompën, mjedisin, por t'ju zhvatësh kuletën dhe jetën njerëzve, kjo kërkon të matet performanca e shërbimit të saj.

Skema e thjeshtuar e procesit të distilimit të fraksioneve të naftës, nga i cili merret benzina (si dhe nënproduktet e tjera).

Nuk ka nevojë të ballafaqosh apo të bësh rolin e një gazetari investigativ apo të një audituesi të KLSH, por mjafton të vrasësh pak mendjen e të pyesësh? Pse marmitat ekologjike të automjeteve të prodhuara nga vitet 2006 e këtij prishen ose dalin jashtë përdorimit? Dhe përdoruesit ose e heqin, ose e blejnë 1200 euro ose i bëjnë një birrë, duke nxjerrë gazet e padjegshme apo ndotës në atmosferë. Shumë e thjeshtë! Komponenti nafta virxhin, që do të thotë distilim në

atmosferë, del si një nënprodukt i naftës me numër oktani 45. Më përpara, kur Uzina e Përpunimit të Thellë të Ballshit punonte, ajo rifutej nëpër procese të tjera distilimi dhe pasurohej, le të themi me numër oktanësh, ku arrinte deri në 65. Duke qenë se kjo uzinë dihet se në ç'kushte është sot, ajo grumbullohet pranë Doganës së Fierit dhe pret radhën për ç'doganim për eksport që të pasurohet andej dhe të na vijë si zonjë me numrin e duhur të oktanëve. Këtu fle lepuri, që në vend se të ç'doganohej për jashtë shtetit, ajo me siguri që ç'doganohej për brenda vetit dhe përzihet në masën 15% me gazoilin që vjen nga importi dhe me standarde që as e vë në dyshim këtë. Mirëpo çmimi i gazoilit është 0,15 USD/litër dhe së bashku me gazoilin shitet në vlerën që dihet me rreth 1.2 euro. Kjo përbën hapin e parë të evazionit fiskal, që d.m.th se 15% e gazoilit që na serviret, shitet jo nga 0,5 euro/litër në 1.2 euro, por nga 0,15 euro në 1,2 euro. E po mirë këtu e ha shteti, edhe taksa paguesit indirekt. Nga kjo përzierje kemi prishje të motorëve të makinave, të pompave, por më tepër të marmitave katalitike dhe/ose ekologjike. Këtyre marmitave, mbasi iu bëhen birra, ato nxjerrin gjithë ndotjen që nuk arrin të digjet si mbetje, sipas procesit të post-kombustimit (pas djegës), që ato kanë

të montuar qysh nga fabrika. Proces post-kombustues d.m.th një shpërthim brenda katalizatorit për të djegur mbetjet e gazoilit, por nafta virxhin që ka veti detonuese më të shpejtë dhe të shpeshtë bën që ta nxjerrë jashtë përdorimit atë. Është pikërisht komponenti naftë virxhin me *'fleshpoint'* ose me pikën e ndezjes flakë më të ulët që arrin të shkaktojë një mori parandezjesh dhe të shkatërrojë *'hard-diskun'* e marmitës ekologjike, që përkthehet në xhep të mjeruar të taksapaguesit dhe në mjedis të ndotur për të. Pas marmitës e ka radhën motori, që duke qenë se ne përdorim makina të prodhuara jashtë, ato llogariten për naftën apo benzinën me parametra standard euopiane dhe punojnë me një volum të caktuar të ajrit. Por është pikërisht nafta virxhin ajo që ndërhyr në volumin e ajrit që i duhet motorit për punë normale, dhe është ky që e pëson menjëherë pas marmitës dhe je i detyruar ta zëvendësosh 2-3 herë më shpejt ose 2-3 motorra me nga 3000 euro për një jetë gjatësi normale të parashikuar për automjet. Po nga e di ti, do thoni ju të dashur lexues. Po e di ore, se ndaj jam inxhinier, ku kam mësuar se pika e flakërimit të saj nuk është 55⁰ po të gatitej me numër oktani 65, por është 45⁰, edhe 35⁰, duke qenë se ka numër oktani të ulët, siç e thamë më lart.

Radhën pastaj e ka pompa që në vendin tonë, ajo ka një rendiment 2-3 herë më të ulët, që d.m.th ta riblesh atë 2-3 herë më shpejt me nga 1000-1500 euro. Në fund fare e ka radhën sistemi i filtrit të ajrit, ku dihet se në prodhimet e viteve të pas 2006, çdo automjet ka FAP-in e vet, pra sistemin e filtrave për të kapur edhe nanopartikulat ose grimcat deri në 10⁻⁹. Janë grimca, që nuk i mban dot as hunda e as gypi i mushkërisë, por shkojnë drejt e në gjak. Ky sistem kushton për çdo makinë 1600 euro.

Si përfundim, pa katalizator dhe filter FAP, edhe në rastin se kemi gazoil të rregullt, makina do të prodhojë gjithmonë e më tepër tymra, sesa është parashikuar nga normat europiane. Sepse, katalizatori transformon gazrat e dëmshëm dhe mbetjet e pa djegura të karburantit në gaz karbonik dhe në ujë përpara se t'i shkarkojë ato në natyrë. Mirëpo, katalizatori ka nevojë për ngrohje paraprake dhe fillon të jete efektiv pas 5 ose 10km. Pra, distancat e shkurtra janë armiku i katalizatorit. Filtri i pjesëve të imta (pluhura shumë kancerogjene me diametër më pak se 2.5 mikron) FAP-i filtron dhe vetëpastrohet me djegie automatike. Ai është gjithmonë efektiv. Gazrat në hyrje të këtij ansambli filtër katalizator kanë parametra: 3% për CO dhe në dalje 0.1% për CO, kurse pjesëzat e imta

nga 1400mg/km zbresin në vlerën 1mg/km.

Nga gjithë kjo kuptojmë se ulja që bota perëndimore i bën përmbajtjes së sqfurit në gazoilët tona deri në masën 10ppm ose 10 grimca sqfuri për milion është një sukses, por suksesi më i madh për shëndetin e qytetarëve është pikërisht sistemi FAP që kap grimcat e gjakut dhe mos funksionimi i tij është direkt vrasje e ngadaltë e njeriut, siç është rasti shqiptar. Kur blejnë naftën më të shtrenjtë, 2-3 herë motorra, 2-3 herë pompa, 2-3 herë marmita, doktora pa fund, tani gjeje kush është më i pasur, gjerman vëllai apo ne?! Këtu nuk ka problem mjedisor apo shëndetësor, por vend për abuzim fiskal. Ndaj, shko e kontrollo, do doja t'i drejtohesha Institucionit Oaz European, siç është ai i Kontrollit të Lartë të Shtetit, i vetmi Institucion shqiptar, ku Europa ndihet si në Gjykatën e vet të Auditit Suprem.

5. TAKSË PËR TVSH SHQIPTARE, SHËRBIM I TAKSUAR EDHE NGA TV PRIVATE

5.1 Tarifa dhe shërbimi ndaj Televizionit Shtetëror

Kohët e fundit, taksa paguesi shqiptar po përballët me një dukuri të re, ku mbasi paguan Televizionin shqiptar për shërbime të nivelit kombëtar, siç mund të jetë transmetimi i ndeshjeve ndërkombëtare të futbollit, ai (publiku

shqiptar) paguan për së dyti herë që të marr këtë produkt. Kjo dukuri në çfarëdolloj varianti qoftë justifikimi nuk ka sens. Në këtë vorbull është rasti i fundit, ku TVSH i shet ndeshjet e futbollit të Kampionatit European televizionit Dixhitalb, ndërkohë që ka për detyrë të ofrojë shërbimin për taksë të paguar nga qytetari. Ndeshje të tilla nuk anashkalohen në asnjë prej televizioneve kombëtare të vendeve të tjera.

5.2 Risqet që pasojnë nga shitja e së drejtës publike televizive

Risku në këtë rast është mungesa e besimit ndaj televizionit kombëtar, perceptimi negativ që krijohet ndaj informacionit shtetëror, krijimi i modelit nga vetë shteti të kulturës së mos shërbimit kundrejt taksës së paguar prej qytetarëve.

ROLI I KLSH NË REALIZIMIN E PERFORMANCËS SË SHËRBIMIT INSTITUCIONAL NDAJ TAKSËS PUBLIKE

Nga sa më sipër kupton se për problemet e mësipërme komunale ekziston një mospërputhje jo e vogël midis asaj që qytetari ofron me tarifën e paguar dhe asaj që merr prej shërbimeve institucionale, ku për secilën prej tyre, qytetarit i ofrohet një shërbim i dobët për cilësi të kryer, sic është rasti mbetjeje urbane, ose i ujit të pijshëm, ose i energjisë elektrike,

ose i karburantit, dhe në disa raste i ofrohet mungesë totale shërbimi, siç është rasti i trajtimit të ujit të përdorur, i transmetimit të ndeshjeve televizive ndërkombëtare, etj.

Përfundim

Në këto kushte, do të sugjeronim fort që për të forcuar lidhjen taksë qytetari me shërbimin institucional të ndërmerren hapa nga ana e KLSH për të kryer audite të performancës pikërisht për këto marrëdhënie.

Nga Prof. Dr. Sazan Guri

AUDITI OFFSHORE DHE NDIKIMI I TIJ NË EKONOMINË SHQIPTARE

Qëllimi i këtij punimi është që të prezantojë një diskutim teorik për mënyrën se si ofruesit e shërbimeve të auditimit janë duke reaguar ndaj tendencave aktuale në industrinë e auditimit dhe në mënyrë specifike në lidhje me praktikën e auditit offshoring.

Prof. Asoc. Dr. Dorina Kripa

Fakulteti i Ekonomisë, Universiteti i
Tiranës

dorinakripa@feut.edu.al

MSc. Dorina Ajasllari

Deloitte Albania

dajasllari@deloitte.al

Abstrakt

Auditimi i shërben një qëllimi thelbësor ekonomik dhe luan një rol të rëndësishëm në shërbim të interesit publik. Auditimi forcon llogaridhënien dhe rrit besimin në raportimin financiar. Gjatë dekadës së fundit industria e auditimit është përballur me shumë sfida. Ndër to mund të përmendim rritjen e presionit nga ana e klientëve të firmave të auditimit për të rritur standardet e cilësisë së auditimit të pasqyrave financiare dhe

për të dhënë informacione shtesë, i cili mund t'i ndihmojë ata të forcojnë pozitën dhe konkurrueshmërinë në tregun ku operon. Por në të njëjtën kohë është rritur kërkesa ndaj ofruesve të shërbimeve të auditimit, për të qenë më konkurrues, në një kohë kur shërbimet e konsulencës janë duke fituar më shumë terren brenda firmave të shërbimeve profesionale. Në dritën e këtyre zhvillimeve, auditorët janë në kërkim të mënyrave se si të përmirësojnë efikasitetin dhe konkurrencën e shërbimeve që ofrojnë dhe në të njëjtën kohë të ofrojnë shërbime me cilësi të lartë për klientët e tyre.

Qëllimi i këtij punimi është që të prezantojë një diskutim teorik për mënyrën se si ofruesit e shërbimeve të auditimit janë duke reaguar ndaj tendencave aktuale në industrinë e auditimit dhe në mënyrë specifike në

lidhje me praktikat e auditit offshore. Qendrat e ofrimit të shërbimeve të auditit offshore janë një realitet i kohëve të fundit në industrinë e shërbimeve profesionale në Shqipëri dhe sipas mendimit tonë, ato përfaqësojnë një mundësi të mirë për zhvillimin e tregut të shërbimeve profesionale në vend dhe për zhvillimin e tregut të punës në përgjithësi. Në mendimin tonë, duke marrë në konsideratë numrin e të rinjve shqiptarë të diplomuar në shkencat ekonomike, qasjes pozitive ndaj gjuhëve të huaja, aftësitë e komunikimit dhe përkushtimin ndaj të mësuarit dhe rritjes profesionale; vendi ynë i ka të gjitha mundësitë për t'u bërë vendi kryesor në rajon në ofrimin e shërbimeve të auditit offshore dhe shërbimeve të tjera profesionale.

Fjalët kyçe: audit, offshore, cilësi e auditimit.

JEL code: M40

1. Auditimi dhe rëndësia e tij në ekonomi

Auditimi i jashtëm, i referuar edhe si auditimi financiar apo auditimi i ligjshmërisë (për qëllimet e këtij punimi do t'i referohemi me termin auditim), përfshin ekzaminimin dhe vlerësimin e pasqyrave financiare të një organizate. Auditimi përkufizohet

si një proces ku pasqyrat financiare të organizatave publike, private, bamirësie apo firma të shërbimeve profesionale, i nënshtrohen një shqyrtimi në detaje, në mënyrë që t'i mundësojë audituesit të formojë një opinion për saktësinë, vërtetësinë dhe plotësinë e këtyre të fundit¹. Qëllimi i auditimit është të japë një siguri të arsyeshme se informacioni i paraqitur në raportet financiare, marrë në tërësi, jep një përfaqësim të saktë dhe të drejtë të gjendjes financiare të organizatës në një datë të caktuar. Raportimi financiar përfshin Bilancin Kontabël, Pasqyrën e Performancës, Pasqyrën e ndryshimeve në Kapital, Pasqyrën e Fluksit Monetar dhe shënimet shpjeguese, të cilat përmbajnë një përmbledhje të politikave kontabël të përdorura nga kompania dhe shënime të tjera shpjeguese². Auditimi i shërben një qëllimi thelbësor ekonomik dhe luan një rol të rëndësishëm në shërbim të interesit publik. Auditimi forcon llogaridhënien dhe rrit besimin në raportimin financiar. Firmat e auditimit ofrojnë një shërbim thelbësor për tregjet e kapitalit. Duke promovuar integritetin në raportimin financiar, auditimi ndihmon në reduktimin e kostove të financimit dhe siguron një alokim më efikas të kapitalit, duke kontribuar kështu në rritjen ekonomike³.

Nevoja për auditimin e jashtëm lind kryesisht nga "problemi i agjencisë". "Problemi i agjencisë" i referohet një konflikti interesi midis menaxhimit të kompanisë dhe aksionarëve të kompanisë⁴. Ndarja e pronësisë nga menaxhimi është gjithmonë e pranishme në kompanitë e mëdha, në të cilat aksionarët delegojnë të menaxherët qeverisjen e kompanive të tyre në emër të tyre. Një studim i hershëm nga Jensen dhe Meckling⁴ analizon disa nga çështjet lidhur me ndryshimin midis menaxhimit dhe financimit të një biznesi dhe tregon se si ndarja midis menaxhimit dhe pronësisë rrit nevojën për shërbimet e auditimit. Shqetësimet në lidhje me saktësinë dhe besueshmërinë e informacionit financiar shpjegojnë faktin se pse auditimi shihet si një mekanizëm i rëndësishëm për aksionarët për t'u siguruar se menaxherët janë duke drejtuar kompaninë në interesin më të mirë të aksionerëve³. Auditimi redukton kostot e agjencisë duke verifikuar se pasqyrat financiare, të paraqitura nga menaxherët, reflektojnë një paraqitje të drejtë dhe të saktë të pozicionit financiar të kompanisë⁵. Megjithatë, kjo nuk është arsyeja e vetme, e cila shpjegon rëndësinë e auditimit. Aktorë të tjerë duke përfshirë edhe rregullatorët, bordet e drejtorëve dhe palët e tjera të treta, të cilët mund ose

nuk mund të jenë në një marrëdhënie kontraktuale me shoqërinë, përfitojnë nga shërbimet e auditimit³. Pasqyrat financiare, të cilat janë kontrolluar dhe verifikuar nga një auditor i jashtëm konsiderohen më të besueshme në tregun e biznesit se sa ato që nuk janë të audituara. Pasqyrat financiare, të auditura nga një auditues i jashtëm, u japin huadhënësve, investitorëve dhe klientëve potencial siguri të arsyeshme se pasqyrat financiare janë pa gabime dhe janë të besueshëm për t'u akorduar një hua, investim ose për t'u bërë një klient i ri⁶. Kjo sepse opinioni i një audituesi të jashtëm të pavarur, përmban një vlerësim të paanshëm dhe ekspert të pasqyrat financiare të një njësie ekonomike. Duke u bazuar në njohuritë e tyre multidisiplinare, audituesit e jashtëm mund t'u ofrojnë klientëve të tyre këshilla në lidhje me një sërë fushash në të cilat ata posedojnë ekspertizë. Ato mund të ofrojnë këshilla teknike mbi çështje që lidhen me menaxhimin dhe qeverisjen e kompanisë, llogaridhënien financiare, çështje etike, programet antikorruption, vlerësimin efektiv dhe menaxhim të riskut, kontrolleve të brendshëm, proceset e biznesit, sistemin e teknologjisë së informacionit, menaxhimin e projekteve dhe fusha të tjera që ndikojnë në efektivitetin,

efikasitetin dhe ekonomicitetin e operacioneve të organizatës⁶.

2. Tendencat aktuale në industrinë e auditimit

Jensen&Meckling tregojnë se auditimi është një aktivitet monitorues, i cili i jep vlerë të shtuar një kompanie⁴. Sipas Obaze⁷ auditimi mund të përkufizohet si një aktivitet i pavarur dhe objektiv, i cili shton vlerë dhe përmirëson operacionet e një kompanie. Auditimi ndihmon në kompanitë të arrijnë objektivat e tyre, duke i mbështetur me një metodë sistematike të vlerësimit të riskut menaxherial dhe kontrollit të operacioneve. Grupi i auditimit duhet të kuptojë biznesin ku operon klienti dhe duke identifikuar fusha ku klienti mund të përmirësohet, i japin vlerë të shtuar shërbimit të auditimit.

Ndryshimet në mjedisin ekonomik kanë ndikuar në mënyrën sesi auditimi perceptohet nga përdoruesit e tij dhe publiku në përgjithësi. Ka pasur një ndryshim radikal nga roli i auditimit si një kontroll periodik i saktësisë së pasqyrave financiare të një kompanie në një funksion vlerë-shtues, i cili kontribuon në menaxhimin e riskut dhe performancën e kompanisë. Ky transformim është shoqëruar edhe me një ndryshim në qasjen e firmave të auditimit dhe klientëve të tyre ndaj auditimit, ndryshim i diktuar në masë

të madhe edhe nga ndryshimet e mëdha teknologjike që ka pësuar mjedisi i biznesit ku operojnë klientët e auditimit.

Themeli i besueshmërisë në një auditim është pavarësia e audituesit, e cila është një siguri për cilësinë e auditimit⁸. Pavarësia e audituesit është çelësi i besueshmërisë së tyre si një verifikues i jashtëm i pasqyrave financiare.

Studiuesit argumentojnë se kur një auditues i pavarur jep një opinion të paanshëm, qëllimi kryesor i auditimit, i cili është t'u japë siguri të arsyeshme përdoruesve të pasqyrave financiare për saktësinë dhe vërtetësinë e tyre, është përmbushur. Megjithatë, gjatë dekadës së fundit, zhvillimet në industrinë e auditimit kanë shtuar frikën e investitorëve rreth cilësisë së auditimit, duke e vënë këtë të fundit në pikëpyetje. Edhe pse një shërbim auditimi mund të ofrohet nga një person ekspert kontabël, industria e auditimit dominohet nga kompanitë Big Four, të cilat janë Deloitte&Touche, KPMG, PWC dhe Erns&Young. Pozicionimi i tyre në tregun e shërbimeve të auditimit është më i fortë se kurrë¹⁰. Skandali i cili çoi në falimentimin e firmës së auditimit Arthur Anderson, solli intensifikimin e punës së auditimit dhe rreptësimin e standardeve kontabël

dhe të auditimit përmes aktit të Sarbanes-Oxley. Për këtë arsye, kur të analizojmë tendencat aktuale në industrinë e auditimit, do t'i referohemi statistikave të marra nga kompanitë Big Four.

Prej vitit 2007, firmat e shërbimeve profesionale, të cilat ofrojnë shërbime të auditimit dhe sigurisë, kanë rritur linjat e tyre të biznesit përsa i përket shërbimeve të këshillimit financiar¹¹.

Përgjatë katër viteve të fundit, kompanitë Big Four kanë pasur norma rritëse të të ardhurave nga shërbimet jo-audit, ndërkohë që normat e rritjes së të ardhurave nga shërbimet audit kanë qenë në rënie, siç mund të shihet në tabelën e mëposhtme¹².

Tabela 1: Niveli i të ardhurave të Big Four, sipas linjave të biznesit (në milion dollar)

	2012	2013	2014	2015	% ndryshimit 2013	% ndryshimit 2014	% ndryshimit 2015
<i>Audit</i>	35.888,00	35.907,00	36.974,00	36.555,00	0,14	3	-1
<i>Tax</i>	19.383,00	20.091,00	21.307,00	21.741,00	4	6	2
<i>Konsulentë</i>	23.689,00	25.340,00	27.960,00	30.155,00	7	10	8

Burimi: Punim i autoreve në temën: Tendencat aktuale të industrisë së auditimit (Kripa & Ajasllari, 2016)

Edhe pse të ardhurat nga shërbimet e auditimit mbeten burimi kryesor i të ardhurave për Big Four, ato priren të kenë një rënie në krahasim me të ardhurat nga shërbime jo-audit. Duke supozuar se niveli i rritjes së të ardhurave nga shërbimet jo-audit do të vazhdojë të rritet me këto ritme, së shpejti ato do të kthehen në burimin

kryesor të të ardhurave për firmat e shërbimeve profesionale, duke i lënë shërbimet e auditimit në hije¹². Kjo tendencë globale në strukturën e të ardhurave në kompanitë Big Four është e pranishme edhe në vendin tonë. Sipas një analize të të ardhurave të kompanive Big Four në Shqipëri, të ardhurat nga shërbimet jo-audit kanë

pasur ritme rritëse më të mëdha në krahasim me të ardhurat nga shërbimet audit. Në vendin tonë, ky fakt shpjegohet edhe me mungesën e një tregu kapital, i cili është përfituesi kryesor i shërbimeve të auditimit. Në këto kushte zotëruesit dhe drejtuesit e kompanive, priren më shumë drejt shërbimeve të konsulencës për t'u dhënë një vlerë të shtuar biznesit të tyre, në krahasim me shërbimet e auditimit. Këto fakte kanë shtuar dyshime të investitorët, nëse cilësia dhe pavarësia e audituesit cenohet, në momentin kur firmat e ofrimit të shërbimeve audit ofrojnë dhe shërbime jo-audit për klientët e tyre.

Steve Harris, një anëtar bordi i Institutit për Qeverisjen e Korporatave në Shtete e Bashkuara të Amerikës, ka theksuar se “është tejet e rëndësishme që profesioni i audituesit të mos pësojë regres, duke cenuar pavarësinë e tij”¹³. Skandalet financiare, si rasti i Enron në SHBA apo kompanisë së sigurimeve HIH në Australi, kanë shkaktuar dyshime në pavarësinë e audituesit dhe vlerën e shtuar të auditimit.

Pra, në kushte të tilla, industria e auditimit po përballlet me dilemën e ofrimit të një shërbimi cilësor që i shton vlerë klientit nga njëra anë dhe të qenit konkurrues nga ana tjetër. Për fat të keq, shumë zotërues kompanish

e shohin auditimin vjetor si një kosto ose si një të keqe të domosdoshme, i cili i shton pak ose aspak vlerë biznesit të tyre. Ofrimi i një shërbimi cilësor është çelësi i kënaqësisë dhe mbajtjes së klientit. Firmat e auditimit janë duke u përballur gjithnjë e më shumë me kërkesa dhe pritshmëri më të larta nga klientët e tyre, në një kohë kur kostoja që klienti dëshiron të përballojë për shërbimin e auditimit duhet të jetë sa më e vogël. Kjo ka çuar edhe në të ashtuquajturin “commoditiazion” të auditit. Fenomeni ka të bëjë përgjithësisht me faktin se klientët e shërbimeve të auditimit e kufizojnë zgjedhjen e firmës së auditimit bazuar vetëm në një faktor, çmimin e shërbimit. Praktikisht, klienti e shikon auditimin si një shërbim bazë dhe madje si detyrim dhe do të paguajë çmimin më të ulët për këtë shërbim, por në të njëjtën kohë ka pritshmëri për një shërbim të cilësisë së lartë.

Në kushte të tilla, firmat të cilat ofrojnë shërbimet e auditimit janë duke kërkuar mënyra se si të përmirësojnë cilësinë e auditimit duke ruajtur eficiencën dhe kënaqur klientët¹⁵. Këto mënyra përfshijnë nxitjen e inovacionit, teknologjisë, mjeteve analitike në përdorim të audituesit, si dhe qendrat e auditimit offshore¹⁶. Në pjesën e dytë të diskutimit tonë, do të fokusohemi në

shërbimet e auditit offshore, impaktin e tij në industrinë e auditimit në përgjithësi dhe veçanërisht në vendin tonë.

3. Auditit offshore

Intensifikimi i konkurrencës në industrinë e auditimit, rritja e standardeve për cilësinë e auditimit dhe kërkesat në rritje për shërbime të auditimit, kanë nxitur firmat e shërbimeve profesionale të përdorin metoda të reja për të përmbushur kërkesat e klientit dhe të industrisë, por në të njëjtën kohë të mos rrisin stafin e auditimit apo çmimet e një shërbimi audit. Transformimi që industria e auditimit ka pësuar në dekadën e fundit ka çuar në ndryshime, si në operacionet e përditshme, ashtu edhe në strategjinë afatgjatë të profesionistëve të përfshirë në këtë industri. Klienti dhe nevojat e pritshmëritë e tij, mbetet në fokus të vendimeve të marra nga drejtuesit e firmave të auditimit. Partnerët e auditimit kërkojnë të përmirësojnë cilësinë e auditimit, marrëdhëniet me klientin, dhe efikasitetin në zhvillimin e aktiviteteve të auditimit. Bazuar në një studim të Deloitte, 46% e anëtarëve të bordit drejtues të klientëve dhe 59 % e përdoruesve të pasqyrave financiare do të donin që profesioni i auditimit të jetë më proaktive, duke adresuar më

shumë çështje sesa thjesht një kontroll periodik të saktësisë dhe vërtetësisë së pasqyrave financiare¹⁷.

Klientët kanë rritur presionin e tyre ndaj firmave të auditimit për rritjen e cilësisë në auditimin e pasqyrave financiare, si dhe ofrimin e shërbimeve shtesë të cilat e ndihmojnë klientin të përballojë konkurrencën dhe të rrisë potencialin e tij¹⁷. Për të ofruar një auditim të një cilësie të lartë, të besueshëm, por edhe që i shton vlerë klientit, audituesit duhet të përballen me një mori informacionesh për të kuptuar mjedisin kompleks të biznesit ku operon klienti. Duke kuptuar aktivitetet dhe mjedisin e biznesit të klientit, audituesi mund të japë rekomandimet e tij për rritjen dhe stabilitetin financiar të klientit¹⁷. Por në një mjedis biznesi kaq kompleks dhe të globalizuar, për të njohur dhe kuptuar klientin dhe biznesin e tij audituesit i duhet të këshillohet me një pafundësi burimesh informacioni dhe dokumentesh të detajuar. Për të përmbushur këto pritshmëri të klientëve, kompanitë e auditimit janë duke praktikuar auditimin offshore duke përfituar nga reduktimi i kostove, ndarja e punës në më shumë persona duke patur gjithsecili më tepër kohë për t'iu përkushtuar klientit, dhe duke ruajtur cilësinë e auditimit falë teknologjisë moderne¹⁶.

Offshoring është një trend i dekadës së fundit në industrinë e auditimit. Offshoring, ose outsourcing, ka të bëjë me zhvendosjen e bazës së prodhimit dhe shërbimeve në rajone ku kostot e prodhimit apo shërbimit janë të ulta. Përdorimi i offshoring për të përfituar nga tregu global i punës i ka mundësuar kompanive, të cilat e praktikojnë offshoring, të ruajnë konkurrueshmërinë e tyre dhe të shtrihen në tregje të reja¹⁹. Offshoring ndihmon kompanitë të cilat operojnë në të gjitha industritë të rriten dhe të zgjerojnë tregjet e tyre. Ashtu si kompanitë të cilat operojnë në industri të tjera, edhe kompanitë e shërbimeve të auditimit mund të përfitojnë nga praktikat offshore, të cilat e bëjnë auditimin më të lirë për t'u zhvilluar¹⁸ dhe duke ndihmuar kompanitë e auditimit të rrisin pjesën e tyre të tregut, të përmirësojnë eficiencën dhe të rrisin përfitueshmërinë. Praktikrat offshore nuk janë një fenomen i ri në industrinë globale, por janë një praktikë e re përsa i përket praktikave të auditimit, veçanërisht në krahasim me kompanitë prodhuese, por edhe me shërbimet e taksave, të cilat ofrohen po nga firmat e shërbimeve profesionale¹⁹. Por dallimi kryesor qëndron në faktin se në një kohë ku kompanitë prodhuese delegojnë në qendrat offshore një pjesë të

prodhimit apo prodhimin e plotë të mallrave të ndryshëm, kompanitë e auditimit delegojnë në qendrat e auditimit offshore aktivitete dhe procedura të auditimit, me qëllim maksimizimin e shërbimit që u ofrojnë klientëve të tyre

Firmat e shërbimeve profesionale kanë rritur në mënyrë të vazhdueshme përdorimin e praktikave offshore të shërbimeve profesionale, duke përfshirë edhe auditimin offshore²⁰. Gjatë 13 viteve të fundit, firmat e auditimit kanë deleguar volume gjithnjë e më të mëdha të aktiviteteve audit¹⁹. Në një kohë kur kompanitë e auditimit synojnë të delegojnë sa më shumë aktivitete audit në qendrat e auditimit offshore, duke përfituar nga reduktimi i kostove, ata nuk duhet të humbasin fokusin kryesor, i cili është ofrimi i një shërbimi të cilësisë së lartë ndaj klientit. Edhe pse auditimi offshore është një alternativë e mirë në rritjen e eficiencës së auditimit, ai është një alternativë e mirë për sa kohë që klientët marrin një shërbim cilësor dhe janë të kënaqur.

Auditi offshore është një praktikë e njohur për kompanitë amerikane të auditimit dhe ato europiane. Për shembull, sipas Reuters, rreth 5% e aktiviteteve të auditimit në Shtetet e Bashkuara të Amerikës zhvillohet në

Indi, krahasuar me 1-2% që zhvillohej rreth pesë vite më parë, kur filluan projektet pilot të auditit offshore²¹. Publikime nga vetë kompanitë Big Four tregojnë se shërbimet e auditit offshore janë një trend i ri i rëndësishëm në industrinë e auditimit. Duke përdorur praktikën e auditit offshore, kompanitë e auditimit arrijnë të kenë më tepër fleksibilitet në aktivitetet e tyre, duke përmirësuar edhe konkurrueshmërinë dhe eficiencën.

Firmat e auditimit përfitojnë nga shërbimet e auditit offshore, por fillimisht duhet të vlerësohet niveli i cilësisë së shërbimit që i ofrohet klientit, e cila reflektohet edhe në kënaqësinë e klientit dhe mbajtjen e tij. Ekziston një korrelacion pozitiv midis zhvillimit të teknologjisë dhe rritjes së praktikave offshoring¹⁹. Firmat e shërbimeve profesionale theksojnë se arsyeja kryesore e përdorimit të praktikave offshoring është rritja e eficiencës, ulja e kostove dhe ruajtja e marzheve të fitimit. Praktikën offshore funksionojnë vetëm nëse përdoret një teknologji efikase, e cila mundëson përpunimin e besueshëm dhe efikas të volumeve të mëdha të informacionit, gjë e cila nuk do ishte e mundur para viteve 2000²². Falë teknologjisë, grupet e auditimit offshore dhe onshore jo vetëm mund të komunikojnë në çdo moment me

njëri-tjetrin, por grupi i auditimit onshore mund t'i delegojë punë grupit të punës offshore, i cili mund t'i performojë këto aktivitete në distancë.

Një nga arsyet kryesore se pse ne mendojmë se offshoring është një alternativë e mirë për industrinë e auditimit, është sepse në fund të fundit auditimi është një punë e vështirë, por edhe shumë voluminoze dhe e lodhshme. Të zhvillosh një auditim të mirë do të thotë të punosh shumë dhe në mënyrë të zgjuar në të njëjtën kohë, gjë e cila shpesh nuk është gjëja më e thjeshtë për t'u arritur. Praktikën offshore bëjnë të mundur që pjesa e grupit të punës, e cila ndodhet offshore, të performojë aktivitete rutinë, të përsëritura si për shembull rishikimi i dokumenteve, verifikimi i shifrave në pasqyrat financiare etj, ndërkohë që grupi i punës onshore mund t'i dedikojë më shumë kohë aktiviteteve të fokusuara te klienti. Auditimi offshore ka të bëjë me kryerjen e procedurave dhe testeve të auditimit në largësi, të cilat më pas rishikohen nga grupi i auditit onshore²¹. Kjo alternativë paraqitet si një mundësi e mirë reagimi e industrisë së auditimit ndaj zhvillimeve të dekadës së fundit. Përmes praktikave offshore, arrihet të ruhet ekonomiciteti i kryerjes së një auditimi, duke e bërë industrinë e

auditimit më konkurruese dhe në të njëjtën kohë i jep mundësi grupit të auditimit onshore të fokusohet në aktivitetet që i japin më shumë vlerë të shtuar klientit. Sipas ish drejtuesit të PCAOB, për sa kohë që puna e auditimit kryhet në mënyrën e duhur, praktikat offshore janë mëse të mirëpritura, por rreziku qëndron se aktivitetet e auditimit mund të kërkojnë një trajnim dhe ekspertizë më të thelluar sesa ajo që zotërojnë pjesëtarët e grupit të auditimit offshore.

4. Auditi Offshore në Shqipëri

Profesioni i kontabilistit dhe i audituesit u zhvillua natyrshëm pas ndryshimeve politike, sociale dhe ekonomike të viteve '90 në Shqipëri. Ndryshime si përmirësimi i tregut financiar dhe ekonomik, ardhja e kompanive të mëdha të huaja në vend, vendosja e Qeverisjes së vendit drejt integritimit europian, si dhe faktorë të tjera kanë rritur kërkesat ndaj profesionit të kontabilistit dhe audituesit për të ofruar shërbime të një cilësie të lartë²³. Instituti i Ekspertëve Kontabël të Autorizuar (IEKA) në Shqipëri operon si një organizatë e pavarur, e mbikëqyrur nga Bordi i Mbikëqyrjes Publike. IEKA asistohet në aktivitetet e tij nga dy organizma të veçantë, të cilët janë Autoriteti i Certifikimit (përgjegjës për

administrimin e certifikimit të kontabilistëve dhe audituesve) dhe Autoriteti i Regjistrimit (përgjegjës për implementimin e procedurave të regjistrimit për kompanitë e kontabilitetit dhe auditimit, si vendase ashtu dhe të huaja)²³.

Sipas të dhënave të Regjistrat Kombëtar të Audituesve të Certifikuar, i përditësuar në Maj 2015, në Shqipëri veprojnë rreth 212 auditues të certifikuar dhe 57 kompani auditimi vendase dhe të huaja²⁴, shifër të cilat janë rreth 50% më të larta krahasuar me pesë vite më parë²³. Edhe pse në vend operojnë rreth 60 kompani auditimi, tregu i shërbimeve të auditimit dominohet nga kompanitë Big Four.

Një realitet i viteve të fundit në industrinë e auditimit në vendin tonë janë qendrat e auditit offshore midis Deloitte Albania në bashkëpunim me Deloitte Itali²⁵. Kjo qendër ekselence e auditit offshore përbëhet nga një numër profesionistësh të rinj të vendosur në Tiranë, Shqipëri. Aktivitetet e kësaj qendre kanë të bëjnë me ofrimin e suportit në zhvillimin e aktiviteteve të auditimit për klientë italianë. Qendra e auditimit offshore në Deloitte Shqipëri punëson rreth 40 profesionistë, një numër pothuaj të barabartë me numrin e profesionistëve, të cilët

ofrojnë shërbimet e auditimit për klientë shqiptarë²⁵. Ka disa arsye të cilat mund të shpjegojnë se përse është zgjedhur Shqipëria, për hapjen e një qendre auditimi offshore. Sipas statistikave të INSTAT, rreth 40% e studentëve shqiptarë diplomohen në shkencat sociale dhe ekonomike, çka përbën një bazë të mirë për formimin e profesionistëve të ardhshëm në fushën e kontabilitetit dhe auditimit²⁶. Të rinjtë e diplomuar shqiptarë kanë gjithashtu njohuri të mira të gjuhëve të huaja, jo vetëm italishtes por kryesisht të anglishtes. Edhe pse anglishtja nuk është një gjuhë zyrtare në vendin tonë, ligji rreth arsimit në Shqipëri nxit dhe promovon përvetësimin e gjuhës angleze në të gjitha nivelet e edukimit në vend. Gjuha angleze gjithashtu konsiderohet si gjuha e biznesit për kompanitë e auditimit, të cilat operojnë në vendin tonë. Marrëdhënia e mirë me gjuhët e huaja është një kriter thelbësor në realizimin e aktiviteteve të auditimit offshore. Së fundmi, por jo më pak e rëndësishme është edhe përkushtimi i të rinjve të diplomuar shqiptarë drejt formimit dhe rritjes profesionale. Marrëdhënia midis audituesit dhe klientit është në thelb një angazhim, i cili kërkon shumë përkushtim ndaj punës së auditimit, gjë që profesionistët e rinj shqiptarë e zotërojnë më së miri.

Në kushtet kur ekonomia shqiptare po pëson shumë ulje-ngritje përgjatë rrugës së integritit në Bashkimin European, qendrat e ofrimit të auditit offshore paraqesin një mundësi të mirë punësimi për të rinj të sapodiplomuar dhe gjithashtu kontribuojnë në mbajtjen e individëve të kualifikuar në vend. Një avantazh tjetër është fakti se këto qendra të shërbimit të auditimit low-cost, u ofrojnë individëve të kualifikuar paga relativisht më të larta në krahasim me nivelin mesatar të pagave në vend (por përgjithësisht më të ulëta se niveli i pagave për grupin e auditimit “onshore”). Ngritja e këtyre qendrave të ekselencës low-cost në vendin tonë, jo vetëm do bënte që firmat e auditimit të përfitonin nga kostot e ulëta dhe cilësia e lartë, por do të sillnin edhe përfitime të mëdha për vendin; ku mund të përmendim uljen e numrit të personave që largohen nga vendi për arsye punësimi, trend i cili ka qenë në rritje vitet e fundit. Ashtu si çdo realitet tjetër ekonomik, edhe shërbimet e auditit offshore kanë avantazhet dhe disavantazhet e tyre. Më poshtë po listojmë një numër avantazhesh dhe disavantazhesh për grupin e auditimit “offshore” dhe “onshore”, në bazë të përvojës shqiptare.

Avantazhet dhe disavantazhet e grupit të auditimit “offshore”:

1. Qendrat e ofrimit të shërbimeve të auditit offshore ofrojnë mundësi të reja pune për të sapo diplomuarit në kompanitë më të mëdha të shërbime profesionale në botë, duke u dhënë këtyre profesionistëve të rinj mundësinë për të punuar për klientë ndërkombëtare me një grup pune auditimi ndërkombëtar.
2. Qendrat e ofrimit të shërbimeve të auditit offshore ofrojnë nivele pagese relativisht më të larta krahasuar me mesataren e pagave në vend dhe promovojë praktikën e zhvillimit dhe trajnimit të stafit.
3. Duke punuar me klientë ndërkombëtarë dhe Projekte të Komunitetit European, pjesëtarët e grupit të auditimit offshore fitojnë ekspertizën e duhur për t’u përballur me zhvillimet potenciale të ekonomisë shqiptare, në kuadër të integritetit në BE.
4. Si një disavantazh, mund të përmendim faktin se një pjesë e konsiderueshme e aktiviteteve të punës së auditimit që zhvillohet nga skuadra “offshore” është punë rutinë dhe përsëritëse, e cila kërkon përfshirjen e një gjykimi të pakët profesional. Kjo mund të çojë

në uljen e entuziazmit dhe kënaqësisë në punë, për personat e përfshirë në skuadrën “offshore”

5. Të qenit pjesë e skuadrës “offshore” dhe të punuarit back-office, mund të reduktojë mundësitë për rritje profesionale brenda Firmës, pra një tjetër disavantazh është edhe kufizimi në mundësitë e rritjes në karriere.
6. Avantazhet dhe disavantazhet e grupit të auditimit “onshore”:
7. Në një kohë kur delegojnë aktivitete rutinë dhe me vlerë të shtuar të ulët, grupi i auditimit “onshore”, kanë më tepër kohë për t’iu dedikuar aktiviteteve, të cilat kërkojnë më shumë gjykim profesional dhe që i ofrojnë dhe më shumë vlerë të shtuar shërbimit që i ofrohet klientit.
8. Ndarja e aktiviteteve me profesionistë të tjerë, sidomos gjatë periudhës së ‘Busy season’, ndihmon që volumi i tyre i punës të reduktohet, duke ndihmuar në përmirësimin e balancave punë - jetë personale, gjë e cila në shumë raste është e vështirë për t’u ruajtur kur punon në industrinë e auditimit.
9. Grupi i auditimit “onshore” ka detyrën të rishikojnë punën e zhvilluar nga grupi i auditimit

“offshore”, gjë e cila në disa raste mund të jetë shumë e vështirë. Teknologjia mundëson që një fletë pune të jetë në dispozicion si të skuadrës “onshore” dhe asaj “offshore”, por kjo gjë nuk mund të krahasohet me kontaktin “sy më sy” midis anëtareve të një grupi auditimi. Në këtë rast, komunikimi përbën një problem për të dyja palët, por të cilin fatmirësisht metodat moderne të komunikimit arrijnë ta reduktojnë.

1. Edhe pse profesionistët, të cilët bëjnë pjesë në grupin e auditimit “offshore” mund të kenë ekspertizën e nevojshme për të zhvilluar aktivitetet e auditimit, ata mund të mos kenë njohuritë e duhura për praktikatat e auditimit që ndjek grupi “onshore” dhe për kuadrin rregullator të shërbimeve të auditimit në vendin ku ndodhet skuadra “onshore”.

Projekti i ofrimit të shërbimeve auditit offshore midis Deloitte Albania dhe Deloitte Itali ka qenë një projekt i suksesshëm dhe vende të tjera europiane kanë shprehur interesimin për zhvillimin e projekteve të ngjashme. Në dritën e këtyre zhvillimeve, ne presim një rritje të projekteve për ofrimin e shërbimeve të auditit offshore në vendin tonë, jo vetëm në Deloitte, por edhe në

kompanitë e tjera Big Four, të cilat i kanë ndjekur këto praktika edhe në vende të tjera, ku mund të përmendim qendrat e ofrimit të shërbimeve të auditit offshore në Indi, ku janë të punësuar rreth 22,000 profesionistë.

Sigurisht, që rritja e aktiviteteve të shërbimeve të auditit offshore në vendin tonë, kërkon ndërtimin e një kornize specifike ligjore dhe rregullatore, në mënyrë që të përcaktohen të drejtat dhe detyrat e secilës palë të përfshirë në këtë proces, duke marrë parasysh faktin se auditimi ka një ndikim thelbësor në ekonomi dhe shoqëri. Si përfundim, duke marrë në konsideratë të gjitha avantazhet dhe disavantazhet e përmendura më sipër, në mendimin tonë projekte të tilla duhen inkurajuar, sepse në momentin që ato menaxhohen në mënyrën e duhur, sjellin përfitime për të gjitha palët e përfshira në këtë proces.

2. Përfundime dhe rekomandime

Gjatë dekadave të fundit, industria e auditimit është përballur me shumë sfida, në një kohë kur kërkesat e klientëve për cilësinë janë në rritje dhe shërbimet e tjera jo-audituese brenda firmave të auditimit janë duke fituar më shumë rëndësi. Kjo është një prirej e re jo vetëm në tregun global të auditimit, por edhe në vendin tonë, në

Shqipëri. Në kushte të tilla, audituesit janë duke u përpjekur për të gjetur mënyra për të rritur efikasitetin dhe cilësinë e shërbimeve të tyre, dhe në mënyrë të veçantë kanë pësuar rritje praktikat e offshoring. Praktikrat e offshoring në fushën e auditimit janë një realitet i kohëve të fundit në tregun e auditimit në Shqipëri. Në mendimin tonë këto praktika ndihmojnë në zhvillimin e tregut shqiptar të shërbimeve profesionale dhe në tregun e punës në përgjithësi. Në bazë të përfundimeve të punimit tonë, rekomandimet e mëposhtme duhet të mbahen në konsideratë:

1. Firmat ndërkombëtare të auditimit, të cilat operojnë në vendin tonë, duhet të marrin në konsideratë mundësinë për të ofruar shërbime të auditit offshore, duke pasur parasysh numrin e të rinjve shqiptarë të diplomuar në shkencat ekonomike, aftësitë e tyre komunikuese, qasjen pozitive ndaj gjuhëve të huaja dhe përkushtimin ndaj të mësuarit dhe rritjes profesionale.
2. Ofruesit e shërbimeve të auditit offshore në vendin tonë duhet t'i kushtojnë rëndësi të veçantë edhe trajnimit dhe formimit të profesionistëve që punojnë për ta, pasi ata janë profesionistët, që në të ardhmen ata të jenë më të

përgatitur për të ndjekur zhvillimet e ekonomisë shqiptare gjatë procesit të integritetit në BE, duke qenë se ata do të punojnë me klientët ndërkombëtarë dhe projekte të Komunitetit Europian.

3. Nevojitet zhvillimi i një kuadri më të plotë ligjor në lidhje me shërbimet e auditimit offshore, për të vendosur të drejtat dhe detyrat e secilës palë të përfshirë, duke marrë parasysh ndikimin dhe rëndësinë e shërbimeve të auditimit në ekonomi dhe shoqëri.

Referencat

- [1] Awe, O. I. (2002). Auditing and Financial Control in an Information Age . *Wale Awe Library* , <http://waleawe.blogspot.al/2012/03/auditing-and-financial-control-in.html>.
- [2] PriceWaterHouseCoopers. (2016). *PWC Global*. Tratto il giorno August 2016 da <http://www.pwc.com/m1/en/services/assurance/what-is-an-audit.html>.
- [3] Audit Quality Forum . (2005). *Audit Quality; Agency theory and the role of audit*. United Kingdom : Insitute of Chartered Accountants in England and Wales.
- [4] Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976). Theory of the firm: Managerial

behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*, 305-360;
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0304405X7690026X>.

[5] Gunther, J. W., & Moore, R. R. (2002). *Auditing the auditors: Oversight or overkill*. Federal Reserve Bank of Dallas.

[6] Kizza, L. (2013). *Is external audit in public financial management justifiable?*
[https://www.academia.edu/7462880/](https://www.academia.edu/7462880/External_Auditing)
External_Auditing: Academia.edu.

[7] J.O.Obazee. (2009). Practical challenges in implementing IFRS in Nigeria. *ABWA Journal*, 7-14.

[8] Caswell, B., & Allen, C. (2001). The Engagement Team Approach to Independence. *Journal of Accountancy*, 1-9 .

[9] Megrath, Siegel, S., Dunfee, A., Glazer, A. S., & Jaenicke, H. R. (2001). A framework for Auditor Independence. *Journal of Accountancy*, 887- 897

[10] Marx, B., & Dijkman, J. (2009). *Accountancy SA*. Tratto da Challenges facing the modern day auditing profession:
<http://www.accountancysa.org.za/challenges-facing-the-modern-day-auditing-profession/>

[11] Mithu, D., Tessori, D., & Ashok, R. (2014). Advisory Services Rise Again at Large Audit Firms. *The CPA Journal*,
<https://www.questia.com/magazine/1P3-2768163171/advisory-services-rise-again-at-large-audit-firms>.

[12] Kripa, D., & Ajasllari, D. (2016). Current trends in the audit industry . *Konferenca e II-te Kombetare e Finances* (p. 4- 7). Tirana: Departament of Finance, Faculty of Economy.

[13] Harris, S. B. (2014). The Rise of Advisory Services in Audit Firms. *Practicing Law Institute 12th Annual Directors' Institute on Corporate Governance*. New York:
http://pcaobus.org/News/Speech/Pages/11242014_Harris.aspx#_ftn3.

[14] Anderson, A. W. (2012). *TOTAL CLIENT SERVICE: DID YOU DELIVER ALL OF YOUR SERVICES OR JUST THE AUDIT?*
https://www.kscpa.org/writable/files/Self-Study/AAE/10._aae_self-study.pdf.

[15] The Economist. (2013). *Strategic moves; Big consulting and accounting firms are making a risky move into strategy work*.

[16] (2014). *Current trends in the Audit Industry*. IFIAR Media.

[17] Deloitte. (2015). Investors, Audit Committees Look to Audit Profession

to Address Evolving Demands of Capital Markets. *American City Business Journals*, deloitte-investors-auditcommittees-look-to-audit-profession-to-address-evolving-demands-of-capital-markets-.

[18] Orlik, R. (2011). Is offshoring audit a passport to success. *Accountancy Age*,
<https://www.accountancyage.com/aa/analysis/2100225/offshoring-audit-passport-success>.

[19] Farnet, M. (2016). *Globalization and Offshoring: the Effects of a Globalized Workplace on Auditing Procedures*.
http://surface.syr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1945&context=honors_captstone: Syracuse University.

[20] Lyubimov, A., Arnold, V., & Sutton, S. G. (2013). *An Examination of the Legal Liability Associated with Outsourcing and Offshoring Audit Procedures*. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*.

[21] Reuters. (2012). Analysis: As more U.S. audit work moves to India, concerns arise. *Small business news*, p.
<http://www.reuters.com/article/us-usa-audit-india-idUSBRE89F1GC20121016>.

[22] Bahman, B. (2009). A look at outsourcing offshore. *Competitiveness*

Review: An International Business Journal, Vol. 19 Issue 3.

[23] Shkurti, R., Leka, B., Bahiti, R., & Manoku, E. (2011). CHANGES IN FINANCIAL AND ACCOUNTING ENVIRONMENT IN ALBANIA AND THE IMPACT ON PRACTITIONERS. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 13(1).

[24] Institute of Certified Public Accountants of Albania. (2015). *Per Veprimtarinë e Këshillit Drejtues të Institutit të Ekspertëve Kontabël të Autorizuar për vitin 2014*. Tirana, Albania: Institute of Certified Public Accountants of Albania.

[25] Deloitte Albania. (2016). *Deloitte*. Tratto da
<http://www2.deloitte.com/al/sq/pages/audit/articles/data-analysis-vacancy111.html>

[26] INSTAT. (2014). *Shqiperia ne shifra*. Tirana: Insitituti i Statistikave.

Përktheu nga anglishtja: Ina Sokoli

Audituese, Drejtoria e Auditimit të Brendshëm

INSTRUMENTET FINANCIARË TË BASHKIMIT EUROPIAN

Konferenca e Gjykatës Europiane të Audituesve, prezantuar
nga Klaus-Heiner Lehne, President i ECA

15 Nëntor 2016

Instrumentet financiare, gjithnjë e më shumë janë përdorur për të siguruar mbështetje nga buxheti i Bashkimit Evropian në formën e huave, garancive dhe investimet në kapital.

**Nga: Rosmarie Carotti, Kryeredaktore
e Revistës së ECA-s**

(Marrë nga Nr.11 i Revistës së ECA-s)

Nga e majta në të djathtë: Pier Luigi Gilibert, Shefi Ekzekutiv, Fondi European i Invenstimeve; Ingeborg Gräßle, Anëtar i Parlamentit European, Kryetar i Komitetit të Kontrollit Buxhetor; Klaus-Heiner Lehne, President i ECA; Iliana Ivanova, Dekan e Dhomës së Dytë, anëtare e ECA; Nicholas Martyn, Zëvendës Drejtori i Përgjithshëm i Politikave, Përputhshmëria dhe Performanca,

Konferenca e nivelit të lartë të ECA për Instrumentet Financiarë e mbajtur në Luksemburg të martën 15 nëntor,

mblodhi së bashku një spektër të gjerë të përfaqësuesve nga sektori publik dhe privat për të vlerësuar mënyrën se si instrumentet financiare mund të përdoren më së miri në mënyrë që të sigurojë mbështetje financiare nga buxheti i BE-së.

Konferenca përpiloi konkluzionet e fundit të Raportit Special të ECA-s - "Zbatimi i buxhetit të BE-së nëpërmjet instrumenteve financiare - mësimet të nxjerra nga program periudhës 2007-2013", dhe në opinionin e ECA-së për EFSI. U ofrua një platformë për shkëmbimin e pikëpamjeve dhe ideve midis ekspertëve të nivelit të lartë të institucioneve të BE-së, praktikuesit dhe grupeve të interesit publikë dhe privatë. Konferenca përfshiu një panel në mëngjes, ku u diskutua tema e perspektivës globale, e ndjekur nga katër seanca në pasdite, ku ekspertë debatuan aspekte të ndryshme në

lidhje me instrumentet financiare në një nivel më të thellë teknik, të cilët janë përshkruar më poshtë. Pjesëmarrja aktive u inkurajua nga organizatorët. Pjesëmarrësit përmes webstreaming mund të prezantonin komentet dhe pyetjet e tyre.

Roli i Instrumenteve Financiare për implementimin e buxhetit të BE-së. Një mënyrë më e mirë për të siguruar mbështetje financiare nga BE?

Moderator: Mark Rogerson, Zëdhënës i ECA.

Paneli:

Ingeborg Räsle, Anëtar i Parlamentit Evropian, Kryetar i Komitetit të Kontrollit Buxhetor.

Pier Luigi Gilibert, Shefi Ekzekutiv i Fondit Evropian të Investimeve.

Vazil Hudák, Nënkryetar, Banka Europiane e Investimeve.

Nicholas Martyn, Zëvendës Drejtori i Përgjithshëm i Politikave, Përputhshmërisë dhe Performance, Drejtorja e Përgjithshme Rajonale dhe Politikave Urbane, Komisioni Evropian.

Iljana Ivanova, Dekane e Dhomës së Dytë, anëtare e Gjykatës Evropiane të Audituesve.

Për buxhetin e BE-së, instrumentet financiare kanë shumë rëndësi. Ato mund të ndihmojnë në mobilizimin shtesë të parave publike dhe private. Duke lejuar ripërdorimin disa herë e fondeve të njëjta duke ofruar mbështetje financiare.

Instrumentet financiare, gjithnjë e më shumë janë përdorur për të siguruar mbështetje nga buxheti i Bashkimit Evropian në formën e huave, garancive dhe investimet në kapital. Ato ndryshojnë nga grandet, të cilat janë një subvencion që përfituesi nuk pritet t'i kthejë. Kreditë e përziera dhe grandet janë bërë praktika të zakonshme në financat ndërkombëtare të zhvillimit. A duhet të përdoren instrumentet financiare së bashku me mjete të tjera mbështetëse, në mënyrë për të krijuar një përzierje të mirë dhe ndikuese?

Nevoja për ndërhyrje publike dhe investimeve e ka zanafillën tek ekzistenca e dështimeve të tregut dhe situata e vështirë ekonomike dhe politike e tanishme në Evropë. EFSI (Fondi Evropian për Investimeve Strategjike), dhe iniciativa e SME-ve janë shembuj të mirë të përgjigjes së BE-së ndaj këtyre sfidave.

Në vitet e fundit ECA ka prodhuar një numër të raporteve të veçanta për instrumentet financiare, dhe ka një seksion të dedikuar për përdorimin e tyre në raportin e saj vjetor. Sipas mendimit ECA-së, instrumentet financiare kanë potencialin për të qenë të dobishëm dhe efektive. Megjithatë ato kanë një numër dobësish në kuadrin ligjor 2014-2020. Për më tepër, është e nevojshme përmirësimi i mëtejshëm i kuadrit rregullator.

Ka diversitet të madh në atë çfarë mund të adresohen përmes instrumenteve financiarë. Ndërsa vlerësimi i ECA është se instrumentet financiarë kanë një rol të dobishëm, zëra kritikë shtrajnë pyetjen nëse Komisioni nuk është shumë naiv në entuziazmin e tij për përdorimin dhe aftësinë për të qenë leva. Instrumentet financiare duhet të përzgjidhen dhe nuk janë të përshtatshme për të gjitha situatat. Gjithashtu, investitorët shpesh herë hezitojnë t'i përdorin ato sepse rregullat janë shumë komplekse dhe stimujt janë të pamjaftueshëm.

Komisioni mund të bënte më shumë. Autoritetet lokale dhe kombëtare duhet të përfshihen në një masë më të madhe në promovimin e përdorimit të tyre. Duhet më shumë punë në drejtim të qartësisë, thjeshtimit, standardizimit, edukimit dhe vlerësimit. Më shumë do të varet se si instrumentet e reja janë zbatuar në praktikë e në terren.

Levat e kapitalit privat: Si instrumentet financiare mund të jenë më të suksesshëm në tërheqjen e kapitalit të sektorit privat?

*Moderator: **Tony Murphy**, Shefi i Zyrës Private të Iliana Ivanova,*

Paneli:

Sophie Barbier, Drejtori i Divizionit të Çështjeve Evropiane.

Fabio D'Aversa, Partneri PwC Luxembourg.

Roger Havenith, Zëvendës Shef Ekzekutiv, Fondi i Investimeve Europiane.

Patrycja Wolińska-Bartkiewicz, Drejtor Menaxhues për fondet e BE, Banka Gospodarstwa Krajowego, Poloni.

Qëllimi është për të vepruar në një hendek të rrezikshëm të tregut financiar dhe të nxiten investime në projektet me nevoja domethënëse. Por si të tërheqim kapitalin privat?

Kapitali privat kërkon të përfitojë nga investimet, dhe sektori publik kërkon të mësojë mënyrën për të investuar në të ardhmen në mungesë të parave publike. Të dy duhet të mësojnë nga njëri-tjetri.

Instrumentet financiare duhet të bëhen sa më tërheqëse të jetë e mundur. Por kapitali privat ndonjëherë nuk është i interesuar për para publike për shkak të barrës administrative që sjell ai. Gjithashtu, ekziston kompleksiteti i vlerësimit dhe raportimit. Investitorët nuk janë të qetë me të tilla modele hibride.

Ekziston nevoja për një përkufizim të përbashkët të levave të fondeve

private dhe publike. Levat mund të përcaktohen si raport i përgjithshëm financave të mobilizuar nga kontributit BE-s, por në praktikë instrumenteve financiare u mungon një metodologji e përbashkët. Është e vështirë për të krijuar levat ex-ante dhe për të përcaktuar vlerën e shtuar.

Debati vjen në kohën e duhur. Instrumentet financiare nuk ishin të suksesshme në levat e fondeve private, sipas raportit të veçantë të ECA-s për periudhën sipas programit 2007-2013. Për të tërhequr më shumë kapitalin privat janë të nevojshme: një strukturë e parashikueshme ligjore, një libër të vetëm rregullash, riorganizimi përmes një koncepti të vetëm të auditimit dhe komunikimit të mirë. Standardizimi dhe asistenca teknike mund të ndihmojë investitorët dhe autoritetet lokale.

Efekti riciklues: Si të sigurojmë që instrumentet financiare të ripërdoren në mënyrë efektive?

*Moderator: **Niels-Erik Brokopp**,
Menaxheri Kryesor, ECA*

Paneli:

Giorgio Chiarion Casoni, Shef i Njesisë për Financimin e ndryshimeve klimatike, politikat e infrastrukturës dhe Euratom, Drejtor i Përgjithshëm për çështjet Ekono-mike dhe Financiare, Komisioni Evropian

Frank Lee, Shefi i instrumenteve financiare Këshilluese, Banka Europiane e Investimeve

Kenroy Quellenec-Reid, Menaxheri Financiar i Inxhinierisë, Njësia e Programeve Europiane, Greater London Authority UK.

Riciklim, do të thotë të ripërdorim të njëjtat fonde gjatë cikleve të ndryshme të investimeve. Por natyra rrotulluese e një instrumenti financiar nuk është një qëllim në vetvete.

Në periudhën 2007-2013, fondet e ngritura në nivel kombëtar dhe rajonal nuk kanë krijuar efektin e dëshiruar shumëzues për shkak të vonesave në ngritjen e instrumenteve. Performanca e tyre në sigurimin e fondeve ka qenë e dobët. Efekti rrotullues mbetet një aspiratë vetëm për periudhën e programit të ri 2014-2020.

Një libër rregullash i zakonshëm mund të jetë i dobishëm për të siguruar që instrumentet financiare të përdoren në mënyrë efektive dhe të kenë një efekt riciklues. Në një treg relativisht të qëndrueshëm rregullat ndryshojnë gjithmonë, por nga ana tjetër shihen si një pengesë e madhe.

Në një masë të caktuar, levat dhe efekti riciklues kundërshtojnë vetveten. Tregu krijon një fond investimi vetëm një herë. Fitimet shkojnë për investitorët, të cilët mund të vendosin për të riinvestuar ato në projekt. Kjo i jep fleksibilitet. BE-ja

duhet të punojë sa më afër tregut të jetë e mundur dhe të sigurohet që rregullat nuk do të bëhen të ngrira

Tarifat dhe kostot e menaxhimit: Si të implementojmë instrumentet financiare me kosto të arsyeshme?

*Moderator: **Martin Weber**, Drejtori i Dhomës së Dytë, Gjykata Evropiane e Audituesve*

Folësit dhe panelistët diskutuan edhe çështjen nëse instrumentet financiare janë shumë të kushtueshme. Nuk ka një përgjigje të vetme për këtë pyetje; kjo është një çështje e projektimit dhe përvojës. Megjithatë shumica e instrumenteve bëhen shumë të kushtueshëm nëse duan të kombinojnë levat e larta me mundësinë e auditimit të mirë. Por në krahasim me grande të cilat kanë të njëjtat efekte, instrumentet financiare mbeten të lira.

Si të rregullojmë shpenzimet në nivelin e duhur? Këtu qëndron mosmarrëveshja midis përgjegjësisë publike dhe tregjeve financiare. Komisioni po përpaket për të rregulluar situatën e përgjithshme dhe për të ndërtuar elemente të performancës. Shpresohet që të përdoret përvoja nga periudha 2014-2020 për përmirësimin e të ardhmes.

Lloji dhe numri i taksave varet nga instrumenti. Për të ulur shpenzimet

nuk ka nevojë për standardizim. Është më e lehtë për Komisionin të ushtrojë ndikimin e tij kur fondet janë mirë menaxhuar

Iniciativa EFSI dhe SME-të: Rruga përpara për instrumentet financiarë

*Moderator: **Mark Rogerson**, Zëdhënësi i ECA*

Paneli:

Hubert Cottogni, Zëvendës Drejtor, Shef i Menaxhimit të Mandateve, Fondi Evropian për Investime

Lucia Cusmano, Ekonomist i lartë, Sipërmarrjet e vogla dhe të mesme dhe Zhvillimi Lokal, OECD

Merete Clausen, Shef i Njësisë për Financime, konkurrencës dhe punësimit të politikave, Drejtor i Përgjithshëm i Çështjeve Ekonomike dhe Financiare, Komisioni Evropian

Mihails Kozlovs, Anëtar i ECA

Iliyana Tsanova, Zëvendës Drejtor Menaxhues, Fondi Evropian për Investimeve Strategjike.

Më 14 shtator 2016, ECA publikoi opinionin e saj mbi propozimin e Komisionit për EFSI 2 dhe dolën në përfundim se është shumë shpejt për të kaluar në këtë fazë të dytë. megjithatë, Komisioni ndjen nevojën për një sinjal të qartë se EFSI do të vazhdojë, pasi rezultatet do të ndihen nga ekonomitë vetëm mbasi investimi te jetë bërë.

Një vlerësim i pavarur doli në përfundimin se EFSI është jetike për mobilizimin e fondeve shtesë dhe rrit

vullnetin e EIB-së për të marrë rreze. Iniciativa e SME – s, e cila është një instrument i përbashkët financiar i Komisionit Evropian dhe Grupit EIB, e cila ka për qëllim të stimulojë financimin e SME-ve duke siguruar mbulesë të pjesshme të rrezikut të SME-ve për portofolat e huave të origjinës për institucionet financiare – kjo është veçanërisht e suksesshëm.

Megjithatë, ekziston nevoja për më shumë mbështetje teknike për tregun dhe për përgatitjen e propozimeve legislative për periudhën mbas-2020. Shkallëzimi i EFSI nga këndvështrimi i disa ekspertëve është parë si një sinjal i rëndësishëm në tregun e vazhdimësisë, edhe pse ata ndajnë shqetësimet e shprehura nga ECA për dobësi në monitorimin dhe kapacitetin.

Konkluzioni

Buxheti i BE-së ka përmasë të kufizuar dhe nuk ka gjasa të rritet ndjeshëm në të ardhmen e afërt. Nga ana tjetër, ka kërkesa për financimin e prioriteteve të reja të BE-së. Ekziston një marrëveshje e përgjithshme midis grupeve të interesit- EP, EIB, EIF (Fondi i Investimeve Europiane) dhe Komisionit-për rëndësinë e përdorimit të instrumenteve

financiare. Për të kontribuar më tej, ECA është duke planifikuar për të kryer një auditim të performancës në EFSI dhe të publikojë një raport të veçantë për këtë temë në gjysmën e parë të vitit 2018.

Kishte 180 pjesëmarrës në sallë dhe 400 ndjekës nëpërmjet webstreaming

Përktheu: Xhein Xhindoli

Auditues, Departamenti i Auditimit të Buxhetit Vendor

RRITJA E KAPACITETEVE GLOBALE, PËR NJË KOMUNITET AUDITIMI TË FORTË DHE PROFESIONAL

Mos kini frikë për të kontribuar. Kontributi nuk duhet të jetë një koncept i madh apo i ri. Ai nuk duhet të jetë një mijë fjalë. Çelësi është për të shtuar vlerën për komunitetin i cili nuk mund të ndodhë në qoftë se mendimet, idetë nuk janë të përbashkëta. Ndonjëherë, ne duhet t'i krijojmë këto mundësi.

Nga: Heather Santos, Kryeredaktor

**(Marrë nga Revista e INTOSAI-t,
Vjeshtë 2016)**

Në takimin e Komitetit për forcimin e kapaciteteve në Cape Town, në Afrikën e Jugut, idetë me kryesore që u parashtruan, më kanë frymëzuar sesi së bashku mund të ngremë kapacitete të mëtijshme, duke bërë kështu, të kontribuojmë për një Organizate më të fuqishme, më të shquar, për ta bërë më profesionale Organizatën Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit (INTOSAI).

Kur iu bashkova GAO-s për të mbështetur Revistën Ndërkombëtare të Auditimit të Qeverisë, ndjehesha e emocionuar që do të isha pjesë e "zërit" të INTOSAI-t. Pasi kam lexuar shumë paraqitje (punime) të muajve të fundit, kam arritur të kuptoj më

mirë INTOSAI-n dhe komunitetin e auditimit të qeverisë në përgjithësi. Ka një sasi të jashtëzakonshme në ide, njohuri dhe përvojë që mund të shfrytëzohen e të shkëmbehen e të cilat mund të sjellin ndryshime pozitive.

Ndryshimi mund të jetë i vështirë. Ndryshimi mund të jetë i ngadalshëm. Megjithatë, unë e kam pyetur veten, pavarësisht kufizimeve që kemi, a jemi duke bërë mjaftueshëm? A jemi duke marrë hapa të drejtë, duke marrë vendime të drejta, duke kryer veprimet e duhura për të krijuar një organizatë të kualifikuar, të pandashme dhe të vazhdueshme në transferimin e njohurive?

Fjala "ne" përfshin Revistën, e cila duhet të jetë një forcë e madhe lëvizëse për të mësuar, ofruar dhe siguruar një rrugë për të promovuar transparencën dhe qeverisjen e mirë,

një mjet për të komunikuar të gjitha idetë, njohuritë dhe përvojën që INTOSAI ka për të ofruar.

Unë dëshiroj të citoj idetë e Presidentit të Revistës, James-Christian Blockwood, i cili, në një editorial në janar 2015, ka shprehur dëshirën për vazhdimësinë e mëtejshme të komunitetit familjar në mesin e anëtarëve të INTOSAI-it. Me një ftesë të hapur për audituesit për të ndarë sfidat e tyre, shqetësimet dhe praktikat më të mira me Revistën, qëllimi është që audituesit të aplikojnë këto njohuri jo vetëm individualisht, por edhe në nivel rajonal dhe global.

Mos kini frikë për të kontribuar. Kontributi nuk duhet të jetë një koncept i madh apo i ri. Ai nuk duhet të jetë një mijë fjalë. Çelësi është për të shtuar vlerën për komunitetin i cili nuk mund të ndodhë në qoftë se mendimet, idetë nuk janë të përbashkëta. Ndonjëherë, ne duhet ti krijojmë këto mundësi.

"Suksesi i INTOSAI dhe rajoneve të saj varet nga mënyra se si ne kontribuojmë kolektivisht për performancën dhe kapacitetin e SAI-t" -Einar Johan Gorrisen, Drejtor i Përgjithshëm, Iniciativa për Zhvillimin e INTOSAI-t (IDI).

Ka një seksion të ri që e bën debutimin e tij në këtë çështje, "Ndriçim për

ngritjen e kapaciteteve."Qëllimi është që të nxjerrë në pah mjete, udhëzime dhe rekomandime nga komuniteti i auditimit dhe të frymëzojë kontributet që mund të përdoren dhe zbatohen në të gjitha nivelet. I ftoj të gjithë për të kontribuar. Le të shikojmë të ardhmen, se si mund të përfshihemi, të merremi më shumë, me mënyrën se si ne mund të jemi një pjesë e ndryshimit të mirë.

Ndërsa në INCOSAI XXII, do të kemi më shumë mundësi për transferimin e njohurive dhe përvojës, më shumë mundësi për të mësuar nga njëri-tjetri, më shumë mundësi për rritje. Kongresi i këtij viti parashikon një diskutim të hapur në disa zhvillime të rëndësishëm dhe do të lejojë reflektimin e vendimeve, mendimeve të mëtejshme në rrugën e INTOSAI-t i cili nuk do të përfshihet në planin e ardhshëm strategjik.

Plani Strategjik 2017-2022 rezultoi më gjithëpërfshirës në disa pika kryesore, përfshirë dhe rikonfirmimin në drejtim të vendosjes së standardeve, zhvillimin e kapaciteteve dhe shkëmbimin e njohurive, si gurët e themelit të aktiviteteve të INTOSAI-t; Angazhimi në shqyrtimin dhe përcjelljen e Axhendës së 2030 ka luajtur një rol të madh mbi Zhvillimin e Qëndrueshëm nisur nga Kombet e Bashkuara në vitin 2015; INTOSAI

mbështet dhe siguron të gjithë anëtarët e tij dhe mbron pavarësinë e SAI-ve nga ana administrative, operacionale dhe financiare; ndërtimin e rajoneve INTOSAI për të siguruar një mbështetje më profesionale të SAI-ve; dhe përmirësimin e relevancës, përgjegjshmërisë dhe shërbimeve të ofruara nga INTOSAI për anëtarët e SAI-ve.

Duke theksuar faktin e arritjes së një komuniteti auditimi më të fortë, më të dukshëm dhe më efikas, janë temat kryesore të këtij viti për eventin trevjecar:

Tema I- Si mund të kontribuojnë INTOSAI në Axhendën 2030 për zhvillim të qëndrueshëm, duke përfshirë qeverisjen e mirë dhe forcimin e luftës kundër korrupsionit?

Tema II- Profesionalizimi: Çfarë mund të nxisë besueshmërinë e INTOSAI-t për tu bërë një nga organizatat më të shquara ndërkombëtare?

Unë mezi e pres eventin trevjecar dhe ndihem i emocionuar në lidhje me të gjitha mundësitë që do të vijnë për të treguar vlerën e INTOSAI-t dhe për të diskutuar me njëri tjetrin për mënyrat e reja të zgjerimit. Ne duhet të kapim çdo mundësi, ti krijojmë ato kur janë inekzistente, dhe ti theksojmë ato. Një sfidë e tillë me emocionon shumë dhe më bën të etur për të shkuar në këtë

udhëtim me komunitetin INTOSAI dhe shpresoj që dhe ju të jeni gjithashtu!

Përktheu: Amantja Patozi, specialiste

Drejtorja e Komunikimit, Botimit dhe Marrëdhënieve me Jashtë

PERFORMANCA E BUXHETIMIT: NJË DISKURS MBI VLERËN E SHTUAR TË BE-së

Efektiviteti i politikave dhe i shpenzimeve të fondeve të BE-së pritet të jetë i lartë kur ka një koordinim mes politikave të BE, kombëtare dhe rajonale. Objektivat e politikave duhet të vlerësohen në një nivel meso për të shmangur objektivat kontradiktore.

**Nga: Alex Brenninkmeijer, anëtar i
ECA-s.**

(Marrë nga Nr. 11. i Revistës së Gjykatës Europiane të Audituesve)

“Më në fund, mund të jemi pjesë e tregut global”! Ky mendim përshkoi mendjen e shumë prodhuesve të qumështit në Holandë pas heqjes së kuotave në prill 2016. U ndërtuan ferma të reja dhe prodhimi i qumështit u rrit me 20%. Por, tregu nuk ishte gati.

Kina i rezistoi importeve shtesë, Rusia u bojkotua dhe prodhimi pësoi rritje edhe në vende të tjera. Në përgjigje të pakënaqësive dhe ankesave, Bashkimi European u ofroi fermerëve bulmetorë holandezë 23 milionë euro (nga 500 milionë euro të shpërndara në të gjithë BE-në). Kjo shumë u dyfishuar më tej nga qeveria holandeze, por kjo s’është risi për BE-në: fermerët

europianë kanë përfituar subvencione për më shumë se gjysmë shekulli. Megjithatë, sektori i bulmetoreve ka pësuar rokadë sa në një krizë e në një tjetër. Prandaj, pyetja që lind është sesa efektive janë subvencionet dhe sesi po përdoren ato nga fermerët. Një përgjigje shtrihet në stimujt “perversë” të subvencioneve. Sektori privat, i shquar për maninë ndaj fitimit dhe me një stimul të natyrshëm për prodhim, nuk e ka ndjerë nevojë e inovacionit për të mbijetuar për shkak të parave falas që u jep qeveria europiane (FD, 2016). “Është e qartë se Mbretëria e Bashkuar është bërë gjithnjë e më pak tërheqëse si vend për të bërë shkencë”. Në një tjetër nivel, por jo më pak të rëndësishëm, po zë fill një “eksod” i largimit të punëtorëve të huaj me kapacitete intelektuale të larta.

Frika nga dalja nga BE-ja ka krijuar një mori risqesh, veçanërisht për shkencëtarët. Ata druhen se mund të humbasin fondet e Bashkimit European për kërkim shkencor nga Hirozon 2012, se mund t'u krijohen pengesa nga mospasja e një pasaporte britanike dhe një rënie e paundit e bën më pak tërheqëse për të fituar para me monedhën britanike. Për të mos përmendur pastaj koston në rritje që mund të krijohet me organizatat kërkimore që përçapen të tërheqin talente të huaja e të importojnë teknologji.

Dhe, s'kemi përmendur të gjitha kufizimet tregtare dhe të rënies së të ardhurave që kjo do të sjellë për të gjithë popullsinë britanike (Financial Times, 2016).

Këto shembuj tregojnë sesi një perspektivë e limituar mbi performancën e buxhetit european mund të ndikojë në "shëndetin" e Bashkimit European. Po ashtu, thekson sesa e rëndësishme që të tregohet qartazi sesi BE mund të përmirësojë situatën e shteteve anëtare.

Një këndvështrim më gjithëpërfshirës mbi performancën e buxhetimit mund të ndihmojë në përkufizimin e optimizimit të një programi mbi feramat bulmetore. Mund të qartësojë se cilat do të jenë përfitimet dhe disavantazhet e të qenit një anëtar i

Bashkimit European. Për të fashitur këtë perspektivë të kufizuar, propozoj një model mikro-meso-makro për një strukturim buxhetor bazuar në performancë.

Në mënyrë që sistemet e feedback-ut të jenë optimal, nuk mund të përdorim qasjen "one size fits all". Kësisoj, duhet të bëjmë një diferencim në tre nivele të feedback-ut: mikro, meso dhe makro. Në kalimin nga mikro në një nivel makro, performanca është me vështirë për t'u matur për shkak se lidhja shkak-pasojë bëhet edhe më komplekse.

Nga perspektiva europiane, këto nivele mbulojnë konceptet si vijon. Niveli mikro mbulon performancën e buxhetimit dhe auditimet e performancës për projekte të veçanta në BE. Këtu përfshihen rastet si mashtrimi me TVSH ose transporti i mallrave me hekurudhë. Niveli meso përfshin fondet dhe politikat rajonale. Efektiviteti i politikave dhe i shpenzimeve të fondeve të BE-së pritet të jetë i lartë kur ka një koordinim mes politikave të BE, kombëtare dhe rajonale. Objektivat e politikave duhet të vlerësohen në një nivel meso për të shmangur objektivat kontradiktore. Një shembull i mirë i objektivave kontradiktore është objektivi për të reduktuar emetimet e CO₂; por njëkohësisht lejohen nga parlamenti

rrugë ku mund të ecet me shpejtësi 130 km në orë.

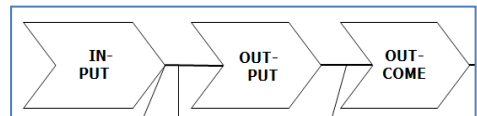
Niveli makro ka të bëjë me vlerën e shtuar të BE-së. Në librat e institucioneve europiane mund të gjejmë përkufizime të ndryshme mbi vlerën e shtuar të BE, por përgjithësisht e përkufizojmë si progres i bërë në një vend për shkak të anëtarësisë në Bashkimin European.

Para se të shkojmë më thellë në teorinë dhe praktikën e këtij modeli, mund të jetë dobiprurëse të shpjegojmë arsyet e krijimit të modelimit të buxhetimit të bazuar në performancë. Para se revolucioni i buxhetimit bazuar në performancë përshkoi shumicën e vendeve të BE, qenë identifikuar disa probleme mbi mjetet klasike të buxhetimit. Buxheti karakterizohej si i mjegullt dhe i paqartë. Kjo u bë edhe me e qartë kur të huajt u ndërmendën se do të ishte ide e mirë të lexohej një raport i buxhetit.

Përpos kësaj, buxheti fokusohet vetëm në shumën e parave të shpenzuara. Nuk prezantonte asgjë rreth rezultateve dhe për shkak se efienca financiare nuk është e njëjtë me performancën e politikave, efektiviteti i politikave mtej vetëm nga arritja e objektivave financiarë. Problemi i tretë i modelit tradicional të buxhetimit ishte pikëpamja afat-

mesme. Buxheti është i përvitshëm dhe rrallë ndodh që politikat me shtrije disa vjeçare të mbivendosen me njëra tjetrën. Ndërkohë, nuk ka vlerësime mbi periudhën afat-shkurtër, të cilat do të ishin të dobishme në rastin e ndërhyrjeve të parakohshme.

Në fund të viteve 1990, pas dështimit të Menaxhimit të Ri Publik, u shtuan zëra se sistemi buxhetor kishte nevojë për përmirësime të ndjeshme. Këto zëra mbështesnin pikërisht sistemin e sotëm të buxhetimit bazuar në performancë. Ky sistem (i bazuar në rezultate) synon të ofrojë më shumë qartësi në procesin e buxhetimit duke u fokusuar tek rezultatet e politikave. Ka nevojë jo vetëm për informacion financiar (përdorimin e indikatorëve kyç të performancës) dhe analizon jetëgjatësinë e politikave dhe lejon ndërhyrje afatshkurtra.

Vitet e fundit janë vërejtur shumë lëkundje të performancës së buxhetimit. Një nga problemet kryesore është se indikatorët kyç të performancës përdoren në masë të madhe, duke sjellë që organizatat e audituara të kthehen tek qasja e përputhshmërisë, të kundërtën e asaj që performanca e buxhetimit synon të

arrijë. Këto kufizime do të diskutohen më tej në seksionin Mikro, vijuar me shpjegimet në seksionet meso dhe makro.

Mikro

Në nivelin mikro të vlerësimit, ne fokusohemi tek buxheti i bazuar në performancë. Ky sistem vlerësimi supozohej se ishte përgjigjja përfundimtare ndaj një nga pyetjeve më esenciale të ofruesve të shërbimeve publike: si të alokohen me efikasitet burimet nga qeveria? Politikanët kanë zbuluar se buxheti i bazuar në performancë është një mjet për t'u premtuar taksapaguesve më shumë vlerë për paratë e shpenzuara ose si një mjet për të shkurtuar shpenzimet publike për t'i hapur rrugë fondeve për prioritet. Nga ana tjetër, palët e interesit po rrisin presionin ndaj qeverisë që të jetë llogaridhënëse ndaj rezultateve.

Austria është një shembull i një vendi ku sistemi i buxhetimit i bazuar në performancë është implementuar si pjesë një paketë të një reforme ambicioze buxhetore. Vërehet përdorimi i një kornize shpenzimesh afatmesme. Në një kornizë të tillë, fleksibiliteti i ministrive garantohej duke u dhënë atyre lirinë për të përdorur fondet e mbetura nga viti aktual për vitet pasuese. Me fjalë të tjera, nuk ka një përcaktim në zëra të

rezervave, në kontrast të asaj që po ndodh në BE. Shtetet anëtare i përdorin të gjitha paratë që marrin përndryshe do të përfitonin më pak nga buxheti për vitet pasuese. Kjo sjell atë fenomenin e njohur se paraja shkon pas projekteve në vend që projektet të konkurrojnë për paratë. Në Austri, përdorimi i kësaj kornize ka rezultate pozitive: e ashtuquajtura “ethet e dhjetorit”, pra të shpenzimeve të të gjitha parave në fund të vitit, duket se është e kufizuar.

Megjithatë, disa probleme janë shfaqur në fazën e parë të performancës së buxhetimit. Maarten de Jong (2016) mbështeste një qasje nga lart-poshtë duke përdorur matricat e indikatorëve kyç që rezultojnë në një kornizë të ngjashme me një burg, me disa qeli bosh. Akoma më keq, ajo përforcon mentalitetin e përputhshmërisë që të çon tek ato indikatorë me pak rëndësi, për të mos thënë qesharakë.

Janë parë shumë shembuj e të pasurit indikatorë vetëm për shkak se duhen me domosdo. Përveç kësaj, indikatorët e dobishëm për ministrinë “A” nuk mund të jenë të dobishëm edhe për ministrinë “B”. Edhe në Austri u vërejt kjo dhe disa problematika të tjerë. Sfidat gjatë fazës së zbatimit ishte ndryshimi i kulturës në mesin e politikave dhe punonjësve të ahmini-

stratës dhe mungesa e fokusit në çështjet kyçe (shumë indikatorë të performancës).

Këta indikatorë nuk ishin mjaftueshëm të verifikueshëm, të krahasueshëm përgjatë periudhës dhe konsistent mes ministrive. Në Holandë, çështjet e lartpërmendura duket se janë adresuar gjatë viteve të fundit, ku ka filluar implementimi selektiv i indikatorëve të performancës, me një shkurtim prej 50%.

Përpos kësaj, nuk ka një qasje “one – size-fits-all” ndaj indikatorëve; ministritë përdorin indikatorë të ndryshëm.

Komisioni shprehet kështu rreth indikatorëve të performancës: “Ndonëse ka gjithmonë hapësirë për përmirësim, vetë indikatorët i nënshtrohet një shqyrtimi të efijencës së kostos pasi ka një kosto në përcaktimin dhe monitorimin e një indikatorit. Indikatorët e një sistemi të përbashkët duhet të jenë operacional, që do të thotë se të dhënat duhet të jenë reale e të disponueshme (ECA2015).

Me fjalë të tjera, indikatorët e performancës duhet të jenë realë dhe kërkimi nga ECA e një informacioni të gjerë nga Komisioni për çdo indikator nuk rezulton gjithnjë në një shkëmbim dobiprurës informacioni dhe në një

përdorim me efijencë të këtij informacioni. Mund të rezultojë në një mentalitet përputhshmërie sesa performance, siç ishte rasti në Holandë.

Këshilla nga De Jong (2016) konsiston në atë se Indikatorët Kyç të Performancës duhet të indikojnë qartazi sukses ose dështim, në mënyrë që kur hasen politika të dështuara, të ndërmerren ndërhyrje e bëhen vlerësime.

Një tjetër aspekt i rëndësishëm i buxhetimit bazuar në performancë, që është subjekt i auditimeve të përputhshmërisë, është përdorimi i informacionit jo-financiar. Ky informacion ka një natyrë të ndryshme dhe nuk mund të auditohet në një mënyrë të ngjashme si informacioni financiar. Një strukturë e një buxheti performance është e pamundur kur informacioni i performancës i nënshtrohet kritereve të përputhshmërisë, sepse kjo krijon një mjedis ku personat që ofrojnë informacionin jo-financiar mendojnë se duhet të plotësojnë të gjithë kutitë boshe të informacionin. Në 2004, IOFEZ (eprori financiar i të gjitha ministrive holandeze) deklaroi se nuk duhet të ketë auditim jozyrtar mbi cilësinë e politikës së informacion. Në Holandë, ky problem është njohur dhe është duke u adresuar. Marten de

Jong, në prezantimin e tij të fundit në Komision deklaroi se për të marrë informacion të besueshëm për vlerësimin e performancës është e nevojshme të jesh pragmatist. Kjo nënkupton se duhet të lejojmë fleksibilitet në metodologji dhe të nxjerrim dobi nga informacioni i vlefshëm

Meso

Në nivelin meso të vlerësimit, shqyrtohet efektiviteti i fondeve rajonale. Politikat kohezive zbatohen përmes programeve që operojnë përgjatë ciklit 7 vjeçar të buxhetit të BE-së. Para alokimit të fondeve, programet duhet të plotësojnë disa kushte të kornizës së performancës.

Progresi i këtyre fondeve do të matet përkundrejt disa kriterëve të performance dhe dhënia e fondeve të mëtejshme do të varet nga rezultatet e këtyre kriterëve (të ashtuquajtura rezerva të performancës). Këto rezerva shërbejnë si stimuj për shpenzimin me efikasitet të fondeve dhe përbëjnë rreth 6 % të alokimit total.

Programet me nën-performancë nuk përfitojnë stimuj, por ato do të kenë përdorur 94% të fondeve të alokuara në një mënyrë jo të duhur, që do të thotë mos përdorim me efikasitet të parave të taksapaguesve. Kjo e bën

rezervën e performancë një “fasho financiare” e jo një mjet për të zhdukur burimin e mungesës së performancës. Një gjë e tillë mund të arrihet jo vetëm duke përdorur vlerësimin e performancës si një stimul financiar por edhe duke përdorur një vlerësim publik e kritik si mjet për të kërkuar me agresivitet përmirësime aty ku është e nevojshme.

Në Raportin vjetor të 2014 të ECA-s mund të gjejmë më shumë kritikë mbi rezervat e performancë. Ato theksojnë se Komisioni nuk alokon fonde mes shteteve anëtare, por vetëm brenda shteteve anëtare. Si pasojë, financimi i projekteve efikase është i kufizuar nga kufijtë kombëtar. Së dyti, Komisioni rialokon fonde bazuar tek paratë e pashpenzuara e jo të performanca e dobët e projekteve. Shpesh, indikatorët nuk ishin indikatorë performancë, por më shumë indikatorë të tipit input-output. Në Letoni, për shembull, fondet alokoheshin për të stimuluar rritjen e punësimit. U identifikuan 46 indikatorë, nga të cilët 16 ishin indikatorë input-i dhe 30 indikatorë output-i. Së treti, korrigjimet financiare nga Komisioni janë kryesisht të bazuar mbi çështjet e përputhshmërisë dhe ligjshmërisë e jo mbi indikatorët e performancës.

Objektivat e Komisionit për programin Horizon 2020 gjykohen se janë tepër të hapërdarë dhe të paqarta. Kjo do të thotë se do të jetë e vështirë të vlerësohet nëse shpenzimet e BE-së kanë kontribuar në përmbushjen e këtyre objektivave.

Siç nxori në pah Komisioni në raportin e katërt të vlerësimit, për periudhën 2007-2013, “nuk është e mundur të identifikohet kontributi i saktë i secilit prej programeve financiare, në përmbushjen e objektivave Europë 2020”.

Komisioni publikoi raportin e gjashtë të vlerësimit në qershor 2016 (mbi vitin financiar 2015). Kjo përfshin më shumë informacion mbi Europë 2020 sesa raportet e mëparshme: për shembull, ofron një përlllogaritje të përmbledhur të progresit kah arritjes së objektivave Europë 2020.

Raporti përfshin disa referenca mbi kontributin e programeve individuale në përmbushjen e Europë 2020. Megjithatë, këto referenca janë të kufizuara. Përpos kësaj, raporti jep pak shpjegime mbi atë se pse disa gjëra shkuan keq dhe si mund të bëhen përmirësime në të ardhmen. Zgjidhja e vetme e vërejtur është rritja e shpenzimeve në fusha të cilat nuk funksionojnë mirë.

Ato ofrojnë gjithashtu një kontekst të kufizuar mbi përdorimin e disa indikatorëve kyç të performancës, të cilat kryesisht masin sasinë e inputeve (numrin e studentëve) në vend të cilësisë së rezultateve (niveлин e edukimit dhe mundësinë e punësimit).

Megjithatë, çështja kryesore është ajo që është deklaruar më parë në Raportin vjetor të 2012 të ECA-s: është një sfidë të arrish rezultate cilësore nga skemat ku fondet paraloqohen mes shteteve anëtare dhe ku përthithja e këtyre fondeve është një objektiv i padiskutueshëm. Fokusi në vlerësimin e shpenzimeve buxhetore mbetet ende tek input-et. Për shembull, masa e burimeve të planifikuara për shpenzim në një shtet anëtar mbetet e fiksuar për Kornizën Financiare Shumëvjeçare të BE-së. Shkalla e përthithjes së fondeve është prioriteti kryesor dhe rezultati i shpenzimit është më pak i rëndësishëm.

Makro

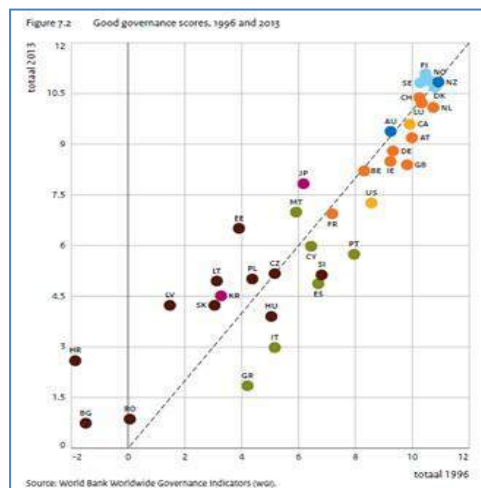
Kur analizojmë vlerën e shtuar të BE-së në nivel makro nuk merremi me detajet e politikave të një shteti specifik. Ne sugjerojmë se vlera e shtuar e BE-së mund të përkufizohet si progresi i arritur nga shtetet që pas anëtarësimit të tyre në Bashkimin European.

Ky progres mund të matet duke shqyrtuar administratën publike dhe progresin ekonomik. Nëse shohin Norvegjinë, një vend që paguan për të patur akses në të gjitha tregjet, rezulton se të qenit një anëtar i BE-së është dobiprurës, edhe nëse duhet të paguash për këtë.

Megjithatë, ne nuk kërkojmë përgjigje të shpejta, por duhet të kryejmë një rrugëtim të gjatë. Kështu, morën një kampion nga tre vende, me variabla të ndryshme: Poloni, Greqi dhe Holandë.

Cilësia e qeverisjes është një faktor i rëndësishëm për një rritje afatgjatë ekonomike (Aubyn, 2007). Mirëqeverisja përkufizohet si “procese politike e institucionale dhe rezultate që janë të nevojshme për të arritur objektivat e zhvillimit” (Kombet e Bashkuara, 2014).

Një qeverisje efektive kërkon objektiva të qartë, veprime të mirëkoordinuar dhe masa që vlerësojnë proceset dhe rezultatet (Perry dhe Christensen, 2015)

Grafiku i mësipërm tregon ndryshimin në qeverisjen publike në të gjithë vendet e BE-së dhe disa vende të tjera. Greqia është vendi me performancën më të dobët në Europën Juglindore, kryesisht për shkak të kontrollit të kufizuar të korrupsionit. Korrupsioni është një nga rreziqet më të mëdha për funksionimin e qeverive. Studimi i Hertie (2015) mbi integritetin publik ka treguar se organizimi i sistemeve efektive të feedback-ut, si i drejtësisë dhe organeve audituese, formojnë bazën për një strategji të suksesshme kundër korrupsionit. Audituesit forcojnë transparencën ndaj sistemit duke audituar ligjshmërinë dhe rregullshmërinë e financave publike dhe raportojnë mbi vlerën për para të përfituara nga investimet publike.

Aspekte të tjera si llogaridhënia dhe stabiliteti politik janë në nivele të

ulëta në Greqi. Holanda ka një rënie të vogël, por ka ruajtur pozicionin e saj në majën e vendeve mirë-performuese ndërkohë që Polonia ka rritur performancën qeverisëse.

Performanca e dobët e Greqisë (dhe të tjerëve si Italia dhe Portugalia) mund të shpjegohet, sipas (Galanti 2011), duke analizuar strukturën e tyre publike.

Një dimension esencial për cilësinë e burokracisë është llogaridhënia, e përkufizuar si mekanizëm i përdjeggjëmërisë së burokratëve për punën e tyre. Kërkimet empirike, si në vendet e zhvilluar dhe ato në zhvillim, kanë treguar se rëndësia e transparencës dhe llogaridhënies për funksionimin e mirë të administratës publike, ku një theksim të veçantë i kushtohet edhe etikës profesionale të nëpunësve civilë (Matheson et al., 2007)

Ekzistenca e sistemeve të vlerësimit të performancës dhe stimujt për nxitjen e një sjelljeje të përgjegjshme në mesin e nëpunësve civilë është një shenjë e cilësisë së administratës (Galanti, 2011).

Në Greqi, progresi në administratën publike mungon për shkak të pamundësisë për të adoptuar një menaxhim bazuar në performancë, pjesërisht kjo rrjedhë e mungesës së të dhënave të sakta dhe se reformat

strategjike nuk kanë një bazë të fortë evidencash që mund të justifikojnë, mbështetin dhe masin efikasitetin dhe eficiencën e vendimmarrjes politike. Reformat e rëndësishme për performancë në ekonomi dhe forcim të shoqërisë duhet të bazohen në evidenca. Vlerësime ex-ante të impaktit, ndonëse të detyrueshme në parim, janë tepër të dobëta në cilësi ose nuk realizohen fare. Vlerësimet ex-post, të cilat do të ishin instrumentale në monitorimin dhe vlerësimin e iniciativave rregulluese, janë jo ekzistente.

Një tjetër çështje është se kombinimi i faktorëve - një qeveri e dobët, mungesa e të dhënave dhe evidencave dhe një strategji e pazhvilluar e burimeve njerëzore- ka krijuar një mjedis jo efektiviteti (OECD 2012). Në kontekstin e Greqisë, burimet janë shpërndarë për avantazhe sociale, ekonomike, në një mënyrë jo eficiente duke mos prodhuar vlerë të shtuar.

Formalizmi ligjor, për shembull, ndonëse ka si synim mbrojtjen e administratës nga ndërhyrjet politike dhe ruajtjen e integritetit, është i tepruar në atë mase sa që i ka bërë proceset administrative/politike të hallakatura dhe komplekse, duke bërë që sjellja individuale të minojë interesin e përgjithshëm.

Në aspektin ekonomik, anëtarësimi në BE ka sjellë efekte pozitive sipas Byrosë Holandeze për Analizat e Politikave Ekonomike. Anëtarësimi në BE në përgjithësi çon në një rritje të tregtisë mes shteteve anëtare me rreth 34%. Po ashtu, anëtarësimi mund të kontribuojë në tregti duke i nxitur vendet që të përmirësojnë institucionet e tyre. Si rrjedhim, tregtia rritet me 22 % nëse institucionet përmirësohen, duke e çuar rritjen e tregtisë në 56%. Kjo hapje i rrit të ardhurat me 37.5% sipas vlerësimit të Byrosë Holandeze. Përmirësimi i institucioneve ka një efekt pozitiv tek të ardhurat, totali që përfitohet nga anëtarësimi në BE është 39 % për dhjetë shtetet që u anëtarësuan në 2004. Kjo nënkupton se anëtarësimi në BE ose efekti i saj tek tregtia dhe institucionet mund të sjellë përfitime të mëdha ekonomike për shtetet e reja anëtare.

Byroja Holandeze për Analizën e Politikave Ekonomike ka vlerësuar se tregut i brendshëm dhe anëtarësimi në BE, gjatë 65 viteve të fundit, ka rezultuar në një rrogë ekstra mujore (rreth 1500-2.200 euro), $\frac{1}{4}$ e së cilës vjen nga aderimi në euro. Kjo rritje në të ardhura mund të shpjegohet nga një rritje në tregti, konkurrencë, specializim, inovacion dhe ekonomive të shkallës. Përpos kësaj, rreth 4-6% e PPB në Holandë mund t'i atribuohet

fazës aktuale të integritit të tregut të brendshëm.

Ministria e Punëve të Jashtme të Polonisë shkroi një raport për përvjetorin e 10-të të anëtarësimit të BE, ku analizohet sesi Polonia ndryshoi falë anëtarësimit në Bashkimin European. Ata zbuluan se krahasuar me vendet që iu bashkuan BE-së në 2004 dhe 2007, Polonia ka përdorur më së mirë mundësitë e ofruar nga integrimi, ku sipërmarrësit polakë e kanë shfrytëzuar më së miri mundësitë e tregut evropian.

Konkluzion

Shkurtimisht, ka disa aspekte të nivelit mikro që kufizon implementimin e suksesshëm të Buxhetimit bazuar në performancë: tepria e indikatorëve dhe mungesa e përdorimit të informacioneve jo financiare. Çështja thelbësore në nivelin meso është struktura e ngurtë e buxhetit, e dominuara nga kufijtë kombëtar. Fondet e BE-së nuk do të përdoren kurrë me efektivitet nëse secili shtet anëtar këmbëngul që të marrë pjesën “e vet” nga buxheti i Bashkimit European. Shtetet anëtare duhen se mund të marrin më pak fonde nëse nuk i përdorin paratë e përthithura, duke dëmtuar kështu performancën. Në një nivel makro, mungesa e një buxheti performance në Greqi, përpos dobësive institucionale, ishte një nga

shkaqet e një qeverisjeje nënperformancë. Ndërsa nga ana tjetër, Polonia dhe Holanda duket se po përfitojnë goxha nga kufijtë e hapur dhe mundësitë e reja e të bërit biznes që ofron integrimi në BE.

Nga kjo mund të konkludojmë se për ofruar një transparencë të plotë mbi vlerën e shtuar të BE-së, duhet të zgjerojmë gamën e buxhetimit bazuar në performancë. Një përdorim më i plotë i këtij buxheti përfshin thyerjen e kufijve kombëtar kur vjen puna tek fondet e BE-së dhe kryerjen e shpenzimeve për të arritur rezultate e jo për të plotësuar kuotat kombëtare të përthithjes së fondeve.

Votuesit e Brexit e kanë një panoramë të qartë të kësaj shtate dhe prodhuesit e atjeshëm të qumështit nuk marrin po aq fonde sa mërrnin. E ndërsa kjo mund të avantazhojë shpirtin e tyre të sipërmarrjes, duke i stimuluar për inovacion, kjo mund të shihet si një përmirësim edhe për qytetarët e BE-së. Ata mund të kërkojnë që fondet të shpenzohen për programe që sjellin më shumë vlerë.

Një buxhet më fleksibël i ofron një vlerë të shtuar Bashkimit Europian. Ky është një koncept pa një përkufizim të qartë. Është diçka që ndryshon përgjatë kohës, i kushtëzuar ndaj mjedisit ku qëndron. Me ndryshimin e rrethanave, diskursi mbi atë se çka

përbën një vlerë të shtuar të BE-së duhet të vazhdojë sepse i prezanton qytetarëve të Bashkimit Europian një botëkuptim më të qartë të arsyes së ekzistencës së BE-së. Po ashtu, e bën më të qartë nevojën për një përdorim më fleksibël të buxhetit, pasi një ndryshim i përkufizimit të Vlerës së Shtuar të BE-së nënkupton një ndryshim të prioriteteve në buxhet. Kjo nevojë e përforcuar për fleksibilitet mund të arrihet me një përdorim më të mirë të buxhetimit bazuar në performance.

References

- Aubyn, M. (2007). Modernising public administration and economic growth. In: *Good practices in Slovene public administration 2007*, Cookson, C. (2016, August 23). Brexit: An experiment full of risk for British science. *Financial Times*. Retrieved September 29, 2016, from <https://www.ft.com/content/1f0d22c2-6619-11e6-8310-ecf0bddad227>
- CPB (2008). *The internal market and the Dutch economy: Implications for trade and economic growth*. The Hague: CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis.
- De Jong, M. (2016, January 14). *Why Agencies Budget For Results*. Erasmus University Rotterdam. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1765/79334>

-
- European Commission,. (2016). *2015 Annual Management and Performance Report for the EU Budget*.
 - European Court of Auditors,. (2016). *Annual report on the implementation of the budget*. European Court of Auditors. Retrieved from <http://www.eca.europa.eu/Lists>
 - ECADocuments/annualreports 2014/annualreports-2014-EN. pdf
 - Galanti, Maria Tullia (2011). Is Italian Bureaucracy Exceptional? Comparing the Quality of Southern European Public Administrations. *Bulletin of Italian Politics*.
 - Hertie School (2015), Research report "Public integrity and trust in Europe".
 - Henk, F., & Jeltsje, van. der Meer-Kooistra (2016, August 23). Houders van melkvee moeten weer gaan innoveren. Retrieved September 29, 2016, from Het Financieel Dagblad, <https://fd.nl/opinie/1164496/houders-van-melkvee-moeten-weer-gaan-innoveren>
 - Interdepartementaal Overlegorgaan Financieel Econom-ische Zaken (IOFEZ), (2004). *Eindrapport VBTB-evaluatie*.
 - Lejour, A. M., Solanic, V., & Tang, P. J. G. (2006). *EU accession and income growth an empirical approach*. The Hague: CPB.
 - Ministry of Foreign Affairs, Republic of Poland (2014). *10 years of Poland's EU membership*.
 - OECD (2012). *Greece: Review of the central administration*. Paris: Organization for Economic Co-operation and Development (OECD).
 - Perry, James L., and Robert K. Christensen (2015). Effective governance, effective administrators. In: Paul A. Volcker (ed.), *Handbook of public administration*.
 - Sociaal & Cultureel Planbureau,. (2015). *Public sector achievement in 36 countries*.
 - United Nations (2014). Website: <http://www.ohchr.org/en/Issues/Development/GoodGovernance/Pages/GoodGovernanceIndex.aspx> accessed on 4 March 2013

Përktheu: Redi Ametllari

Drejtoria e Komunikimit, Botimit dhe Marrëdhënieve me Jashtë

Info Kontrolli i Lartë i Shtetit

AKTIVITETE TË KLSH-së PËR PERIUDHËN SHTATOR – DHJETOR 2016

**KLSH merr pjesë në tryezën e
rrumbullakët për Pavarësinë e SAI-ve,
organizuar në Sarajevë**

Në datën 8 shtator 2016, me iniciativë të Zyrës së Auditimit të Institucioneve të Bosnje dhe Hercegovinës (SAIBiH), rrjeti i Institucioneve Supreme të Auditimit të vendeve kandidate dhe para-kandidate për në BE dhe Gjykata Evropiane e Audituesve (ECA) u takuan në Sarajevë dhe diskutuan lidhur me Pavarësinë e SAI-ve.

Në këtë aktivitet morën pjesë përfaqësuesit e tetë SAI-ve nga: Bosnjë dhe Hercegovina, Mali i Zi, Maqedonia, Kosova, Shqipëria, Serbia, Rumania dhe Turqia. Morën pjesë gjithashtu përfaqësues të ECA dhe të SIGMA, të cilët ishin pjesë e realizimit dhe e mbështetjes së aktivitetit. Në këtë tryezë kishte 45 pjesëmarrës. Delegacioni Shqiptar u përfaqësua në këtë aktivitet nga zj.Manjola Naço, Drejtore e Përgjithshme, z.Ermal Yzeiraj, Drejtor i Departamentit Juridik, zj.Irena Islami, Drejtore e

Drejtorisë së Komunikimit, Botimit dhe Marrëdhënieve me Jashtë dhe z.Flavjo Xhuveli, jurist.

Punimet e takimit u hapën me rezultatet e një sondazhi për pavarësinë e SAI-ve, në të cilin kanë marrë pjesë SAI-t e vendeve kandidate dhe para-kandidate për në BE, si edhe Gjykata Evropiane e Audituesve. Nga përgjigjet e sondazhit rezulton se disa SAI gëzojnë një nivel dukshëm më të lartë të pavarësisë se të tjerët. Sipas përgjigjeve të paraqitura nga dhjetë SAI-t, mund të konkludohet se SAI-t e Shqipërisë, Kosovës, Turqisë, Maqedonisë dhe Republikës së Bosnje Hercegovinës janë në pozita më të favorshme në lidhje me nivelin e tyre të përgjithshëm të pavarësisë. Nga ana tjetër, SAI-t e Malit të Zi, Serbisë

dhe Federatës së Bosnjës dhe Hercegovinës përballen me sfida më të mëdha të shkaktuara kryesisht nga devijimet apo boshllëqet në mes të asaj që është përcaktuar zyrtarisht nga ligjet dhe asaj që ndodh në realitet.

Gjatë takimit pati diskutime nga të gjitha SAI-t pjesëmarrëse lidhur me: Pavarësia statutore dhe impakti i ligjeve dhe rregulloreve të tjera në veprimtarinë e SAI-ve; Ndikimi i auditimeve të detyrueshme me ligj në punën e SAI-t, përfshirë edhe auditimin e partive politike. Sfidat e pavarësisë financiare dhe liria në përdorimin e burimeve të alokuara.

Gjatë shqyrtimit të sfidave të pavarësisë së SAI-ve dhe të çështjeve që lidhen me të, është e rëndësishme që të merret në konsideratë konteksti ku operon SAI. U theksua që pavarësia është një çështje jashtëzakonisht e rëndësishme për SAI-et, sipas deklaratës së Limës dhe të Meksikos. Kjo çështje është reflektuar gjithashtu në Mars të vitit 2012 në Rezolutën 66/209 të Asamblesë së Përgjithshme të Kombeve të Bashkuara, duke promovuar llogaridhënien, efektivitetin dhe transparencën e ahministrit publik, duke forcuar SAI-t, të cilat mund të përmbushin detyrat e tyre me objektivitet dhe efektivitet vetëm nëqoftëse ato janë të pavarura nga entiteti që auditohet dhe janë të mbrojtura nga ndërhyrjet e jashtme.

Gjatë diskutimeve iu kushtua rëndësi edhe faktit që pavarësia e SAI-ve është shumë e rëndësishme edhe në kuadër të detyrave që kanë vendet kandidate dhe para-kandidate për integrimin në BE.

Në fund të takimit u theksua që SAI-t mund të përmirësojnë dhe të mbrojnë pavarësinë e tyre duke treguar në mënyrë të vazhdueshme vlerat dhe dobritë e punës së tyre. Takimi i radhës i network-ut do të jetë në muajin nëntor 2016 në Ankara dhe takimi i vitit 2017 do të organizohet në Shqipëri.

KLSH merr pjesë në Konferencën e Integritetit, organizuar nga SAI i Hungarisë

Në datat 14-15 shtator 2016, me iniciativën e Task- Forcës së EUROSAT për Auditimin e Etikës nga SAI i Hungarisë u zhvillua në Budapest të Hungarisë Konferenca mbi Integritetin. Në këtë konferencë morën pjesë përfaqësues të 18 SAI-eve dhe 2 organizatave ndërkombëtare.

Konferenca u çel nga Presidenti i SAI të Hungarisë, i cili theksoi se përtej auditimit të integritetit në subjektet e audituara, qëllimi i SAI-ve duhet të jetë përmirësimi i instrumenteve të integritetit brenda SAI-t duke synuar udhëheqjen nëpërmjet shembullit.

Një nga zhvillimet kryesore në fushën e auditimit të integritetit është

miratimi nga grupi i punës së INTOSAI-t i draftit përfundimtar të ISSAI 30- Kodi i Etikës. Drejtuesi i grupit të punës, Këshilltari i Presidenti të SAI-t të Polonisë, z. Jacek Jezierski bëri prezent disa nga ndryshimet kryesore që ka pësuar ISSAI 30. Ndër ndryshimet kryesore që ka pësuar ISSAI 30 është formulimi i ri i vlerave kryesore që përforcojnë sjelljen etike.

Ndryshimi tjetër thelbësor është synimi që ky dokument të aplikohet nga SAI-et dhe stafi i tyre. I gjithë stafi i SAI-t dhe ata që angazhohen të punojnë për të duhet të udhëhiqen nga vlerat kryesore si në aktivitetin e tyre auditues ashtu edhe në jetën e tyre private. Dokumenti i ri ka një strukturë të re e cila përfshin Preambulën, një kapitull në të cilin theksohet qasja ndaj sjelljeve etike, përgjegjësitë kryesore të SAI-t dhe kapitullin në të cilin trajtohet çdo vlerë themelore.

Përfaqësues të SAI të Indonezisë dhe Holandës bënë prezent instrumentet ekzistuese për auditimin e etikës të cilat janë: korniza për matjen e

performancës, e përdorur gjerësisht nga anëtarët e INTOSAI-t dhe INTO- SAINT, instrumenti inovativ i zhvilluar nga SAI i Holandës.

Gjatë zhvillimit të konferencës u diskutuan dhe çështje të tjera që kanë të bëjnë me një nga sfidat e radhës së Institucioneve Supreme të Auditimit sikurse është kryerja e Auditimit të Etikës dhe integritetit në Entitetet e Sektorit Publik, nëse ky lloj auditimi mund të kryhet si auditim përputhshmërie apo performance, etj. Objekt diskutimi ishin trajtimi i problematikave të tjera që kanë të bëjnë me etikën e cila në vetvete është e lidhur me kulturën dhe moralin e punonjësve dhe vështirësitë që ka ky lloj auditimi në praktikë.

Ky instrument i rëndësishëm i ndihmon SAI-t të vetëvlerësojnë integritetin brenda organizatës së tyre, të analizojnë dhe vlerësojnë risqet dhe të miratojnë sisteme dhe struktura për çështjet e integritetit. Instrumenti fokusohet në parandalimin e korrupsionit dhe ndihmon në hartimin e rekomandimeve që mbështesin menaxhimin e integritetit në institucion.

Në prezantimet e tjera u vu theksi tek:

- ✓ rëndësia e investimit në çështjet e integritetit;
- ✓ rëndësia e çështjeve të integritetit në Institucionet Supreme të Auditimit;

- ✓ përfitimet afatshkurtra dhe afatgjata të përdorimit të instrumentit IntoSAINT;
- ✓ progresi në përdorimin e instrumentit të IntoSAINT.

Në këtë aktivitet Kontrolli i Lartë i Shtetit u përfaqësua nga Sekretari i Përgjithshëm, znj. Luljeta Nano, Drejtori i Departamentit Juridik, Kontrollit të Zbatimit të Standardeve dhe Etikës, z. Ermal Yzeiraj dhe specialistja e Drejtorisë së Komunikimit, Botimit dhe Marrëdhënieve me Jashtë, znj. Alma Shehu.

KLSH, në takimin e 14-të të Grupit të Punës për Auditimin e Mjedisit të EUROSAT

Ky takim u organizua nga SAI i Estonisë i cili është edhe drejtues i EUROSAT/WGEA, ndërsa vendi mikpritës ishte Maqedonia. Në të morën pjesë 74 përfaqësues nga 23 Institucione Supreme Auditimi anëtarë të EUROSAT-t, të ftuar specialë nga ECA dhe INTOSAT/WGEA si dhe ekspertë të çështjeve mjedisore nga vende të ndryshme të Europës. Kontrolli i Lartë i Shtetit u përfaqësua nga z. Artur Hasanbelliu, Drejtor Drejtorie, zj. Alma Shehu audituese, zj. Ermira Vojka audituese dhe Prof. Dr. Sazan Guri Ekspert i Jashtëm. Në ditën e parë më datë 26 shtator, u zhvilluar seminari me temë “Auditimi i Zhvillimit të Qëndrueshëm” në të cilin ekspertë të njohur ndërkombëtarë

shpjeguan konceptin e tyre mbi zhvillimin e qëndrueshëm dhe rolin e Institucioneve Supreme të Auditimit në arritjen e objektivave të tij. Qëllimi i këtij seminari ishte:

- Njohja me konceptin e zhvillimit të qëndrueshëm;
- Njohja me tendencat e fundit dhe zhvillimet në lidhje me zhvillimin e qëndrueshëm të miratuara nga Organizata e Kombeve të Bashkuara;
- Prezantimi me aktivitetet e vazhdueshme në nivel të INTOSAT-t në lidhje me auditimin e zhvillimit të qëndrueshëm;
- Raste praktike mbi auditimin e zhvillimit të qëndrueshëm.

Në seminar referuan kolegë nga Gjykata Evropiane e Audituesve, Polonia, Austria, Gjermania, Bullgaria dhe Indonezia. Gjithashtu referuan edhe përfaqësues të Kabinetit të Zëvendës Kryeministrit të Maqedonisë dhe përfaqësuesi i Ministrisë së Mjedisit të Maqedonisë.

Referuesit përveç njohjes me konceptet e zhvillimit të qëndrueshëm sollën edhe përvojën e SAI-ve respektive mbi auditimin e zhvillimit të qëndrueshëm. Gjatë seminarit u diskutua mbi rëndësinë që kanë Institucionet e Auditimit në sigurimin e qëllimeve të zhvillimit të qëndrueshëm.

Në panelin e diskutimeve i cili u drejtua nga z. Alar Karis Auditues i Përgjithshëm i SAI-t të Estonisë dhe njëkohësisht Kryetar i EUROSAI/WGEA u diskutua mbi sfidat dhe mundësitë për auditimet në fushën e zhvillimit të qëndrueshëm dhe të mjedisit si dhe u ndanë eksperiencat që secili kishte në këto auditime.

Bazuar në axhendën e planifikuar në datat 27-29 shtator takimi i përvitshëm vazhdoi nën moton *“Let’s audit Green”* ku u diskutuan dy tema kryesore:

1) Instrumentet e tregut me bazë mbrojtjen e mjedisit, temë e cila kishte për qëllim të prezantonte përfundimet e një projekti kërkimor të INTOSAI WGEA si dhe eksperiencat e fituara nga auditimet e kryera apo që ishin në zhvillim.

2) Standardet Ndërkombëtare ISSAI mbi Auditimin e Mjedisit, ku u diskutua eksperiencia e SAI-ve lidhur me implementimin e këtyre standardeve specifike.

Për pjesëmarrësit u bënë me dije përditësimet që janë bërë në standardet e auditimit të mjedisit përkatësisht në:

ISSAI 5110 – Udhëzues mbi zhvillimin e auditimeve me fokus çështjet e mjedisit;

ISSAI 5120 – Auditimi i Mjedisit, auditimi financiar dhe auditimi i përputhshmërisë;

ISSAI 5130 – Zhvillimi i qëndrueshëm – roli i Institucioneve Supreme të Auditimit;

ISSAI 5140 – Si SAI-t mund të bashkëpunojnë në auditimin e marrëveshjeve ndërkombëtare të mjedisit.

Takimi u mbyll me prezantimin e aktiviteteve të INTOSAI/EUROSAI WGEA si dhe me përthithjen e ideve nga pjesëmarrësit për hartimin e Strategjisë dhe Planit të Zhvillimit 2018-2020 të EUROSAI/WGEA.

Kryetari i KLSH takon Ambasadorin e ri të Polonisë

Kryetari i Kontrollit të Lartë të Shtetit, z.Bujar Leskaj takoi në datën 7 tetor 2016 Ambasadorin e ri të Polonisë në Shqipëri, z. Karol Bachura. Ambasadori Bachura vlerësoi kontributin e KLSH në zgjerimin dhe forcimin e marrëdhënieve mes Polonisë dhe Shqipërisë, nëpërmjet një partneriteti dhe bashkëpunimi të frytshëm me Zyrën Shtetërore të Auditimit të Polonisë (NIK) gjatë viteve 2012-2016. Ai sugjeroi që kjo eksperiencë e suksesshme të shtrihej dhe në vendet e tjera të rajonit, si në Kosovë, Maqedoni, Mal të Zi dhe Bosnje-Hercegovinë, në marrëdhëniet e bashkëpunimit mes këtyre institut-

cioneve supreme të auditimit (SAI-ve) dhe NIK.

Kryetari i KLSH cilësoi se audituesit shqiptarë kanë mësuar për teknikat e auditimit dhe qasjen e duhur në auditim nga eksperiencia e bashkëpunimit me NIK-un polak dhe besojnë në të ardhmen e këtij bashkëpunimi.

Ambasadori polak theksoi ndjenjat e simpatisë dhe të miqësisë që populli polak ushqen ndaj Shqipërisë dhe popullit shqiptar dhe tha se do të punojë që prania e Polonisë të ndihet më shumë në ekonominë shqiptare dhe në investimet e huaja në vend. Ai u shpreh se sot përparësitë kryesore në Ambasadori Bochura paraqiti idenë e tij të një dhënieje eksperience horizontale për institucionet kryesore publike në Shqipëri, lidhur me hapat e anëtarësimit në BE, duke ndjekur një shembull të suksesshëm e konkret si anëtarësimi polak.

Z. Leskaj vlerësoi idetë e bashkëpunimit të Ambasadorit Bochura dhe u shpreh i gatshëm për të ndihmuar si KLSH në realizimin e tyre.

Audituesi i Përgjithshëm i Kosovës viziton KLSH, takon Presidentin e Republikës dhe personalitete të tjera të vendit

Audituesi i Përgjithshëm i Kosovës, z. Besnik Osmani zhvilloi në datën 17 tetor 2016 një vizitë pune në Kontrollin e Lartë të Shtetit. Në takim me Kryetarin e KLSH, z. Bujar Leskaj, z. Osmani vlerësoi partneritetin e ngushtë të dy institucioneve supreme të auditimit të Kosovës dhe Shqipërisë, të nisur me nënshkrimin e marrëveshjes së bashkëpunimit në shkurt të vitit 2012. Më tej ai bëri një prezantim të punës dhe rezultateve të institucionit të tij pas emërimit të tij si Auditues i Përgjithshëm në mars 2016, si dhe të riorganizimit dhe ndryshimeve thelbësore të fundit të Zyrës Kombëtare të Auditimit (ZKA) të Kosovës, duke fituar një qasje më efektive në auditim, e orientuar nga auditime më cilësore dhe më pranë qytetarit kosovar, si dhe me informacione më të drejtpërdrejta për Kuvendin e Kosovës.

Z. Leskaj prezantoi punën e institucionit të KLSH gjatë vitit 2016, rezultatet dhe auditimet më të rëndësishme, si dhe kontributin e institucionit për përmirësimin e mirëqeverisjes publike, nëpërmjet thellimit të luftës kundër korrupsionit. Më tej, të dy drejtuesit e institucioneve supreme të auditimit të Kosovës dhe Shqipërisë diskutuan për planin e ardhshëm të aktiviteteve, si në kuadrin e bashkëpunimit dypalësh dhe në atë më të gjerë të bashkëpunimit rajonal dhe mbarë evropian mes institucioneve anëtare të organizatës EUROSAL.

Aktivitetet do të jenë të larmishme, nga shkëmbimi i përvojave në nivel praktik dhe teknik për zbatimin e plotë të standardeve ndërkombëtare të auditimit publik dhe praktikave të

mira evropiane, nëpërmjet seminareve dhe konferencave vjetore individuale ose të përbashkëta, e deri tek auditime të përbashkëta për tema me rëndësi si për ekonominë dhe administrimin publik të Kosovës, ashtu dhe të Shqipërisë.

Për këtë qëllim, do të rinovohet marrëveshja e lidhur mes dy institucioneve në vitin 2012, duke zgjeruar gamën e aktiviteteve të përbashkëta dhe duke përfshirë Planin e Veprimit KLSH-ZKA të vitit 2017.

Z. Osmani u takua dhe me Prof. Dr. Lindita Lati, Kryetaren e Autoritetit të Konkurrencës së Shqipërisë. Zj. Lati e njohu Kryeaudituesin e Kosovës me eksperiencën e një partneriteti të suksesshëm me KLSH, të nisur që në vitin 2012, me shkëmbimin e informacioneve dhe të rasteve kur aktiviteti i strukturave publike sillte deformimin e konkurrencës në treg.

Audituesi i Përgjithshëm i Kosovës u takua në mesditë me Inspektorin e Përgjithshëm të Inspektoratit të Lartë të Deklarimit dhe Kontrollit të Pasurive dhe të Konfliktit të Interesave z. Shkëlqim Ganaj. Z. Ganaj i paraqiti z. Osmani rezultatet e bashkëpunimit me KLSH-në dhe praktikën efiçente të deritanishme të shkëmbimit të ndicieve mes të dyja institucioneve.

Audituesi i Përgjithshëm i Kosovës gjatë qëndrimit në Tiranë takoi

Presidentin e Republikës, SH.T.Z. Bujar Nishani. Presidenti vlerësoi kontributin e Zyrës Kombëtare të Auditimit të Kosovës në mirëqeverisjen publike të shtetit më të ri të Evropës.

Kryetari i KLSH-së, z.Bujar Leskaj në takim i Komitetit të Kontaktit të SAI-ve të vendeve të BE-së

Në datat 20-21 tetor u zhvillua në kryeqytetin e Sllovakisë, Bratislavë, takimi i Komitetit të Kontaktit të Institucioneve Supreme të Auditimit (SAI) të vendeve anëtare të BE. Në këtë takim morën pjesë 34 SAI europiane dhe 104 pjesëmarrës, përfaqësues të EUROSAI, SIGMA dhe IDI-t ndërsa me statusin e vëzhguesit SAI-t e vendeve kandidate dhe para-kandidate për në BE. SAI mikpritës, SAI Sllovak mban edhe Presidencën e radhës

Takimi u hap dhe u përshëndet nga Presidenti i SAI-t Sllovak, z.Karol Mitrik, i cili në fjalën e tij falënderoi presidentët dhe delegacionet e SAI-ve pjesëmarrëse për prezencën në këtë takim të rëndësishëm. Zoti Mitrik bëri një panoramë të shkurtër të historikut të SAI-t Sllovak që nga krijimi i Dhomës së parë të Llogarive në vitin 1761 në kohën e perandorisë Austro-Hungareze deri në vitin 1993, kur u krijua Institucioni Suprem i Auditimit të Republikës Sllovaqe.

Takimi u vlerësua dhe u përshëndet edhe nga Kryetari i Parlamentit Sllovak, z. Andrej Danko, i cili në fjalën e tij theksoi rëndësinë e bashkëpunimit mes institucioneve të vendeve të BE-së, duke veçuar rëndësinë që ka thellimi i marrëdhënieve institucionale dhe njerëzore. Vendet e BE-së duhet të bashkëpunojnë, duke ruajtur diversitetin e tyre.

Çështjet që trajtoi takimi i Komitetit të Kontaktit lidhen me problematikën aktuale të vendeve të BE-së dhe konkretisht me politikat e energjisë dhe ndryshimet klimatike në BE, me tregun europian të energjisë dhe parashikimin e auditimeve që do të kryhen në të ardhmen në këtë fushë, transformimin e sistemit të energjisë përmes transmetimit të qëndrueshëm, auditimi i implementimit të politikave të energjisë, etj.

Përfaqësues të Gjykatës Europiane të Audituesve u fokusuan në analizën e rezultateve të auditimeve të kryera nga ECA dhe SAI-t e vendeve anëtare

të BE-së në fushën e energjisë dhe të ndryshimeve klimatike.

Gjatë zhvillimit të punimeve të takimit, Kryetari i KLSH-së takoi përfaqësues dhe drejtues të SAI-ve partnere si Presidentin e SAI-t të Polonisë z. Krzysztof Kwiatowski, Presidentin e Gjykatës Portugeze të Llogarive, z.Vitor Caldeira, Presidentin e SAI-t të Kroacisë, z. Ivan Klesic, Presidentin e SAI-t të Bullgarisë z. Tzvetan Tzvetkov, Presidentin e SAI-t Cek Miroslav Kala, Presidentin e Senatit të SAI-t të Malit të Zi, z. Milan Dabovic, zv/Presidentin e Gjykatës Turke të Llogarive, z.Fikri Ozkok, etj.

Takimi i Komitetit të Kontaktit i mbylli punimet me miratimin e konkluzionëve, nëpërmjet të cilave vuri në dukje se çështjet e energjisë dhe ato klimatike paraqesin sfidat kryesore strategjike të shteteve anëtare të BE-së. Këto sfida kërkojnë që të vepohet nga autoritetet respektive të vendeve anëtare të BE-së, si edhe nga Institucionet Supreme të Auditimit dhe Gjykata Evropiane e Audituesve.

Komiteti i Kontaktit evidentoi se vetëm duke punuar së bashku, SAI-t mund të realizojnë detyrat e tyre të vështira.

Ky takim evidentoi faktin që SAI-t e BE-së kanë realizuar një numër të konsiderueshëm auditimesh mbi tema në lidhje me efikasitetin e energjisë,

energjinë e rinovueshme dhe sigurinë e energjisë së përdorur. Përveç kësaj, ka ende potencial për më shumë punë në lidhje me risitë në fushën e energjisë, të integritetit të tregjeve të energjisë evropiane, duke u përshtatur me ndryshimet klimatike.

Komiteti i Kontaktit mirëpriti gatishmërinë e SAI-ve për të ndarë informacion dhe rezultatet e auditimeve në fushën e energjisë dhe të klimës, dhe sugjeroi që puna e grupeve përkatëse të INTOSAI-t dhe EUROSAT-t të ketë në konsideratë këto rezultate.

Në këtë vizitë, Kryetari i KLSH-së shoqërohej nga zj.Irena Islami, Drejtore e Drejtorisë së Komunikimit, Botimit dhe Marrëdhënieve me Jashtë dhe zj.Armanda Begaj, specialiste.

Një grup audituesish të KLSH-së zhvilluan një vizitë studimore në Poloni

Nga data 24-28 Tetor 2016, një grup audituesish të KLSH-së zhvilluan një vizitë studimore në Poloni mbi forcimin e kapaciteteve të auditimit të jashtëm dhe zgjidhjet polake për të luftuar korrupsionin dhe mashtrimin. Kjo vizitë është pjesë e projektit të binjakëzimit, i cili me vendim të Komisionit Evropian po implemtohet në KLSH nga SAI i Polonisë në bashkëpunim me SAI-n e Kroacisë.

Në ditën e parë të punimeve, audituesve i uroi mirëseardhjen

zv/Presidenti i NIK, z. Wojciech Kutyla, i cili theksoi bashkëpunimin e suksesshëm midis NIK-ut të Polonisë dhe KLSH-së.

Presidenti i NIK z. Krzysztof Kwiatkowski përshëndeti audituesit, duke theksuar rolin e institucioneve supreme të auditimit në eliminimin e fenomeneve që nuk funksionojnë në administratën publike. Ai theksoi se lufta efektive kundër korrupsionit është e mundur, nëse do të ketë një bashkëpunim të mirë ndërmjet aktorëve të angazhuar për ta kryer atë.

Referimet në këtë vizitë u hapën nga z. Zbysław Dobrowolski, Drejtor i Degës Rajonale të Zielna Gora, i cili bëri një prezantim të Strategjisë Qeveritare Antikorrupsion, duke theksuar rolin e përcaktuar të NIK në këtë strategji, në bashkëpunim me strukturat e tjera antikorrupsion, si dhe rezultatet e arritura nga zbatimi i kësaj strategjie. Gjithashtu z. Dobrowolski bëri prezantimin e sistemit të menaxhimit të kontrollit në Poloni dhe rolin e tij në luftën kundër korrupsionit.

Në referimin e tij z. Jacek Koscielniak, Këshilltar i Presidentit të NIK, identik-

fikoi parregullsitë e rëndësishme të zbuluara nga audituesit e NIK-ut, duke paraqitur edhe rezultatet e këtyre auditimeve.

Në ditën e dytë, grupi i audituesve u takua me përfaqësues të Byrosë Qendrore të Hetimit dhe të Policisë Kombëtare, të cilët referuan për aktivitetin antikorrupsion dhe kundër mashtrimit të këtyre institucioneve dhe rolin e tyre në implementimin e Strategjisë Qeveritare Antikorrupsion.

Në po këtë ditë, grupi i audituesve të KLSH-së bëri dy vizita të rëndësishme, në zyrat e Kryeministrit dhe të Ministrinë e Financave. Në Kryeministri, u prit nga përfaqësuesja e Kryeministres znj. Malgorzata Sokolowska, Drejtore e Kontrollit në Administratën Shtetërore, e cila referoi mbi organizimin e kontrollit të brendshëm në administratën publike dhe qeveritare, ndërsa në Ministrinë e Financave, nga përfaqësues të kësaj ministrie u referua mbi sistemin e kontrollit për pastrimin e parave.

Dita e tretë e kësaj vizite, u karakterizua nga një debat interaktiv me ekspertët e Byrosë Qendrore Antikorrupsion, lidhur me trajtimin e rasteve të korrupsionit në administratën publike, mënyrën e trajtimit të tyre nga kjo njësi, bashkëpunimi i saj me NIK-un e Polonisë, si dhe gjetjet e konstatuara nga audituesit e KLSH-së.

Dita e katërt dhe e pestë e kësaj vizite u zhvilluan në Degën Rajonale të NIK-ut në Zielona Gora. Në këto ditë referuan përfaqësuesit e Rajonit të Policisë së Distriktit të Zielina Gora, mbi rolin e policisë në mbrojtje të interesave ekonomike të shtetit, përfaqësues të Dhomës Rajonale të Llogarive, mbi rolin e këtij institucioni në sigurimin e menaxhimit financiar nga qeverisja vendore, profesori i Fakultetit Juridik të Zielona Gora Boguslaw Banazak, mbi korrupsionin në jetën publike, përfaqësues të Bashkisë, mbi menaxhimin e sistemit të kontrollit si mjet për të luftuar parregullsitë në qeverisjen vendore, përfaqësues të Zyrës së Taksave, mbi mbrojtjen e interesave ekonomike të Shtetit, parandalimin dhe identifikimin e parregullsive në administratën publike, si dhe profesorë të universiteteve publike, mbi rolin e universiteteve dhe të OJQ-ve në luftën kundër korrupsionit.

Ditët e vizitës studimore, përfshinë shkëmbimin e eksperiencës dhe praktikave më të mira midis institucioneve të Polonisë të përfshira në luftën antikorrupsion dhe KLSH-së, si pjesë e programit të binjakëzimit të financuar nga BE. Ky shkëmbim eksperience do ti shërbejë institucionit si në të tashmen ashtu dhe në të ardhmen.

Në këtë vizitë studimore merrnin pjesë 20 auditues të KLSH-së, ku në

përbërje ishte Drejtori i Departamentit Juridik, Kontrollit të Cilësisë dhe Zbatimit të Auditimi, z.Ermal Yzeiraj, Drejtori i Departamentit të Auditimit të Aseteve dhe Mjedisit, z. Alush Zaçe, Kryeaudituesit z. Selfo Zeneli, z. Muhamed Kavaja, audituesit z. Fatmir Zilja, z. Bajram Lamaj, z.Artan Topjana, z. Luan Kuka, z.Agron Opari, z. Altin Dinaj, z. Benet Koka, z. Anesti Gjika, z. Andi Buzo, z. Emiliano Doko, z. Flavjo Xhuveli, z. Berti Mecaj, z. Erion Muho, znj. Jorida Zhegu, z. Besmir Pajaj si dhe eksperti i jashtëm, z. Engjëllush Musa

Profesori i shquar amerikan Sang M. Lee leksion me audituesit e KLSH-së

Më datë 28 tetor 2016, në sallën e Akademisë së Shkencave, profesori i shquar amerikan, Sang M. Lee, University Eminent Scholar dhe Regents Distinguished University Professor Emeritus, i Universitetit të Nebraskës-Lincoln, i cili erdhi në Shqipëri për një vizitë disa ditore, zhvilloi një leksion me temë *“Inovacioni, si mjet për krijimin e një shoqërie eficiente në Epokën Dixhitale”*, në kuadër të çeljes së Javës së Hapur për Qytetarët nga Kontrolli i Lartë i Shtetit.

Në këtë aktivitet morën pjesë Kryetari i KLSH-së, z.Bujar Leskaj, Dekani i Fakultetit të Ekonomisë, Prof. Dr. Dhori Kule, Prof. Dr. Sazan Guri, Prof.

Dr. Kozeta Sevrani, si dhe audituesi të KLSH-së.

Zhvillimit të leksionit i parapriu një ceremoni nderimi nga Presidenti i Republikës, Bujar Nishani, i cili i akordoi Prof. Sang M. Lee Medaljen “Për Merita të Veçanta Civile” me motivacionin: “Për kontributin e vyer dhënë në fushën e shkencës dhe në atë akademike; në vlerësim të ndihmesës së çmuar për ristrukturimin e Universitetit të Tiranës, si dhe për institucionalizimin e konsolidimin e ekonomisë së tregut sipas standardeve më të përparuara bashkëkohore”.

Ditë e enjte më datë 27 tetor 2016, me ftesë të Kryetarit të Kuvendit, z. Ilir Meta, Profesor Lee ndoqi punimet e Kuvendit në seancë plenare.

Profesor Lee u prit gjithashtu nga Kryetari i Akademisë së Shkencave, Akademik Myzafer Korkuti dhe personalitete të tjera të shquara të shkencës shqiptare, si Prof. Shaban Sinani, Prof. Vaso Tole, etj. Akademik Korkuti vlerësoi kontributin e dhënë nga Prof. Lee në vite për Fakultetin Ekonomik të Universitetit të Tiranës, Programin e parë Master në Shqipëri dhe për shkencën e menaxhimit, si dhe u shpreh i gatshëm të bashkëpunojë me Universitetin e Nebraskës-Linkoln.

Në fjalën e tij përshëndetëse, Kryetari i KLSH-së, z.Bujar Leskaj, u shpreh se çelja e Javës së Hapur në Kontrollin e Lartë të Shtetit me leksionin e Profesor Lee vjen si dëshmi e transparencës dhe llogaridhënies së KLSH, nga auditorët universitarë e deri tek ambientet e punës. Duke e vlerësuar personalitetin e tij si një erudit i përmasave botërore, Kreu i KLSH-së nënvizoi se Dr. Lee është një ekspert i njohur ndërkombëtarisht. “Puna e tij

prej pionieri në Programimin e Qëllimit për Vendimmarrjen Objektive të shumëfishtë është e njohur gjerësisht në të gjithë botën. Kohët e fundit, hulumtimet e tij në ekonomitë në tranzicion, në zhvillimin e organizatave të klasit botëror, në disiplinën shkencore të Convergenomics-it dhe në inovacionin e hapur janë botuar gjerësisht. Ai është autor ose bashkë-autor i 70 librave deri në muajin tetor 2016, një pjesë e mirë e të cilëve ka njohur ribotime të shumta”, u shpreh kreu i KLSH-së.

Më tej, Kryetari Leskaj theksoi se në plejadën e angazhimeve botërore të profesor Lee, një vend të veçantë zë Shqipëria, duke dhënë një kontribut madhor në zhvillimin e mendimit shkencor ekonomik shqiptar. “Në vitin 1996, me iniciativën personale të Prof. Lee dhe me ndihmën e programeve të USAID, Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Ekonomisë startoi Programin e parë Master në Shqipëri, në bashkëpunim me Universitetin e Nebraskës-Lincoln. Fillimisht lëndët e Masterit për Administrim Biznes jepeshin në gjuhën angleze nga profesorë amerikanë dhe shqiptarë, pastaj programi u dha krejtësisht në gjuhën shqipe. Me kontributin personal të Profesorit gjatë më shumë se një dekade janë trajnuar, specializuar dhe laureuar pranë Universitetit të Nebraskës me qindra studiues, përfaqësues nga

profesorati dhe studentë shqiptarë. Kam pasur fatin të specializohem edhe unë pranë këtij universiteti të njohur në botë dhe të ndjej nga afër mikpritjen dhe interesimin e jashtë-zakonshëm të një personaliteti si Prof. Lee”, nënvizoi z.Leskaj.

Në përfundim të fjalës së tij, Kryetari i KLSH-së theksoi se Profesor Sang M. Lee është një mik i shtrenjtë i Shqipërisë, i profesoratit dhe studentëve shqiptarë në fushën e shkencave ekonomike. Në dekadat e fundit, mund të thuhet pa hezitim se Prof. Sang M. Lee është personaliteti ndërkombëtar që ka i dhënë më shumë shkencës dhe kërkimit të aplikuar shqiptar në fushën e ekonomisë dhe menaxhimit.

Nga ana e tij, Profesori Lee fillimisht shprehu falënderimin për nderimin e bërë nga Presidenti Bujar Nishani duke u theksuar se ndonëse ka vizituar shumë vende të botës, me Shqipërinë ka një marrëdhënie të veçantë.

Leksioni i Profesorit të shquar amerikan kishte në fokus disiplinën shkencore të Convergenomics-it dhe inovacionin. Dr. Lee solli në vëmendjen e pjesëmarrësve etapat e zhvillimit njerëzor: revolucionin bujqësor, atë industrial me automatizimin e punës së dorës, revolucionin informativ dhe së fundi revolucionin që ai e quajti të konvergencës me optimizimin dhe

shtimin e punës mendore dhe të dijeve. Në mënyrë analoge, shoqëria njerëzore ka kaluar nga një shoqëri agrare, në një shoqëri industriale, shoqëri informatike dhe tani sfida e saj është të kthehet në një shoqëri të dijeve.

Prof. Lee trajtoi raportin e inovacionit me historinë dhe zhvillimin e njerëzimit, duke e parë të parin në funksion të përgjigjes së pyetjes: si të jemi me eficientë në atë që bëjmë? Ai dha edhe etapat e zhvillimit të vetë inovacionit, për të ardhur sot në trajtën e tij dixhitale, në epokën e njohurive dhe të dinamikës së konvergjencës. 90 përqind e njohurive që disponon shoqëria njerëzore sot është krijuar në 10 vitet e fundit.

Pajisjet e ndërlikuara, makinat që ecin vetë, sensorët që shikojnë majtas/djathtas, para/prapa dhe inteligjenca artificiale po ndryshojnë jetën tonë.

Mesazhi qendror i leksionit, ndoshta edhe risia dhe investimi themelor i jetës dhe veprës së Profesorit të shquar dhe të njohur në mbarë botën Sang M. Lee, ishte teza e përqendrimit të informacionit për të krijuar një shoqëri të zgjuar, duke zëvendësuar “të mundshmen” me “mundësinë”, duke gjetur zgjidhje inteligjente për të adresuar pabarazitë shoqërore, si pabarazia dhe ndarja ekonomike, ndarja dixhitale dhe ndarja e

qëllimeve. Sipas Lee, inovacioni duhet të vihet tërësisht në shërbim të rritjes së GDP-së, Produktivitetit, Vendeve të Reja të Punës dhe Të Ardhurave. E gjitha kjo skemë gjendet e trajtuar imtësisht në disiplinën e re shkencore të Convergenomics-it, të krijuar nga Profesori. Dr. Lee ngriti pyetjen: a do të jetë Procesi i Inovacionit Dixhital eskuziv? Ai i kategorizoi fazat e inovacionit si (a) interneti; (b) interneti i makinave që mendojnë dhe (c) interneti i trurit, për të kaluar në inteligjencën artificiale dhe makinat që marrin informacionin direkt nga truri i njeriut.

Profesor Sang M. Lee prezantoi shifrat globale impresionuese të ndarjes ekonomike (p.sh. 80 njerëzit më të pasur të botës kanë sa 3.4 miliardë banorët më të varfër), të ndarjes dixhitale (p.sh. 4 miliardë njerëz kanë internet, kurse 3.3 miliardë nuk kanë), apo të ndarjes së qëllimeve (me konfliktet në Lindjen e Mesme, terrorizmi-shteti islamik, konfliktet raciale, të pabarazisë gjinore, etj.).

“Problemi kryesor sot, sfida me të cilën përballemi është ndarja e objektivave”, theksoi ai. Gjithshka do të mbështetet në katërkëndëshin “STEM” (Shkencë-Teknologji-Inxhinieri-Matematikë).

Indeksi i mirëqenies varet nga:

(1) Qëllimi –të pëlqen puna që bën;

- (2) Marrëdhëniet – marrëdhëniet me kolegët;
- (3) Siguria Financiare dhe jeta në një komunitet të mirë;
- (4) Gjendja Fizike - të jemi të shëndetshëm.

Sipas Prof. Lee, njerëzit që mësojnë çdo ditë gjëra të reja nuk plaken kurrë. “Shqiptarët janë shumë krijues”, u shpreh Prof. Lee. “Duhet të kërkojmë të kemi një qeveri të zgjuar, e cila ndihmon krijimin e shoqërisë së zgjuar”, cilësoi Prof. Lee i shquar, duke shpalosur kërkesat e sistemit dhe kërkesat e kulturës dhe mendësisë, për të realizuar shoqërinë e zgjuar në epokën dixhitale. Duhet të kemi po ashtu drejtësi sociale dhe llogaridhënie (nëse thua diçka duhet ta mbash: përgjegjësi për atë që ke thënë). Inovacion do të thotë IDE. Sipas Prof. Lee, qeveria nuk duhet ta shikojë veten si ligjvënëse, edhe pse ajo qëndron prapa shumicës së projekt-ligjeve, por si shërbëtare e qytetarëve. Njerëzit kanë nevojë të shërbehen, jo të drejtohen.

Rehabilitimi i Ish-të Përndjekurve Politikë në Periudhën e Tranzicionit

Në kuadër të Javës së Hapur të organizuar nga Kontrolli i Lartë i Shtetit me Qytetarët nga datat 28 Tetor - 4 Nëntor 2016, në datë 4 nëntor, u zhvillua aktiviteti i prezantimit të auditimit të Departamentit të Performancës “Rehabilitimi i ish-të

Përndjekurve Politikë në Periudhën e Tranzicionit”, ku morën pjesë përfaqësues të të gjithë Shoqatave të ish të Përndjekurve Politikë të vendit tonë, drejtori i Institutit të Integritetit të ish të Përndjekurve Politikë z. Bilal Kola dhe përfaqësues të tjerë të stafit të këtij Instituti, drejtori i Institutit të Studimit të Krimeve të Komunizmit z. Agron Tufa, ish të burgosur politikë, disa OJF, përfaqësues të medias, studiues, etj.

Në fjalën e hapjes së këtij aktiviteti Kryetari i KLSH-së, z. Bujar Leskaj, theksoi rëndësinë e auditimit të performancës me temë: “Rehabilitimi i ish- të Përndjekurve Politikë në periudhën e tranzicionit”, që zhvillohet për herë të parë në vendin tonë, ku paraqiti një analizë të efektivitetit të dispozitave ligjore të miratuara për këtë problem dhe zbatimin e tyre në praktikë që nga viti 1991, gjendjen e kësaj shtrese të shoqërisë, rolin e strukturave shtetërore dhe mundësitë e pashfrytëzuara për një rehabilitim sa më të plotë të ish-të përndjekurve politikë. Kryetari i KLSH-së paraqiti

rekomandimet më të rëndësishme të punës audituese, për përmirësimin e gjendjes dhe rritjen e vetëdijes së strukturave shtetërore dhe publikut të gjerë për këtë problem thelbësor të shoqërisë sonë. Z. Leskaj u shpreh se me ritmet e 5 vjetëve të fundit në drejtim të vlerës së dëmshpërblimit të akorduar nga qeveritë, duhen 18 vjet për të shlyer gjithë faturën e miratuar për këtë qëllim; kur dihet se nga ish të përndjekurit dhe të burgosurit politikë shumë pak kanë mbetur gjallë. Ai vuri theksin në rekomandimin e dhënë nga KLSH për Ekzekutivin: për shlyerjen e dëmshpërblimit brenda vitit 2017 për dosjet e ish-të përndjekurve politikë që janë dorëzuar në Ministrinë e Drejtësisë në vitet 2007 – 2008 dhe brenda vitit 2018 për aplikimet e ish-të përndjekurve politikë të dorëzuara pas vitit 2008 në Ministrinë e Drejtësisë; për këtë dhe 20% të të ardhurave nga privatizimi i sektorëve strategjikë të shkojë për dëmshpërblimin e ish-të dënuarve dhe të përndjekurve politikë; rekomandim ky i lënë nga Kontrolli i Lartë i Shtetit që në vitin 2012.

Në fjalën e tij z. Bilal Kola, drejtor i Institutit të Integritimit të ish të Përndjekurve Politikë vlerësoi punën e Kontrollit të Lartë të Shtetit në auditimin e kryer për “Rehabilitimin e ish- të Përndjekurve Politikë në periudhën e tranzicionit”, duke theksuar se

në këtë material janë trajtuar të gjitha problematikat që janë hasur gjatë viteve të demokracisë.

Z. Agron Tufa, drejtor i Institutit të Studimit të Krimeve të Komunizmit, në fjalën e tij u shpreh se KLSH, ka dhënë një kontribut të madh në drejtim të analizës së gjendjes së kësaj shtrese dhe se ky Raport duhet të botohet për t’u njohur më nga afër me vuajtjet, gjendjen ekonomike, ligjet e dala në drejtim të rehabilitimit të kësaj shtrese dhe zbatimin e tyre, në mënyrë që të njihen jo vetëm ish të përndjekurit politikë, por edhe publiku i gjerë.

Pas prezantimit në mënyrë të përmbledhur të rezultateve të këtij auditimi nga drejtori i departamentit të auditimit, z.Rinald Muça, diskutuan rreth auditimit dhe problemeve të shtresës së ish të përndjekurve politikë kryetarë të shoqatave kombëtare të ish të përndjekurve, ish të dënuar nga regjimi komunist, etj, nga të cilët mund të përmendim: z. Tanush Mulleti, z. Xhaferr Agaraj kryetar i Shoqatës së të Dënuarve Politikë për Integritim me Drejtësi dhe Unitet, z. Ndrec Gjoni, ish i burgosur politik, z. Gjoç Gjoçi, Kryetar i Shoqatës Kombëtare të Trashëgimtarëve të të Pushkatuarve Politikë të Shqipërisë dhe z. Bedri Blloshmi, ish i burgosur politik.

Në fjalën përmbyllëse Kryetari i KLSH-së, z. Leskaj, duke falënderuar të gjithë pjesëmarrësit e shtresës së ish të përndjekurve, theksoi punën që do të bëjë ky institucion për ndjekjen me konsekuencë të zbatimit të grekomandimeve të lëna në këtë auditim ndaj institucioneve shtetërore, në ndihmë të ish të përndjekurve politikë, si pjesë e detyrimeve të KLSH-së për përdorimin me efektivitet, efikasitet dhe ekonomicitet të burimeve dhe fondëve publike, gjë që ka si qëllim forcimin e besimit të qytetarit dhe publikut në tërësi.

Gjykata e Auditimit të Austrisë prezanton Raportin për pavarësinë e KLSH-së

KLSH iu përgjigj pozitivisht në vitin 2015 thirrjes së INTOSAI-t, drejtuar të gjithë Institucioneve Supreme të Auditimit, anëtarë të kësaj organizate, nëpërmjet së cilës i ftonte që të ishin pjesë e një Peer Review (rishikim mes kolegësh) mbi pavarësinë e SAI-ve.

Kontrolli i Lartë i shtetit u vetëofrua për të qenë pjesë e këtij procesi, duke vlerësuar si parësore pavarësinë e institucionit për realizimin e misionit kushtetues.

Kontrolli i Lartë i Shtetit u përzgjedh nga Organizata Ndërkombëtare e Institucioneve Supreme të Auditimit (INTOSAI) si përfaqësues i Institucioneve Supreme të Auditimit (SAI)

Europiane për të realizuar këtë Peer Review.

Në datën 4 nëntor 2016, në sallën e Akademisë së Shkencave, Drejtori i Përgjithshëm i Gjykatës së Auditimit të Austrisë, z. Robert Sattler, në prani të përfaqësuesve të profesoratit, të shoqërisë civile, medias dhe audituesve të KLSH, prezantoi Raportin “Peer Review (Rishikim mes Kolegëve)” për Kontrollin e Lartë të Shtetit.

Ai vlerësoi pavarësinë e lartë të institucionit, të fituar duke zbatuar me përpikëri standardet ndërkombëtare të auditimit të jashtëm publik, ISSAI, si dhe ligjin e ri integral të miratuar nga Kuvendi i Shqipërisë në nëntor 2014.

Z. Sattler dha rekomandimet për forcimin e mëtejshëm të pavarësisë së KLSH, ndërsa Kryetari i KLSH-së, z. Bujar Leskaj, pasi falënderoi kolegët austriakë për ndihmesën me raportin objektiv dhe të detajuar, theksoi se rekomandimet e Gjykatës së Auditimit të Austrisë do të jenë një plan konkret pune për zbatim nga KLSH, i përfshirë natyrshëm në objektivat dhe masat

për realizimin e strategjisë 2013-2017 të zhvillimit të institucionit.

KLSH merr pjesë në konferencën me temë “Zhvillimi i marrëdhënieve SAI-Parlament”

Në datën 8-9 nëntor në Ankara të Turqisë u zhvillua Konferenca e Institucioneve Supreme të Auditimit të vendeve kandidate dhe vendeve para kandidate dhe Gjykatës Europiane të Audituesve (ECA) me temë “Zhvillimi i marrëdhënieve efektive ndërmjet Institucioneve Supreme të Auditimit dhe Parlamenteve”, organizuar nga SIGMA në bashkëpunim me Gjykatën e Llogarive të Turqisë. Në konferencë morën pjesë SAI-et e Shqipërisë, Kosovës, Maqedonisë, Turqisë, Bosnjë-Hercegovinës, Serbisë, Malit të Zi, Letonisë si dhe përfaqësues të Gjykatës Europiane të Audituesve, DG Budget dhe SIGMA-s.

Pjesëmarrja reflektoi qëllimin e temës së përzgjedhur ku të ftuar ishin përfaqësues të SAI-ve dhe Parlamenteve të vendeve kandidate dhe potencialisht kandidate të BE-së,

duke u shndërruar kështu në një forum mes parlamentarësh dhe komunitetit të audituesve të rrjetit. KLSH u përfaqësua nga një delegacion i kryesuar nga Kryetari z. Bujar Leskaj, ndërsa Parlamenti nga deputeti Ervin Koçi, anëtar i Komisionit për Ekonominë dhe Financat.

Kjo konferencë e nivelit të lartë të këtyre SAI-ve kishte si objektiv miratimin e manualit të hartuar mbi marrëdhëniet ndërmjet SAI-ve dhe Parlamentit, i cili u hartua me kontributin e Institucioneve Supreme të Auditimit të vendeve kandidate dhe vendeve potencialisht kandidate dhe Gjykatës Europiane të Audituesve.

Konferenca çeli punimet me fjalën përshëndetëse të kreut të Gjykatës së Llogarive të Turqisë, z.Seit Ahmet Bash, i cili vuri theksin tek rëndësia e SAI-t si një agjent i parlamentit: *“Kompetenca e Parlamentit është miratimi i buxhetit, ndërsa e qeverisë është ekzekutimi. Parlamenti mund të sigurojë llogaridhënien e qeverisë nëpërmjet Institucionit Suprem të Auditimit. Jemi ne si SAI që i ofrojmë Parlamentit mjetin që qeveria të jetë llogaridhënëse për ekzekutimin e buxhetit”.*

Konferenca vijoi punimet nëpërmjet paneleve të diskutimit, ku mori pjesë edhe KLSH. Në prezantimin e marrëdhënieve që KLSH ka me Parlamentin, në veçanti me

Komisionin për Ekonominë dhe Financat, Audituesi i Lartë, z.Sali Agaj vuri në dukje marrëdhëniet e mira që ka KLSH me Parlamentin dhe Komisionin e Ekonomisë dhe të Financave, me Kryetarin e Parlamentit dhe gjithashtu me Kryetarin e Komisionit të Ekonomisë dhe të Financave. Në vazhden e diskutimit trajtoi kontributin Komisionit Parlamentar të Ekonomisë dhe Financave në miratimin e ligjit të ri të Kontrollit të Lartë të Shtetit, një ligj që inkorporoi standardet e INTOSAI-t në auditimin e jashtëm në Shqipëri dhe që përforcoi pavarësinë e institucionit. Gjithashtu theksoi se prezenca e deputetit Ervin Koçi në këtë konferencë, së bashku me delegacionin e KLSH-së, është një dëshmi e marrëdhënieve të mira që ekzistojnë mes Kontrollit të Lartë të Shtetit dhe Komisionit për Ekonominë dhe Financat.

Delegacioni i KLSH-së, i kryesuar nga Kryetari Bujar Leskaj, përbëhej nga Drejtori i Auditimit të Brendshëm, z. Artur Hasanbelliu, Audituesi i Lartë, z. Sali Agaj, dhe audituesit, z. Alfonc Gabili, z.Redi Ametllari dhe znj.Nertila Dule.

KLSH zhvillon javën e hapur për qytetarët

Mbështetur në standardin ndërkombëtar të institucioneve supreme të auditimit, ISSAI 12, **“Vlerat dhe**

dobitë e Institucioneve Supreme të Auditimit-të bësh ndryshimin në jetën e qytetarëve”, parimi 6 “Komunikimi efektiv me palët e interesit”, dhe me qëllim njohjen më të plotë dhe të drejtpërdrejtë të veprimtarisë së Institucionit nga qytetarët, Kontrolli i Lartë i Shtetit organizoi Javën e Hapur për Qytetarët, nga datat 28 Tetor-04 Nëntor 2016.

Duke vlerësuar misionin e tij si agjent i publikut dhe i Kuvendit, për përdorimin me efektivitet, efikasitet dhe ekonomicitet të burimeve dhe fondëve publike, KLSH synon forcimin e besimit të qytetarit dhe publikut në tërësi, nëpërmjet njohjes më nga afër të veprimtarisë së tij, auditimeve dhe rezultateve të tyre, si dhe partneritetet që ka krijuar brenda dhe jashtë vendit për të përmirësuar qeverisjen publike, duke u përpjekur të luftojë korrupsionin.

Gjatë kësaj jave, qytetarët vizituan mjediset e Kontrollit të Lartë të Shtetit dhe u njohën me historikun dhe arritjet e institucionit në 91 vitet e ekzistencës së tij nëpërmjet minimuzeut në koridorin qendror të KLSH, dhe takimeve që patën me drejtues, auditues dhe ekspertë të ndryshëm të institucionit, duke marrë të gjithë informacionin për të cilin ata ishin të interesuar duke përfshirë edhe auditimet në proces.

Kryetari i KLSH-së, z. Bujar Leskaj njoftoi fillimin e javës së hapur në KLSH në datën 28 tetor 2016 në sallën e Akademisë së Shkencave, gjatë një leksioni të mbajtur nga profesori Sang M. Lee, nga Universiteti i Nebraskës, SHBA. Leksioni i Profesorit të shquar amerikan kishte në fokus disiplinën shkencore të Convergenomics-it dhe inovacionin. Dr. Lee solli në vëmendjen e pjesëmarrësve etapat e zhvillimit njerëzor: revolucionin bujqësor, atë industrial me automatizimin e punës së dorës,

revolucionin informativ dhe së fundi revolucionin që ai e quajti të konvergencës me optimizimin dhe shtimin e punës mendore dhe të dijeve. Në mënyrë analoge, shoqëria njerëzore ka kaluar nga një shoqëri agrare, në një shoqëri industriale, shoqëri informatike dhe tani sfida e saj është të kthehet në një shoqëri të dijeve.

Drejtoresha e Përgjithshme e KLSH-së, zj. Manjola Naço dhe Drejtori i Departamentit të Auditimit të Performancës, z. Rinald Muca zhvilluan një takim me studentë të Fakultetit Ekonomik të Universitetit të Tiranës, në datën 1 nëntor 2016. Zonja Naço dhe zoti Muca i njohën studentët me llojet e auditimeve që realizon KLSH dhe me menyrën e funksionimit të institucionit. Biseda u përqendrua kryesisht në Auditimet e Performancës të realizuara në vitet e fundit në KLSH, si një fushë e re dhe me interes për studentët.

Pranë institucionit shfaqën interes për javën e hapur një grup prej 20 studentësh të Universitetit Bujqësor

të Tiranës, Dega e Financë-Kontabilitet, viti i dytë, për t'u njohur me historikun, funksionimin dhe rezultatet e punës së KLSH. Grupi i studentëve u prit dhe u informua lidhur me pyetjet nga Z. Bajram Lamaj, auditues me përvojë të gjatë. Pas prezantimit dhe njohjes me ambientet e KLSH, studentët u njohën me historikun e prezantuar në standat e vendosura në këto ambiente. Me grupin e studentëve u bë një bashkëbisedim me pyetje përgjigje ku u prezantua performanca e treguesve të punës së këtij institucioni dhe metodologjitë e auditimit. Studentët morën përgjigje për të gjitha pyetjet e bëra dhe veçanërisht mbi pritshmëritë që ka nga ky institucion në luftën kundër korrupsionit dhe si organi më i lartë i auditimit publik në Shqipëri. Pyetjet mbi menaxhimin e burimeve njerëzore dhe rekrutimeve, për trajnimet dhe mundësitë e pjesëmarrjes, morën përgjigje profesionale nga stafi i KLSH-së. Leksion në Universitetin e Durrësit

Në universitetin "Aleksandër Moisiu" në Durrës, në datë 3 nëntor 2016, në kuadër të nismës "KLSH e hapur për publikun", znj. Luljeta Nano, Sekretar i përgjithshëm dhe Z. Edwin Stefani, Drejtor i Metodologjisë dhe Zhvillimit, në KLSH, zhvilluan një leksion me studentë të këtij fakulteti. Në takim

mori pjesë edhe dekania e fakultetit Prof. Assoc. Dr. Azeta Tartaraj.

Zj. Nano mbajti një leksion në lidhje me prezantimin e institucionit të KLSH-së, referuar zhvillimit metodologjik dhe profesional të orientuar drejt zbatimit të kërkesave të standardeve ndërkombëtare të auditimit ISSAI si dhe guidave dhe udhërrëfyesve të gjeneruara nga INTOSAI, si udhëzuesin e posaçëm për menaxhimin e burimeve njerëzore të IDI-t, indikatorët e Kornizës së Matjes së Performancës së INTOSAI-t, etj., kuadrin ligjor, rregullator dhe zhvillimin institucional. Z. Stefani mbajti një leksion në lidhje me standardet e auditimit ISSAI dhe implementimin e tyre në KLSH, pjesë e Strategjisë për Zhvillim Institucional, 2013 - 2017, e rishikuar. Në funksion të zhvillimit metodologjik sipas llojeve të auditimit, KLSH ka orientuar planet vjetore të zhvillimit dhe trajnimit profesional që synojnë forcimin e kapaciteteve audituese të KLSH-së.

Në datën 3 tetor, ora 09.00-12.00 u zhvillua një workshop në bashkëpunim me “Albanian Platform for Policy Advocacy (APPA)” dhe u trajtua tema “Prezantimi i gjetjeve nga monitorimi i qeverisë për vitin 2015 dhe 6 mujorin e parë të vitit 2016”. Përfaqësues të KLSH bënë një bilanc të të gjitha auditiveve të kryera si dhe numrin e kallëzimeve të dërguara në prokurori. Fusha ku ka pasur më shumë abuzime është ajo e prokurimit publik, ndërkohë një tjetër sektor i gjetur me shkelje kanë qenë Zyrat e Regjistrimit të Pasurive të Paluajtshme. Në raportin përfundimtar të Auditimit në Autoritetin Portual Durrës, KLSH është bazuar edhe tek informacionet dhe gjetjet e Organizatës “*Albanian Platform For Policy Advocacy*” në lidhje me procesin e shkarkimit, depozitimit dhe evadimit të tubacioneve, materialeve të nevojshme dhe makinerive të projektit TAP.

Gjithashtu, në datën 4 Nëntor, në ambientet e KLSH, të gjithë studentët që po zhvillojnë praktikën mësimore në institucion, u njohën me një prezantim të institucionit dhe punës së bërë në lidhje me aplikimin e standardeve të auditimit në metodologjinë audituese, prezantim i kryer nga z. Edvin Stefani, Drejtor i Metodologjisë dhe Zhvillimit. Takimi u zhvillua në formën e prezantimit të historikut të institucionit duke iu referuar stendave të ekspozitës që ndodhen në ambientet e institucionit. Gjithashtu në sallën e mbledhjeve u mbajt një leksion në lidhje me kuadrin rregullator të institucionit dhe zhvillimin institucional që pasoi ligjin e ri organik të KLSH-së. Në këtë leksion u trajtua përmirësimi i Metodologjisë audituese në KLSH, përgatitja e studiuar e programit vjetor të veprimtarisë së KLSH-së që lidhet me përcaktimin e prioriteteve të mundshme, argumentimin dhe përfshirjen në programin e auditimit të subjekteve të auditimit mbi bazën e vlerësimit të riskut dhe përcaktimit të materialitetit, duke i kombinuar këto

auditime edhe me detyrimet kushtetuese e ligjore që ka KLSH, për auditimin periodik të tyre.

Zoti Bujar Leskaj zhvilloi një takim me rektoren e Universitetit të Durrësit, Znj. Kseanela Sotirovski. Fillimisht zoti Leskaj e uroi znj. Sotirovski për marrjen e detyrës si rektore në një ndër universitetet më të rëndësishme në vend. Biseda mes tyre u fokusua kryesisht tek zhvillimi i arsimit universitar. Duke qenë se zonja Sotirovski ka qenë anëtare e komisionit për Provimin e Shtetit në MASH, një rëndësi e madhe iu kushtua reformës në arsimin universitar. Palët ndanë mendime dhe qëndrime përsa i takon situatës së sotme në universitete dhe cilësisë e tyre. Zoti Leskaj e cilësoi arsimin e lartë në vend shumë të rëndësishëm për të ardhmen e Shqipërisë sepse aty formohen brezat e ardhshëm. Po ashtu vlerësoi dhe rolin e Universitetit të Durrësit, i cili ka në fokus të tij dhe një sërë degësh profesionale. Rektorja e Universitetit ftoi zotin Leskaj për të

mbajtur një leksion në këtë universitet.

Kryetari i Kontrollit të Lartë të Shtetit, Z. Bujar Leskaj, zhvilloi takime të veçanta dhe me një grup gazetarësh të njohur në vend, z. Arur Çani, z. Engjëll Musai, z. Sami Neza, znj. Ornela Liperi z. Gëzim Saliu, z. Qamil Xhani, z. Kliti Topalli, drejtorin e gazetës “Sot” zotin Arjan Prodani dhe zotin Sofokli Duni, botues i gazetës “Standard”.

Zoti Leskaj, uroi fillimisht për rezultate të punës së tyre këmbëngulëse dhe vlerësoi rolin e tyre për përçimin e fjalës së lirë, duke lënë kështu gjurmë pozitive në punën e tyre.

Gjithashtu z. Leskaj theksoi se akses i lirë në informacion luan një rol kyç në promovimin e transparencës dhe në parandalimin e korrupsionit, dhe si i tillë institucionet shtetërore duhet ta ofrojnë atë në kohë dhe në mënyrë të plotë për qytetarët, me qëllim që të garantojnë një përdorim sa më efektiv të tij. Gjatë këtij takimi u diskutua edhe një nga misionet kryesore të Kontrollit të Lartë të Shtetit që është informimi i publikut dhe sfida më e madhe në vazhdim është që KLSH të

jetë një burim i rregullt informacioni për çështje me interes për shoqërinë.

Kryetari i KLSH, z. Bujar Leskaj, pati një takim dhe me një grup inxhinierësh, z.Faruk Kaba, President i Shoqatës Shqiptare të Inxhinierëve Konsulentë dhe z. Sokol Xhixha, anëtar bordi i kësaj shoqate,të cilët ndanë me z. Leskaj mendime dhe eksperiencë mes tyre. Në fokus të bisedës ishte ekonomia e vendit dhe performanca e institucioneve publike. Zoti Leksaj vlerësoi shumë figurën e ekspertëve dhe rolin tyre në ekonominë e vendit. Në datën 3 tetor, ora 09.00-12.00 u zhvillua një workshop në bashkëpunim me “Albanian Platform for Policy Advocacy (APPA)” dhe u trajtua tema “Prezantimi i gjetjeve nga monitorimi i qeverisë për vitin 2015 dhe 6 mujorin e parë të vitit 2016”. Përfaqësues të KLSH bënë një bilanc të të gjitha auditiveve të kryera si dhe numrin e kallëzimeve të dërguara në prokurori. Fusha ku ka pasur më shumë abuzime është ajo e prokurimit publik, ndërkohë një tjetër sektor i gjetur me shkelje kanë qenë Zyrat e Regjistrimit të Pasurive të Paluajtshme. Në

raportin përfundimtar të Auditimit në Autoritetin Portual Durrës, KLSH është bazuar edhe tek informacionet dhe gjetjet e Organizatës “Albanian Platform For Policy Advocacy” në lidhje me procesin e shkarkimit, depozitimit dhe evadimit të tubacioneve, materialeve të nevojshme dhe makinerive të projektit TAP.Prezantimi i raportit të Gjykatës Austriake të Auditimit

Në datën 4 tetor, ora 10.00-12.00 u zhvillu prezantimi i Raportit final të Peer Review (rishikim mes kolegesh) lidhur me “*Pavarësinë e SAI-t*”, realizuar nga Gjykata Austriake e Auditimit. Drejtori i Përgjithshëm i Gjykatës Austriake të Auditimit, z. Robert Sattlrer, në prani të përfaqësuesve të profesoratit, të shoqërisë civile, medias dhe audituesve të KLSH, prezantoi Raportin “Peer Review (Rishikim mes Kolegëve)” për Kontrollin e Lartë të Shtetit.

Në kuadër të Javës së Hapur të organizuar, nga Kontrolli i Lartë i Shtetit me Qytetarët nga datat 28 Tetor - 4 Nëntor 2016, më datë 4 nëntor, u zhvillua aktiviteti i prezantimit të auditimit të Departamentit të Performancës “Rehabilitimi i ish-të Përndjekurve Politikë në Periudhën e Tranzicionit”, ku morën pjesë përfaqësues të të gjithë Shoqatave të ish të Përndjekurve Politikë të vendit tonë, drejtori i Institutit të Integritetit të ish të Përndjekurve Politikë z. Bilal Kola

dhe përfaqësues të tjerë të stafit të këtij Instituti, drejtori i Institutit të Studimit të Krimeve të Komunitetit z. Agron Tufa, ish të burgosur politikë, disa OJF, përfaqësues të medias, studiues, etj.

Në kuadër të kësaj jave, Kryetari i KLSH-së realizoi takime me personalitetet të vendit të fushave të ndryshme.

Në datën 1 nëntor 2016, Kryetari i Kontrollit të Lartë të Shtetit z. Bujar Leskaj, pati një takim me Prof. Dr. Niko Pano. Në takim u bisedua për probleme të ndryshme të shoqatës "Mbrotja dhe Ruajtja e Ujërave të Shqipërisë", ku z. Pano kryen detyrën e Kryetarit të kësaj Shoqate. Një rëndësi e madhe iu kushtua situatës ujore në vend, rezervave të vendit tonë, apo dhe rrezikut nga përmblytjet. Zoti Pano është një ndër ekspertët më të mirë në vend të kësaj fushe dhe ka kryer me dhjetra studime mbi rezervat ujore të vendit tonë. Në takim u kërkuar të bëhet më tepër për

të ruajtur pasurinë ujore të vendit tonë.

Një tjetër takim shumë të rëndësishëm, kreu i KLSH, Z. Bujar Leskaj, zhvilloi me Prof. Dr. Skënder Osmanin dhe Prof. Dr. Jorgji Bollanon. Në bisedën që zoti Leskaj pati me zotin Osmani, u diskutua për zhvillimin e inxhinierisë dhe informatikës në vendin tonë. Z. Osmani është matematicien dhe gjeolog shumë i njohur. Ai njihet në vendin tonë si nismëtar i futjes së disa lëndëve në fakultetet inxhinierike të Shqipërisë si Informatikës, Metodave Numerike, Elementëve të Fundëm, Programim dhe Kërkim Operacional, Modelim, etj.

Ndërsa biseda me Prof. Dr. Jorgji Bollano u fokusua tek fusha e kontabilitetit. Zoti Bollano është anëtar i Komitetit Kombëtar të Drejtimit dhe Kryetar i Këshillit Kombëtar të Kontabilitetit dhe anëtar i Autoritetit të Çertifikimit të Ekspertëve Kontabël të Miratuar. Në vitet 1994-1996 ka qenë Drejtor Finance dhe Kontrolli në Ministrinë e Jashtme.

Kryetari i Kontrollit të Lartë të Shtetit, Z. Bujar Leskaj, pati një takim të ngrohtë dhe miqësor edhe me dy figura të njohura të aktualitetit shqiptar, z. Sazan Guri dhe z. Sherif Bundo. Situata ekonomike në vend, sistemi fiskal dhe korrupsioni ishin ndër temat ku u fokusua biseda mes

zotit Leskaj dhe Zotit Bundo. Z. Bundo është një ndër financierët më të njohur në Shqipëri dhe hartues i shumë politikave fiskale. Duke qenë se fokusi i KLSH është pikërisht auditimi mbi shpenzimet buxhetore dhe lufta ndaj korrupsionit, Z. Leksaj dhe Z. Bundo shkëmbyen mendime dhe eksperiencat e tyre.

Ndërsa takimi me z.Z. Guri u fokusua më tepër në fushën e mjedisit. Duke qenë se Z. Guri është një ambientalist shumë i njohur, pati biseda mbi politikat mjedisore dhe çfarë duhet përmirësuar më tepër për një vend të shëndetshëm dhe pa probleme për të ardhmen.

**Kryetari i KLSH-së, z.Bujar Leskaj,
takon Presidentin e Gjykatës
Kushtetuese të Turqisë, z. Zühtü
Arslan dhe anëtarin e Gjykatës,
z.Recai Akyel**

Në datën 9 nëntor 2016, në ambientet e Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Turqisë, Kryetari i Kontrollit të Lartë të Shtetit, z.Bujar Leskaj, u prit në një takim nga Presidenti i Gjykatës, z. Zühtü Arslan dhe anëtarin e Gjykatës, z.Recai Akyel, ish-president i Gjykatës Turke të Llogarive.

Duke i uruar mirëseardhjen z.Leskaj, Presidenti i Gjykatës Kushtetuese, z. Arslan vlerësoi marrëdhëniet e shkëlqyera që ekzistojnë mes Kontrollit të Lartë të Shtetit dhe Gjykatës Turke të Llogarive (TCA) në veçanti dhe mes institucioneve turke dhe institucioneve shqiptare në përgjithësi. Në këtë kuadër, presidenti Arslan e njohu z.Bujar Leskaj me projektin e binjakëzimit mes Gjykatës Kushtetuese të Turqisë dhe Gjykatës Kushtetuese të Shqipërisë.

Në përfundim, z. Zühtü Arslan theksoi se takimi me z.Leskaj do t'i shërbejë përforcimit të marrëdhënieve TCA-KLSH dhe reflekton marrëdhëniet e veçanta që ekzistojnë mes Shqipërisë dhe Turqisë. Si bazë të këtyre marrëdhënieve, z. Arslan solli si shembull faktin se shumë personalitete turke janë me orgjinë shqiptare, si Mehmet Aqif Ersoji, autor i himnit të flamurit turk.

Nga ana e tij, Kreu i KLSH-së, z.Bujar Leskaj i falënderoi për mikëpritjen z.Arslan dhe z.Akyel dhe e konsideroi një privilegj takimin me dy nga personalitetet shtetërore më të

shquara të Turqisë në ambientet e një institucioni të rëndësishëm si Gjykata Kushtetuese, duke e uruar z.Recai Akyel për detyrën e re si anëtar i kësaj gjykate.

Në vlerësimin e marrëdhënieve mes TCA-KLSH, z.Leskaj u shpreh se ky bashkëpunim i ngushtë dhe produktiv është meritë e z.Akyel, ish-presidentit të Gjykatës Turke të Llogarive. Kryetari Leskaj theksoi se z.Akyel ka treguar jo vetëm një angazhim institucional, por edhe personal, duke pasur një kontribut të spikatur në rritjen e kapaciteteve audituese të KLSH-së në nivelin e standardeve INTOSAI, ku falë intensitetit të trajnimeve, çdo auditues i KLSH-së është trajnuar të paktën një herë pranë Gjykatës Turke të Llogarive. Z.Leskaj theksoi se z.Akyel është afirmuar si një personalitet i lartë në komunitetin e SAI-ve dhe ka mbështetur KLSH-në edhe në cilësinë e zv/Presidentit të EUROSAT-t.

Në përfundim, Kryetari i KLSH-së, z.Bujar Leskaj vlerësoi edhe bashkëpunimin me Agjencinë Turke

për Zhvillim dhe Bashkëpunim dhe e konsideroi këtë takim si një mbështetje të dyfishtë për Kontrollin e Lartë të Shtetit, e cila sipas z.Leskaj, është edhe një projeksion i marrëdhënieve të mira që ekzistojnë mes Turqisë dhe Shqipërisë.

KLSH merr pjesë në edicionin e 19 të Panairit të Librit

Më 9-13 nëntor 2016, Kontrolli i Lartë i Shtetit mori pjesë në edicionin e 19 të Panairit të Librit, duke shënuar kështu për të katërtin vit radhazi një pjesëmarrje serioze, me botime që reflektojnë menaxhimin, performancën dhe sfidat e KLSH-së. Stenda e KLSH-së në panair përfaqëson një moment ballafaqimi me qytetarët, ku libri është gjuha e komunikimit që institucioni ka përzgjedhur të ketë me qytetarët dhe palët e interesit. Biblioteka e KLSH-së është e aksesueshme online për cilindo të interesuar dhe librat mund të shkarkohen falas e të bëhen pjesë të bibliotekës personale për të interesuarit.

Në kuadër të këtij panairi, Kontrolli i Lartë i Shtetit promovoi botimet e reja për vitin 2016, ku morën pjesë drejtues e auditues të KLSH-së, Prof. Dr. Jorgji Bollano, Kryetar i Këshillit Kombëtar të Kontabilitetit, Prof. Dr. Aurela Anastasi dhe anëtarë të shoqërisë civile si z.Sazan Guri dhe z.Aulon Kalaja.

Në prezantimin e botimeve të reja të Kontrollit të Lartë të Shtetit, Drejtoresha e Drejtorisë së Komunikimit, Botimit dhe Marrëdhënieve me Jashtë, znj. Irena Islami u shpreh se për herë të parë në vitin 2013, KLSH u paraqit në Panairin e Librit me 28 tituj të rinj dhe pas katër vitesh institucioni prezanton 67 tituj. “Çdo vit ne e kemi rritur numrin e botimeve, por nuk e kemi parë numrin e botimeve të ndarë nga cilësia, gjerësia e informacionit dhe profesionalizmi për çdo titull dhe përmbajtje libri”.

Në përfundim të fjalës së saj, znj. Islami theksoi se të gjitha botimet e KLSH-së i shërbejnë rritjes së transparencës dhe llogaridhënies, duke bërë një hap të rëndësishëm sasior dhe cilësor në kontributin ndaj mirëqeverisjes, përmes bërjes publike dhe transparente të të gjithë veprimtarisë së tij dhe rritjes së kapaciteteve në fushën e auditimit publik.

Sekretarja e Përgjithshme, Znj. Luljeta Nano bëri një konspekt të botimit “Analiza vjetore e punës 2015”, botuar edhe në anglisht, duke e konsideruar botimin një përmbushje të detyrimit ligjor të KLSH-së. “Libri është i modeluar në shtylla, në menaxhimin e institucionit dhe në progresin e shënuar. Raporti i performancës së KLSH-së, për vitin 2015, është kryer bazuar në Dokumentin Standard INTOSAI të Matjes së Performancës së SAI-ve i dhe në Analizën SWOT, e cila na lejon të identifikojmë pikat e forta dhe të dobëta të aktivitetit auditues dhe të menaxhimit institucional. Botimi në anglisht i këtij libri ka ardhur në funksion të kërkesës së partnerëve tanë ndërkombëtarë për t’u njohur me veprimtarinë dhe performancën e KLSH-së”. Znj. Nano prezantoi edhe librin “Konferenca e IV Shkencore e KLSH: Analiza e Riskut”, duke e konsideruar si një botim unik ku personalitete të spikatura të komunitetit INTOSAI dhe rreth 40 profesorët të shquar bëjnë një analizë të riskut në fusha të ndryshme.

Drejtoresha e Përgjithshme e KLSH-së, znj.Manjola Naço, bëri një prezantim të numrave 12 dhe 13 të Revistës Kërkimore-Shkencore “Auditimi Publik”. Znj.Naço theksoi se arritja deri tek nr.13 i revistës është një dëshmi e suksesit të shënuar nga KLSH në këtë zhanër që për nga vetë formati si Revistë Kërkimore Shkencore përbën një sfidë të vërtetë. “Botim që ka ardhur duke u rritur në cilësi dhe duke përmbushur më së miri moton e organizatës sonë INTOSAI *“Eksperienca e përgjithshme i shërben të gjithëve. Shprehemi të kënaqur që iniciativa e Kryetarit të KLSH, e parë me skepticizëm si nga audituesit dhe nga qarqet akademike të cilat e quajnë kërkimin si fushë ku audituesi e ka të vështirë të përshtatet ka arritur në nivele të kënaqshme”*.

Departamenti i Auditimit të Performancës u prezantua në këtë panair me botimin “Auditimi i Performancës në KLSH: Eksperienca 2012-2015”, përgatitur nga Kryetari i KLSH-së, z.Bujar Leskaj dhe nga z.Rinald Muça, Drejtori i Departamentit të Auditimit të Performancës. Z.Muça u shpreh se ky botim pasqyron rrugëtimin 4-vjeçar të këtij auditimi risi në KLSH, që pikënisje ka vitin 2012, periudhë që përkon me krijimin e Departamentit të Auditimit të Performancës. Libri pasqyron punën e shtrirë në 30 auditime dhe në mbi 130 institucione

të audituara gjatë periudhës 2012-2013. Ai është maja e ajsbergut të mijëra e mijërave faqeve të lexuara e studiuara me kujdes nga kolegët e performancës dhe departamenteve të tjera, qindra pyetësorëve, intervistave, minutave të takimit me punonjës të administratës publike në të gjithë Shqipërinë.

Sfidat që parashtron integrimi evropian janë pjesë e linjës së botimeve të KLSH-së, reflektuar kjo me botimin “Direktiva e BE-së mbi Përkurimin Publik dhe kontratat koncesionare”. Audituesja e Lartë, znj. Miranda Haxhia, njëkohësisht redaktorja e këtij botimi, u shpreh se ky libër nuk përbën në vetvete publikimin rutinë të një ligji, por një studim e analizimi të tyre në funksion të asaj sesi mund të maksimizohen kapacitetet e shoqërive tregtare të vogla e të mesme në Shqipëri. “Parë në këtë këndvështrim, botimi ndihmon për të kuptuar qartë rritjen e këtyre direktivave të BE-së dhe përjasjen e tyre me legjislacionin shqiptar”, u shpreh znj.Haxhia.

Në funksion të transparencës me qytetarët, KLSH prej tre vitesh ka në kolonën e saj botimin “Audituesit e KLSH-së në Shtypin e Përditshëm”. cili përmban një përzgjedhje të shkrimeve më të mira të audituesve për periudhën janar-qershor 2015. Znj.Amantia Patozi, redaktore e librit,

u shpreh se botimi vjen në kuadër të misionin kushtetues për të informuar qytetarin për menaxhimin me ekonomicitet, efektshmëri dhe efikasitet të fondeve dhe pronës publike. “Prandaj, krahas njoftimeve për shtyp për rezultatet e auditimeve, krahas botimeve të raporteve tona të performancës, kemi zgjedhur një qasje të thjeshtë dhe të drejtpërdrejt me qytetarët”.

Në përfundim të ceremonisë së promovimit, Drejtoresha e Drejtorisë së Komunikimit, Botimit dhe Marrëdhënieve me Jashtë, znj. Irena Islami, i ftoi të pranishmit për të vizituar stendën e KLSH-së, duke theksuar se fund të këtij viti numri i titujve të kolanës së botimeve do të jetë 67 ndërkohë që deri në fund të vitit 2018, KLSH do të ketë një kolanë prej 100 botime.

Vizitë studimore të një grupi audituesish të KLSH-së në Kroaci

Nga data 16-18 Nëntor 2016, në kudër të zbatimit të marrëveshjes së bashkëpunimit me Zyrën e Auditimit të Kroacisë një grup audituesish të KLSH-së zhvilluan një vizitë studimore në Kroaci mbi forcimin e kapaciteteve të auditimit të jashtëm.

Në ditën e parë të punimeve, audituesve u uroi mirëseardhjen përfaqësuesi i SAO, i cili theksoi bashkëpunimin e suksesshëm midis SAO të Kroacisë dhe KLSH-së. Përfaqësuesi i SAO përshëndeti audituesit, duke prezantuar, funksionin dhe organizimin e SAO të Kroacisë, duke theksuar rolin e institucionit suprem të auditimit në eliminimin e fenomeneve dhe problematikave të konstatuara në administratën publike.

Organizimi SAO funksiononte me Zyra Rajonale Auditimi

Në ligjin përkatës për SAO janë përcaktuar edhe llojet e auditimit si:

- Auditimi Financiar;
- Auditimi Përputhshmërisë;
- Auditimi i Performancës;
- Auditime të Kombinuar;

Auditimi financiar ishte në procesin e ndarjes në Auditim Financiar dhe në Auditim për certifikimin e Pasqyrave Financiare. Ndër auditimet e Performancës të kryera gjatë vitit 2016 vlen të përmendet edhe Auditimi i Etikës

në Institucionet Publike. Gjatë kësaj dite u prezantua edhe Procesi i Planifikimit Strategjik të auditiveve, i cili fokusohet në Vetëvlerësimin dhe Auditimin e pavarur të jashtëm. Për tu theksuar është faza e përgatitjes së planit strategjik ku definohen prioritetet; ekonomi, bujqësi, etj. Vlerësimi strategjik bëhet mbi bazën e riskut sipas sistemit të pikëzimit. Gjithashtu ditën e parë u prezantua edhe Procesi i Planifikimit Vjetor të auditimeve.

Disa nga elementët kryesorë që merreshin parasysh në planin vjetor të auditimeve janë:

- Numri i audituesve;
- Hartimi i një liste me subjektet ku bazë është buxheti i azhurnuar për çdo subjekt.

Prezantimi i kësaj dite u karakterizua nga debate dhe pyetje të ndërsjella mbi planin strategjik, dhe atë vjetor, kryesisht në përcaktimin e indikatorëve, prioritetëve, afateve të auditimit, procesi i vlerësimit me pikë dhe risku operacional. Gjithashtu u prezantuan dhe eksperiencat e përbashkëta në këtë fushë.

Në ditën e dytë u prezantuan procedurat e auditimit nga SAO simbas fazave të auditimit si:

- Planifikimi i auditimit, zbatimi i auditimit, raportimi dhe ndjekja e rekomandimeve.

Kontrolli i cilësisë në fazën e raportimit kryhej kryesisht nga drejtoria përkatëse dhe Drejtoria e Auditimit Ligjor.

- Në prezantimin e gjetjeve dhe rekomandimeve u theksua se lënia e rekomandimeve për zbatim bëhej mbas një konsultimi të gjatë dhe dakortësimi paraprak me subjektet për zbatimin e rekomandimeve, të cilat përgjithësisht nuk kalonin numrin 5.

Për masat e rekomanduara subjektet duhet të hartojnë një plan veprimi të cilin duhet ta përcjellin në SAO's brenda 60 ditëve.

Gjithashtu nga SAO'S kontrollohet zbatimi i rekomandimeve të cilat sipas Raportimit dhe kontrollit ka rezultuar të realizohen në masën 90%.

Në ditën e tretë, grupi i audituesve të KLSH-së bëri një vizitë, në zyrën rajonale të SAO në Cakovec. Nga drejtuesi i zyrës rajonale u bë një prezantim i shkurtër i punës audituese për vitin 2016 dhe problematikat e konstatuar.

Ditët e vizitës studimore, përfshinë shkëmbimin e eksperiencës dhe praktikave më të mira të auditimit midis SAO's të Kroacisë dhe KLSH-së, si pjesë e programit të binjakëzimit të financuar nga BE.

Në këtë vizitë studimore merrnin pjesë 15 auditues të KLSH-së, me eksperiencë dhe vjetërsi në punë në këtë institucion : Bexhet Zeqiri, Pjeter Beleshi, Andrea Kristo, Mimoza Bedini, Nerenxa Llapashtica, Ibrahim Ndreu, Pullumb Beqiraj, Qemal Shehu, Vjollca Selmani, Vladimir Rizvani, Bashkim Arizaj, Mariola Llanaj, Emiliano Gjergji, Agim Mandri, Xhovan Domi.

Auditues të KLSH zhvillojnë një vizitë studimore në Zyrën Kombëtare të Auditimit të Kosovës

Në kuadër të shkëmbimit të eksperiencave dhe si pjesë e planit të trajnimeve në datat 17 dhe 18 nëntor u zhvillua një vizitë studimore në Zyrën Kombëtare të Auditimit të Kosovës. Në këtë vizitë ku morën pjesë 14 auditues, z. Albi Anxhaku, z. Aleksandër Papadhimitri, z. Blerin Shkurti, z. Dorino Meçe, zj. Elira Çukalla, z. Halil Isufi, z. Josif Lile, z. Koço Sokoli, z. Meald Habazaj, z. Pal Daçi, z. Përparim Gjuzi, z. Ryisim Xhaja, zj. Valdete Berisha, z. Hysen Metko si dhe z. Edvin Stefani Drejtor i Drejtorisë së Metodologjisë dhe Zhvillimit nga Kontrolli i Lartë i Shtetit dhe nga Zyra e Auditorit të Përgjithshëm të Kosovës, përfaqësues të Drejtorisë së Metodologjisë dhe Zhvillimit si dhe të Drejtorisë Juridike të Zyrës së Auditimit të Kosovës. Grupin e audituesve të Kontrollit të Lartë të Shtetit e priti në takim dhe

Auditori i Përgjithshëm i Kosovës. Takimet u zhvilluan në ambientet e Zyrës së Auditimit të Kosovës.

Vizita ishte e karakterit studimor dhe shkëmbimit të eksperiencave. Temat e diskutuara ishin Ligji i ri i ZKA dhe zhvillimi i metodologjisë audituese të kontrollit dhe sigurimit të cilësisë në auditim në ZKA Kosovë.

Në lidhje me diskutimin e parë u trajtua rrugëtimi ligjor i Zyrës së Revizionit të Kosovës, e krijuar në vitin 2003 si shtet i ri dhe me struktura që po ngriheshin, të cilat drejtoheshin nga Organizata Ndërkombëtare me një përfaqësues të vendosur nga Bashkimi Evropian, e cila drejtonte këtë institucion dhe kish si detyrë të raportonte tek Përfaqësuesi i Organizatës Ndërkombëtare. Mbas aprovimit të Kushtetutës, në vitin 2008, u kryen dhe ndryshime të amendamenteve dhe si struktura u emërtua Zyra e Auditimit të Kosovës.

Gjithashtu u trajtuan ligji mbi funksionimin dhe Organigrama e krijuar mbas vitit 2008 deri në vitin 2016, mbi ndryshimet dhe emërtimet si dhe ndryshimet ligjore dhe dhënia e

plote e kompetencave Zyrës së Kombëtare e Auditimit Kosovë, raportimi në Kuvendin e Kosovës me ndryshimin e amendamenteve ligjore raporton vetëm në Kuvendin e Kosovës.

Nga Auditori pati shume pyetje dhe interesim mbi temën e trajtuar. Diskutime pati në lidhje me krahasimet me punën audituese në KLSH dhe shkëmbim të eksperiencave mes kolegësh.

Në datën 18 Nëntor 2016 u diskutua mbi Kontrollin dhe Sigurimin e Cilësisë në Auditim. Referuan tre Auditues të ZKA, të cilët trajtuan Organigramën, Udhëzimet, Doracakun për auditimet e rregullshmërisë.

U trajtuan Kontrolli i cilësisë në ZKA, zinxhiri i kontrollit, komunikimi, rishikimi nga DEMCA lista kontolluese, programet vjetore, komunikimi dhe rishikimi i cilësisë, rishikimi i memove, cilat janë praktikrat e aplikuara në KLSH dhe dokumentet e cilësisë, rishikimi në fazën finale dhe raportimi, lista kontrollues e fazës së ekzekutimit. Interes pati evidentimi i përshtatjes së metodologjisë audituese nga auditori i përgjithshëm ndërkombëtar në tranzicionin drejt auditorit të përgjithshëm kosovar, përshtatje e cila rriti sensin praktik dhe lokal të përpjekjeve audituese në përputhje me standardet e auditimit

ISSAI dhe praktikrat më të mira botërore.

Në përfundim të vizitës grupi i audituesve të Kontrollit të Lartë të Shtetit vizitoi ambientet e punës të Zyrës Kombëtare të Auditimit të Kosovës, ku u njoh me audituesit dhe stafin menaxherial të ZKA, Kosovë.

Kryetari i KLSH-së viziton Zyrën Kombëtare të Auditimit të Kosovës

Në datën 22 nëntor 2016, Kryetari i KLSH-së, vizitoi Zyrën Kombëtare të Auditimit të Kosovës (ZKA), i shoqëruar nga një grup prej 12 audituesish të KLSH-së, i ftuar nga Auditori i Përgjithshëm i ZKA, z.Besnik Osmani, për të marrë pjesë në ceremoninë e çertifikimit të audituesve të Zyrës Kombëtarë të Auditimit të Kosovës dhe rinovimit të Marrëveshjes së Bashkëpunimit të nënshkryar mes të dy institucioneve, lidhur në shkurt të vitit 2012. Mbi bazën e kësaj marrëveshje, të dyja SAI-t kanë realizuar shumë aktivitete të përbashkëta, si trajnime, konferenca e seminare pune, vizita të ndërsjella me qëllim shkëmbimin e eksperiencave më të mira, etj. ZKA ka qenë pjesëtar aktiv në analizat vjetore dhe konferencat shkencore të KLSH për vitet 2012, 2013, 2014 dhe 2015, duke përshëndetur dhe dhënë mendime me vlerë.

Mbështetur në eksperiencën pozitive të marrëveshjes së parë, Kryetari i Kontrollit të Lartë të Shtetit, Z. Bujar Leskaj dhe Auditori i Përgjithshëm i ZKA, Z. Besnik Osmani nënshkruan Marrëveshjen e Bashkëpunimit dhe Planin e Veprimit për aktivitete të përbashkëta për vitet 2017-2018, në Prishtinë, në datën 22 nëntor 2016.

Marrëveshja e re përfshin shkëmbimin e përvojave në nivel praktik dhe teknik për zbatimin e plotë të standardeve ndërkombëtare të auditimit publik dhe praktikave të mira evropiane, vijimin e traditës së krijuar midis dy institucioneve për realizimin e seminareve, workshop-eve dhe trajnimeve të përbashkëta, të cilat synojnë forcimin e kapaciteteve të audituesve të KLSH dhe ZKA, sesione edukative dhe këshilluese me qëllim përditësimin e materialeve të metodologjisë në auditim, për fushat me interes të përbashkët, si dhe 6 auditime të përbashkëta në dy vitet në vijim (qëllimi i auditimit dhe çështjet kyçe do të vendosen bashkërisht dhe raportet e auditimit do t'u dërgohen

Parlamenteve respektive). Temat e përzgjedhura për t'u audituar do të kenë interes kombëtar dhe rajonal dhe do t'i shërbejnë zhvillimit të strategjive kombëtare të të dy vendeve.

Pas nënshkrimit të marrëveshjes së bashkëpunimit, Kryetari i KLSH-së përshëndeti në ceremoninë e çertifikimit të audituesve të Zyrës Kombëtare të Auditimit të Kosovës.

Në fjalën e tij, z. Bujar Leskaj theksoi faktin që misioni i KLSH-së dhe ZKA, si institucione supreme të auditimit është që të zhvillohen dhe avancojnë si organizata profesionale, të cilat respektojnë në mënyrë rigoroz standardet e INTOSAI-t dhe udhëheqin nëpërmjet shembullit, duke perfeksionuar performancën përmes respektimit të rregullave etike, integritetit të plotë dhe ofrimit të ekspertizës së specializuar, duke vepruar me ndershmëri, objektivizëm dhe me përkushtim ndaj cilësisë së

auditimit dhe interesit publik të qytetarëve dhe taksapaguesve.

Në funksion të rritjes dhe thellimit të dijes në auditim-vijoi z.Bujar Leskaj, po zhvillohet edhe kjo ceremoni e çertifikimit të audituesve të ZKA, pas një bashkëpunimi të shkëlqyer me Shoqatën e Kontabilistëve dhe të Auditorëve të Çertifikuar të Kosovës. Një aktivitet i tillë është shprehje e zhvillimit intensiv të dijes audituese brenda institucionit më të lartë auditues publik të Kosovës, e rritjes së kapaciteteve të audituesve të ZKA-së në dobi të plotësimit sa më të mirë të detyrave gjithnjë e më sfiduese në kuader të procesit integruar të Kosovës për në BE. Ky proces nuk mund të mendohet pa rritjen e përgjegjshmërisë dhe të kërkesës së llogarisë në administrimin e fondeve publike, kërkesa këto të kahershme dhe të patjetërsueshme të Bashkimit Evropian si për Shqipërinë, Kosovën, ashtu dhe për të gjitha vendet e tjera kandidate apo aspirante për t'u anëtarësuar në BE.

Në mbyllje, Kryetari i KLSH-së, z.Bujar Leskaj, edhe në emër të të gjithë audituesve të KLSH-së, shprehu vlerësimin maksimal për nivelin e dijeve dhe përkushtimin e integritetit e audituesve supremë publikë të Kosovës, për gadishmërinë, mirëdashjen, mirëkuptimin, bashkëpunimin vëllazëror dhe të shkëlqyer që na kanë

ofruar gjatë këtyre viteve, por sidomos për projektin e ristrukturimit dhe modernizimit të mëtejshëm e të qëndrueshëm të ZKA-së, të cilin e ideoi dhe po e zbaton Auditori i Përgjithshëm i Kosovës, z. Besnik Osmani.

Pas ceremonisë, përfaqësuesit e KLSH-së, z. Xhafer Xhoxhaj, Drejtor Departamenti, z. Niko Nako, KryeAuditues dhe audituesit, z. Bledi Dervishaj, z. Hekuran Avdulaj, z. Julian Adili, z. Piro Bregaj, z. Skender Hajdari, zj. Irma Shkupi, z. Dritan Kore, z. Fatmir Iljazi dhe zj. Eva Leka, morën pjesë edhe në sesionin tematik "Sfidat e ndërtimit të kapaciteteve institucionale dhe njerëzore të Institucioneve Supreme të Auditimit", në të cilën edhe audituesit e KLSH-së diskutuan dhe dhanë mendimet e tyre për këtë çështje. Me interes, u ndoqën diskutimet e Kryeaudituesit, z. Niko Nako dhe auditueses se re, zj. Eva Leka.

Një delegacion i KLSH merr pjesë në punimet e Kongresit të XXII-të të INTOSAI-t

Në datat 5-11 dhjetor 2016, në Abu D'habi të Emirateve të Bashkuara Arabe u zhvillua Kongresi INCOSAI XXII i INTOSAI-t. Kongresi organizohet një herë në çdo tre vjet dhe është aktiviteti më i rëndësishëm i INTOSAI-t, Organizatës Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit

(SAI-t), e cila përmbledh 192 SAI anëtare dhe 5 vëzhguese.

Temat që trajtoi Kongresi i XXII-të:

1. Si INTOSAI mund të kontribuojë në Axhendën 2030 të OKB-së për Zhvillim të Qëndrueshëm, duke përfshirë qeverisjen e mirë dhe forcimin e luftës kundër korrupsionit?

2. Profesionalizmi: çfarë mund të nxisë besueshmërinë e INTOSAI-t për ta bërë një organizatë më të shquar ndërkombëtare?

Kongresi diskutoi dhe miratoi strategjinë e re të zhvillimit të INTOSAI-t 2017-2022, përditësimin e plotë të standardit ndërkombëtar ISSAI 30, “Kodit të Etikës”, si dhe ISSAI të tjera të reja që kanë dalë nga praktikat e mira të punës audituese në të gjithë botën. Një delegacion i KLSH, i përbërë nga z. Bujar Leskaj, Kryetar, z. Ermal Yzeiraj, Drejtor i Departamentit Juridik, të Kontrollit të Zbatimit të Standardeve dhe Etikës dhe Muhamed Kavaja, Kryeauditues morën pjesë në punimet e INCOSAI XXII.

Gjatë pushimeve të ndërmjetme të Kongresit, Kryetari i Kontrollit të Lartë të Shtetit, z. Bujar Leskaj zhvilloi një sërë takimesh me homologë dhe personalitete të shquara ndërkombëtare në fushën e auditimit, si Dr. Harib Al Amimi, President i Institucionit të Auditimit Shtetëror të Emirateve të Bashkuara Arabe dhe Kryetar i INTOSAI-t, z. Gene L. Dodaro, Kontrollor i Përgjithshëm i Zyrës së Auditimit të Qeverisë (GAO) së Shteteve të Bashkuara të Amerikës, Dr. Vitor Caldeira, President i Gjykatës Portugeze të Llogarive, z. Krzysztof Kwiatkowski, President i Zyrës Supreme të Auditimit të Polonisë dhe me z. Besnik Osmani, Auditor i Përgjithshëm i Zyrës Kombëtare të Auditimit të Kosovës.

Në takimin me z.Dodaro, Kontrollor i Përgjithshëm i Zyrës së Auditimit të Qeverisë (GAO) së Shteteve të Bashkuara të Amerikës, Kryetari i KLSH-së, e falenderoi për zemërsisht Z. Dodaro në lidhje me mbështetjen që ai i ka dhënë deri tani Kontrollit të Lartë të Shtetit duke pranuar sërish edhe për vitin 2017, ashtu si dhe në vitin 2016, trajnimin në zyrat e GAO-s në SHBA të dy audituesve të tjerë të lartë të KLSH-s, si dhe e njohu Z. Dodaro me performancën institucionale të KLSH-së përgjatë këtyre dy viteve të fundit.

Kryetari i KLSH-së i paraqiti Z. Dodaro kërkesën zyrtare të KLSH-së që në vitet në vazhdim dy auditues të GAO-s të atashohen në KLSH, për të kontribuar kështu drejtpërsëdrejti në trajnimin e stafit auditues, kryerjen e auditimeve me synim luftën kundër korrupsionit dhe mashtrimit financiar, si dhe hartimin e Strategjisë së re institucionale 2018-2022. Kjo, u shpreh Kryetari i KLSH-së, mund të ideohet si një projekt dhe të kalojë përmes USAID-it, të cilit KLSH i është drejtuar tashmë, ose mund të mbështetet financiarisht edhe nga institucione të tjera. Dihet tashmë se prej dy vjetësh KLSH ka përkthyer dhe botuar standardet e përgjithshme të GAO-s (librin e verdhë), të cilat së bashku me standardet ndërkombëtare të auditimit (përmes projektit 3i), i

konsideron si udhërrëfyes në procesin e auditimit dhe atë të zhvillimit institucional të KLSH-së.

Ne theksoi, Z. Dodaro do vazhdojmë të mbështesim SAI-n Shqiptar në rritjen e mëtejshme të kapaciteteve të tij institucionale dhe këtë propozim tuajin ne do ta shqyrtojmë me prioritet. Zoti Dodaro e njohu Kryetarin e KLSH-së me mundësitë që ofronte GAO nëpërmjet Qendrës së Ekselencës, e cila kishte si mision promovimin e mirëqeverisjes, ndërtimin e kapaciteteve organizative, vendore dhe ndërkombëtare, si dhe ofrimin e trajnimeve të cilësisë së lartë, asistencës teknike dhe produkte apo shërbime konkrete në fushën e auditimit.

Kryetari i KLSH-së, ashtu si dhe shumë drejtues të tjerë të SAI-eve në Kongres, i shprehu konsiderata dhe falënderime Z. Dodaro në lidhje me paraqitjen në Kongres të punës që ai kishte bërë në cilësinë e kryetarit të grupit për hartimin e Planit Strategjik të INTOSAI-t 2017-2022, i cili u miratua në Kongres, duke i kërkuar që GAO të mbështeste dhe KLSH-në në hartimin e Planit të ri Strategjik të institucionit 2018-2022. Ne dëshirojmë, theksoi Kryetari i KLSH-së, që ky plan të hartohet në bashkëpunim me audituesit e GAO-s.

Në takimin e zhvilluar mori pjesë edhe James-Christian Blockwood, Drejtor

Menaxherial i Planifikimit Strategjik dhe Marrëdhënieve me Jashtë në GAO.

Në ditën e dytë të punimeve të Kongresit të XXII-të, të INTOSAI-it, Kryetari i Kontrollit të Lartë të Shtetit, z. Bujar Leskaj zhvilloi një takim me Presidentin e Zyrës së Auditimit Shtetëror të Hungarisë z. Laszlo Domokos Qëllimi i këtij takimi ishte rritja e bashkëpunimit ndërmjet dy SAI-ve në zhvillimin e auditimeve të integritetit si pjesë e rolit dhe veprimtarisë që SAI-t duhet të luajnë tashmë në luftën kundër korrupsionit. Në këtë takim Kryetari i KLSH-së, i bëri me dije homologut Hungarez faktin që tashmë auditimi i integritetit do të jetë pjesë e planeve të përvitshme të auditimit të KLSH-së, kjo në zbatim edhe të rekomandimeve të bëra në raportin më të fundit të Transparency International. KLSH ka mbi 3 vite që i është përkushtuar studimit teorik dhe marrjes së eksperiencës së SAI-ve më të përparuara Evropiane në lidhje me auditimin e integritetit. Për këtë, KLSH ka dërguar përgjatë këtyre viteve në këto SAI, përfshirë këtu edhe SAI-in Hungarez, një numër të konsiderueshëm audituesish dhe drejtuesish të institucionit si dhe ka përkthyer dhe botuar së fundmi edhe Manualin e Vetëvlerësimit të Integritetit për Institucionet Supreme të Auditimit – INTOSAIN. Madje në vitin janar 2015

KLSH vendosi që ta bazonte analizën vjetore të veprimtarisë së institucionit pikërisht në frymën e INTOSAIN.

SAI Shqiptar, në ndërmarrjen e këtij hapi të rëndësishëm institucional të angazhimit në kryerjen e auditimeve të integritetit, kërkon mbështetjen dhe partneritetin e një SAI me eksperiencë në këtë fushë, siç është edhe SAI Hungarez, eksperiencia gati 10 vjeçare e të cilit evidentohet fare qartë edhe në dokumentet dhe raportet më të fundit të këtij SAI.

Për këtë arsye, theksoi Kryetari i KLSH-së, “Ne kërkojmë që SAI Hungarez, së bashku me ndonjë SAI partner, si p.sh., SAI Hollandez apo ai Austriak, të jetë lideri dhe partneri ynë kryesor në zhvillimin e auditimeve të integritetit në Shqipëri. Këto auditime, të cilat do të fillojnë në radhë të parë nga institucioni i KLSH-së dhe më pas do të shtrihen në institucione të tjera qendrore dhe vendore do t’i shërbejnë detyrimeve dhe angazhimeve që shtrohen në Progres Raportet e Komisionit Evropian mbi Shqipërinë.

Në fjalën e tij Presidenti i SAI-it Hungarez, Z. Laszlo Domokos shprehu gatishmërinë e tij dhe të stafit të tij për të ndihmuar dhe bashkëpunuar me SAI-in Shqiptar në zhvillimin e auditimeve të integritetit. SAI hungarez do të sjellë në Shqipëri drejtpërdrejt përvojën e auditimeve të tij që ai ka zhvilluar në Hungari, veçanërisht dy vitet e fundit.

Në fund të takimit Kryetari i KLSH-së dhe Presidenti i SAI-it Hungarez ranë dakord që gjatë ditëve në vazhdim të zhvillimit të Kongresit të XXII-të, të INTOSAI-it në Abu Dhabi të nënshkruajnë edhe një marrëveshje të re bashkëpunimi ndërmjet të dyja SAI-ve.

Audituesit e KLSH-së, vizitë studimore në SAI-n e Malit të Zi

Në kuadër e zbatimit të Marrëveshjes të Përbashkët midis dy Institucioneve, Kontrollit të Lartë të Shtetit të Shqipërisë dhe Institucionit të Revizorëve Shtetëror (DRI) të Malit të Zi, një grup i audituesve nga Departamentet e KLSH-së, mori pjesë në aktivitetin e vizitës studimore, të zhvilluar në Budva të Malit të Zi. Ky aktivitet dy ditor, u zhvillua në datat 8, 9 dhjetor të vitit 2016.

Për zhvillimin korrekt, mbulimin profesional e me kompetence të temave që u trajtuan, në dy ditët e aktivitetit, morën pjesë një grup i revizorëve të DRI. Aktiviteti u moderua nga Zv. Presidenti i SAI-t të Malit të Zi, z. Gaga Gegaj. Përshëndetjen në emër të DRI, për grupin pjesëmarrës të audituesve të KLSH-së Shqipëri, e bëri Prof. Dr. Milan Daboviç, President i Senatit të SAI-t të Malit të Zi. Në fjalën e hapjes z.Daboviç bëri një përmbledhje të shkurtër të arritjeve të SAI-t Mali Zi, vlerësoi bashkëpunimin midis dy Institucioneve të vendeve tona, shkëmbimin e eksperiencave dhe zgjerimin e mëtejshëm të tij në të ardhmen.

Në ditën e parë, nga audituesit e DRI, u mbajtën temat në lidhje me planifikimin e punës vjetore audituese

të institucionit, me zbatimin e procedurave e fazave të auditimit dhe shkrimin e raporteve përfundimtare të auditimit. SAI i Malit të Zi kryen auditime financiare, të zbatimit të rregullshmërisë dhe auditime të performances. Planifikimi i auditimeve dhe miratimi i tyre kalon në disa faza, deri me marrjen e miratimit përfundimtar nga Senati.

Në ditën e dytë u vazhdua me eksperiencën e audituesve të DRI, lidhur me dhënien e rekomandimeve subjekteve të audituara, komunikimin e vazhdueshëm ndërmjet audituesve e subjekteve për zbatimin në kohë dhe plotësisht të rekomandimeve.

Mbas çdo prezantimi të temave, nga audituesit e KLSH-së u bënë pyetje të ndryshme për procedurat dhe fazat, afatet e realizimit të secilës prej tyre etj, që ndiqen nga kolegët e SAI-t të Malit të Zi. Nga Presidenti i SAI-t të Malit të Zi dhe audituesit, u dhanë përgjigje, njëkohësisht u shpalos edhe përvoja e pasur e KLSH-së për probleme të veçanta.

Në auditimet e kryer nga kolegët e Malit të Zi, është i veçantë auditimi i subjekteve politike, për funksionimin e të cilëve shteti jep fonde në masën 98%. Një sqarim i hollësishëm për planifikimin e auditimeve të fondeve të partive politike, të procedurave dhe fazave të auditimit, u dha nga Presidenti z.Daboviç, duke vënë

theksin në zbatimin e dy ligjeve: ligjin për organizimin e funksionimin e DRI dhe ligjin Elektoral të Malit të Zi. Në këtë të fundit është përcaktuar në mënyrë eksplicite e drejta dhe detyrimi i DRI për të audituar fondet që jepen nga shteti për funksionimin e partive politike.

Për zbatimin e metodologjisë në planifikimin e përgatitjen e programeve, realizimin në terren të auditimeve dhe përmbylljen me raportimin përfundimtar e dhënien e rekomandimeve, nga DRI e Malit të Zi janë përgatitur udhëzues të ndryshëm, në bazë të të cilëve qëndrojnë Standardet Ndërkombëtare.

Trajtimi i rasteve, jo vetëm teorikisht, por edhe në praktiken e auditimeve të së njëjtës natyrë apo objekt, në dy vendet respektive, e bëri këtë vizitë më tërheqëse për audituesit, më rezultativ dhe efektiv për zgjerimin e njohurive të secilit, duke arritur qëllimin e aktivitetit.

Në vizitën studimore, organizuar në Malin e Zi në datat 8, 9 dhjetor 2016, morën pjesë audituesit: Aqif Klosi, Redina Karapici, Lolita Baholli, Besim Bileri, Artan Mirashi, Ergys Dhami, Bashkim Shehu, Gentiana Shata, Qemal Meta, Vasil Vane, Vasilq Pec, Ymer Stafa, Fadil Dekovi, Genci Koka, Raimond Koci dhe Mirosh Bogdo.

KLSH merr pjesë në Konferencën finale të IPA ADRIATICA

Në datë 12 dhjetor 2016 në L'Aquila Itali u organizua konferenca "Parandalimi dhe luftimi i parregullsive financiare dhe mashtrimi në programet e Bashkëpunimit Territorial European" në kuadër të projektit IPA ADRIATICA.

Në këtë konferencë morën pjesë përfaqësues të nivelit të lartë të institucioneve Italiane dhe Parlamentit European dhe vendeve të rajonit si: Z.Giorgio Toschi, Gjeneral-Komandanti i Guardia di Finanza; Michela Giuffrida Komisionere për zhvillimin rajonal në Parlamentin European; Angelo Buscema, Presidenti i koordinimit të seksioneve në Gjykatën e Llogarive; Luciano D'Alfonso, Presidenti i Rajonit të Abruzzos; Paola Di Salvatore, përfaqësuese e autoritetit të menaxhimit të Programit IPA Adriatica; Francesco Attardi Komandant Njesisë së Guarda Di Finanza për parandalimin e mashtrimit në vendet Europiane.

Po kështu në këtë event morën pjesë dhe përfaqësues të vendeve përfutuese të implementimit të projekteve IPA Adriatica si z. Aldrin Dalipi Kryetar i Këshillit Bashkiak të Tiranës, Greta Bardeli Kryetare e Këshillit të Qarkut të Shkodrës, z. Ljubo Beslic, Kryetar i Bashkisë së Mostarit, Bosnje Hercegovinë.

Kontrolli i Lartë i Shtetit u përfaqësua në këtë konferencë nga znj.Luljeta Nano (Sekretare e Përgjithshme), znj.Valentina Sulo (Audituese), znj. Prishila Rama (Juriste), znj.Miranda Berdo (Audituese) dhe z.Rezart Golemaj (Auditues).

Ky takim u organizua nga Autoriteti i Menaxhimit të Projekteve IPA ADRIATICA, projektet e të cilëve shërbejnë si Instrumente për Asistencë të Para-Anëtarësimit në BE për vende si: Turqia, Shqipëria, Maqedonia, Shqipëria, Bosnje Hercegovina, Kosova, Malit i Zi dhe Serbia. IPA është dizenuar që t'i plotësojë në mënyrë precize këto nevoja me një instrument të vetëm por fleksibël, me qëllim që qytetarët të përfitojnë në mënyrë të drejtpërdrejtë. Projektet janë përgatitur me synimin që vendet kandidate dhe ato potencialisht kandidate, t'i afrojnë në linjë me standardet e BE-së.

Fjala e hapjes në këtë konferencë u mbajt nga Gjeneral Komandant i Guarda di Finanza Gen.C.A.Giorgio

Toschi, duke theksuar rëndësinë dhe angazhimin që ka ky institucion për parandalimin e mashtrimeve financiare.

Znj. Michela Giuffrida, Komisioneria për Zhvillimin Rajonal në Parlamentin Europian, përgëzoi pjesëmarrësit në këto programe, njëkohësisht duke pranuar se realizimi i suksesshëm i këtyre iniciativave financiare nuk ka qenë i lehtë për BE, kjo për shkak të një shtrirjeje makro territoriale të vendeve përfituese, disa prej të cilave nuk janë ende pjesë e BE si rasti i Shqipërisë, Maqedonisë, Malit të Zi, Bosnja dhe Hercegovina.

Në hapat e para të hartimit të programeve për mbështetje financiare, vetë anëtarët e BE nuk e besonin se këto fonde do të sillnin zhvillim, theksoi Komisioneria e PE por sot jemi të sigurtë kur pranojmë se kemi ngritur kapacitete të fuqishme për një zhvillim ekonomik të qëndrueshëm me një shpërndarje territoriale kaq të gjerë.

Përfshirja si partner dhe implementimi me sukses i Programeve IPA Adriatica në vendet strategjike të zhvillimit u vlerësua edhe nga Angelo Buscema, President i Koordinimit në Gjykatën e Llogarive, megjithatë theksoi ai rastet tregojnë se këto vende duhet të bashkëpunojnë midis tyre për të siguruar transparencë dhe kooperim financiar.

Avv.Paola di Salvatore, përfaqësuese e autoritetit të menaxhimit të Programit IPA Adriatica, u shpreh se kjo konferencë e sponsorizuar nga programi IPA finalizoi udhëtimin e gjatë të kryer nga pjesëmarrësit, kontribuesit dhe nivelet e larta të institucioneve politike dhe teknike, italiane dhe europiane, me qëllim të përhapjes në të tetë vendet pjesëmarrëse të një metodologjie të përbashkët në përputhje me parimet dhe burimet e të dhënave të Bashkimit Europian, në lidhje me rëndësinë e zhvillimeve financiare të Programeve të Bashkëpunimit Territorial. Analizat e përbashkëta të shteteve në metodologjinë e parandalimit të parregullsive dhe mashtrimeve financiare, kanë evidentuar qasje të ndryshme, normativa dhe procedura që kërkojnë mbrojtje të balancuar nga unioni europian për një aksion të përbashkët në forcimin dhe plotësimin e funksioneve të menaxhimit dhe kontrollit të Autoritetit Menaxhues.

Në përfundim pjesëmarrësit theksuan që konferenca ishte një kontribut më shumë në shkëmbimin e ekspertencave të përfaqësuesve të institucioneve më të rëndësishme që janë të interesuar dhe që operojnë në fushën e zbulimit, investigimit dhe auditimit të parregullsive financiar e më gjerë.

KLSH në takimin e EUROSAI-t në Qipro, për auditimin e zonave të mbrojtura detare

Në kuadër të takimeve të organizuara nga EUROSAI WGEA (Grupi i Punës mbi Auditimin e Mjedisit), në datat 14-15 Dhjetor 2016, në qytetin e Nikosisë, Qipro, u zhvillua takimi paraprak për auditimin e përbashkët të zonave të mbrojtura detare, në të cilin morën pjesë edhe përfaqësues të Kontrollit të Lartë të Shtetit.

Në këtë aktivitet morën pjesë gjithashtu përfaqësues nga Institucionet Supreme të Auditimit të Qipros, Portugalisë, Maltës dhe Greqisë.

Në ditën e parë të takimit pjesëmarrësit u përshëndetën nga Audituesi i Përgjithshëm i Zyrës së Auditimit të Republikës së Qipros z.Odyseas Michaeidas, i cili pasi uroi punime të mbara të këtij takimi, nënvizoi rëndësinë e bashkëpunimit të Institucioneve të auditimit të vendeve pjesëmarrëse, për auditimin e përbashkët të zonave të mbrojtura detare.

Në vazhden e takimit, Drejtori i Kërkimeve Detare dhe Peshkimit të Republikës së Qipros znj. Marina Argyrou, bëri një prezantim mbi politikat e ndjekura nga ky institucion për menaxhimin e zonave detare të mbrojtura, duke e shoqëruar këtë prezantim me një material filmik interesant. Më pas u fol rreth qëllimit të këtij takimi dhe miratimit të një strukture auditimi të zonave të mbrojtura detare, mbi të cilën u diskutua gjerësisht nga pjesëmarrësit.

Nga përfaqësuesit e KLSH-së u prezantua materiali i përgatitur për identifikimin e risqeve në zonat e mbrojtura detare, material që u ndoq me interes nga pjesëmarrësit, të cilët bënë pyetje të ndryshme rreth këtij materiali. Nga përfaqësuesit në këtë takim, u ra dakord që nga ana e të gjithë SAI-ve pjesëmarrëse, të realizohen brenda vitit 2017 auditimet për menaxhimin e zonave detare të mbrojtura në rang kombëtar, të cilat do të jenë bazë e një auditimi të përbashkët në vitin 2018 me të gjithë pjesëmarrësit.

Në këtë takim, organizuar në Qipro në datat 14 - 15 dhjetor 2016, nga Kontrolli i Lartë i Shtetit morën pjesë z.Alush Zaçe, Drejtor i Departamentit të Administrimit të Aseteve, Kontrollit të Territorit dhe Mbrojtjes së Mjedisit dhe Prof. Sazan Guri, ekspert i jashtëm.

Kryetari i KLSH takon Ambasadoren e Gjermanisë

Në datën 27 dhjetor 2016, Kryetari i KLSH-së z. Bujar Leskaj takoi zj. Susanne Schütz, Ambasadoren e re të Gjermanisë në Shqipëri. Kryetari Leskaj i shprehu Ambasadores gjermane mirënjohjen për rolin dhe kontributin e vendit të saj në progresin e Shqipërisë gjatë gjithë këtyre viteve dhe veçanërisht për përkrahjen e veçantë të kancelares Merkel për reformën në drejtësi dhe për mbështetjen e Gjermanisë në procesin e integritetit të Shqipërisë në BE. Ai i paraqiti Ambasadores Schütz arritjet e KLSH-së gjatë pesë viteve të fundit 2012-2016, të përqendruara në zbatimin e mandatit kushtetues të KLSH dhe të standardeve ndërkombëtare të fushës ISSAI, si dhe në hapjen dhe transparencën e plotë të institucionit ndaj qytetarëve, duke shërbyer si institucion “watchdog” për taksapaguesit dhe Kuvendin. Zoti Leskaj përmendi disa nga grekomanimet kryesore të KLSH për shëndoshjen e financave publike dhe përmirësimin e administrimit të Buxhetit të Shtetit, si vendosjen në Kushtetutë të një tavani për borxhin publik, kërkesa për shlyerjen e borxheve të akumuluar të Qeverisë ndaj biznesit, rekomandimet për kryerjen e reformës administrative e territoriale, hartimin e ligjit për

përgjegjësinë materiale, dëmshpërblimin e të përndjekurve politikë, etj.

Kryetari Leskaj theksoi në paraqitjen e tij rritjen me disa herë të treguesit të dobishmërisë së institucionit, në raport me vitin 2010 (i cili shprehet në raportin një lek i harxhuar nga KLSH me sa lekë janë kërkuar për rimbursim të dëmit ekonomik në Buxhetin e Shtetit nga institucioni, si rezultat i gjetjeve në auditim, nga 10.4 lekë në vitin 2010 në 180.1 lekë në vitin 2015), si dhe rritjen me mbi katër herë të numrit të kallëzimeve penale të KLSH për periudhën 2012-2016, në krahasim me periudhën 2008-2011. “Për ne e rëndësishme është të luftohet anti-kultura e pandëshkueshmërisë, e cila për fat të keq, është instaluar në vend. Nëse niveli i zbatimit të rekomandimeve tona për largimin nga puna të nëpunësve të mesëm të administratës sonë publike, të cilët kanë abuzuar me pronën dhe fondet publike, është relativisht i kënaqshëm, 60 përqind, ai për

largimin nga puna të zyrtarëve të lartë është shumë i ulët, 20-25 përqind. Kjo step edhe Prokurorinë në ndjekjen e rasteve të denoncuar nga ne për këtë kategori drejtuesish të lartë”, vijoi Kryetari i KLSH-së. Pavarësisht se Institucioni në çdo shtatë ditë nis një kallëzim penal, jemi të ndërgjegjshëm që duhet të bëjmë më shumë për të luftuar korrupsionin, me qëllim përmirësimin e qeverisjes. Një nga rekomandimet më thelbësore të KLSH-së, i cili jepet për vitin e tretë radhazi, është përgatitja dhe miratimi në Kuvend i Ligjit për Përgjegjësinë Materiale të Nëpunësit Publik.

Ambasadorja gjermane Schütz vlerësoi këtë rekomandim dhe theksoi se lufta kundër korrupsionit nënkupton që njerëzit që e prodhojnë atë duhet të mbahen përgjegjës si ligjërisht, ashtu edhe materialisht. “Efektiviteti në luftën kundër korrupsionit është kushti kryesor dhe një nga përparësitë që Bashkimi Evropian kërkon nga Shqipëria për të çelur bisedimet për hapjen e negociatave për anëtarësimin e vendit në BE”, u shpreh Schütz. “Vendi ka nevojë për institucione të fuqishme, jo për politikanë të fuqishëm”, theksoi Ambasadorja e Gjermanisë. Ambasadorja Schütz vlerësoi punën e deritanishme të KLSH-së dhe rekomandoi thellimin e punës audituese, forcimin si edhe rritjen e

kapaciteteve, me qëllim përmirësimin e cilësisë së punës dhe të impaktit të auditimeve të KLSH-së.

DESTINACIONI 2030: AUDITIMI I KAPACITETEVE PËR ZBATIMIN E OBJEKTIVAVE TË ZHVILLIMIT TË QËNDRUESHËM

Tre dimensionet e zhvillimit të qëndrueshëm - ekonomik, social dhe mjedisor mund të sigurohen nëpërmjet implementimit të 17 Objektivave të Zhvillimit të qëndrueshëm të detajuara në 169 fusha.

Iniciativa për Zhvillim e INTOSAI-t (IDI)

Hyrje

‘Të transformojmë botën tonë’: Axhenda 2030 për Zhvillimin e Qëndrueshëm është një rezolutë ambicioze dhe tejet e rëndësishme e adoptuar nga Kombet e Bashkuara në sesionin e shtatë të Asamblesë së Përgjithshme. Preambula e rezolutës pasqyron rëndësinë e axhendës për gjallërimin e prosperitetit në planetin Tokë për njerëzit e saj.

Objektivat duhet të trajtohet si një e tërë dhe adresojnë tema si uljen e varfërisë, rritjen e qëndrueshme dhe gjithëpërfshirëse, mbrojtjen e të drejtave të njeriut, fuqizimin e gruas dhe ndër të tjera mbrojtjen e planetit Tokë dhe burimeve të saj.

Institucionet Supreme të Auditimit (SAI), me prezencën e tyre të kudogjendur në të gjithë vendet që

kanë pranuar axhendën, duhet të jenë drejtuesit e llogaridhënies të qeverisjes së shteteve respektive drejt Destinacionit 2030.

SAI-et munden që nëpërmjet auditimeve të tyre të japin një kontribut të çmuar për të matur progresin, monitoruar implementimit dhe identifikuar përmirësimet në të gjithë setin e Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm (SDG-të). Vlera e qenësishme e SAI-ve për të forcuar besimin tek qeverisjet, duke siguruar llogaridhënie, forcim të auditimit të jashtëm publik, transparencë dhe kontribut për rritjen ekonomike dhe përdorimin me ekonomicitet, eficiencë dhe efektivitet të fondeve publike, u jep atyre një rol të rëndësishme për të mbështetur implementimin e SDG-ve.

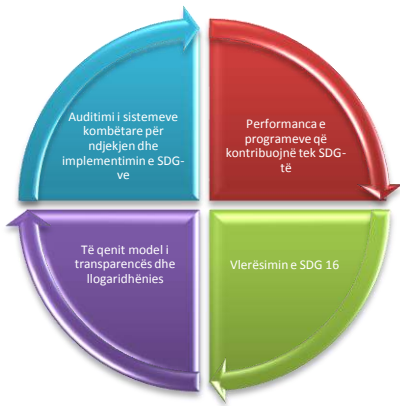

Figura 1 – Katër qasjet e INTOSAI-t për të mbështetur implementimin e SDG-ve

INTOSAI ka vendosur të përfshijë SDG-të në qendër të Planit Strategjik 2017-2022. Në diskutimet e zhvilluar në INCOSAI 2016, INTOSAI identifikoi katër qasje përmes të cilave Organizata dhe SAI-et mund të kontribuojnë në zbatimin e SDG-ve. Figura 1 tregon katër qasjet e identifikuar nga INTOSAI.

SAI-t mund të kontribuojnë në mënyra të ndryshme për të mbështetur zbatimin e SDG-ve. Qasja e parë është e lidhur me auditimin e sistemeve dhe mekanizmave që vendet kanë vendosur për të ndjekur aktivitetet, pavarësisht implementimit të SDG-ve. SAI-et mund të kontribuojnë në qasjen e dytë përmes kryerjes së auditimeve të performancës për të verifikuar ekonomikitetin, eficiencën dhe

efektivitetin e programeve qeveritare të lidhura me SDG-të.

Qasje e tretë lidhet me Objektivin 16 që trajton forcimin e institucioneve, e cila është e lidhur ngushtësisht me mandatin e SAI-ve. Qasja e katërt konsiston në atë sesi SAI-et mund të kontribuojnë tek SDG-të, duke qenë një model i transparencës dhe llogaridhënies.

Është e rëndësishme që të njihen sfidat me të cilat përballen SAI-et gjatë përmbushjes së përgjegjësisë të tyre madhore për të kontribuar në implementimin e SDG-ve. Këto objektiva janë të përhapura në të gjitha sferat e qeverisjes. Pavarësisht se kanë një rol specifik të parashikuar në SDG 16, është e rëndësishme që të veprojnë edhe në objektivat ku SAI-t kanë fushëveprim.

Disa prej këtyre qëllimeve janë të ndërvarura dhe të lidhura me shërbimet e ofruara nga qeveritë. Megjithatë SAI-et kanë vepruar në fusha të ndryshme, do të jetë një sfidë përshtatja e punës së tyre për balancimin e përgjegjësisë me burimeve e nevojshme. Kur analizohet gatishmëria, disa sfida mund të jenë

mungesë e papërcaktueshmërisë së përgjegjësive lidhur me SDG-të në qeverisje dhe mungesë e sistemeve të besueshme për të matur progresin në implementimin e objektivave.

IDI-KSC Programi mbi auditimin e Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm

Duke marrë parasysh se SDG-të janë adoptuar së fundmi në nivelin e OKB-së nga të gjitha vendeve, kjo do të ishte një kohë e përshtatshme për të vlerësuar gatishmërinë e sistemeve në vendet e tyre për të mbajtur angazhimeve në implementimin e

SDG-ve. Si organe të INTOSAI-t, IDI dhe Komiteti i Shkëmbimit të Njohurive (KSC) do të mbështesë dhe inkurajojë çdo SAI për të kontribuar në përmbushjen e objektivave. Kjo do të realizohet kryesisht përmes programit “*Auditimi i SDG-ve*” që do të ofrojë një mbështetje metodologjike për SAI-t për të ndërmarrë auditime performance mbi gatishmërinë për implementim. Kjo fazë mund të kategorizohet nën qasjen 1 të INTOSAI-t – Auditimin e sistemeve kombëtare të ndjekjes së zbatimit(të SDG-ve).

Manuali mbi Auditimin e
Gatishmërisë së Zbatimit të
SDG-ve

Auditim bashkëpunues mbi
gatishmërinë e
Implementimit të SDG-ve

Komuniteti i Praktikave
mbi SDG-t

Mësimet e nxjerra dhe
përmbledhja e gjetjeve të
auditimit

Figura 2 – Komponentët e Programit IDI-KSC mbi Auditimin e SDG-ve

Manual mbi auditimin e Gatishmërisë për Implementimin e SDG-ve

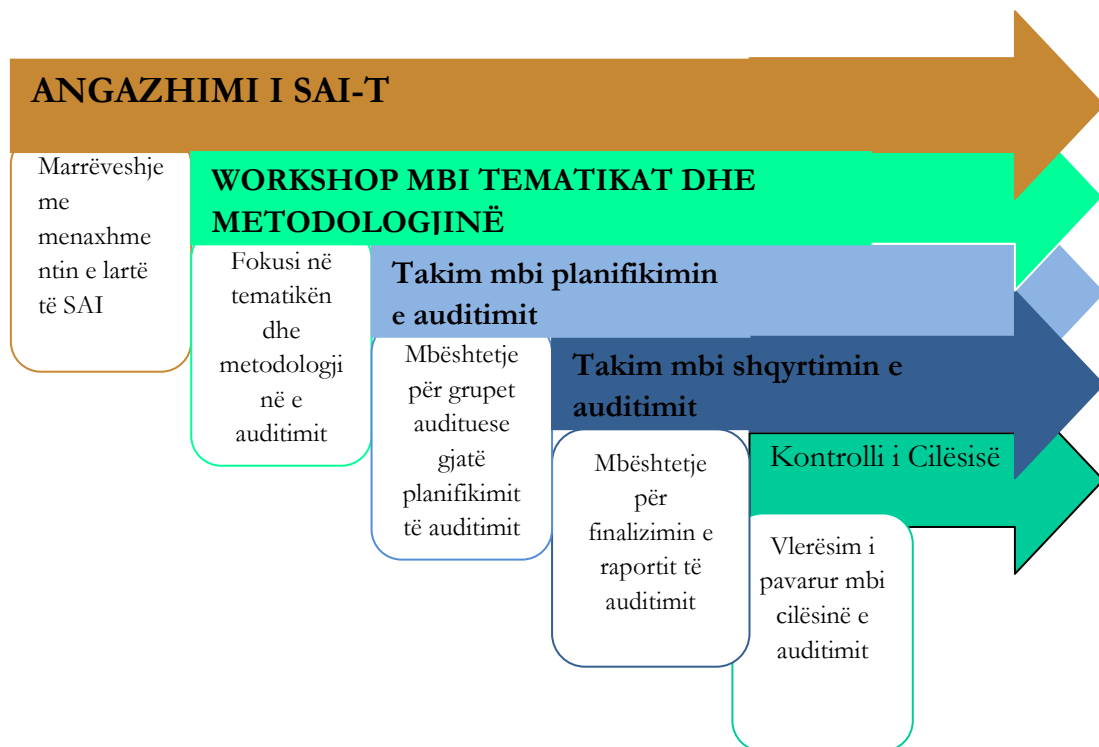
Manuali do të ofrojë një orientim rreth realizimit të auditimeve të performancës mbi gatishmërinë e

implementimit të SDG-ve. Për këtë, manuali propozon një model auditimi të përbërë nga dy komponentë. I pari do të fokusohet në të gjithë qeverisjen për të analizuar gatishmërinë në rrafshin e politikave,

mekanizmave institucional dhe sistemeve të ndjekjes dhe raportimit të sistemeve dhe kapaciteteve. Kjo lidhet me temën e Forumit të Nivelit të Lartë Politik (HPLF) 2016- *Askush të mos lihet prapa*. I dyti fokusohet në SDG 5(Arritjen e barazisë gjinore dhe fuqizimin e gruas dhe femrave) dhe SDG-në 16 (Promovimin e shoqërive të paqta dhe gjithëpërfshirëse për zhvillimin e qëndrueshëm, garantimin e një drejtësie të barabartë për të gjithë dhe ndërtimin e institucioneve efektive dhe llogaridhënëse në të gjitha nivelet). Një fokus i veçantë

Figura 3 – Modeli i mbështetjes së IDI-t

nën SDG 16 i jepet misionit 16.5 *“Reduktimin në themel të korrupsionit dhe ryshfetit në të gjitha format”*. Kjo ka një rëndësi madhore pasi korrupsioni mund të dëmtojë përpjekjet e sistemeve qeveritare për të implementuar SDG-të. Një skuadër e gjerë me auditues nga SAI-et, organet e INTOSAI-t, IDI, OKB po hartojnë këtë manual. Versioni i parë i manualit u prezantua në Kongresin e Abu Dhabit.

Auditimi për gatishmërinë e implementimit të SDG-ve

IDI do të ofrojë një mbështetje të ndërthurur (online dhe ballë për ballë) për 40 SAI në realizimin e një auditimi performancë mbi gatishmërinë e implementimit të SDG-ve. Modeli i një auditimi bashkëpunues tregohet në figurën 3. Hapi parë do të jetë marrëveshja dhe angazhimi i menaxhimit të lartë të SAI-t në program. Manuali i zhvilluar në 2016 do të përdoret për të trajnuar grupet e SAI-ve, për të mbështetur dhe garantuar auditime me cilësi. Përgjatë auditimeve, IDI do të ofrojë mbështetje duke trajtuar grupet e SAI-ve. Në kuadër të modelit të përbashkët të auditimit, auditimet e kryera do t'i nënshtrohen kontrollit të cilësisë për të vlerësuar masën e përputhshmërisë me ISSAI-et.

Komuniteti i Praktikave të Auditimit të Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm

Me qëllim ofrimin e një platforme për shkëmbimin e informacionit, të shkëmbimit të njohurive, të ndërveprimit dhe zhvillimit të kapacitete mbi auditimin e SDG-ve, IDI dhe KSC-ja e INTOSAI-t kanë ngritur online një komunitet të praktikave (CoP). Meqenëse SDG-të mbulojnë një listë të gjerë tematikash, shumica e SAI-ve në komunitetin e INTOSAI-t

kanë kryer auditime mbi këto tematike. SAI-t do të inkurajohen që të skicojnë portofolin e tyre të auditimeve e të kontrollojnë se deri në çmasë kanë mbuluar tematikat e përfshira në SDG.

Mësimet e nxjerra dhe përmbledhja e gjetjeve të auditimit

IDI dhe KSC do të lehtësojnë një proces për të dokumentuar mësimet nga auditimet bashkëpunuese. Këto do të përfshijnë leksione nga implementimi i modelit të auditimit. Përpos kësaj, dokumenti do të përmbajë një përmbledhje, analizë dhe një konkluzion mbi gjetet e auditimeve bashkëpunuese.

Mësimet e nxjerra dhe përmbledhja do të jetë e disponueshme në portalin IDI-KSC në vitin 2019.

Konkluzion

Me “Auditimin e Programit SDG”, IDI synon të bashkëpunojë me INTOSAI nën qasjen 1 dhe të mbështesë SAI-t që të kryejnë auditime të SDG-ve me cilësi të lartë. IDI i kupton dhe i njeh sfidat me të cilat përballen SAI-et mbi auditimin e gatishmërisë për të implementuar SDG-të dhe, përmes këtij programi dhe produkteve të saj, synon të ofrojë asistencë për SAI-t për të përmbushur këtë arritje madhore.

Përktheu: Redi Ametllari

*Drejtorja e Komunikimit, Botimit dhe
Marrëdhënieve me Jashtë*

ZYRA KOMBËTARE E AUDITIMIT TË ISLANDËS

Zyra Kombëtare e Auditimit të Islandës (Ríkisendurskodun) është një organ i pavarur që vepron nën ombrellën e Parlamentit Islandez. Zyra Kombëtare e Auditimit të Islandës monitoron veprimtarinë e ekzekutivit.

Organ i pavarur i Monitorimit

Zyra Kombëtare e Auditimit të Islandës (Ríkisendurskodun) është një organ i pavarur që vepron nën ombrellën e Parlamentit Islandez. Zyra Kombëtare e Auditimit të Islandës monitoron veprimtarinë e ekzekutivit. Roli i saj kryesor është të auditojë pasqyrat financiare të organeve të qeverisjes qendrore, të monitorojë dhe të nxisë përmirësime në menaxhimin financiar të Shtetit dhe në përdorimin me ekonomicitet, eficiencë dhe efektivitet të fondeve publike.

Zyra Kombëtare e Auditimit të Islandës ka 47 persona të punësuar me kohë të plotë. Raporti midis meshkujve dhe femrave është pothuajse i barabartë dhe moshë

mesatare e të punësuarve është rreth 52 vjeç.

SAI Islandez është e angazhuar për punësimin e një personeli të mirë arsimuar dhe përqindja e të punësuarve me diplomë universitare është rreth 90%. Shumica e punonjësve me arsim të lartë janë të diplomuar në administrim biznesi apo ekonomi, por të tjerët janë të diplomuar në shkencë politike apo administrim publik, drejtësi, shkencë kompjuterike dhe disiplina të tjera. Kjo Zyrë ka në stafin e saj Kontabilistë dhe disa prej tyre janë të çertifikuar (CIA). Disa prej tyre janë Auditues Profesionistë të Çertifikuar nga Qeveria (CGAP), dhe ka gjithashtu auditues të çertifikuar në Auditimin IT (CISA).

Auditimet ndërmerren në funksion të statutit ose me kërkesë të Parlamentit Islandez, ministrive ose organeve

qeverisë. Megjithatë, Kushtetuta sanksion qartë se Zyra e Kombëtare e Auditit të Islandës ka pavarësi në ushtrimin e punës së saj audituese. Kjo përfshin të drejtën që ka Zyra e Auditimit për të vendosur mbi propozimet dhe detyrimin që auditimeve të realizohen me objektivitet dhe në përputhje me standardet. Kushtetuta i jep gjithashtu të drejtën për të pasur akses të pakufizuar në informacion.

Zyra Kombëtare e Auditimit të Islandës i përcjell raportet tek subjektet e audituara dhe ministrinë e varësisë. Por, disa raporte bëhen publike dhe i dërgohen Parlamentit dhe mediave. Kjo zbatohet veçanërisht për auditimet e performancës në organe qeveritare dhe agjenci, që lidhen me tema specifike.

Organizimi strukturor

Aktiviteti i Zyrës së Auditimit ndahet në katër departamente kryesore: Divizionet I-III të Auditimit Financiar, Divizioni i Auditimit të Performancës, Divizioni i Auditimit të Ligjshmërisë dhe Mjedisor si dhe Auditimi i Sistemeve të Informacionit.

Auditimi konvencional financiar përfaqëson pjesën më të madhe të aktiviteteve të Zyrës së Auditimit të Islandës. Ky auditim ushtrohet në tre divizione. Divizioni I përfshin

institucionet, agjencitë dhe shoqëritë aksionare, jashtë Grupit A të qeverisjes qendrore. Divizioni II auditon subjektet e Grupit A të Qeverisjes Qendrore, me përjashtim të institucioneve në varësi të Ministrisë së Financës ndërsa Divizioni III auditon organet nën varësinë e Ministrisë së Financave dhe fokusohet në auditimin e kontrollit të brendshëm të institucioneve dhe të procedurave për vlerësimin e riskut.

Marrëdhëniet ndërkombëtare

Në mënyrë që të sigurohet që funksionimi i NAO-s të zhvillohet në harmoni me prirjet ndërkombëtare dhe praktikat më të mira, Zyra ka vendosur marrëdhënie të mira bashkëpunimi me homologët e saj jashtë vendit.

Zyra ka një histori të gjatë të bashkëpunimit me zyrat kombëtare të auditimit të vendeve nordike. Zyrat kombëtare të auditimit të vendeve nordike organizojnë takime të rregullta dhe seminare, ku ata ndajnë eksperiencat dhe praktikat më të mira.

NAO gjithashtu merr pjesë në grupet e punës të EUROSAT-t dhe INTOSAT-t. Audituesi i Përgjithshëm i Islandës, z.Sveinn Arason, është aktualisht anëtar i Bordit drejtues të EUROSAT-t. Punonjësit e Zyrës shpesh marrin

pjesë në konferencat dhe seminarët e INTOSAI-t dhe EUROSAI-t.

Zyra merr pjesë në auditimin e organizatave ndërkombëtare, në të cilat Islanda është anëtare , p.sh. EFTA. Audituesi i Përgjithshëm është anëtar i Bordit të Audituesve të EFTA-s (EBOA) dhe punonjësit kanë marrë pjesë aktive në auditimin e projekteve të financuara nga Fondi për Zhvillim i EFTA-s.

Për më tepër, Zyra ka krijuar lidhje të ndërsjellta me zyrat e auditimit kombëtar të disa vendeve, vecanërisht I-NAO ka krijuar lidhje të forta me Zyrën Kombëtare të Auditimit të Mbretërisë së Bashkuar, dhe ka pasur mbështetjen e saj në projekte të ndryshme gjatë viteve të fundit.

CONTENT

TITLE	AUTHOR	PAGE
The Abu Dhabi Declaration	INCOSAI XXII	171
Effects of exchange rate on the commercial balance in the Albanian economy	Prof. Dr. Tonin Kola & Prof. Ass. Dr. Elida Liko, UT Faculty of Economy, University of Tirana	177
Using Excel's solver to optimize currency arbitrage	Dr. Rinald Muça Director of Performance Audit Department Albanian Supreme Audit Institution	187
Internal Audit and Operational Risk Management	MSC. Merita Bejtja & MBA. Ledia Bregu Faculty of Economy, Universities of Tirana	195
EU pre-accession assistance for strengthening administrative capacity in the Western Balkans: A meta-audit	Dennis Wernerus Senior auditor, European Court of Auditors Published in No.11 of ECA Journal	209
Public risks, a consequence of tax and services disproportion	Prof. Dr. Sazan Guri "G&G" Group	217

Offshore Audit and its impact in the Albanian economy	Prof.Assoc.PhD Dorina Kripa Faculty of Economy, University of Tirana & MSc Dorina Ajasllari Deloitte Albania	231
EU financial instruments	Rosmarie Carroti Editor in Chief, ECA Journal	245
Cultivating capacity, for a more robust, prominent and professional audit community of the future	Heather Santos INTOSAI Journal, Autumn 2016	251
Performance Budgeting: A Discourse on EU Added Value	Alex Brenninkmeijer, Member of European Court of Auditors Published in No.11 of ECA Journal	253
The Chronicles of ALSAI	Events and activities of ALSAI (September-December 2016)	267
Destination 2030: Auditing the preparedness for implementation of SDGs	INTOSAI Development Initiative (IDI) Published in No. 22 of EUROSAI Journal	311
The Icelandic National Audit Office	Profile	317

THE ABU DHABI DECLARATION

Meeting in the United Arab Emirates in December 2016 at its Congress (XXII INCOSAI), the International Organisation of Supreme Audit Institutions (INTOSAI) agreed the Abu Dhabi Declaration. The XXII INCOSAI builds on INTOSAI's past achievements and initiatives, which aim at enabling SAs to help their respective governments to improve performance, enhance transparency, ensure accountability and fight corruption.

A. Introduction

1. Meeting in the United Arab Emirates in December 2016 at its Congress (XXII INCOSAI), the International Organisation of Supreme Audit Institutions (INTOSAI) agreed the Abu Dhabi Declaration. The XXII INCOSAI builds on INTOSAI's past achievements and initiatives, which aim at enabling SAs to help their respective governments to improve performance, enhance transparency, ensure accountability and fight corruption. The declaration sets out the key outcomes of the Congress and how they will guide INTOSAI in the years to come.

2. The Abu Dhabi Declaration was developed within the following context:

- **Firstly**, INTOSAI's comprehensive strategic planning process which resulted in a new strategic plan for 2017-2022, aiming to increase the contribution SAs make to improving accountability and transparency in public management around the globe;
- **Secondly**, INTOSAI's revision of the statutes to align them more closely with the current structure, strategy and objectives in order to help it better meet the needs of its members and stakeholders;
- **Thirdly**, the endorsement by the UN of the 17 Sustainable Development Goals (SDGs) at the heart of the 2030 Agenda for Sustainable Development, which

reinforces the need and demand for effective public audit and scrutiny and the action already taken by INTOSAI entities relating to auditing the implementation of the SDGs;

- **Fourthly**, the establishment by the Knowledge Sharing Committee of a Community Portal to facilitate the sharing of knowledge; and
- **Finally**, the adoption by INTOSAI of the new framework for professional pronouncements as part of the ongoing efforts to improve INTOSAI's standards and standard-setting process as well as all the ISSAIs and other INTOSAI professional pronouncements endorsed to date.

B. Providing a global public voice

3. INTOSAI set out its ambition to create a global voice on independent public audit in its Beijing Declaration of 2013. This ambition is anchored in the newly-approved 2017-2022 strategic plan, and challenges our organization to become more prominent and externally facing.

4. At the global level INTOSAI has committed to strengthening its long tradition of collaborating with the United Nations. The SDGs provide INTOSAI with a significant opportunity to deepen further this relationship and ensure that the SAI community contributes a valuable voice at global,

regional and sub-regional levels on matters relating to the independent audit contributions SAIs can make to the 2030 Agenda for Sustainable Development.

5. INTOSAI is also strengthening its partnerships with other key groups of stakeholders. For example, working through the INTOSAI Donor Steering Committee to coordinate capacity development efforts and to share lessons with the international development community. INTOSAI plans over the next few years to further strengthen its partnerships with international organizations including those representing parliaments, ministries of finance, civil society organizations, business groups and professional bodies while upholding the independence of INTOSAI and the SAIs.

C. Making a meaningful independent audit contribution to the 2030 Agenda for Sustainable Development

6. The Congress identified the importance of, and interest in, undertaking audit and review work on the SDGs, and doing so through four different approaches, as elaborated in the strategic plan. Each approach will be supported by a dedicated framework which will help INTOSAI compile the key findings from SAIs' work in this area. Overall, INTOSAI aims to become an authoritative

independent voice on the challenges facing the global community in planning and implementing the SDGs and reporting on their progress.

7. INTOSAI plans to provide regular feedback to our own community on SDG-related audit issues, such as approaches, methodologies and results, in order to engage with, inform and encourage SAIs to do effective work in this area. In addition, INTOSAI will provide analysis and insight on a periodic basis to our international stakeholders on audit and accountability issues related to the SDGs, informed by the collective experience and work of SAIs. These initiatives aim to be an effective demonstration of the importance and utility of the role of INTOSAI and the output of its member organizations.

8. To follow through on our ambitions for the 2030 Agenda for Sustainable Development, INTOSAI will form an expert group to be led by the INTOSAI Chair, and reporting to the Supervisory Committee on Emerging Issues (SCEI). This group, which will comprise internal and external experts acting as a community of practice, will oversee the development and application of the frameworks. It will adopt agile and responsive ways of working, and will involve INTOSAI's working bodies and other resources as appropriate and effective.

9. The Congress identified the following key objectives for the expert group to address in the period leading up to the XXIII-INCOSAI in 2019:

- Developing and delivering frameworks for implementing the four approaches based on SAIs' initiatives, and a mechanism for monitoring progress and collecting information;
- Supporting the production of high quality SDG-related information through these frameworks, and its sharing within the SAI community; and
- Ensuring effective relations with the UN and other external partners, including informative and accessible reporting and maximising the value of future INTOSAI/UN symposia on the theme.

10. INTOSAI's overall goal is to support SAIs to make a decisive contribution to the success of the 2030 Agenda, and thereby help improve the lives of citizens around the world.

D. Professionalization

11. Citizens are the ultimate beneficiaries of public auditing and have expectation for professionalism. It is the SAIs duty to perform the highest quality audits and provide citizens with reports that support transparency, good accountability and trust in government. Only the best work can make a real difference to

their lives. For them, INTOSAI must advance its professionalization ambitions.

12. Professionalization is the ongoing process by which individuals and their organisations gain high levels of independence, expertise, competence, ethical behaviour and quality, underpinned by professional standards.

13. Making a decisive contribution to improving professionalization requires a commitment from all parts of INTOSAI to grow the professional support available to all SAIs and their staff, thereby enabling them to deliver timely, relevant high-quality products. INTOSAI is addressing this through three major initiatives:

- Enhancing INTOSAI's standard setting;
- Professionalization at global, regional and SAI levels; and
- Rolling out the SAI performance measurement framework.

Enhancing INTOSAI's standard setting

14. INTOSAI has created the Forum of INTOSAI Professional Pronouncements (FIPP) and revised the due process for INTOSAI's framework of professional pronouncements (IFPP). FIPP's technical experts have the general responsibilities for the content, consistency and quality of IFPP. FIPP

strengthens INTOSAI as an international standard setter, and contributes to the development of appropriate standards for public sector auditing.

15. INTOSAI's standard-setting processes should help ensure that SAIs have access to high quality, internationally-recognised auditing standards. A continuous focus on improving the quality of the professional pronouncements and the standard setting processes will help fulfil INTOSAI's mission to foster SAI capacity development and performance improvement. INTOSAI will play an active role in promoting the use and implementation of ISSAIs. An adequate resource base is vital for strong standard setting structure and processes, and to the setting and maintenance of high quality pronouncements.

Professionalization at global, regional and SAI levels

16. INTOSAI, working closely with the INTOSAI Development Initiative (IDI), will further expand its efforts at global, regional and SAI levels to support the continued professionalization of SAIs and their staff. SAIs should encourage cross-border interactions between young auditors of different SAIs.

17. *At a global level*, the FIPP has identified the need to strengthen INTOSAI efforts towards competencies, professional skills, ethics, values and attitudes for public sector auditors in INTOSAI's framework for professional pronouncements. A task force headed by the CBC will continue to explore the best options for creating a solid foundation for further reinforcing the competencies and skills of public sector auditors.

18. To facilitate the implementation of the technical products delivered at the global level, it is critical that INTOSAI's *regional organizations* continue to play a key role in the communication from global to SAI level, and vice versa, for that reason it would be necessary to improve channels of communication between different bodies of INTOSAI and regional organizations. The seven regional organizations of INTOSAI, along with their sub-regional structures, have been a focal point of the INTOSAI development over the past three years. The CBC has created the Regional Forum for Capacity Development which is dedicated to engagements with regional and subregional organizations.

19. *At the SAI level*, professional development initiatives by individual institutions remain crucial for achieving the highest levels of

professionalism. These include: rigorous implementation of INTOSAI standards; strengthening ethics and integrity; and continuous professional training for both management and staff.

Rolling out the SAI performance measurement framework

20. At the XXII-INCOSAI, the SAI Performance Measurement Framework (PMF) was adopted for use throughout INTOSAI as a comprehensive tool for evidence-based assessment of SAI performance and for identifying opportunities for improvement. INTOSAI actively encourages the use of the framework, which is applicable to all types of SAIs, regardless of organizational model, mandate, national context and development level.

E. Implementing the INTOSAI Strategic Plan 2017-2022

21. Our organization's new strategic plan captures many of the ambitions raised by the Congress and reflected in this Abu Dhabi Declaration. It is necessary for INTOSAI's leadership to challenge our organization to fulfil these ambitions comprehensively, transparently and efficiently.

22. The Governing Board, with the assistance of the Standing Committee on Emerging Issues, the four key Committees and the General

Secretariat, plays a fundamental role in monitoring progress in achieving the strategic plan, and following up as necessary.

23. The SCEI will monitor INTOSAI's crosscutting priorities to ensure that they are being consistently and thoroughly integrated into INTOSAI's various strategies and programs under its strategic goals.

24. At the XXIII-INCOSAI in 2019, an accountability report will be provided on the activities undertaken and more importantly on the extent to which INTOSAI are fulfilling the intention and spirit of the cross-cutting priorities, goal and objectives established in the strategic plan.

EFFECTS OF EXCHANGE RATE ON THE COMMERCIAL BALANCE IN THE ALBANIAN ECONOMY

The empirical results support the existing literature and concluded that the depreciation of the currency is a policy that is not recommended to be used to improve the commercial balance.

**By: Prof. Dr. Tonin Kola & Prof. Ass.
Dr. Elida Liko, UT¹**

Quite frequently in the news, we often encounter a non scientific approach on research related to exchange rate and commercial balance, or, more accurately, the impact of exchange rate on commercial balance. Speakers in most cases, depart from the general

theoretical considerations, without going into the specific interaction of the exchange rate and commercial balance. Thus, they arrive at wrong conclusions attributing to the exchange rate a role that it cannot play in the Albanian economy. They claim that changes in exchange rate affect the change in value of exports and imports, and the commercial balance. Below we will see that this finding/conclusion is not entirely correct.

Motivation

Analyses of commercial balance and alternative policies that can help the country improve, or at least not damage the commercial deficit have a great importance for analysis. Growth in exports is of vital importance, especially for small and open countries, like Albania. Exports are an

¹ Authors are Professors in the Faculty of Economy, University of Tirana

essential, important resource for long - term economic growth. They are significant indicators of the productivity growth in the economy, which would encourage Foreign Direct Investment (Hoda, 2013). The orientation of the economy towards production for export is primary, in the new conditions of the development of the economy in particular and the world in general. They should become a more stable factor in the growth of GDP. This requires, among other things, the restructuring of production for export, responding to the needs of the international market, the promotion of products that are exported permanently (at a time when a large part of our exports today are dependent on weather conditions and conjuncture prices in international markets), etc.

Economic theory and practice recognize the role of the exchange rate to promote exports. There is abundant foreign and domestic literature on issues that analyze the impact of exchange rate on commercial balance.

The development of the world economy is characterized by two phenomena. On one side it is the expanding of foreign trade, which increases the role of the exchange

rate, and on the other the increasing specialization of countries, which weakens the role of the exchange rate

The history of the world economy proves the use of local currency devaluation to stimulate exports. In the 80s, 90s of the last century, the US had used them successfully by increasing their exports to Europe and Japan. At the present time it is China that stands in the use of this policy despite continued objections G20 partners.

The main objective of this study is to determine the effect of the real exchange rate in Albania's commercial balance.

Literature Review

The impact of the exchange rate on commercial balance is analyzed separately mainly addressing time series of imports and exports.

Mançellari, Mytkolli, Kola in a 1999 paper point out that the space for a possible use of foreign policy to influence the commercial balance are very strict.

Salko and Osmani (2002), have analyzed the time series of exports and imports only about current and past record of the exchange rate. They find a potential impact of the devaluation on exports but not on imports Xhepa and Agolli (2002), have

used the gravity model to assess external trade in Albania. Analyzing the performance of Albanian exports they concluded that the exchange rate is a less important instrument that can affect the performance of foreign trade.

Mançellari and Xhepa (2003), have analyzed exports as a function of REER and private loans, and imports as a function of REER imp function and real GDP. According to them in the long term they are more imp sensitive to exchange than exports, but this impact is negligible.

Sojlli and Pillar (2006), took out the conclusion that the exchange rate is an important short-term macro-economic variable on the performance of Albanian imports, but not on exports, and that in the long-term the exchange rate has a greater impact than GDP.

Vika (2006) has used the Error Correction Model to find a relationship between trade flows and changes in income, relative prices and exchange rates. The study shows the greater role that real income has on trade flows. Imports also are more affected by relative prices. Exports may be affected by ALL/ Euro exchange rate.

Hoda (2012) has stated that if the "Marshall-Lerner" condition is verified in Albania, the study concludes that trade flows are affected in general by income, but also the exchange rate has a positive impact on improving the commercial balance.

Pllaha (2013) while analyzing the effect of "curve J" in the bilateral trade and impact of depreciation on the commercial balance between Albania and the main trading partners, concludes that real depreciation has an impact on the bilateral commercial balance, at least in long term.

Cakran (2014) studying the impact of the exchange rate on some macroeconomic variables in Albania (among them, export and import) concludes that the real exchange rate has no significant impact on the economy.

Previous results of empirical work on the impact of exchange rate on imports and exports in Albania are not uniform. The focus of this paper will be the analysis of the commercial balance and not separate series of exports and imports.

A Brief Quality Analysis

The history of world economy shows that the improvement of commercial balance is due to two platforms, such as the replacement of imports and

stimulated exports. Many countries have been careful on substituting imports viewing it as a short-term policy. Overestimating this platform by some countries brought some closure to their market global, developed inefficient manufacturing, led to the construction of excess processing capacity, etc. Their commercial balances worsened bringing great difficulties in financing.

Export promotion is regarded as the best long - term way. For many countries export orientation have led to a better strategy, than import substitution. World trade is experiencing a pronounced spirit of liberalization through multiple agreements of free trade both regionally and worldwide.

In terms of the rapid development of international trade, is there a place for the use of foreign policy to stimulate exports?

Various authors have highlighted the high cost of using the depreciation of the currency to boost exports. For countries like Albania, with high level of imports, the depreciation of the currency is reflected very quickly in the rising of import prices and, consequently, and the price index growth as a whole, thus leading to the increase of the inflation rate (Mançellari et. Al. 1999).

Depreciation of the local currency, reducing prices for export commodities denominated in foreign currency, would reduce income and foreign currency. In order to prevent this from happening, the relative growth of exports (due to lower price) needs to be higher than the relative price reduction, thus the elasticity of demand for our exports is higher.

In contrast, local currency devaluation increases the price of imported goods denominated in domestic currency and normally would entail the reduction of imports and, in unchanged conditions, narrowing the trade deficit. This would happen if the relative reduction of the quantity of imports will be greater than the relative price increase. So if demand for imports is elastic.

In both cases, the determining factor is the elasticity of demand. This fact is expressed theoretically in what is called Marshall - Lerner condition. According to him, the change of the exchange rate will affect the value of exports or imports if the amount, in absolute value, of the elasticity of demand for exports and imports is greater than 1. So:

$$|\eta_x| + |\eta_{I_m}| > 1$$

Where η_x is export demand elasticity and η_{I_m} is elasticity of the demand for

imports. If we analyze the elasticity of our export products, we will see that, excluding re-exports, the principal commodity products and mineral primary products have a low elasticity of demand. Re-exports, in contrast, have high demand elasticity. Change in the exchange rate would affect only the spending in ALL for these products, which is not high. Depreciation of the currency reduces these costs by allowing the promotion of productive activity, ie production and export. If additional revenues resulting from the growth of exports of these products are reinvested in the country, it will have a positive impact on the economy.

Two Phenomena

Nobel laureate Paul Krugman in 1986 and 1987 analyzed two phenomena related to the exchange rate and commercial balance. The first phenomenon is the "exchange rate pass-through". Explanation of the exchange rates and commercial balance in this case is the same with what we know from the theory. So, the revaluation of the currency lowers prices of imported goods and domestic currency increases the price of export goods in foreign currency to stimulate exports and control imports. Depreciation would have adverse effects.

The second phenomenon is "market pricing." According to him, the prices of imports and exports do not change. Revaluation of the local currency with local exporters does not change the price, accepting loss. The aim is to retain control of the market segment. Foreign exporters and domestic importers create profits. This policy is followed when re-introduction costs in the market are higher than the losses in the current period (by not raising prices). If the re-introduction into the market costs is lower, we may increase the price of export goods by legislated profits in the transitional period. Reality has proven that conditions have reduced the revaluation exporters/maintain prices by reducing profit, but have maintained market segment, while depreciation conditions have preferred to expand the market but increase profit by increasing prices in the short term.

How is Albania's commercial balance?

Our trade balance has resulted in a permanent deficit, which was continuously deepening by 2011. By 2013, due to a favorable conjuncture of the market for minerals and increase the export of electricity from favorable weather conditions, we have some narrowing of the commercial deficit. In 2014 the deficit

started to widen again due to the deteriorating market conjuncture in minerals (continuous decreases in the price of raw materials)

Figure 1 Performance of the Commercial Balance

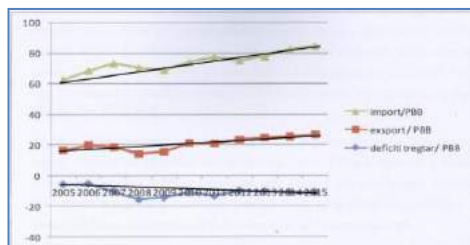
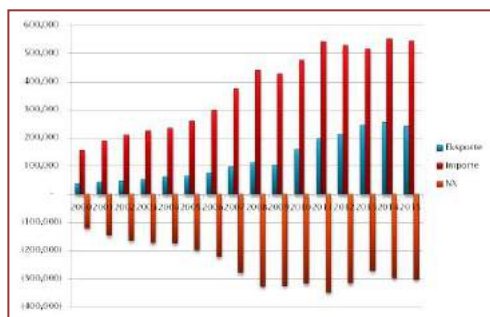

Figure 2. Exchange Rate and Commercial Balance

In Figure 2 are located on the same graph the performance of exports, imports and commercial balance to GDP. Recognizing a real depreciation of the lek we see an increase in exports, rising imports and the commercial deficit deepening. So depreciation increases both exports and imports; imports rise more than

exports, while deepening the commercial deficit.

Empirical Analysis

Methodology and Evaluation

Net exports are defined as the difference between exports – imports

$$NX = X - IM \quad (1)$$

Exports depend on foreign income and the real exchange rate, while imports from the proceeds of land and real exchange rate. Making substitutions in the above equation we have:

$$NX = X \left(Y^f, \frac{EP^f}{P} \right) - IM \left(Y, \frac{EP^f}{P} \right) \quad (2)$$

In the above equation E is the nominal exchange rate, P and P^f are the prices in the country and abroad, Y and Y^f are the revenues into the country and abroad.

If we assume that the real exchange rate is stationary we can write:

$$\ln TB_t = \beta_0 + \beta_1 \ln GDP + \beta_2 \ln GDP^f + \beta_3 \ln REER + u_t \quad (3)$$

TBT represents the ratio of exports to imports, allowing that all variables are expressed in logarithm form and removes the need for finding an appropriate price index to express the commercial balance in real terms. In accordance with the classical theory the expected sign of β_1 can be both

positive and negative. The negative sign means that the growth of real income of the country has increased the volume of imports worsening the commercial balance. If it turns out to be positive, it means that the increase in real income in the country is associated with increased import replacement products in the country by improving the commercial balance.

The expected sign of the coefficient β_2 is also not clearly defined by the economic theory. It can be either positive or negative. Signs of this coefficient depend on whether the supply side factors dominate the demand side factors.

Marshall - Lerner condition is met when β_3 coefficient is positive, showing that the real depreciation leads to an improvement in the commercial balance.

The data used are quarterly for the period 1996 Q1 – 2015 Q4. The source of data is the Central Bank, the Institute of Statistics and Eurostat.

Table: Analiza e dekompozimit të variancës VAR(1)

	Tre mujori	NX	Kursi i kembimit	GDP	GDP _t
NX	1	.99216	.050153	.012865	.012608
	3	.99067	.050794	.013290	.013105
	6	.98889	.052091	.013275	.013621
	9	.98740	.053091	.013271	.014145
Exch. rate	1	.08073	.985460	.083979	.001415
	3	.08978	.974090	.111410	.001305
	6	.09377	.967700	.124810	.001033

	9	.09548	.965470	.128490	.000927
GDP	1	.00907	.048750	.980910	.011141
	3	.01193	.086634	.933170	.011398
	6	.01672	.143240	.880870	.013055
	9	.01901	.170870	.856330	.014472
GDP _t	1	.01650	.001960	.045067	.985540
	3	.01910	.001297	.076587	.963000
	6	.02591	.009494	.081829	.940390
	9	.03343	.028079	.074468	.916650

The main part of the variance decomposition of the trade balance is explained by the variable shocks themselves. Shocks explain the real exchange rate to 5.2 percent forecast error variance in commercial balance. Real GDP shocks explain up to 1.3 percent forecast error variance in commercial balance. Foreign shocks explain GDP to 1.4 percent error forecast to commercial balance after three quarters.

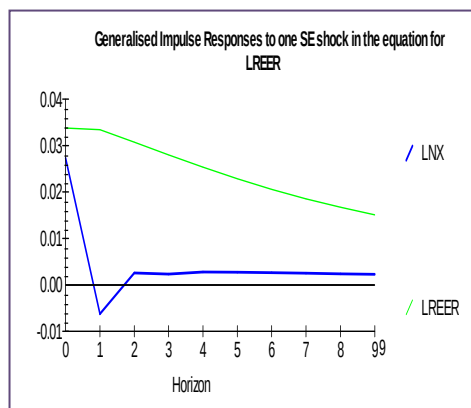
These results indicate that the main factor that affects the commercial balance is the real exchange rate of the GDP, followed by foreign and local currency.

The impact of the real exchange rate on the commercial balance is smaller compared to that reported from similar studies based on the same methodology.

Important factors that affect the forecast error variance of the real national GDP are collisions in the real exchange rate that explain up to 17

percent, followed by changes in the commercial balance.

Impulse response analysis.

The effect of a shock in the real exchange rate on the commercial balance is immediate. The growth of the real exchange rate is associated with greater reduction in the commercial balance after one quarter, then gradually extinguished effect after six months.

The empirical results support the existing literature and concluded that the depreciation of the currency is a policy that is not recommended to be used to improve the commercial balance.

Literatura

[1] Altin, T., Rucaj, E., and Frasheri, A., (2007), "Is Sustainable the Deficit of Current Account? The Case of Albania," *Bank of Albania Discussion Paper*

[2] Cakrani E, (2014), <http://www.doktoratura.unitir.edu.al/wpcontent/uploads/2014/05/Doktoratura> Edmira Cakrani, Fakulteti i Ekonomise, Departamenti i Ekonomiksit.pdf

[3] Drama, B., Herve, G., Shen, Y., and Amend, A., (2010), "The Effects of Real Exchange Rate on Trade Balance in Cote d'Ivoire: Evidence from the Cointegration Analysis and Error Correction Models," *MPRA Paper No. 21810*, <http://mpa.ub.unimunchen.de>

[4] Hernán, C. R., (2003), "Testing the Short and Long Run Exchange Rate Effects on Trade Balance: The Case of Columbia," <http://www.banrep.gov.co>

[5] Hoda A. (2013), "Roli i kursit të këmbimit në modelet e tregtisë ndërkombëtare; A plotësohet kushti Marshall-Lerner në rastin e Shqipërisë", *Materiale diskutimi të Bankës së Shqipërisë*, 12 (71) 2013.

[6] Kruegman P, (1986) "Pricing to Market When the Exchange Rate Changes," *NBER Working Paper no, w1926*

- [7] Kruegman P, (1987) "Pricing to Market When the Exchange Rate Changes," ed. S. Arndt, and J. Richardson. Cambridge, MA, MIT Press, pp. 48-70.
- [8] Maçellari A, Mytkolli H, Kola T., (1997), "Leku në darën e zhvlerësimit", *Ekonomia dhe biznesi*, numër 4.
- [9] Maçellari A, Mytkolli H, Kola T., (1999), "Roli i kursit të këmbimit dhe tranzicioni ekonomik", monografi, Shtëpia botuese Toena
- [10] Mancellari, A. and Xhepa, S., (2003), "Sustainability of the Current Account Balance" The Fourth Conference of Bank of Albania
- [11] Onafowora (2003), "Exchange Rate and Trade Balance in East Asia: Is there a J –Curve?" *Economic Bulletin*, Vol 5, No 18, pp 1-13 *Susquehanna University*
- [12] Pllaha A. (2013), "Efekti i "Kurbës J" në tregtine dypalëshe; ndikimi i nënçmimit të monedhës në bilancin tregtar ndërmjet Shqipërisë dhe partnerëve kryesorë tregtarë", *Materiale diskutimi të Bankës së Shqipërisë*, 12 (71) 2013.
- [13] Salko, D., and Osmani, M., (2002), "Several Macroeconomic Patterns for Albanian Economy over the Transition Period" The Second National Conference of Bank of Albania
- [14] Sojlli, E., and Shtylla, D., (2006), "Forecasting the Balance of Payment", Discussion material of Bank of Albania
- [15] Tihomir, S., (2004), "The Effects of Exchange Rate Change on Trade Balance in Croatia," *IMF Working Paper No. 65*
- [16] Xhepa, S. and Agolli, M., (2002), "Albanian's Foreign Trade through a Gravity Approach", <http://pde.ceu.hu>

Prof. Dr. Tonin Kola:

He graduated from the Faculty of Economics, University of Tirana, branch of Political Economy in 1985. In 1992 – 1994, he conducted a postgraduate specialization at the University of Constance, Germany for Macroeconomics, International Finance mainly. In 1996 he discusses his degree "Doctor of Science". He holds the academic title "Professor". Only in 1998 - 1999 it disconnected from the Faculty of Economics, Department of Economics and works as Director General of the insurance company "INSIG". In the years 1999 – 2006, he has been a member of the Supervisory Council of the Bank of Albania. In this position he was elected again in December 2014 for a period of seven years. In the period 2003 - 2005 has been advisor to the Prime Minister. There have been long - term and short - term positions at several universities (University of Constance, of Kiel's, of Siegen's and Bamberg, Germany, Polytechnic University and one German - Budapest, Hungary). These positions have been used for research, preparation of lectures, referrals, project preparation. Since 2016, he was elected chief of the Department of Economics at the Faculty of Economics, UT.

Prof. Assoc. Dr. Elida Liko:

*Professor since September 2000 at the University of Tirana,
Faculty of Economics,
Department of Economics.
2006 PhD in Economics, University of Tirana, Faculty of Economics,
Department of Economics.*

*Translated in English: Xhuljeta Çelaj
Senior Auditor in the Department of
Performance Audit*

**By: Prof. Dr. Tonin Kola & Prof. Ass.
Dr. Elida Liko, Universiteti i Tiranës**

USING EXCEL'S SOLVER TO OPTIMIZE CURRENCY ARBITRAGE AN APPLICATION

Currency arbitrage is the process of engaging in “buy low – sell high” transactions in order to get riskless profits.

Dr.Rinald Muça, KLSH

Abstract

This paper aims to set up a currency arbitrage problem – or, for that matter, any arbitrage problem – as an optimization one, and then using Excel's Solver to get the solution. First I'll show how to create the arbitrage network using 5 currencies and their quotations to one another in 5

different markets. The number 5 is chosen at random, for it does not affect the solution when more or fewer currencies are used. The software employed to generate the network map is Wolfram Mathematica. Then, the critical step is to define the conditions which will be satisfied when Solver generates the optimized route. Since arbitrage is in fact a multiplying process rather than an additive one, I'll have to convert the currency quotes to their logarithmic counterparts, recalling that the logarithm of a product is equal to the sum of respective logarithms. Finally, I'll apply the Solver to maximize the arbitrage result using all the currencies. This is equivalent of finding the longest route in a network problem. Since the number of possible routes is somehow large, it takes Excel

almost 2-3 seconds to generate results, in a quad core Intel Processor.

Keywords: Currency arbitrage, network optimization, Solver.

Introduction - Defining the problem

Currency arbitrage is the process of engaging in “buy low – sell high” transactions in order to get riskless profits. This process must take place at the same time in different markets, being them spot, forward or future ones. Since arbitrage opportunities are short-lived, getting the right information, processing it quickly and giving immediate orders, is crucial in making the most out of it. Arbitrage must not be mistaken for speculation, since the latter one involves time, hence risk. In speculation the strategies are: buy low and wait to sell high, or sell high while borrowing and then buy low and repay the loan (short sale). On contrary, what you have to do in arbitrage is finding the discrepancies in prices for same assets in different markets and then beating the markets before others beat you to them.

The problem is easy when there are only two assets involved, but when the number increases it becomes almost impossible to find a valuable opportunity and then exploiting it

manually alone. So we have to turn to computers. Although there are many software available for optimizing these kind of problems, Excel is an elegant one and almost everybody knows how to operate it, at least at the beginner level.

Let's suppose for the sake of the argument that the quotes for 5 currencies are as follows¹:

Table. 1. Fictive data to illustrate the currency arbitrage

	Frankfurt	New York	London	Tokyo	Zurich
	euro	usd	paund	yen	swiss franc
euro	1	1.23	0.98	126	1.15
usd	0.87	1	0.87	115	1.02
paund	1.3	1.66	1	137	1.45
yen	0.034	0.045	0.012	1	0.045
swiss franc	0.92	0.99	0.67	109	1

Of course, every currency is quoted twice to any other currency, once as bid and then as ask. But the above data show only the maximum price, or equivalently the longest route, from one currency to the other ones. So,

¹ Although the author of this paper tried hard to get real information from FOREX markets, it was almost impossible, since every market charges for this kind of data, except one in US and one in Switzerland, namely “exchange.com” and “oanda.com”. The fictive data I use are intentionally chosen to generate disproportionate results, so the profit from arbitrage may seem large, when in reality is very small.

you can sell euros for dollars in New York, using the bid price quoted there, but also in Frankfurt using the ask price quoted there.² I have taken into account the highest price, since my objective is to make the maximum profit out of arbitrage. This can be done easily in Excel using the function “max” under the Statistical functions.

The network map, generated by Mathematica is given below:

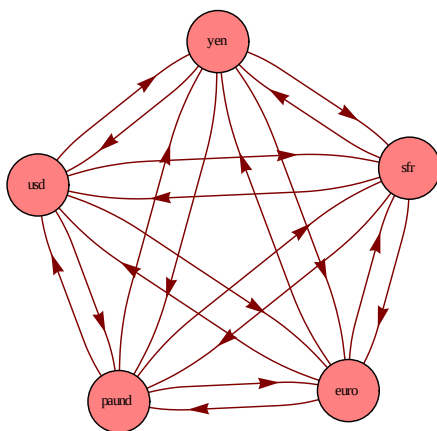

Figure. 1. Network map using 5 currencies and their highest quotations to each-other

Now what we have to do is finding the longest route by going once through

each edge. The total number of edges is 5 vertices x 4 edges/vertex = 20. The total number of possible routes beginning from every node is

$$\sum_{n=2}^{20} n = 209.$$

These routes don't add up for every node, because the optimized route is unique and independent from where you start your arbitrage transactions, meaning that if you find the best route starting for example from euro, then that route is the best one even when you start from usd, yen, etc.

² Keep in mind that in every country, the foreign currencies are quoted in direct terms to home currency, which means, one unit of foreign currency per units of home currency.

Setting up and solving the problem

Now that I've stated the problem, all I have to do is fairly technical. First of all, I have to list all the edges and their respective lengths. To measure the length of every edge I must turn to logarithms, because in mathematical terms, arbitrage is a multiplication process and since the weight of an edge must be binary (0 or 1), when

Solver gives the value 0 for an edge, all the product is set to zero, thus deforming the arbitrage outcome. Recalling that the logarithm of a product is equivalent to the sum of logarithms, the result is shown below:

Figure. 2. List of all edges and their respective logarithmic lengths

=LN(ES)											
C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N
	Frankfurt	New York	London	Tokyo	Zurich			route	length	weight	product
	euro	usd	pound	yen	swiss franc			euro-usd	0.207014		0
euro	1	1.23	0.98	1.26	1.15			euro-pound	-0.0202		0
usd	0.87	1	0.87	1.15	1.02			euro-yen	4.836282		0
pound	1.3	1.66	1	1.37	1.45			euro-sfr	0.139762		0
yen	0.034	0.045	0.012	1	0.045			usd-euro	-0.13926		0
swiss franc	0.92	0.99	0.67	1.09	1			usd-pound	-0.13926		0
								usd-yen	4.744932		0
								usd-sfr	0.019803		0
			0					pound-euro	0.262364		0
			1					pound-usd	0.506818		0
								pound-yen	4.919981		0
								pound-sfr	0.371564		0
								yen-euro	-3.38139		0
								yen-usd	-3.10109		0
								yen-pound	-4.42285		0
								yen-sfr	-3.10109		0
								sfr-euro	-0.08338		0
								sfr-usd	-0.01005		0
								sfr-pound	-0.40048		0
								sfr-yen	4.691348		0
									sum		0
									product		1

The next step is to write the correct conditions for getting the desired result. First of all, the weight of every edge must be binary, 0 or 1, meaning that if you leave one currency, you

have to go all the way through reaching the other. Secondly, the network must be balanced, meaning that if four edges leave one node (currency), the same number of edges

must enter it. Thirdly, you have to start from somewhere, so the sum of all edges leaving the desired currency must be greater or equal to one. In my application I started from euro, my favored currency, since Germans invented it. And finally you have to maximize the output ending where you started. The Solver window must be as in figure 3.³

Now all you have to do is hit Enter. The result is showed in figure 4. Using Mathematica we can create the map suggested by Solver to have a clear picture of what we are doing. The map is showed in figure 5.

Table 3 – Conditions written in Solver window

³ The Solver command is positioned at the top-right angle of Data commands. If it doesn't appear there, then you have to activate it by selecting Options, then Add-Ins, then Excel-Add Ins, then Go, and then selecting the Solver icon at the respective window.

Table 4 – Optimal Solution

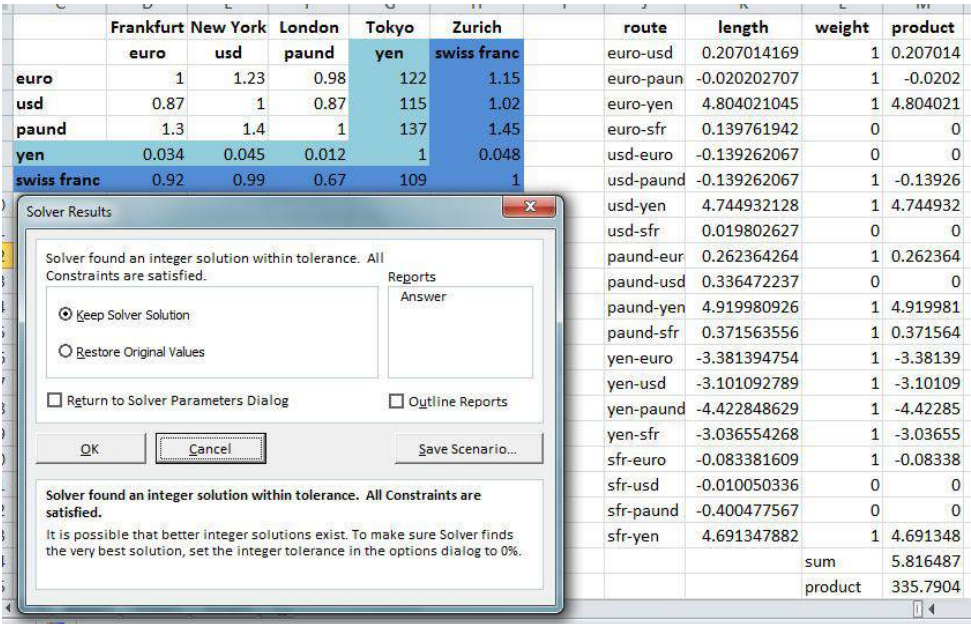
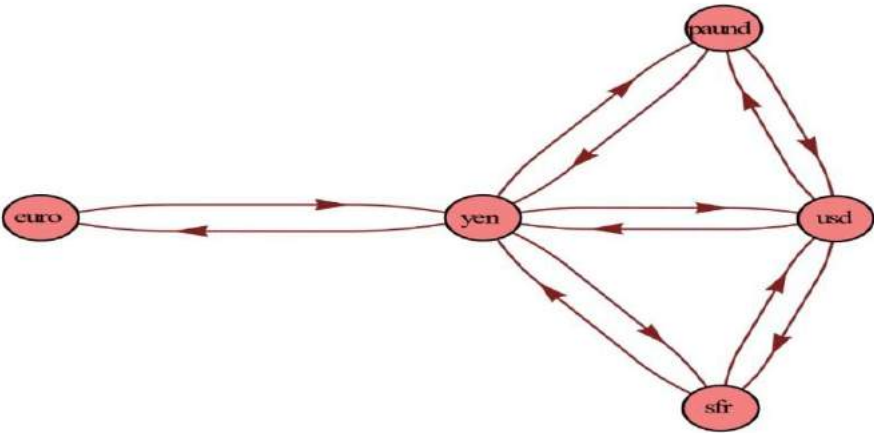

Figure. 5. The optimized route suggested by Solver

Interpreting the results

As it seems from the diagram above, we can start from every node, ending in that particular node, making a profit of circa 334,79 euros/euro. In this example I didn't take into consideration the commissions, taxes and other costs associated in doing business with banks in 5 countries. These costs reduce vastly the profit from arbitrage, but nevertheless the point is made. What you have to do in Excel is writing carefully some more conditions in Solver and voila.

Any investor with access to such information and technique will rush to make money, so if you want to end up rich, you have to be fast and put in as much money as you can. Over time, these routes will dry up but other arbitrage opportunities might rise so stay tuned.

References

- [1] Alan C. Shapiro, "Multinational Financial Management", "Forex Markets", pp 279, 9th edition, John Wiley and Sons, Inc, 2010.
- [2] Simon Benninga, "Modeling in Finance", 3rd edition, MIT Press, 2008.
- [3] G. Panayotova, "Modeling Network Flow", Trakia Journal of Sciences, Vol. 8, Suppl. 3, pp 12-15, 2010

Dr.Rinald Muça, ALSAI

INTERNAL AUDIT AND OPERATIONAL RISK MANAGEMENT

The global financial crisis that affected the biggest economies and financial groups over the world created the need that European authority, BIS and other regulators agencies to establish new rules and legislation for all listed companies in financial sectors.

By: MSC. Merita Bejtja & MBA. Ledia Bregu¹

Abstract

In our days there is a change of perspective about controls within an institution and the Internal Audit in the form and content.

There is a pass from **static control** – control based approach – that includes compliance checks against defined procedures, **in dynamic control** – Risk based approach – that means application of the preventive risk management. The procedures and controls of organisation are structured upon risk evolution.

Based on risk-based approach audit finding has to pass through the following methodology:

Criteria -What should be in place (e.g. as per internal rules, best practices,) - **Condition**

What is actually in place – Cause - Why a gap (condition ≠ from criteria) exists and Effect -The impact of the gap (e.g. in terms of risks).

There is some key function that deal with risk and control within structured organizations, such as: Internal Audit, Compliance Officer, Quality Inspectors, Fraud Officer and Risk Manager. These functions are placed between second and third line of defence.

As per 8th EU Company Law Directive-
- Art.41:“*the audit committee shall, inter alia: monitor the effectiveness of the company’s internal control, internal audit [...] and risk management systems [...].*”, it a must to assure first, an overview on roles

¹ Fakulteti Ekonomik, Universiteti i Tiranës

and responsibility to achieve an effective and efficient risk management system, and second an interaction scheme among different players (i.e. Board, business areas, internal audit etc.);

The main questions raised on this paper are: What kind of cooperation is possible between Operational Risk Management and Internal Audit? What does Operational Risk Management need to know from Internal Audit?

Key Words: *Business process, Audit Universe, Annual Risk Assessment, Incident Analyses*

1. Introduction

The global financial crisis that affected the biggest economies and financial groups over the world created the need that European authority, BIS and other regulators agencies to establish new rules and legislation for all listed companies in financial sectors. There were a lot less and learn from this crises. A lot of weakness identified during this crisis belongs to governance model and ineffective organisational structure and internal controls in place.

Risk management was focus on single cases without taking in consideration impacts on the whole company.

Also the assurances functions such as internal audit failed to communicate to the Board and oversight bodies the appropriate information on significant risks and internal controls effectiveness.

So the lack of harmonization between assurances function especially risk management and internal audit led to the confusion at the level of the board. It was a must mitigation of differences between in risk language and terminology, and also in assessment of similar processes between units in the companies.

The main objective is to help boards, and in particular audit and risk committees with implementation of EU directives, especially article 41 of the 8-th European Company Law Directive. It was extended the focus of audit committees with effectiveness of internal quality controls, risk management, compliance, internal Audit, external audit. The article state that:

Art. 41: *“the audit committee shall, inter alia: monitor the effectiveness of the company’s internal control, internal audit [...] and risk management systems [...]”*

Guidance objective is to assist Board members in enforcing art. 41, thus establishing what and how to deploy monitoring function.

Guidance includes:

- an overview on roles and responsibility to achieve an effective and efficient risk management system;
- an interaction scheme among different players (i.e. Board, business areas, risk, internal audit ecc.);

2. Three lines of defence model

Another challenge comes after crisis was 3 lines of defence model, which is a very important tool for integrating, coordinating and aligning all support and assurances function within an entity.

Under this approach the Board approves overall risk tolerance and the philosophy of taking risk.

Three Lines of Defence model distinguishes three groups (or lines) involved in effective risk management:

2.1-Functions that own and manage risks – business operation.

Operational managers own and manage risks. They built the internal controlling system for the area under their responsibility. They also are responsible for implementing corrective actions to address process and control deficiencies. Operational management identifies, assesses, controls, and mitigates risks, guiding the development and implementation of internal policies and procedures

and ensuring that activities are consistent with goals and objectives. Operational management naturally serves as **the first line of defence** because controls are designed into systems and processes under their guidance of operational management

2.2-Functions that oversee risks–

Mainly are cover by risk management and compliance functions. They assists operational management in developing methodologies and controls to manage risks and issues, on the basis of risk appetite defined by the Board. Oversight function identifies the map of key risks (with the help of the 1-st and of the 3-rd line), monitors risks based on feedback from 1st e 3rd LD, assists operational management in reporting information on risks to all levels within organization and report to the Board and Audit Committee on the risk situation. They play ‘advisory function’ for the business area on having better management and control especially on new function and processes. ***The second line does not own business risks.*** It is not fully independent, it’s part of the risk management process. Risk management help management for better governance providing assurance on the effectiveness of risk identification, assessment and prevention tools.

2.3-Functions that provide independent assurance (3rd line).

Internal Audit. It is an independent function. Internal audit provides assurance on the effectiveness of governance, risk management, and internal controls processes. It includes the activity of achieving second line of defence.

It is not sufficient to deal with multiple players for organization's risks in a proper manner. It is a challenge for an organisation having such function on focus of this players. The challenge is to make it clear roles and responsibility and to achieve an effective coordination among them, hence it may occur:

-overlaps: unnecessary duplications of coverage and activities in controls;

-gaps: significant risks may not be identified or managed appropriately;

-problems in communications: between the risk overseers and the Board.

Board and Senior Management. They seem to play outside 3 LOD model, but eventually they play a critical role:

Board has the ultimate responsibility of the internal control and the risk management system, therefore:

It has the responsibility (and the authority) to decide the framework of

internal control and risk management system, and to monitor its adequacy;

It is the main addressee of the information reported by 3LoD and uses it for the decision (strategic, budgeting, objectives etc).

It may be applied regardless of organisational structure.

A risk governance framework should include well defined organisational responsibilities for risk management, typically related to three lines of defence:

1. Business units are first line of defence.
2. Second line of defence includes an independent risk management function and also includes an independent and effective compliance function.
3. Third line of defence consists of an independent and effective internal audit function.

To enforce 3 Lines of Defence model, it is required; to establish the width of the 2ndLoD (what are the necessary functions) on the basis of a complete and integrated risk management framework; to assign specific roles and responsibilities within the Internal Control System; to ensure a tight coordination and an adequate exchange of information among different players.

4. Cooperation between third and second line of defence

1- What's Internal Auditing?

Internal auditing – is defined by the Institute of Internal Auditors (IIA) as “... an independent, objective assurance and consulting activity designed to add value and improve an organization's operations. It helps an organization accomplish its objectives by bringing a systematic, disciplined approach to evaluate and improve the effectiveness of risk management, control, and governance processes.”

Internal Audit tasks, its authorities and reporting duties

In the Banking Industry, every Bank Management has established its function of Internal Audit.

The main current principles of Internal Audit functioning should be:

- Fundamental principles of auditing, that are; integrity, objectivity, confidentiality, competency and independence in audit planning, performing audits, reporting and assessing results.
- To fulfill its task, Internal Audit is entitled to a comprehensive and unlimited right of inspection and investigation and a right to information (“Blanket Clause”).

- Internal Audit reports directly to the whole Board of Management in all audit matters.
- Special focus is given to the reconciliation of audit results (draft audit reports) with the audited units. However, in case of diverging opinion, the authority to take final decisions lies with the Board.
- Actions/special actions are subject to a stringent follow up process. It is the responsibility of the audited unit to report to Internal Audit on the status of implementation without special request in due time.
- Internal Audit has to report on material/severe audit findings and the audited areas to the Board and the Audit Committee.

Internal Audit is a function which supports the Board, Audit in assuming their respective monitoring and supervision responsibilities. Furthermore, external stakeholders, especially the external auditor and the supervisory authorities, are provided with assurance on the topics audited. Development of a 3LOD-based internal control model enhance communication among lines through integrated reports and overall opinion.

In the evolution of internal auditing, few key goals should be chased:

- Being a key player in the corporate governance
- Assisting the organization to meet its goals
- Becoming a strategic partner of the Board.

Modern audit approach need to accomplish the following objectives and tasks

- Transformation in value added for Board, Audit Committee, but also external stakeholders
- Prevention action – raise issues before they hurt
- Focus on root causes (not only on “mistakes”), but why this happen,
- Risk and Process orientation (plan, audit, follow-up). Audit universe risk based approach.
- Propose actions for improvement and ensure implementation through a tight follow-up process
- Auditors need an understanding of the business, the auditees and their environment (pressures, competition, etc.)
- Auditors need to be “connected” to the employees and managers
- Auditors need common sense and sense of priorities

2- What does an institution consider as operational risk? “The risk of negative financial, business and/or reputational impacts resulting from

inadequate or failed internal governance and business processes, people, systems, or from external events”

Operational Risk tasks, its authorities and reporting duties

First line of defense, Operational units, have to know in deep all processes that are run in their units (departments). They need to coordinate within unit to collect, and present the appropriate information. They have to validate with business owner all processes and risks. Continuous collaboration with operational risk.

The Board commitment is a must in these process. They need to enforce the risk culture. It is a must to define clear roles and responsibilities, and to increase the awareness of all employees of company in all levels.

They have to create a ‘safety’ environment and continuous improvement of operational risk management process.

There are five main step necessary for establishment of operational risk management function:

Identification/Assessment/Monitoring and reporting/Control/Regulation and government.

It includes analyses on main processes and systems. Identification of main

risks of processes, root causes, impact and likelihood. Assessment of Operational Risk. Knowing internal controls in place and assessment of residual risk of the processes. Defining of key risk indicators (KRI) and reporting for all main functions

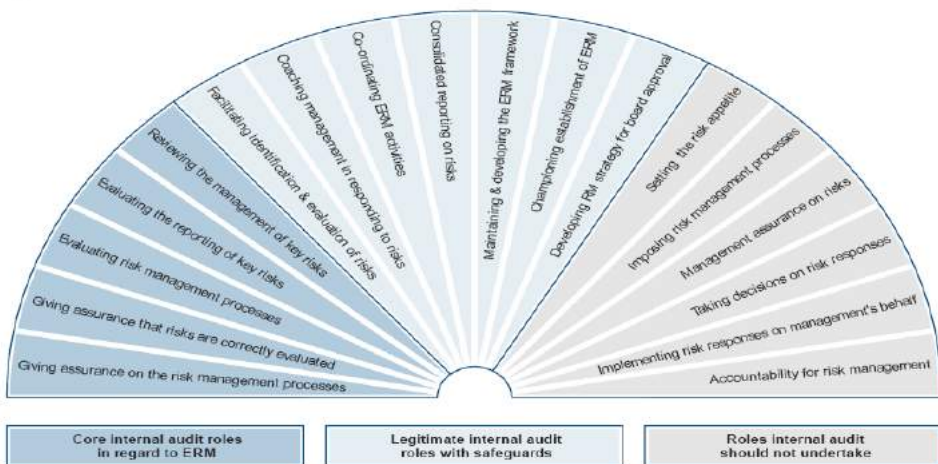
The link of these process with IA function. There is a same approach in ORM process mapping and Audit Universe risk based creation. Both function internal auditors and risk managers share some knowledge, skills and values. For example, understand corporate governance requirements; have project management, analytical and facilitation skills

and value having a healthy balance of risk rather than extreme risk-taking or avoidance behaviours. Both are linked with main functions and objectives of the company.

After this process the results shows the maturity level of ORM. They are linked with Operational risk culture, Organization and governance of operational risk, report on operational risks, and process of risk administration objectives and results of operational risk management.

1. Internal Audit's Role in Risk Management

Figure 1 – Internal audit role in ERM

Source : IPPF- International Professional Practices Framework –www.theiia.org

Internal Audit and Operational risk administration. What kind of

cooperation is possible between ORM and Audit?

There is a wide experiences and studies in very modern governance regarding these cooperation.

The main challenges for internal audit is the methodical change from **static** control-based approach, which consist in compliance checks against definite procedures, to **dynamic** risk-based approach; preventive risk management. The procedures and controls are structured upon risk evolution.

The main risk related and assurances functions are: Internal auditors, Compliance Officers, Quality Inspectors, Fraud Investigators, Risk Managers etc.

As it shown in Figure 1. internal audit cooperation is linked with their role in Enterprise Risk management.

It is divided in three main functions:

Core functions. This help and gives an assurances and assist to the board and risk function in understanding how the business areas applies and understand the risks.

Giving Assurance on risk management processes. There is a maturity model created on these that assess the level of ORM in an organization. Giving assurance if risks are correctly evaluated. Evaluating risk management process, from ad-hoc, basic to matured one (> 94%).

Evaluating the reporting of key risks.

Legitimate IA roles with Safeguards.

This process includes, facilitating identification and evaluation of risks through audit engagement. Coaching Board in responding the risks. Assisting them on mitigation actions and risk response plan evaluation. Coordination ERM/ORM activities. Consolidated reporting on risks. These means checking accuracy and timely of these reports. Having the same language and taxonomy. Maintaining and developing ERM framework, giving assurance in the Board about the completeness and effectiveness of these process. Championing establishment of ERM. Developing risk management strategy for board approval.

Part of this safeguard roles are as below advisory on:

Internal Control System (ICS) should include:

1. The process of monitoring and the ongoing evaluation of the effectiveness and adequacy of policies, procedures and controlling mechanisms within the bank, as well as performance quality of its activities conducted by the administration, managing and supervision structures of the bank, as well as by individuals who are in charge of internal audit functions.

2. Outlining of coherent activities of structures, mechanisms, and controlling procedures that must ensure:

- i. Monitoring the bank's policies implementation, while evaluating how targets that are outlined in these policies are met.
- ii. Evaluating the efficiency of banking and financial activities.
- iii. Identifying, computing and monitoring the risk levels, as well as preventing and effectively administering risks.
- iv. Safeguarding of activities.
- v. Suitable, accurate and credible information on the financial status of the bank and handling of this information in accordance with bank procedures.
- vi. Compatibility (uniformity) with acting laws and by-laws and with policy implementation, rules and internal procedures as approved by the supervisory board or by the management board.

Internal Control System's Structures

The main structures that are responsible for carrying out all of the functions of the ICS are:

- the Supervisory Board
- the Audit Committee;
- the Board and any other directing structure of an executive character within the bank;
- the internal audit;

Specificoversights bodies that can be put in place by the Board in order to check specific matters that relate to the internal control of the bank

The Internal Control System consists of:

- Administrative control;
- Monitoring risk administration; and
- Reporting and information.

Basic Elements of an ICS

The Standard Organizational Structure in place ensuring:

- Limitations imposed by bank's board with regard to authority level, such as main objectives and duties of organization, which should be clearly detailed in written job descriptions.
- Segregation of duties
- Four-eyes principles
- Conflict of interest monitoring etc.

The Accounting Procedures in place ensuring:

- Accuracy and efficiency and holds costs to a minimum.
- Facilitate preparation of internal reports that correspond with the responsibilities of individual supervisors and key employees.
- The protection of physical assets

Risk administration in place ensuring:

- The process of monitoring (supervising) risk administration aims to identify the bank's

vulnerability against all risks, and to calculate, administer and monitor the risk level.

- As part of the internal control system, the bank has designs (drafts) and implements methods and audit procedures on risk administration.

Reporting and Information

The bank has implements applicable reporting and communication procedures, which enable information use in accordance to each employee's rights, and enable information sharing according to the following:

From bottom-up, so that the leading authorities are aware of operations, risks and the bank's current developments;

From top-bottom, so that employees are informed on banking strategies and objectives and on policies, rules and approved decisions by leading authorities, as they relate to employees' tasks and responsibilities;

Horizontally, so as to ensure that information is distributed evenly throughout all of the bank's structures.

The bank keeps track of all transactions and operations recorded in its internal systems in a timely and complete fashion and chronological

order, according to pre-determined procedures.

The bank documents of all its paper-based and/or electronic files, classified based on the type of operation, client-category and other criteria applied.

The responsibility of the Board is to periodically approve and reviews:

- The organizing, administering and functioning structures of the bank, in particular of those structures that are responsible for executing the internal audit, for reporting and controlling within the framework of bank;
- Rules and procedures that determine the competency margins, their delegation and distribution among administrators and bank employees;
- The competency to authorize, follow up and report on the bank's operations;
- Internal rules and procedures to monitor risks and to evaluate the efficiency of methods and procedures used in administering risks;
- The method of reporting identified flaws and inadequacies of the internal audit system of the bank;
- The ethical code of treating conflict of interest among administrators and management board of the bank;

- Rules on discrepancies and on prohibiting the concurrent execution of more than one function that relates to the authorization,
- Implementation and reporting of bank's operations;
- The qualification system (training), evaluation and motivation of the personnel in charge of audit functions.
- Other competencies that serve to the performance improvement of the internal audit system.

The responsibility of Management Board

- Engages in daily execution and control of the bank's activities, implementing the executive board's set of procedures on identifying, computing, monitoring and keeping the risks which the bank faces under control;
- Reports to the supervisory board at least once a year on the progress of the internal audit system and on the evaluation procedures of the bank's demand for capital;
- Ensures that the internal audit unit is informed in a timely fashion on all of the developments, initiatives and new products and operational changes, so as to better identify risks ahead of time.

The responsibility of the Internal Audit

Informational and reporting systems, including the electronic system of information and the electronic banking services, the technology and information system and the accuracy of data information.

The consistency (compatibility) of activity with due laws and by-laws, policy implementation, internal rules and procedures, as well as meeting targets set by the executive authorities.

The efficiency and effectiveness of the overall running activity. Risk administration systems put into practice, the designed method to monitor the compatibility of internal policies with regard to capital, as well as supervisory parameters set up.

Implementation of hiring and qualification procedures of all the employees. Matching job descriptions outlined in the occupational handbook with assigned tasks

Internal auditing is designed to;

- Add value and improve an organisation's operations,
- Help an organisation accomplish its objectives by bringing in a systematic, disciplined approach,

- Evaluate and improve the effectiveness of risk management, control, and governance processes.

Internal Audit future continuously challenge is to;

- Identify, implement and improve the Information Technology Systems to give a fully support business need, preventing the bank's risks.
- Push responsible managers through Semi Annual Follow Up-s processes, on faster and better audit finding's implementation.

5- Synergies between Internal Audit and ORM

Information ERM/ORM gets to know in performing his activities

It is important for them to know and to have complete information for business processes and their criticality. It is business operation responsibility to report. Internal Audit assist them to review business process criticality based on audit finding.

The ORM has to know in advance risks and their impact/likelihood (ex ante), risk response plans based on risk assessment process. (Residual risk), incidents (ex post). All this info is periodically given to internal audit. It helps in assessment of Audit Universe identifying risk area that need to be audit. This is key in order to compose

Audit plan risk based

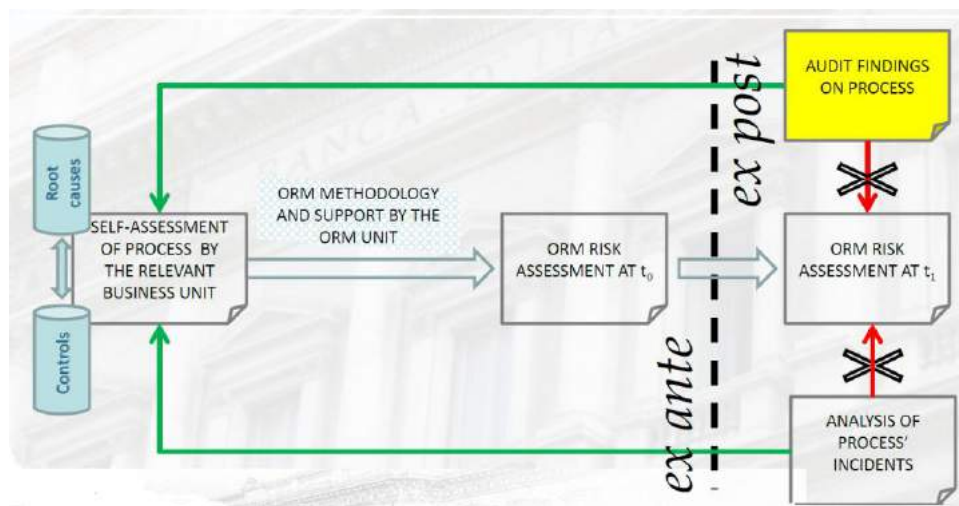
What does ERM/ORM need to know from internal audit?

Internal Audit assess the adequacy of process modelling in order to correctly identify operational risks reliability of risk self-assessments from business units. This is key indicator for ORM function that help to evaluate in their plan the needs for process mapping improvement and reassessment and reviewing. Another point that Internal Audit assist to ORM is status of implementation of risk responses plan that need attention and monitoring. Internal Audit assess the correctness of risk response plan and mitigation action as agreed with management and board, and assures the level of risk appetite (tolerance) given by the board is implemented. Another point that Audit assist is accuracy of incident reporting, this help ORM team in exploring and evaluating new risks that need to be addressed.

An example of synergies between audit and ORM is shown in below figure. During engagement Audit find out: ...the competent business unit did not identify the risk of market abuse that may occur in the area of execution of monetary policy operations ... and ORM :Risk identified and assessed: some employee might use confidential information to get a personal earning (e.g. making investments). The risk is assessed as

“green” because of the very low likelihood and low impact. After this due to field work ORM team need to review all the process.

Figure 2. Synergies between Audit/ORM

A future challenge: exchange of Information or more integration?

It is value added process continuous interaction methodological sessions leverage on information flows available contribution to "combined assurance". What kind of contribution does the ORM function give to "combined assurance"? What assurance ORM can't give - Operational risks are totally controlled.

What assurance ORM can give:

There is awareness among people of the risk environment main risks were

identified and assessed with a common metrics.

Risk response is consistent with the risk tolerance established by the Board and risk mitigation measures were planned and/or implemented

What kind of contribution does the ORM function give to "combined assurance"?

What assurance **ORM can't give** is that Operational risks are totally controlled. While ORM can assure that there is awareness among people of the risk environment. Main risks were identified and assessed with a

EU PRE-ACCESSION ASSISTANCE FOR STRENGTHENING ADMINISTRATIVE CAPACITY IN THE WESTERN BALKANS: A META-AUDIT

*Existing EU principles, policies, laws, practices, obligations and objectives are often referred to in the EU institutions as the *acquis communautaire* or *acquis*. At the heart of accession negotiations, the *acquis* consists of 35 different accession chapters to be negotiated between the EU and each candidate country. For instance, chapter number 23 covers judiciary and fundamental rights and chapter number 24 covers justice, freedom and security.*

**By: Dennis
Warnerus, Senior
Auditor and Head
of Task, ECA**

Introduction

All aspiring to join the EU, Albania, Bosnia and Herzegovina, Kosovo^{1*}, the former Yugoslav Republic of Macedonia, Montenegro and Serbia shape the Western Balkans, a region that inherited a bitter legacy of conflict, organised crime and corruption. In spite of its location between EU Member States, Western

Balkan democracies are weak and their transition economies are still undergoing a slow transformation process.

From reading the Commission's Progress Reports, it is clear that many obstacles hinder their way towards EU accession. Whilst one of them is a weak administrative capacity, strengthening this capacity remains a necessary condition to ensure better adherence to the rule of law and good

governance. Against this background, the Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA) is the EU's sole instrument for structural assistance to the six.

1 This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244 and the ICJ Opinion on the Kosovo Declaration of Independence.

Western Balkan countries. The IPA is also the only EU donor instrument preparing the Western Balkans to adopt the *acquis communautaire* and for the shock of absorbing billions of European Structural and Investment Funds (ESIF) that become available once EU accession becomes reality.

*What is the *acquis communautaire*?*

Existing EU principles, policies, laws, practices, obligations and objectives are often referred to in the EU institutions as the *acquis communautaire* or *acquis*. At the heart of accession negotiations, the *acquis* consists of 35 different accession chapters to be negotiated between the EU and each candidate country. For instance, chapter number 23 covers judiciary and fundamental rights and chapter number 24 covers justice, freedom and security.

What is a “meta-audit”? Definition, audit scope and criteria

Since 2007, the European Court of Auditors has accumulated a longstanding audit experience in the Western Balkans², hence the ECA's wish to deliver a new audit product setting that experience in a broader, regional perspective. At the crossroads of a landscape review on a specific topic, the meta-audit led us to examine:

- ECA Special Reports, as well as numerous Commission audit, evaluation, expert and monitoring reports;
- 52 national projects and three regional programmes, including an assessment of their results.

We first examined existing audit and evaluation work and then proceeded with additional audit work to fill the remaining gaps in the audit scope (e.g. Albania, Bosnia and Herzegovina, the judiciary). Conducted from March 2015 until June 2016, the meta-audit addressed two main questions:

1. Did the Commission manage well the IPA in the Western Balkans?

2. Did the IPA strengthen administrative capacity in the Western Balkans?

We targeted both the Commission and the Western Balkan beneficiaries and covered the sectors of the rule of

law (fundamental rights, justice and home affairs) and public administration reform during the 2007-2013 programming period (IPA I), taking into account the beginning of the 2014-2020 period (IPA II).

In the sector of the rule of law, we selected projects in the field of law enforcement, the fight against corruption and organised crime, as well as assistance to public prosecution, courts and civil society. In the public administration reform sector, we selected technical assistance, training and public finance management projects, including tax collection, budgeting, procurement, public internal financial control, external audit and statistics.

The meta-audit applied INTOSAI's ISSAI 3000 and included criteria

derived from the IPA regulations, international law (for instance, with respect to donor coordination), as well as sound financial management (evaluation of project sustainability).

Strengths and weaknesses of the IPA in the Western Balkans: The main messages of report

We elaborated the conclusions and recommendations in our report in detail. Translated in terms of strengths and weaknesses, these were our key messages for the Commission:

STRENGTHS	WEAKNESSES
STRATEGY, MANAGEMENT	
Specific and measurable regional objectives	Objectives not always specific and measurable Indirect management: Absorption hampered
OUTPUTS AND RESULTS	
Delivered intended outputs Public administration reform: Managed to convert most project outputs into sustainable results	Rule of law: Failed to convert most project outputs into sustainable results No track record of successful judiciary cases Little funding for key rule of law areas: Public prosecution, fight against corruption, media freedom
CONDITIONALITY, MONITORING AND EVALUATION	
Effective in monitoring and evaluating	Did not systematically apply strict conditions and follow up on them

	Did not encourage the beneficiaries to use IPA as a learning tool in other parts of their administration
DONOR COORDINATION, REGIONAL COOPERATION, DIALOGUE	
Played a positive role in donor coordination Regional cooperation: Positive impact of the Western Balkans Investment Framework Some progress in the dialogue for public administration reform	No significant impact of Regional Cooperation Council and Regional School for Public Administration Limited progress in the dialogue for the rule of law

It should be stressed that project sustainability was first and foremost affected by the beneficiary countries' lack of political will to reform institutions, insufficient budget and staffing, as well as poor coordination.

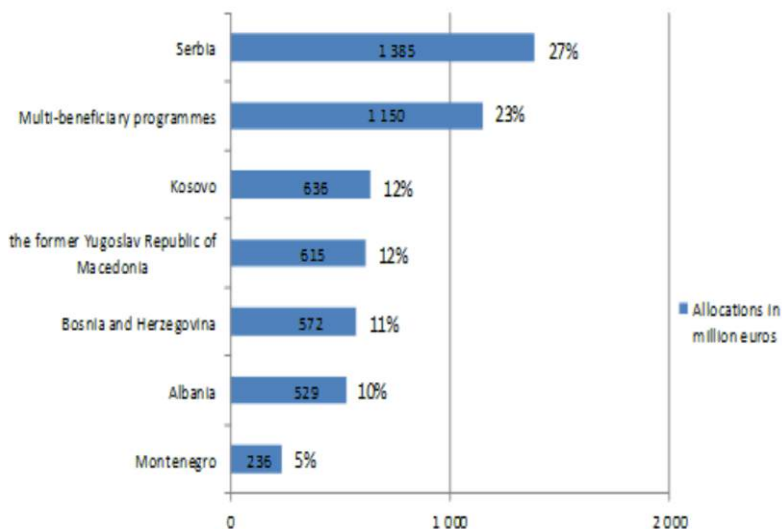
The IPA scattering effect and the Commission's sector-based approach

Under IPA I (2007-2013) and IPA II (2014-2020), the EU budget authority allocated to the Western Balkan countries more than five billion euro per seven-year period. This may sound like a lot, but needs to be put into the right context. In a similar fashion as Member States receiving ESIF funding, the IPA is distributed between, on the one hand, six countries, and on the other, regional EU programmes. Nevertheless, we observed that the Commission's sector-based approach mitigated this risk. Since 2012, in

order to better target resources, the Commission developed a sector-based approach, albeit its implementation for IPA was slow. This enhanced the "fundamentals first" approach. Under such an approach, accession negotiations should start and end with the so-called fundamental chapters, notably the "rule of law" chapters 23 and 24, as is currently the case of Montenegro and Serbia.

Impact of the meta-audit on planning of future EU assistance

The meta-audit has contributed to the Commission's 2017 mid-term evaluation of IPA

Note: Percentages rounded up. *Source:* European Commission, 31 December 2015

However, by comparison with the ESIF, the IPA has a much wider scope of assistance. Apart from agricultural development, as well as sectors that could be co-financed by the ESIF in any EU Member States (e.g. employment, energy, environment, transport), the IPA also financed reforms in justice and home affairs. Hence, the risk of an IPA scattering effect is inherently higher than in the ESIF.

II and will hopefully stir some discussions and changes among the IPA beneficiaries. By taking a regional approach and focussing on the rule of law and public administration reform, we reinforced the importance of these areas of assistance. We also reinforced the messages conveyed by the ECA's previous performance audits conducted in the region. However, to reflect the full impact of the report, one should wait until its

discussion at the CONT committee and the Council (foreseen in December).

Promoting the meta-audit

Our report received good press coverage. Mr. Istvan Szabolcs Fazakas, the reporting member, disseminated the main audit messages to a wide audience in or nearby the Western Balkan region. As one of the first performance audits to have used the ECA's new stakeholder management system (SMS), the report was quickly distributed to a large number of stakeholders, including MEPs, various press outlets and think-tanks. The following list is a snapshot of communication activities with the purpose to promote the audit to stakeholders:

15 September. During the "Danube Macro Region Business Week 2016" in Vienna, the report was presented during the conference topic "Juncker Invest vs. Finance, Competitiveness Danube Region, SME Finance, Global Connectivity".

16 September. At the inter-parliamentary Conference "Oversight of IPA funds: Success and challenges", organised in Belgrade by the European Parliament and the National Assembly of the Republic of Serbia, the report, introduced by Derek Vaughan (MEP), Vice-Chair of the CONT committee,

was presented under the item "Parliamentary oversight of External Instruments, in particular IPA". The conference was attended by lawmakers from the Western Balkans and MEPs from the European Parliament's AFET, CONT and REGI committees.

23 September. The EU-Serbia Stabilisation and Association Parliamentary Committee (SAPC) meeting in Belgrade, co-chaired by Eduard Kukan (MEP) and the Speaker of the National Assembly of the Republic of Serbia, Vladimir Orlić, organised a working session. During that session, Igor Šoltés (MEP), Vice-Chair of the CONT committee and Radoslav Sretenović, Serbia's Auditor General, commended the report to MEPs and Serbian lawmakers.

26 September. At the 12th conference of European Regions and Cities (IRE) in Salzburg, the report was presented during the conference topic "Sustainability in Europe's regions and cities".

12 October. As a special item of the 30th Board meeting of the Regional Cooperation Council (RCC) in Sarajevo, the report was presented to and discussed by senior officials of this international organisation. The meeting was attended by representatives from the EEAS, EU Member

States, Turkey and the six Western Balkan countries. The same day, at the OHR, Szabolcs Fazakas met the High Representative, Valentin Inzko and the Principal Deputy High Representative, Bruce G. Berton, to discuss the meta-audit's observations about Bosnia and Herzegovina.

13 October. At the EU delegation in Sarajevo, Szabolcs Fazakas and the EU Ambassador and EU Special Representative in Bosnia and Herzegovina, Lars-Gunnar Wige-mark, issued media statements on the meta-audit and, beyond the report, the Ambassador emphasised the attachment of the EU to the rule of law. These statements were followed by presentations by the reporting Member and Dennis Wernerus, the head of task, to EU Member State diplomats, staff from international

organisations, civil society representatives and journalists, as well as representatives of Bosnia and Herzegovina's public administration. Many took the opportunity to ask questions during a dedicated Q&A session.

Mr. Fazakas presenting the IPA meta-audit on the Western Balkans to the media at the EU delegation in Sarajevo, 13 October 2016.

Presentation of the IPA meta-audit at the EU delegation in Sarajevo. From left to right: Dennis Wernerus, Head of Task; Istvan Szabolcs Fazakas, ECA Reporting Member, H.E. Lars-Gunnar Wigemark, Head of the Delegation of the European Union to Bosnia and Herzegovina and European Union Special Representative in Bosnia and Herzegovina, Melvin Asin, Head of Cooperation at the EU delegation.

©European External Action Service

**By: Dennis Warnerus, Senior Auditor
and Head of Task, ECA**

PUBLIC RISKS, A CONSEQUENCE OF TAX AND SERVICES DISPROPORTION

Deposition of waste and inert industrial or residential discharges, agricultural pollutants (such as pesticides, insecticides, etc.), and lack of water quality management, have led to damages of the ground and water surfaces in the river of Tirana.

By: Prof. Dr. Sazan Guri¹

For a long time, the public has faced the fact that on one hand it pays more taxes, and on the other it gets bad quality service. In other words, there are a number of services provided by institutions and public bodies, where citizens pay more money and they do

not take back what they paid for. By analyzing the situation, it results that the citizen does not receive the service he paid for, and also his health is put in danger. There are many similar services, but we can mention some of them: the collection of waste, provision of drinking water in our taps, used water, electricity and use of fuels.

1. COLLECTION AND DISPOSAL OF WASTE

1.1 Tariffs and domestic waste service

According to the law "On public waste removal", 21.03.1996, local institutions are obliged to remove certain waste coming from families, business activities and even institutions, in order to accommodate them in an ecological pit, also called

¹ President of "G&G Group"

ecological sanitary spot or landfill. For this kind of service, the citizen, be it a family or a business activity, had to pay a tax, initially 600 ALL / year in 2000, and starting from 2010, it went up to 6,000 ALL / year. Thus we are

dealing with a ten times greater tax and financial cost to families, receiving almost the same service and treatment.

Active enterprises by legal form			
<i>End of the year situation</i>			
Legal Form	Number	Female owner/administrator	
		Number	%
Total	152,288	47,706	31.3
Farmers	19,543	1,564	8.0
Physical persons	103,414	40,208	38.9
Juridical persons	29,331	5,934	20.2
Limited Liability Companies	23,643	4,356	18.4
Joint Stock Companies	911	145	15.9
Public Enterprises	935	296	31.6
Public Administration	498	87	17.5
NGO, Intern. Organization	2,410	861	35.7
Other Companies	934	190	20.3

Source *INSTAT, 2015*

1.2 Waste situation in the country

Waste management for Tirana is a major problem and those who understand, realise that it is becoming a real hurricane, where the unexpected can destroy us if we are unprepared. Currently, the city of Tirana generates 250 thousand tons / year of waste, which is collected in 3000 containers and transported by a fleet of 125 vehicles. The city of Tirana

along with six former comunes of Vora, Dajt, Paskuqan Farka, Kashar and Vaqarr deposit their waste in Sharra. This means that 800-900 tons of waste, which is around 1000 m³, are deposited daily in the Sharra landfill. Also, the water remaining from the waste is not treated, but is thrown at the Erzen river instead, therefore polluting it. This water contains organic elements at higher

levels, such as nitrogen, phosphorus, amino acids, fat, and heavy metals such as cadmium, lead, arsenic, etc. This harms the aquatic ecosystem, increasing the biological need for oxygen. After the physico-chemical analysis were conducted, it resulted that Erzen river has high pollution parameters.

Deposition of waste and inert industrial or residential discharges, agricultural pollutants (such as pesticides, insecticides, etc.), and lack of water quality management, have led to damages of the ground and water surfaces in the river of Tirana. The self-cleaning ability of this river, as a result of increased urbanization, fails to withstand discharges of untreated wastewater, putting the health of residents at risk and damaging the aquatic world. In various localities of the capital, we encounter piles of garbage, which do not have a destination where they can be collected. Along the riverbed, one can notice different waste and

residue. The dumped waste is often burned, releasing harmful elements in the air, such as Bisfenol A, found in polycarbonates' bottles, electronic equipment and in other waste. This element emulates the function and structure of the estradiol hormone, because it binds and activates for the natural estrogen hormone receptors. Bisfenol A can also pass in food or drinks from the container where they are kept and thus can easily be distributed in our body, causing a variety of genetic diseases, cancer, and other hormonal diseases.

Urban waste (also known as municipal waste) service by the responsible authorities continues to have almost the same performance as many years ago. Waste is thrown in containers, which have a volume of 1,7 m³, with the same presentation scheme, without a cover or wheels, not replaced in years, even in the same positions. Subsequently, the residue is

taken and transported by certain companies, to the so-called ecological pits to undergo the process of annihilation. Thus, waste is not treated as natural material that still has value. Normally, they should be separated at the source. This would require differentiated waste bins, providing raw materials to recycling companies or savings and profit along the country's natural resources. Waste of business activities and supermarkets is thrown in domestic bins, while the latter have another service fee and are offered common solutions. After complete on-site waste disposal, they are not subject to further treatment processes for final disposal. Meanwhile, the fee for citizens or businesses, for the so-called "integrated waste management and treatment" does not correspond at all with the cost-benefit ratio. Rather, citizens pay to risk more.

1.3 Risks

Practically, waste in the containers stands in open spaces, is not disinfected, in many cases closer and closer to the street merchants, coupling the urban life with a polluting and dangerous flavor for the life of residents. Then, where the remains go, since they are uncovered, they can further endanger the lives of people around, because they emit hundreds

of tons of carcinogenic substances into the air within a year, such as heavy metals, dioxins, furans. Given that the waste water is not treated, the liquid discharges end up in river waters, becoming responsible for the contamination of groundwater and agricultural products. The other problem is that the responsible institution fails to control the entire territory, where the waste is not collected in peripheral areas or suburban areas of the city and in the countryside areas, where they are often burned or thrown in slopes of rivers, thus directly threatening the lives of residents. This explains the high numbers of patients, often of a young age, with diseases, etc., and all this in the context of a routine service unchanged in years, with the only difference being the fee or tax, which is ten times greater for the citizens and a hundred times greater for businesses. For this service, the responsible institution collects the amount of $200,000 \text{ families} \times 6000 = 1,200,000,000 \text{ ALL}$ or about 850 million euro / year. While there is a cleaning fee for all kinds of business activities, ranging from associations and studios to larger ones, which pay another 6000 ALL per year, along with the cleaning fee of 10,000 ALL / year. Big businesses pay a ten times greater fee. In total, the responsible

institution, the Municipality of Tirana for instance, collects approximately 10 million euros per year as a fee, while just over a million are made available for the transfer of waste from the city to the landfill. Nobody knows what happens to the rest of the fees, when the service remains the same and endangers the citizens' health.

1.4 Possible Solutions

1. First, urban waste should be separated by type at the source in some containers, encouraging people to throw them at the respective bins, thus serving as the basis for provision of raw materials for the recycling industry.

2. Another alternative is separating them into wet or dry waste, where in one container waste such as plastics, glass, aluminum and paper are placed, which are sold to recycling companies, facilitating the citizens' tax and improving the quality of the environment. Kitchen waste can be placed on the other container and serve the same purpose.

3. Establishment of small secondary containers in favorable positions and easily accessible to citizens.

4. The collection and treatment of gaseous emissions from ecological burial, it may apply to the Sharra case.

5. The collection and treatment of liquid outflow from ecological burial, it may apply to the Sharra case.

6. Daily recovery of waste in the space designated for throwing it.

2. ENSURING DRINKING WATER

2.1 Drinking water fee and service

All municipal institutions, based on the Constitution of the Republic of Albania and the Law no. 111/2012 "On water resources management", are responsible for providing drinking water to its own citizens, towards a certain fee. Normally, this product is paid based on the amounts spent on consumption in m³ or liters per family, but not only. The citizen also pays for quality of the service and the product. Throughout this period, the water in the taps is not going to have a quality guarantee, and often we are advised to be cautious, because it is mixed with sewage. On the other hand, the full fee is taken for the amount and quality of the water.

2.2 Risks of consuming low-quality water

Quality, often below the standard, and despite the increasing fee over the years has caused hundreds of health problems for the residents. In the case of using water, it is safe to say that if the crime “kills” one or two, environmental pollution “kills” hundreds or a whole community, as it has happened before with Albanian citizens. Thus the fee paid by them, initially at the amount of 100 ALL per family / month, today is at 1200 ALL per family / month. The twelve times bigger fee is not justified by the service provided, because it still offers the same quality of this product. So, in this case, the performance of the service does not match the fee. Actually, the tax payer pays for receiving health problems.

3. USED WATER

3.1 Used water fee and service

Used water is another tax that citizens have to pay, but do not receive in any case, the appropriate quantity and quality by the responsible institution. Virtually all Albanian families, in the drinking water receipt, are obliged to pay a certain fee for used water. Up to this point it sounds normal, since this happens almost in the whole world. But in our country, the fee charged

per family / month does not correspond to the service provided, and the responsible institution fails to provide the right solution. As it is known, used water from the families or any business activities, regardless of the fee, does not undergo any selection process, but it is only discharged into lakes, rivers and seas.

3.2 Risks of not processing used water

Discharge of industrial and family waters, after being used and contaminated from the physical and chemical point, get dispersed in other water surfaces. At first, it seems like the impact falls on the environment, but in fact it falls on the health of residents or taxpayers.

By communicating with groundwater, wastewater pollutes other water surfaces and even the roots of plants, until it reaches the agricultural

products, used by those who have paid a fee for this kind of service.

Urban water discharges in Babrru, Paskuqan, Bathore and Kamza have led to high concentrated amounts of ammonium, nitrates and phosphates. According to the experts, these amounts exceed the rates set by the EU Directive. What impact do these elements have?

NH₄⁺ (ammonium) - According to a study, the average concentration of ammonium in Tirana River is about thirteen times higher than the average reported for European river stations. At pH 8.5 about 40% of NH₄⁺ changes to NH₃ (ammonia) and very high amounts of the latter have led to the extinction of fish.

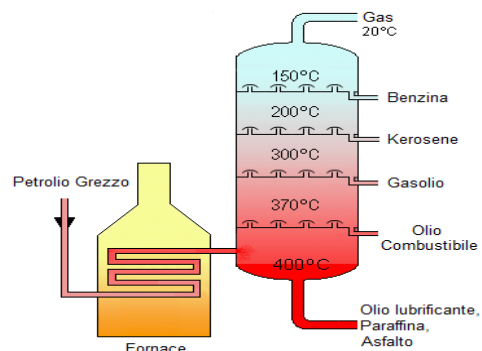
P-PO₄ (phosphates) - Increased concentration of phosphates, exceeding the necessary amount for biomass production, poses a risk, promoting algal bloom and putting waters in a eutrophic or even dystrophic state, making Tirana's river waters unfit for use by humans. The main sources of phosphates in the waters of this river are detergents and phosphates fertilizers.

Nitrates (NO₃⁻) - Nitrates are primarily of urban and agricultural origin (liquid from urban discharges and fertilizers), ending up in the river

from soil erosion. High values of nitrate in these waters have encouraged eutrophication; algae flourish and further life difficulties. The transfer of nitrates to the drinking water is a very concerning risk for two reasons: first, in the digestive tract, nitrates can change to nitrites; these are properties that oxidize Fe²⁺ ions in hemoglobin to Fe³⁺, impairing the ability of hemoglobin to bind oxygen (called methaemoglobinemia disease); secondly, nitrates can lead to the formation of nitrosamines, which have carcinogenic properties. Furthermore, hospital waste is also thrown in this river, often untreated due to the malfunctioning of the regular processing plant. There is no effort by the Municipality to fight this ecological degradation.

4. Fuel used by our vehicles

For a long time, the market price of fuel is higher than the luxury capital of Europe, Luxembourg. At first glance it seems that the prices there, are a few

cents to a euro above, but if you calculate how the fuel destroys the car little by little, we can confidently say that the Albanian oil is the absolute worst in the region, the dirtiest in Europe and the most expensive in the world. It is a known fact that oil has the longest chemical formula among chemical components, it has all the elements of the table of Mendeleyev, thus its ingredients can offer energy, movement, heat and convenience for people, but also the opposite may happen, that it might pollute the muffler, engine, air filter, pump, environment, while damaging your wallet and life. There is need to measure the performance of its service.

Simplified scheme of the distillation process of fractions of oil, from which gasoline is taken (and other byproducts).

There is no need to do the role of an investigative journalist or an auditor of the SAI, but it is enough to think a little. Why vehicle exhausts manufactured from 2006 onwards break down or become unusable? And users either buy it for 1200 euro or make a hole in it, generating combustible gases or pollutants in the atmosphere. The answer is simple! Virgin oil component, which means distillation in atmosphere, emerges as

a byproduct of the oil with octane number 45. Earlier, when Deep Processing Plant Ballsh worked, it entered through other distillation processes and got enriched; the octane number reached up to 65. Because this plant is in poor conditions today, the oil is collected in the Fier Customs and awaits the customs export order, so it can be enriched abroad and come to us with proper octane number. Here lies the problem; instead of going abroad, it stays within the country and is mixed up to 15% with gasoline that comes from imports. But the price of gasoline is 0.15 USD / liter, while when sold here; the value is about 1.2 euro. This is the first step to tax evasion, which means that 15% of the gasoline we receive is not sold from 0.5 euro / liter to 1.2 euro, but from 0.15 euro to 1.2 euro. Oh well here the state is losing, also the tax payers indirectly. This mix can damage car engines, pumps, catalytic exhausts and / or the environment. People make a hole in these exhausts, so they release all the pollution that fails to burn as waste, according to the post-combustion process (after burn). The post-combustion process is an explosion inside the catalyst to burn waste gasoline, but Virgin oil has faster detonation properties, which leads to the disposal of the process. It is

precisely the Virgin diesel component with a low 'flashpoint' that causes a series of explosions and destroys the ecological exhaust, which translates into expenses for taxpayers and a polluted environment. After the exhaust, it is the engine, and since our cars are manufactured abroad, they took European oil and petrol parameters into account. Virgin oil interferes with the volume of air that the engine needs for normal work, forcing you to change it 2-3 times faster than you would in normal conditions. You may argue from where I know all this. I know because I am an engineer, and I learned that the point of flare would not be 550 if the octane number was 65, but 450, even 350, because the octane number is low.

The next one is the pump. In Albania, it has 2-3 times lower performance, which means that you will have to rebuy it 2-3 times of 1000-1500 Euro each. At the end of the cycle, there is also the air filter. Cars manufactured after 2006 have the FAP system, meaning that their filters can capture nanoparticles (particles 10^{-9}). They cannot be captured even by the nose or the respiratory system, thus they reach our blood directly. This system costs around 1600 Euro per car.

Moreover, without the catalyst and FAP filter, even if we have regular diesel, the car will emit excessive fume, compared to the European standards. The catalyst transforms harmful gases and waste to carbon dioxide and water before releasing them in nature. However its preliminary heating needs and begins to be effective after 5 or 10 km. Thus, short distances are the enemy of the catalyst. The FAP filter (highly carcinogenic dust with a diameter less than 2.5 microns) filters and cleans itself through an automatic combustion. It is always effective. Gases in the entrance of the catalyst filter ensemble have the following parameters: 3% for CO and 0.1% for CO output, and small particles from 1400mg / km go down to 1mg / km.

From all this, we can see that the reduction the world is making to reduce the sulfur content in gasoline down to 10ppm or 10 particles of sulfur per million is a success, but the biggest success for citizens' health system is the FAP that captures particles. If the blood does not function correctly, it is slowly killing a human, as it is the case in Albania. When buying more expensive oil, 2 to 3 engines, pumps, exhausts, paying doctors, guess who is now the richest, we or the German citizen?! It is not only an environmental or health

problem, but also a fiscal abuse. Therefore, go and check! I would like to point to the Institution acting by European standards, such as the Supreme State Audit, the only Albanian Institution working with high standards.

5. TAX FOR ALBANIAN PUBLIC TV, A SERVICE TAXED BY PRIVATE TVs

5.1 Public Television fee and service

Recently, the Albanian tax payer is facing a new phenomenon, where after paying the television services at the national level, like broadcasting matches of international football; the public pays for the second time to pick up this product. This phenomenon has no reasonable justification. The last case in this vortex is TVSH selling the football matches of the European Championship to the private television DIGITALB, while having the obligation to provide the service the citizen has paid for. Such games are broadcasted in national televisions of other countries.

5.2 Risks of selling public TV rights

The risk in this case is the lack of trust on national television, the negative perception created for state information, creating a model, where the state itself does not provide the service against tax paid by citizens.

SAI's ROLE IN THE IMPLEMENTATION OF INSTITUTIONAL PERFORMANCE SERVICE FEE FOR THE PUBLIC

From what is stated above, you can understand that for the Municipal problems, there is a discrepancy between what the citizen pays and what he receives from institutional services. For each of them, the citizen is offered a poor quality service, such as waste, drinking water, electricity, fuel, and in some cases not provided a service at all, such as the treatment of used water, certain national TV programs, etc.

Conclusion

In these conditions, we would strongly suggest that the SAI conducts performance audits on the relations between the institutional services and the tax payer.

Prof. Dr. Sazan Guri:

Prof. Dr. Sazan Guri is one of the most prominent personalities of the civil society, especially in the field of environmental protection. Mr. Guri is a Geologist Oil Engineer and has held lecturer positions at the non-public University UFO and Justinian I.

During the years 1980-2001 he has conducted over ten studies, analysis of result interpretation, and reports of geological-geophysical works of different regions of Albanides. He has over three studies related to the introduction and development of new methodologies for processing and interpreting the measurement of sedimentology and developed manuals and programs for Sedimentology, seismic stratigraphy and sequential stratigraphy. They have contributed to the geological - geophysical studies and facilitated the use of their data by geologists and geophysicists.

Mr. Guri is the Executive Director of "Projects and Consulting for Environment and Geoscience – G & G group". He is an Associate Professor in Geoscience and PhD in Geology, with the following thesis: "Interpretimi i Stratigrafisë Sekuenciale në Depozitimet Mollasike të UPA-së". Mr. Guri is the author of several publications such as "Environmental

Law", "Environmental Diplomacy", "Vlora në udhëkryqin e zhvillimit", "Tirana, Bëmë apo Gjëmë", etc.

Prof. Dr. Sazan Guri is one of the closest collaborators of the Supreme Audit Institution, contributing with his professional expertise in increasing the quality of environmental audits.

Translated in English: Krisi Anastas

Auditor in the Department of Performance Audit

By: Prof. Dr. Sazan Guri

OFFSHORE AUDIT AND ITS IMPACT IN THE ALBANIAN ECONOMY

The objective of this paper is to present a theoretical discussion about the way auditors are reacting to the current trends in the audit industry and specifically about offshoring audit.

Prof. Asoc. PhD. Dorina Kripa

Faculty of Economy, University of
Tirana

dorinakripa@feut.edu.al

MSc. Dorina Ajasllari

Deloitte Albania

dajasllari@deloitte.al

Abstract

Audits serve a vital economic purpose and play an important role in serving the public interest to strengthen accountability and reinforce trust and confidence in financial reporting. During the last decade audit industry has faced a lot of challenges such as: the increasing pressure from clients on audit firms to raise the quality standards of financial statement audits and to provide additional benchmark information on which clients can clearly evaluate industry competitors on the one hand; and the increasing demand to be more competitive while advisory services

are gaining more importance within the professional services firms on the other hand. At the light of these developments auditors are looking for ways how to improve their efficiency and competitiveness and at the same time provide high quality services to their clients.

The objective of this paper is to present a theoretical discussion about the way auditors are reacting to the current trends in the audit industry and specifically about offshoring audit. Offshoring audit centers are a recent reality in the Albanian professional services industry and in our opinion; they represent a good opportunity for the development of the Albanian professional services market and for the development of the job market as a whole. In our opinion; based on the graduated youth in economics sciences, Albanian youth pro activeness towards foreign languages, Albanian youth communications skills and commitment toward learning and professional growth; our country has all the opportunities to become the leading country in the region

offering offshoring audit and other professional services.

Key words: *audit, offshoring, audit quality.*

JEL code: *M40*

1. What is an audit and its importance in economy

External audit, also known as financial audit or statutory audit, hereafter referred to as audit, involves the examination and evaluation of the financial statements of an organization. Statutory audit is defined, as a process whereby the accounts of both public and private sector organizations, charitable, trustees and professional firms are subjected to scrutiny in such detail as will enable the auditor form an opinion as to their accuracy, truthfulness and fairness¹. The purpose of an audit is to make sure that the information presented in the financial reports, taken as a whole, are a fair and accurate representation of the financial position of the organization at a given date. The financial report includes a balance sheet, an income statement, a statement of changes in equity, a cash flow statement, and notes comprising a summary of significant accounting policies and other explanatory notes². Audits serve a vital economic purpose and play an important role in serving the public interest to strengthen accountability and reinforce trust and confidence in financial reporting. Audit firms provide an essential service to the capital markets. By promoting integrity in financial reporting,

auditors reduce financing costs, and contribute to an efficient allocation of capital contributing to economy growth³.

The need for external auditing primarily arise from the "agency problem". The "agency problem" usually refers to a conflict of interest between a company's management and the company's stockholders⁴. The separation of ownership and management is always present in large companies, in which stockholders delegate to managers the governance of their companies on their behalf. An early study by Jensen and Meckling⁴ examines some of the issues associated with the distinction between managing and funding a business and demonstrates how the separation of the two gives rise to the need for audits. Concern about trust and the reliability of financial information helps to explain why the audit is seen as an important mechanism for shareholders to help ensure that the directors are running the company in the shareholders' best interests³. Auditing reduces agency costs by verifying that the financial statements managers issue represent a company's financial policies and condition fairly⁵. However, this is not the only reason explaining the importance of audit. Other stakeholders including regulators, boards of directors and other third parties, who may or may not be in a contractual relationship with the company have an interest in the audit³. Financial statements that have been audited and verified by an external auditor are considered more reliable in the business marketplace than

those that have not. An externally audited set of financial statements gives lenders, investors and potential client reasonable security that the financial statements are free of error and are trustful to secure a loan, investment or new client ⁶. That because the auditors opinion contains an unbiased and expert evaluation of the financial statements of an entity. Relying in their multidisciplinary knowledge external audits may provide objective, expert advice in a range of areas in which they possess expertise. They may provide technical advice on issue related to good governance, accountability, ethical practices, anticorruption programs, effective risk assessment and management, internal controls, sound business processes, information technology system, development operation, project management, program evaluation and other areas affecting the effectiveness, efficiency and economy of on organization operations⁶.

2. Current trends in audit industry

Jensen and Meckling hypothesize that an audit is one type of monitoring activity that increases the value of the firm⁴. According to Obaze⁷ audit can be defined as an independent activity objectively, confirmatory and consultant determined to add value and improve the organization's operations and by helping them to achieve their objectives through a systematic and disciplined method to evaluate and improve the effectiveness of risk management and control processes governance. The audit team is expected to understand the clients' business and to

add value to the audit by identifying areas where the client can improve.

Changes in the economic environment has affected also the way that audit is perceived by its users and the public in general. There has been a perceived transformation in the role of audit from that of a periodic external check on the accuracy of a company's financial statements toward a value-adding function integrated within and contributing to the company's overall risk management profile and business performance. This transformation has been accompanied by a shift in the way in which audit firms, and to an extent their client companies, have approached the audit task, a shift in part enabled, and in part necessitated, by the dramatic changes in client technology over the last decades.

The cornerstone of audit reliability is auditor's independence, which is a passport to the audit quality, since it is the foundation for the public's trust in the attest function ⁸. The independence of auditor is also regarded as key to their credibility as external verifiers of external financial statements. Researches argue that when independent auditors render unbiased audit decisions, the broader goal of auditor independence, namely "to support users' reliance on the financial reporting process and to enhance capital market efficiency" is accomplished⁹. Nevertheless, the last decade trends in the audit industry has led investors to fear that the audit quality may be affected, as they independence has been putted in

question. Even though audit services may be provided by Certified Accountants, the audit industry is dominated by the Big Four Firms, which are Deloitte& Touche, KPMG, PWC and Erns&Young. More over their position in the market is more powerful than ever ¹⁰. The scandal that brought down US-based accountancy firm Arthur Andersen, gave rise to an increase in work generated by the stricter accounting and auditing standards in the Sarbanes-Oxley Act. The increase in work combined with limited resources in turn delivered greater leverage for demanding and winning higher fees at the Big Four. For that reason when analyzing the current trends in the audit industry, we

are referring to the Big Four Firms statistics.

Since 2007, professional services firms, which typically deliver audit and assurance services, have increased their consulting and financial advisory business lines¹¹. During the last four years, Big Four Firms have registered increasing growth rates of revenue from non-audit services, while decreasing growth rates of revenue from audit services as it is shown in the table below ¹².

Table 1: Revenue level of Big Four Firms according their business lines (million dollar)

	2012	2013	2014	2015	% change 2013	% change 2014	% change 2015
<i>Audit</i>	35.888,00	35.907,00	36.974,00	36.555,00	0,14	3	- 1
<i>Tax</i>	19.383,00	20.091,00	21.307,00	21.741,00	4	6	2
<i>Adviso ry</i>	23.689,00	25.340,00	27.960,00	30.155,00	7	10	8

Source: Authors calculation on their previous paper Current trends in the audit industry (Kripa & Ajasllari, 2016)

Even though audit services revenue is the main source of total revenue for the Big Four Firms, they tend to have a downward comparing to the non-audit services revenue. Supposing that the growth rates of non- audit services revenue will continue to increase to

these levels, soon they will became the principal source of revenues of professional services firms, leaving audit services to the shadow ¹². These global trends in the structure of Big Four Firms revenue are present even in our country. According to an

analyze of the Big Four revenues in Albania, non-audit services revenues are experiencing higher growth rates compared to audit services revenues¹². In our country, these is also explained by the lack of capital market and companies owners and directors rely more on advisory services as an value added service to their business compared to audit services. These facts have led investors to the questions that the audit independence and quality may be affected while audit services firms provide to clients also non-audit services.

Steve Harris, a board member of America's Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB), gave warning in a recent speech that "it is critically important that the profession not regress" to compromising its independence¹³. Accounting scandals, involving corporation such as Enron in the US and HIH Insurance in Australia, have cast doubt over the independence of auditors and overall value of auditing. Therefore, in such conditions, audit industry is facing the dilemma of offering to the client a quality value added service on the one hand and reaming competitive on the other hand. Unfortunately, most business owners and organizations typically regard the annual audit as a cost, or a "necessary evil" that adds little or no value to the business. High

quality client service is essential to client satisfaction and retention. More and more audit firms are being challenged by continued commoditization of historical services coupled with higher client expectations. Commoditization in the audit world is commonly referred to as the process client use to reduce their audit firm selection decision to the lowest common denominator- price¹⁴. This means that clients view the audit as a commodity and want to pay the lowest possible price but still expect superior client service. As the auditing field becomes more diversified, firms competing in the space are in constant search of ways to improve audit quality while maintaining efficiency and client relationships¹⁵. This ways include promoting innovation, promoting technology and other analytical tools, offshoring and delivery excellence center¹⁶. In the second part of our discussion we will focus on the offshoring audit and its impact in the audit industry in generally and especially in our country.

3. Offshoring audit

Intensifying audit competition, increasing audit quality standards, and rising demand for audit services have prompted accounting firms to adopt new methods to meet client and

industry demands while not overextending audit staff or raising audit prices. The transformation the accounting industry that has undergone in the last decade has led to shifts in the daily and long-term operations of the professionals in this industry. Clients and their needs and expectations remain at the forefront of decisions made by firm leaders and they seek to improve audit quality, client relationships, and workplace efficiency. Based on a Deloitte survey, "46 percent of audit committee members and 59 percent of financial statement users would like the audit profession to be more proactive in addressing evolving demands"¹⁷. Clients have increased pressure on auditing firms to raise the quality standards of financial statement audits and to provide additional benchmark information on which clients can clearly evaluate industry competitors¹⁷. Understanding other firms' or other investments' financial standing becomes more complicated as the marketplace becomes more global, which increases demand for detailed documentation that leads to clearly understanding global businesses and their financial security and prospective growth¹⁷. In order to meet or exceed these expectations, audit firms have leveraged offshoring capabilities to capitalize on audit

quality while benefiting from cost, time, location and technological efficiencies¹⁶.

Offshoring is the word on everyone's lips. Offshoring, otherwise known as outsourcing, consist on firms establishing service centers in low-cost regions, with a view to farming out simple procedures to make audit cheaper to execute¹⁸. The use of offshoring to utilize a global workplace has allowed firms to maintain their competitiveness and expand to new markets to creatively respond to the industry demand¹⁹. Offshoring enables firms in all industries to grow and capture a greater market; accounting firms also share this opportunity to increase market share, efficiency, and ultimately profitability. While offshoring is not something new on the global scale, the auditing practice was a late arrival to this practice, especially when compared to manufacturing industries or even the tax practice within the accounting industry¹⁹. One major difference is that many consumer-based firms search for opportunities to offshore raw materials or unfinished goods, but accounting firms desire to maximize the services they provide their clients by sending work to offshore offices.

Accounting firms have steadily increased the use of outsourcing and

offshoring of professional services including independent audit procedures²⁰. Over the last 13 years, auditing firms have increasingly offshored client work, employees, and resources so they contribute to the foundation of company audits¹⁹. While auditor firms aspire to offshore as much work as possible to continue to reap the competitive benefits, the firms must evaluate the risks to ensure they do not falter on offering the best service to their clients. Though offshoring is an additional benefit to the auditing firm, it is only a benefit as long as the clients remain satisfied.

Offshoring audit is a well know practice for American and European auditing firms. For example according to Reuters about 5% of the U.S audit work is done in India compared to 1-2% about five years ago when the firms launched offshoring pilot projects²¹. Articles published by the Big Four firms also provided insight into the industry's trends toward offshoring auditing work. As offshoring, mechanisms incorporate fluidly into daily accounting practices, accounting firms publish literature about their company's focus and the economic and competitive advantages each firm hopes to gain. Audit firms benefits from offshoring audit, but firm benefits must first be evaluated

on the sustainability of client satisfaction, since clients embody the epitome of the audit industry. A correlation exists between the rise of technology and the rise of offshoring¹⁹. Accounting firms hold that the primary reason for offshoring is to increase efficiency, cut costs, and maintain margins; offshoring only becomes effective if technology can reliably and efficiently support high volumes of information transfer, which was not the case prior to 2000²². Thanks to technology, offshore and onshore team not only can freely communicate at any moment of the time, but also the onshore team can deliver work to the offshore team than can be performed thanks to remote methods enabled by the technological developments.

One of the main reason why we believe that offshoring is a good solution in the audit industry is that after all audit is hard work. Performing a good audit means to work hard and to work smart at the same time, which in some cases results not to be the easiest thing. Offshoring practices allows that offshore employee perform routine, repetitive work such as reviewing documents and cross check numbers on balance sheet, while onshore employees may

dedicated their time to more client-focused activities. Offshoring audit consist in performing back office audit procedures that are latter reviewed by the onshore staff ²¹. That seem just the right solution to the audit industry dilemmas, because while being more competitive using offshore resources, onshore audit team can offer more qualitative client focused services to their clients. And according to Douglas Carmichael former chief auditor of PCAOB, as long as the work is done properly, it would be Ok but the risks are that work will be offshored that is beyond the training, skills and experience of the people that it's offshored to ²¹.

4. Offshoring audit in Albania

The introduction of the independent accounting and auditing professions came naturally after the changes experienced in the political, social and economic life of Albania after the 90's. Transformations like the sophistication of the domestic financial and economic market; the entrance of important and big foreign companies in the Albanian economy; the determination of the Government to proceed toward EU integration; as well as other factors put an increasing pressure on the accounting/auditing practitioners to offer services of a higher quality²³. The Albanian Institute

of Chartered Auditors (IEKA) operates as an independent association but supervised by the Public Supervisory Board and assisted in its activities by two important separately functioning organisms, the Certification Authority (responsible to administer the process of certification of the new certified accountants and certified auditors), and the Registration Authority (responsible to implement the registering procedures of certified auditors and auditing companies both Albanian and foreign)²³. Referring to the data from the National Registry of Chartered Auditors, last updated in May 2015, Albania has around 212 certified auditors and 57 domestic and foreign auditing firms²⁴; which is about 50% more compared to five years ago²³. Even though there are about 60 auditing firms in our country, the market share is almost dominated by the Big Four firms.

A recent reality in the audit industry in our country is the offshoring audit center initiated by Deloitte Albania in collaboration with Deloitte Italy²⁵. This delivery center consist in a group of young professionals based in Tirana, Albania and performing back office audit procedures for Italian audit clients. Nowadays the offshore audit center in Deloitte Albania hires about 40 professionals, almost as much as the professional working for Deloitte

Albania for the Albanian audit clients²⁵. There are a number of reasons of why this initiative might have been taken and why Albania. According to ISTAT statistics, about 40% of Albanian students graduate in social and economic science, which provides a good initial base to form future professionals in accounting-/auditing services²⁶. Albanian graduates have also very good relationships with foreign languages, not only with Italian but also mostly with English. Even though English is not an official language in our country, education laws in Albania promote English language in all the educational levels. English is also considered the official business language of the audit firms in our country. This proactivity toward foreign languages is a basic but also an essential requirement to perform offshoring audit services. At last, by not by importance is the fact that the relationship between the client and the auditor is an engagement, as such, it requires commitment, and Albanian graduated youth has a lot of commitment toward learning and professional growth.

In the conditions in which the Albanian economy is experiencing a lot of ups and downs through its way to integration to the EU, offshoring audit centers present a good opportunity for graduated youth

employment, and also giving a contribution in retaining well qualified individuals in the country. A first mover advantage can be gained if accounting firms enter these lower cost areas to provide high paying jobs (in relation to the average wage, but possibly lower than the onshore wage) to well qualified individuals. By being the first in such locations, the firm will have the top pick of employees. Moving there not only benefits the firm by low wage and high quality, but it also benefits the country by reversing the labor migration effects they currently experience. If firms enter into already developed markets they lose the advantage of setting wage rates and first pick at highly qualified employees¹⁹. Nevertheless, as any other reality, even offshoring audit services has its advantages and disadvantages. Below we will list a set of advantages and disadvantages of offshoring audit to the offshore and onshore team, based on the Albanian example.

Offshore team advantages and disadvantages:

1. Offshoring audit centers offers new job opportunities to graduated youth into the most well-known professional services in the world, giving to these young professionals the opportunity to

work with international teams, clients, framework regulations.

2. Offshoring audit centers offers above the average wages compared to the country average wages and promote the culture of staff training and development.
3. While working with international clients and European Community projects, offshore team members gain the expertise to be in the forefront of the country professionals regarding to European Community project and the needs of new international companies that may start their business in our country.
4. As a disadvantage, we will mention the fact that more than half of the audit procedures work performed by the offshore audit team is routine and standardized work, which do not involve audit judgment. This may lead to lack of enthusiasm and job satisfaction to the professionals involved in the process.
5. Working as a back office audit team member may reduce the opportunity to grow within the organization in which you are working for, so another disadvantage of offshoring audit is

the lack of career growth opportunities.

Onshore team advantages and disadvantages:

1. While delivering routine tasks to the offshore team, the onshore team can be dedicated to more activities that require professional judgements and which are the ones that provide more added values to the client.
2. Having the support of other professionals, principally during the busy season, the amount of their work is reduced and they can have a better work-professional life balance, which in some cases is difficult to find while working in audit services.
3. The onshore team has the obligation to review the work performed by the offshore team and in some cases this may result very difficult, because you can see the working paper but it does not nearly compare to the eye-to-eye contact between audit team members. In such cases, communication becomes an issue, which fortunately modern communication methods tend to reduce.
4. Even though the professionals included in the offshore activities may have the required expertise to

do the audit work, but may not understand the Italian audit and regulatory environment.

Maksim Caslli, country leader of Deloitte in Albania and Kosovo, during his speech at the 20th anniversary of Deloitte in Albania ²⁵, highlighted the fact that the offshoring project between Deloitte Albania and Deloitte Italy has been a successful one and that Deloitte Albania has received many offers from other European countries for similar projects. In the light of these developments, we expect an increasing of the offshoring audit services project in our country not only at Deloitte, but also by the other Big Four Firms, which all have similar histories in other countries, as we can mention that the Big Four offshoring centers in India employ more than 22,000 professionals ²¹.

Of course that the increasing activity of offshoring centers in our country requires also the application of a specific framework legal regulation, in order to establish the right and duties of each part involved in the process, during that the audit work has a crucial impact in economy and society. As a conclusion, taking into account all the advantages and disadvantages discussed above, in our opinion, these projects must be supported and encouraged because when they are

managed in a proper way, they represent a win-win situation for all parties involved in the process.

5. Main findings and recommendations

During the last decades, the audit industry has experienced a lot of challenges while clients requirement for quality are increasing and other non-audit services within the audit firms are gaining more importance. This is a trend noticed not only in the global audit market, but also in the Albanian audit market. In such conditions, auditors are trying to find ways to increase efficiency and quality of their services, and specifically they are increasing the offshoring practices. Offshoring audit practices are a recent reality in the Albanian audit market. In our opinion these practices helps to develop the Albanian professional services market and the job market as a whole. In our opinion, the following recommendations should be taking into consideration:

1. International audit firms operating in our country should consider the opportunity to offer offshoring audit services, considering the rate of Albanian graduated youth in economic sciences, their communication skills, proactiveness towards

foreign languages and commitment to learning and professional growth.

2. Offshoring audit services in our country should be also focused on the training and formation of the professionals working for them, as they are the potential future professionals for the new developments of the Albanian economy during the process of integration on the EU, during that them work with international clients and European community projects.
3. A more complete legal framework should be elaborated about offshoring audit services, in order to establish the rights and duties of each involved part, taking in consideration also the important impact of audit services in economy and society.

Referencat

- [1] Awe, O. I. (2002). Auditing and Financial Control in an Information Age . *Wale Awe Library* , <http://waleawe.blogspot.al/2012/03/auditing-and-financial-control-in.html>.
- [2] PriceWaterHouseCoopers. (2016). *PWC Global*. Tratto il giorno August 2016 da <http://www.pwc.com/m1/en/services/assurance/what-is-an-audit.html>.
- [3] Audit Quality Forum . (2005). *Audit Quality; Agency theory and the role of audit*. United Kingdom : Insitute of Chartered Accountants in England and Wales.
- [4] Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership stucture. *Journal of Financial Economics*, 305-360; <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0304405X7690026X>.
- [5] Gunther , J. W., & Moore, R. R. (2002). *Auditing the auditors: Oversight or overkill*. Federal Reserve Bank of Dallas.
- [6] Kizza, L. (2013). *Is external audit in public financial management justifiable?* https://www.academia.edu/7462880/External_Auditing: Academia.edu.

- [7] J.O.Obazee. (2009). Practical challenges in implementing IFRS in Nigeria. *ABWA Journal* , 7-14.
- [8] Caswell, B., & Allen, C. (2001). The Engagement Team Approach to Independence. *Journal of Accountancy*, 1-9 .
- [9] Megrath, Siegel, S., Dunfee, A., Glazer , A. S., & Jaenicke , H. R. (2001). A framework for Auditor Independence. *Journal of Accountancy*, 887- 897
- [10] Marx, B., & Dijkman, J. (2009). *Accountancy SA*. Tratto da Challenges facing the modern day auditing profession:
<http://www.accountancysa.org.za/challenges-facing-the-modern-day-auditing-profession/>
- [11] Mithu, D., Tesson, D., & Ashok, R. (2014). Advisory Services Rise Again at Large Audit Firms. *The CPA Journal*, <https://www.questia.com/magazine/1P3-2768163171/advisory-services-rise-again-at-large-audit-firms>.
- [12] Kripa, D., & Ajasllari, D. (2016). Current trends in the audit industry . *Konferenca e II-te Kombetare e Finances* (p. 4- 7). Tirana: Departament of Finance, Faculty of Economy.
- [13] Harris, S. B. (2014). The Rise of Advisory Services in Audit Firms. *Practicing Law Institute 12th Annual Directors' Institute on Corporate Governance*. New York:
http://pcaobus.org/News/Speech/Pages/11242014_Harris.aspx#_ftn3.
- [14] Anderson, A. W. (2012). *TOTAL CLIENT SERVICE: DID YOU DELIVER ALL OF YOUR SERVICES OR JUST THE AUDIT?*
https://www.kscpa.org/writable/files/Self-Study/AAE/10._aae_self-study.pdf.
- [15] The Economist. (2013). *Strategic moves; Big consulting and accounting firms are making a risky move into strategy work*.
- [16] (2014). *Current trends in the Audit Industry*. IFIAR Media.
- [17] Deloitte. (2015). Investors, Audit Committees Look to Audit Profession to Address Evolving Demands of Capital Markets. *American City Business Journals*, deloitte-investors-auditcommittees-look-to-audit-profession-to-address-evolving-demands-of-capital-markets-.
- [18] Orlik, R. (2011). Is offshoring audit a passport to success. *Accountancy Age*,
<https://www.accountancyage.com/aa/analysis/2100225/offshoring-audit-passport-success>.
- [19] Farnet, M. (2016). *Globalization and Offshoring: the Effects of a Globalized Workplace on Auditing*

Procedures.

http://surface.syr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1945&context=honors_captstone: Syracuse University.

[20] Lyubimov, A., Arnold, V., & Sutton, S. G. (2013). *An Examination of the Legal Liability Associated with Outsourcing and Offshoring Audit Procedures*. AUDITING: A Journal of Practice & Theory.

[21] Reuters. (2012). Analysis: As more U.S. audit work moves to India, concerns arise. *Small business news*, p. <http://www.reuters.com/article/us-usa-audit-india-idUSBRE89F1GC20121016>.

[22] Bahman, B. (2009). A look at outsourcing offshore. *Competitiveness Review: An International Business Journal*, Vol. 19 Issue 3.

[23] Shkurti, R., Leka, B., Bahiti, R., & Manoku, E. (2011). CHANGES IN FINANCIAL AND ACCOUNTING ENVIRONMENT IN ALBANIA AND THE IMPACT ON PRACTITIONERS. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 13(1).

[24] Institute of Certified Public Accountants of Albania. (2015). *Per Veprimtarinë e Këshillit Drejtues të Institutit të Ekspertëve Kontabël të Autorizuar për vitin 2014*. Tirana, Albania: Institute of Certified Public Accountants of Albania.

[25] Deloitte Albania. (2016). *Deloitte*. Tratto da <http://www2.deloitte.com/al/sq/pages/audit/articles/data-analysis-vacancy111.html>

[26] INSTAT. (2014). *Shqipëria në shifra*. Tirana: Insitituti i Statistikave.

Prof. Asoc. PhD. Dorina Kripa

Faculty of Economy, University of Tirana

dorinakripa@feut.edu.al

MSc. Dorina Ajasllari

Deloitte Albania

dajasllari@deloitte.al

EU FINANCIAL INSTRUMENTS

A high-level ECA conference organised by Iliana Ivanova,
ECA Member and dean of Chamber II, and introduced
by Klaus-Heiner Lehne, ECA President
15 November 2016

Financial instruments are increasingly used to provide support from the European Union budget in the form of loans, guarantees and equity investments.

**By: Rosmarie Carotti¹, Editor in Chief,
ECA Journal**

From left to right: Pier Luigi Gilibert, Chief Executive, European Investment Fund; Ingeborg Gräßle, Member of the European Parliament, Chair of the Budgetary Control Committee; Klaus-Heiner Lehne, ECA President; Iliana Ivanova, Dean of Chamber II, ECA Member; Nicholas Martyn, Deputy Director-General for Policy, Compliance and Performance, DG Regional and Urban Policy, European Commission.

The ECA high-level Conference on Financial Instruments, held in Luxembourg on Tuesday 15 November, brought together a broad spectrum of representatives from the public and private sector to consider how financial instruments can best be used to provide financial support from the EU budget.

The conference drew on the conclusions of the recent ECA Special Report – “Implementing the EU budget through financial instruments – lessons to be learnt from the 2007-2013 programme period” and on the ECA’s opinion on the EFSI. It offered a platform for exchanges of views and ideas between high-level experts from the EU institutions, practitioners and other public and private stakeholders. The conference included a morning panel, which discussed the topic from a global perspective, followed by four

¹ Editor in Chief, ECA Journal

sessions in the afternoon where experts debated the different aspects relating to financial instruments at an in-depth technical level. They are described below. Active participation was encouraged from those attending. Those participating remotely via webstreaming were able to submit their comments and questions.

Role of financial instruments for the implementation of the EU budget. A better way to provide financial support from the EU?

Moderator: Mark Rogerson, ECA Spokesperson

Panellists:

Ingeborg Grässle, Member of the European Parliament, Chair of the Budgetary Control Committee
Pier Luigi Gilibert, Chief Executive of the European Investment Fund
Vazil Hudák, Vice-President, European Investment Bank

Nicholas Martyn, Deputy Director-General for Policy, Compliance and Performance, DG Regional and Urban Policy, European Commission

Iliana Ivanova, Dean of Chamber II, Member of the European Court of Auditors

For anyone interested in the EU budget, financial instruments matter very much. They can help mobilise additional public and private money. By allowing the re-use of the same funds several times they provide revolving financial support.

Financial instruments are increasingly used to provide support from the European Union budget in the form of loans, guarantees and equity investments. They differ from grants, which are a subsidy the beneficiary is not expected to pay back. Blending loans and grants together has become common practice in international development finance. Should financial instruments be used together with other support tools in order to create a better mix and impact?

The need for public intervention and investment stems from the existence of market failures and the current difficult economic and political situation in Europe. The EFSI (European Fund for Strategic Investments) and the SME initiative are good examples of the EU's response to these challenges.

In recent years the ECA has produced a number of special reports on financial instruments, and has a section dedicated to their use in its annual report. In the ECA's opinion, financial instruments have the potential to be useful and effective. However there are a number of weaknesses in the legal 2014-2020 framework covering them. Further tailoring of the regulatory framework is necessary.

There is great diversity on what can be addressed through financial

instruments. While the assessment of the ECA is that financial instruments have a useful role to play, critical voices wonder whether the Commission was not too naïve in its enthusiasm for their use and their capability to leverage. Financial instruments need to be targeted and are not appropriate for all situations. Investors are also often reluctant to use them because the rules are too complex and the incentives are insufficient.

The Commission could do more. Local and national authorities need to be involved to a greater extent in promoting their use. And there is a lot to be done in terms of clarifying, simplifying, standardising, educating and evaluating. And much will depend on how the new instruments are implemented in practice on the ground.

Leverage of private capital: How can financial instruments be more successful in attracting private sector capital?

Moderator: Tony Murphy, Head of Private Office of Iliana Ivanova,

Panellists:

Sophie Barbier, Director of the European Affairs Division, Caisse des Dépôts France

Fabio D'Aversa, Partner, PwC Luxembourg

Roger Havenith, Deputy Chief Executive, European Investment Fund

Patrycja Wolińska-Bartkiewicz, Managing Director for EU Funds, Bank Gospodarstwa Krajowego Poland

The aim is to act in the highly risky financial gap market, and leverage investment in projects with significant investment needs. But how to attract private capital?

Private capital wants to earn from investment, and the public sector wants to teach how to invest in the future without public money. Both should learn from each other.

Financial instruments have to be made as attractive as possible. But sometimes private capital is not interested in public money because of the administrative burden it entails. There also is the complexity of assessing and reporting. Investors are not at ease with such hybrid models.

There is a need for a common definition of leverage of private/public funds. Leverage can be defined as the ratio total finance mobilised/EU contribution, but in practice the financial instruments lack a common methodology. It is difficult to establish

leverage ex-ante or define added value.

The debate comes at the right time. Financial instruments were not successful in leveraging private funds says the ECA in its special report on the 2007-2013 programme period. To attract more private capital, a predictable legal framework, a single rule book, streamlining towards a single audit concept and good communication are needed. Standardisation and more technical assistance might help investors and local authorities.

Revolving effect: How to ensure that financial instruments are effectively re-used?

*Moderator: **Niels-Erik Brokopp**,
Principal Manager, ECA*

Panellists:

Giorgio Chiarion Casoni, Head of Unit for Financing of climate change, infrastructure policies and Euratom, DG for Economic and Financial Affairs, European Commission

Frank Lee, Head of Financial Instruments Advisory, European Investment Bank

Kenroy Quellenec-Reid, Financial Engineering Manager, European Programmes Unit, Greater London Authority UK

Revolving means to re-use the same funds over different investment cycles. But the revolving nature of a financial instrument is not an end to itself.

The funds set up both at national and regional level in the 2007-2013 period have not created the desired multiplier effect due to delays in setting up the instruments. They performed poorly in ensuring the funds were used multiple times. The revolving effect remains an aspiration only for the new 2014-2020 programme period, some voices said.

A common rule book might be useful to ensure that financial instruments are used effectively and have a revolving effect. The permanently changing rules in a relatively stable market on the other hand are seen as a major obstacle.

Leverage and revolving also contradict themselves to a certain extent. The market sets up an investment fund only once. The gains go to the investors who may decide to re-invest them in the project. This gives flexibility. The EU should work as closely as possible with the market and make sure that rules do not become a straight-jacket

Management fees and costs: How to implement financial instruments at a reasonable cost?

*Moderator: **Martin Weber**, Director of Chamber II, European Court of Auditors*

Panellists:

Luigi Amati, Co-founder and CEO, META Italy

Christoph Kuhn, Director of Mandate Management Department, European Investment Bank

Nicholas Martyn, Deputy Director-General for Policy, Compliance and Performance, DG Regional and Urban Policy, European Commission

Audrius Zobotka, Director General of INVEGA (Lithuania) and Member of the Board of AECM

Speakers and panellists then discussed the question of whether financial instruments are too costly. There is no single answer to that question; it is a matter of design and experience. However most of the instruments become too costly if they want to combine high leverage with good auditability. But compared to grants which have the same effects, financial instruments remain cheaper.

How to fix the costs at the right level?

Here lies the friction between public accountability and the financial markets. The Commission is trying to fix overall caps and build in performance elements. It hopes to use the experience from the 2014-2020 period for improving the future.

The type and number of fees depends on the instrument. To lower the costs there is need for standardisation. And it is easier for the Commission to exert its influence when the funds are managed centrally

EFSI and SMEs Initiative: The way forward for financial instruments

*Moderator: **Mark Rogerson**, ECA Spokesperson*

Panellists:

Hubert Cottogni, Deputy Director, Head of Mandate Management, European Investment Fund

Lucia Cusmano, Senior Economist, SMEs and Local Development, OECD

Merete Clausen, Head of Unit for Financing on innovation, competitiveness and employment policies, DG Economic and Financial

Affairs, European Commission

Mihails Kozlovs, ECA Member

Iliyana Tsanova, Deputy Managing Director, European Fund for Strategic Investments

On 14 September 2016 the ECA published its opinion on the Commission's proposal for EFSI 2, and came to the conclusion that it is too soon to move to this second phase. However, the Commission feels the need for a clear signal that EFSI will continue, as the results will only be felt by the economies only years after the investment is made.

An independent assessment came to the conclusion that EFSI is vital for mobilising additional funds and also increases the willingness of the EIB to take risks. The SME Initiative - which is a joint financial instrument of the European Commission and the EIB Group and which aims to stimulate SME financing by providing partial risk cover for SME loan portfolios of originating financial institutions - is particularly successful.

It was however said that there is need for more technical support to the market and for preparing legislative proposals for the post-2020 period. The scaling up of EFSI is seen by some experts as an important signal to the market about continuity, although they share the concerns expressed by

the ECA on weaknesses in monitoring and capacity

Conclusion

The EU budget is of limited size and is unlikely to increase significantly in the near future. On the other hand, there are demands to finance the EU's new priorities. There is a general agreement between all stakeholders - EP, EIB, EIF (European Investment Fund) and Commission - on the importance of the use of financial instruments. But concerning the EFSI 2 the ECA prefers to warn early rather than report ex-post on what could have been implemented better. In order to contribute further, the ECA is planning to conduct a performance audit on the EFSI and to publish a special report on this topic in the first half of 2018.

There were 180 participants on the spot and 400 followed via webstreaming.

By: Rosmarie Carotti, Editor in Chief, ECA Journal

CULTIVATING CAPACITY, FOR A MORE ROBUST, PROMINENT AND PROFESSIONAL AUDIT COMMUNITY OF THE FUTURE

Don't be afraid to contribute. It doesn't have to be a big or new concept. It doesn't have to be a thousand words. The key is to add value to the community, and that cannot take place if the thoughts, the ideas are never shared. Sometimes, we need to create those opportunities.

**By: Heather Santos, Editor,
International Journal of Government
Auditing, Autumn 2016**

With the Capacity Building Committee meeting in Cape Town, South Africa, wrapping up a few weeks ago, ideas brought to the forefront during the event inspired me to share how, together we can further advance capacity building, and in doing so, contribute to a more robust, more prominent, more professional International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI).

When I joined GAO to support the International Journal of Government Auditing (the Journal), I was excited to be a part of the “voice” of INTOSAI. After having read numerous submissions over the past few months and gaining a better understanding of INTOSAI and the government auditing community in general, there is an extraordinary amount of ideas, knowledge and experience that can be harnessed, and if shared on a larger scale, can truly affect positive change. Change can be difficult. Change can be slow. Yet, I have wondered,

despite the limitations, are we doing enough? Are we taking the right steps, making the right decisions, performing the right actions to create an organization typified by seamless and continuous knowledge sharing and transfer?

The word “we” includes the Journal, which should be a major force driving this enlightenment—providing a conduit for learning, a path to promote transparency and good governance, a means to communicate all of the ideas, knowledge and experience INTOSAI has to offer.

I echo the sentiments of the Journal President, James-Christian Blockwood, who, in a January 2015 editorial, expressed a desire to further foster community among INTOSAI members. With an open invitation for public auditors to share their challenges, concerns and best practices with the Journal, the goal is for auditors to apply this knowledge not only individually, but also regionally and globally.

Don't be afraid to contribute. It doesn't have to be a big or new concept. It doesn't have to be a thousand words. The key is to add value to the community, and

that cannot take place if the thoughts, the ideas are never shared. Sometimes, we need to create those opportunities.

“The success of INTOSAI and its regions is determined by how we collectively contribute to the performance and capacity of the SAIs.”

—Einar Johan Gorrissen, Director General
INTOSAI Development Initiative

There is a new section that makes its debut in this issue, “Spotlight on Capacity Building.” The intent is to highlight tools, guidance and testimonials from the audit community and inspire contributions that can be used and implemented across all levels. I invite all to contribute. Let us look to the future, to how we can get more involved, to how we can be a part of change—good change.

As we head into INCOSAI XXII, we will have more opportunities for the transfer of knowledge and experience, more opportunities to learn from one another, more opportunities for growth. This year’s Congress provides for an open discussion on several pivotal developments and will allow for further reflection and decisions as we contemplate INTOSAI’s way forward—a future that includes the roll out of the next strategic plan.

The Strategic Plan 2017-2022 was created with a more inclusive approach that resulted in several key highlights including reconfirmation toward standard setting, capacity development and knowledge sharing as cornerstones of INTOSAI’s activities; commitment towards playing a major role in the review and follow-up of the 2030 Agenda on Sustainable

Development as launched by the United Nations in 2015; ensuring INTOSAI supports all its members and protects the independence of SAIs in financial, administrative and operational senses; building up INTOSAI regions towards providing more professional support to SAIs; and improving the relevance, responsiveness and services offered by INTOSAI to its member SAIs. Adding to the emphasis of achieving a stronger, more visible and efficient audit community are the themes at this year’s triennial event:

Theme I—

How can INTOSAI contribute to the 2030 Agenda for Sustainable Development, including good governance and strengthening the fight against corruption?

Theme II—

Professionalization: What can promote INTOSAI’s credibility to become a more prominent international organization?

I look forward to the triennial event and am excited about all the opportunities to come together to demonstrate the value of INTOSAI and discuss with each other new and enhanced ways to do so. We just need to seize the opportunities, create the opportunities where they are nonexistent, and capitalize on them. I am excited about such a challenge and am eager to go on this journey with the INTOSAI community and hope that you are too!

**By: Heather Santos, Editor, and
International Journal of
Government Auditing**

PERFORMANCE BUDGETING: A DISCOURSE ON EU ADDED VALUE

The meso-level is the one entailing cohesion funds and regional policies, like the agriculture subsidies and regional development policies. Not surprisingly, policy effectiveness and therefore effective spending of EU funds can be expected to be greatest when alignment exists between policy goals of European, national and regional governments.

By: Alex Brenninkmeijer, ECA

The background and title of the speech of Alex Brenninkmeijer at the EU Budget Focused on Results Conference - performance of the EU Budget and implications for European Added Value

“Finally, we can participate in the global market!” This was the thought of many milk producers in the Netherlands after the quota was abolished in April, 2016. New farms were built, more cows were harvested, and milk production rose with 20%. But the market was not quite ready, to say the least. China resisted the additional imports, Russia was boycotted, and production was amped up in other countries as well. In response to the quails, qualms, and public outcries of milk-induced

starvation, the European Union offered the Dutch dairy farmers 23 million euro (500 million for the entirety of the EU). This amount was then doubled by the Dutch government. This is not a one-off for the EU: it has subsidised the European dairy farms for over half a century. Nevertheless, the dairy sector keeps tumbling from one crisis into another. The question arises how effective the subsidies are in the first place and how they are being used by the farmers. One answer lies in the perverse incentives of the subsidies. The private sector, famous for its striving towards profitability and “natural” incentive towards viable production, did not feel the urge to innovate in order to survive thanks to the free money of the (European) government (FD, 2016). “From reading the entries, it is clear that the UK has overnight become less attractive as a

place to do science.” On a whole other level but no less important, a brain-drain of foreign workers from the United Kingdom is starting to take place. The fear of an actual exit out of the EU creates several risks for these, mainly, scientists. They are afraid of losing the necessary EU research funds from Horizon 2020, more difficult regulations to get around caused by their non-English passport, and a fall in the pound makes it less attractive to earn income based on the British Pound. Not to mention the increased costs this creates for the research organisations, trying to attract foreign talent, import equipment from overseas, and the before-mentioned loss of EU funds, which amount to one billion pound per year. And we haven’t even mentioned all the restrictions in trade and falls of income this will imply for the British population as a whole (Financial Times, 2016).

These examples show how a limited perspective on performance of the European budget can affect the state of the European Union. It also shows that it has increasingly become more important to be able to clearly show what and how the EU does to improve the situation in the Member States. A more absolute view of performance-based budgeting could have helped

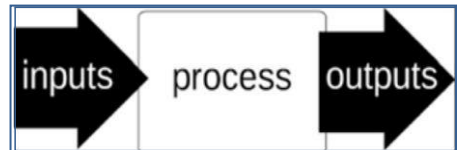
define the utility of such a dairy farm program. It could have clearly stated what the benefits and disadvantages are from being a member of the European Union. To counter this rather limited perspective, I propose the micro- meso-macro model for the performance-based budgeting structure.

In order to make feedback systems optimal, one cannot use a “one size fits all” approach. We therefore make a distinction in three levels of feedback: the aforementioned micro, meso and macro levels. Going from a micro to macro level, performance is more difficult to measure and to account for because the relationship between cause and effect becomes ever more complex. This obviously makes result-based accounting or performance budgeting difficult. From the European perspective, these levels cover the following concepts. The micro-level amounts to performance-based budgeting and performance audits for single projects in the EU. Here we can think of cases like VAT-fraud or rail freight transport. The meso-level is the one entailing cohesion funds and regional policies, like the agriculture subsidies and regional development policies. Not surprisingly, policy effectiveness and therefore effective spending of EU

funds can be expected to be greatest when alignment exists between policy goals of European, national and regional governments. Policies or policy objectives need to be evaluated on a meso-level in order to counter contradicting objectives. A good example of ex-ante contradicting objectives on a purely national level in the Netherlands is the aim to reduce CO2 emissions; while at the same time high-speed zones of 130 km an hour were allowed by parliament. The macro-level is all about the EU-added value. In the books of the European Institutions, one can find several different definitions of EU added value, but we simply define it as the progress made in the country due to being a member of the European Union.

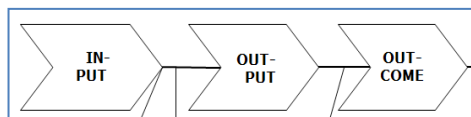
Preparatory to going deeper into the theory and practice of this model, it can be useful to quickly go over the reasons why performance-based budgeting was invented in the first place. Before the revolution of performance-based budgeting rolled across most of the civilised countries of the EU Member States, several problems with the classical way of budgeting had been identified. The budget was mainly characterised as opaque and unclear. This was all the more evident when outsiders got the idea into their head that it would be a

good idea to read such a budget report. Besides this, the budget focused purely on the amount of money spent. It did not present anything about the results, and as financial efficiency is not the same as policy performance, the effectiveness of policies was judged only on meeting financial targets. The third problem with the traditional model of budgeting was the medium-term view. Budgets normally run from year to year, and thus barely have any overlap for policies which take several years to deploy. Meanwhile, there were no assessments on the short-term, which could have been helpful in case interim interventions were required.

In the late 1990s, after the first wave of New Public Management had died down, voices were raised that the budgeting system was in desperate need for further improvement. These voices converged in the performance-based budgeting system we have come to know today. The performance-based (or results-based) budgeting system is intended to give more clarity in the budget process by focusing on the outcome of policies. It

necessitates more than only financial information (by the usage of key performance indicators), and looks both at the entire lifespan of a policy as well as allowing for short-term interventions.

Performance-based budgeting

Recent years have seen rise to a lot of backlash on the performance of performance-based budgeting. One of the problems was that key-performance indicators (KPI's) were used in large quantities, causing the audited organisations to revert to compliance behaviour, the polar opposite of what the performance-based budget (PBB) tries to achieve. These limitations will be further discussed in the following Micro section, after which an explanation of the problems and opportunities in the meso and macro section will follow.

Micro

At the micro level of evaluation, we focus on the performance-based budgeting system. This evaluation system was supposed to be the ultimate answer to the one of the most vital questions of public service providers: how to optimally allocate the resources by the government? The

budget staff understandably welcomes a tool that enables them to distinguish between rewarding a powerful budget claim from just rewarding a powerful claimant. Politicians have also discovered the appeal of PBB as a way of promising more value for money to taxpayers or as a way to curtail public spending to find funds for their priorities. Last but not least, external stakeholders have exercised increasing pressure on the government to be accountable for results.

Austria is one example of a country in which a PBB system has been implemented as part of a comprehensive package of ambitious budget reforms. It uses a legally binding medium-term expenditure framework. In such a framework the flexibility for ministries is guaranteed by giving them the freedom to use the left-over cash from the current budget year in the following years. In other words, there is no earmarking taking place over the reserves. This is in contrast to what is currently happening in the EU. Member States use all the money they are assigned, because otherwise they will receive less from the budget in subsequent years. This causes the well-known phenomenon that money is looking for projects instead of projects

competing for the money. In Austria, the use of this framework had very positive results: the so-called “December-fever” (spending the entire left-over budget at the end of the year) deemed to be contained.

However, several problems arose in the initial stage of the implementation of PBB. Maarten de Jong (2016) stated a top-down approach using uniform KPI matrices usually results in a framework resembling a prison with many empty cells. Even worse, it reinforces a compliance mentality leading to indicators of little relevance or even outright ridiculous ones. Many international implementations illustrate these dynamics of having indicators present for the sake of having indicators. Besides this, useful indicators for ministry “A” do not constitute meaningful indicators for ministry “B”. In Austria, too, these and other issues were detected. The challenges during the implementation phase were the cultural shift towards results among politicians and administration employees, and the lack of focus on key issues (too many performance indicators). The performance indicators also were not sufficiently verifiable, comparable over time, and consistent between and within ministries. In the Netherlands, the above described issues seem to have been addressed

in the recent years. A more selective use of performance indicators was implemented, where the number has been cut by 50%. Besides this, there is no longer a “one-size-fits-all” approach to the indicators; ministries now make use of different kind of indicators.

The Commission says the following about performance indicators: “While there will always be scope for improvement, indicators are themselves subject to considerations of cost efficiency as there is a cost to establishing and monitoring indicators. Indicators which are retained in a common system must be operational, i.e. data must be realistically available.” (ECA, 2015). In other words, the performance indicators must be realistic and the ECA requesting more information from the Commission by the hand of more and more common KPI’s does not always result in better information exchange and more efficient use of this information. It might also result

in more compliance than efficiency thinking, as was the case in the Netherlands before. The advice from De Jong (2016) is that KPI’s should clearly be meant for indicating success-or-failure, so that the question is if a certain policy is

successful or an intervention is required, can be quickly assessed.

Another important aspect of PBB which is subject to compliance focused audits is the use of non-financial information. Non-financial information has a different nature and cannot be audited in a similar way as financial information. A performance budget structure is impossible when the performance information is still subject to compliance criteria, as this creates an environment where the people who provide the non-financial information feel like they need to tick all the necessary information boxes. Already in 2004, the IOFEZ (the financial top of all the Dutch ministries) stated that there should be no official audit on the quality of the policy information. In the Netherlands, this problem has been recognised and is being dealt with. Maarten de Jong, in his latest presentation to the Commission, stated that in order to end up with reliable information that is useful for critical performance assessment, there is a need to be pragmatic. This means we need to allow methodological flexibility and make use of the already-available information.

Meso

At the meso-level of evaluation, we question the effectivity of the regional funds. Cohesion policy is implemented through program mes which run for the duration of the EU seven-year budget cycle. Before funds are disbursed, programmes need to meet several performance framework conditions. Progress of these funds will be measured against certain performance criteria, and further funds are contingent on the results on these performance criteria (so-called performance reserves). The performance reserves are meant to function as an incentive for the funds to behave well, and are about 6% of the total allocation. Programs which underperform do not get an incentive, but they will still have used 94% of the allocated funds (or parts of it) in an incorrect way, which means a non-efficient use of taxpayer's money. This makes the performance reserve more of a Band-Aid than a means to eradicate the source of the lack of performance. This could be achieved by not just using performance assessments as a financial incentive but also by using critical (and preferably publicly available) assessment as leverage for demanding aggressive improvement plans if necessary. In the 2014 Annual Report

of the ECA more criticism on the performance reserves can be found. They state that the Commission is unable to reallocate money in between Member States, only within Member States. Funding for the most efficient projects is thus limited by national boundaries. Second, the Commission only reallocated funding due to the money not being spent instead of bad performances of projects. Indicators were often not performance indicators, but more like input and output indicators. In Latvia, for example, funding was released in order to stimulate employment and growth. 46 indicators were identified, of which 16 were input indicators and 30 were output indicators. Third, financial corrections by the Commission are mainly based on compliance and legality issues, not so much on performance indicators.

The goals of the Commission for the Horizon 2020 program are judged to be too broad and unclear. This means it will be difficult to evaluate if EU spending has contributed to fulfilling these objectives or if the objectives have been reached at all. As the Commission noted last year in its fourth evaluation report, for the 2007-2013 programming period 'it is not possible to single out what has been the exact contribution of each of the

financial programmes in achieving Europe 2020 targets'.

The Commission published its sixth evaluation report in June 2016 (on the financial year 2015). This includes more information on Europe 2020 than its predecessor: for example, it provides a summary account of progress towards Europe 2020 targets. The report also includes several references regarding the individual programmes' contribution to the achievement of Europe 2020. These references, however, are limited. Besides this, the report explains too little why certain things exactly went wrong, why they went wrong, and how this can be improved in the future. The only solution noted is to increase spending in the areas which are not working well. They also provide too little context for the use of certain KPI's, which anyway mainly measure the quantity of inputs (number of students) instead of the quality of outcomes (level of education or the education resulting in better chances at the job market).

The main issue, however, is something which has already been stated in the 2012 Annual Report of the ECA: it is a challenge to obtain good qualitative results from schemes where funds are pre-allocated among Member States and where absorption of these funds

is an implicit objective. The focus in evaluating budget spending still lays on inputs.

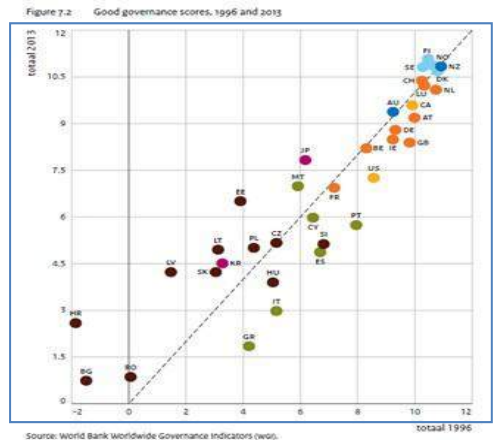
For example, the amount of resources agreed to be spent in a particular Member State for the MFF remains fixed. The absorption rate of the funds is the main priority and the outcome of the spending is less relevant.

Macro

When looking at EU added-value on macro-level, one does not have to go into all the details of what every policy adds to the current state of a specific nation. We suggest that the EU added-value can simply be defined as the progress made in countries since the day these countries entered the European Union. This progress can be measured by looking at their state of public administration and economic progress. A quick look at Norway, a country which is paying in order to get access to all the necessary markets, would suggest that being a member of the EU is beneficial, even if one needs to pay for this. However, we are not here looking for quick answers, but we are in this for the long haul. We thus took a small sample of three countries, differing in a variety of variables: Poland, Greece, and the Netherlands; a fairly recent joiner, an apparent improvement-resistant

country, and one of the founding members.

The quality of governance is an important factor of long-term economic growth (Aubyn, 2007). Good governance is defined as the “political and institutional processes and outcomes that are deemed necessary to achieve the goals of development” (United Nations, 2014). Effective governance requires clear missions, shared goals, well-coordinated collective action and measures, and it evaluates processes and results (Perry and Christensen, 2015).

The graph above shows the change in the public governance situation in all EU countries (and a few others). Greece is the worst-performing Southern European country, mainly because of the very limited control of corruption. Corruption is one of the strongest dangers to the credibility and functioning of governments. The

Hertie study (2015) on public integrity has shown that organising effective independent feedback systems, such as the judiciary and audit bodies, form the basis of a successful strategy against corruption. Auditors add transparency to the system by auditing the legality and regularity of public finance and, ideally, reporting on the value for money gained by public investments.

Other aspects such as accountability and political stability also score rather poorly in Greece.

The Netherlands have decreased slightly, but maintained their position in the top performing countries, while Poland has been able to increase their government performance. The bad performance of Greece (and others like Italy and Portugal) can be explained, according to Galanti (2011), by looking at their public structures.

A crucial dimension for the quality of bureaucracy is its accountability, understood as mechanisms that hold bureaucrats responsible for their work. Empirical research in both developing and developed countries has shown the importance of transparency and accountability for the predictable and correct functioning of public administration, with particular emphasis being placed on the professional ethics of civil

servants (Matheson et al., 2007). The existence of systems of performance evaluation and of specific incentives to induce a responsible attitude among civil servants is also a sign of bureaucratic quality (Galanti, 2011).

In Greece, the progress in the public administration is lacking due to the struggle to introduce performance-based management, partially due to the absence of precise data, and reform strategies lacking a strong evidence base which would justify, support – and quantify – effective and efficient policy decisions. Important reforms of the kind necessary to turn around economic performance and strengthen society need to be anchored in evidence. Ex ante impact assessments, whilst now compulsory in principle, are mostly of very poor quality, or not done at all. Ex post assessments, which would be instrumental in the monitoring and evaluation of regulatory initiatives, are virtually non-existent.

Another issue is that a combination of factors – a weak Centre of Government, the absence of basic data, the lack of evidence-based policy making and an undeveloped HR strategy – has created an environment conducive to rent seeking (OECD,

2012). In the Greek context, the framework conditions in the public

administration provide especially ample opportunities for rent seeking, in which resources of the public administration are appropriated for political, economic or social advantage, without generating any added value. Legal formalism, for example, whilst originally intended to protect the administration against political interference and to secure its integrity, has become excessive to the point that it renders administrative/political processes opaque and complex, providing a screen for individual behaviours that undermine the common good.

In economical aspect, membership of the EU has brought nothing but good according to the Dutch Bureau for Economic Policy Analysis. They state that membership tot the EU in general leads to an increase in trade between two of its member states with about 34%. EU membership may also contribute to trade by inducing countries to improve the quality of their institutions. Trade increases by another 22% if institutions improve, yielding a total trade increase of 56%. Improved openness increases income by 37.5% according to their estimates. Adding a small direct effect of improved institutions on income, the total income effect of EU membership is 39% for the ten members who

joined in 2004. This implies that EU membership, or its effect on trade and institutions, could lead to large economic gains for new member states (see also table below).

Table 7.1 Internal Market effects for the EU and the Netherlands

Market integration area	EU25	Netherlands
Goods exports	8	18
Goods imports	8	12
Services exports ^a	5	5
Services imports ^a	5	6
Inward FDI stocks	17	18
Outward FDI stocks	11	15

Numbers are percentages of total goods exports, imports services trade etc for the EU and the Netherlands for the year 2005.

^a For services, the EU is EU15. For FDI, EU does not include these non-OECD countries: Baltic States, Cyprus, Malta, and Slovenia.

The Dutch numbers for goods are corrected for re-exports.

The Dutch Bureau for Economic Policy Analysis also calculated that the internal market and the membership of the EU of the past 65 years resulted in an extra month salary (about 1.500 to 2.200 euro). A quarter of which originates from accession to the Euro. This increase in income can be explained by a growth in trade, competition, specialisation, innovation, and economies of scale. Besides this, about 4 to 6 percent of GDP in the Netherlands can be ascribed to the current stage of internal market integration. In the table below, one can find the percentage increases for the Netherlands due to access to the internal market for imports and exports, separated by goods, services, and Foreign Direct Investments.

The Polish Ministry of Foreign Affairs wrote a report for their 10-year anniversary of being part of the EU. In this they look into the question how Poland changed thanks to their EU membership. They find that, compared with other countries that joined the EU in 2004 and 2007, Poland has made the best use of the opportunities offered by EU membership. They owe this to their mobilisation and effective internal policy, but most of all to the initiative of Polish entrepreneurs who have made good use of Poland's presence on the single market. Other positive effects are the successful integration with EU markets, the effective use of EU funds and the significant decrease in unemployment and poverty rates. On the other hand, the effects of migration and the sometimes uneven distribution of benefits among citizens do not seem favourable. According to most Poles, however, the net result of EU membership is certainly positive. Public opinion polls confirm that the situation is far better than most Polish citizens expected in 2003.

Conclusion

In short, there are three aspects at the micro-level which limit the successful implementation of the PBB: no earmarking, an abundance of KPIs,

and the lack of use of non-financial information. The fundamental issue at the meso-level is the rigid budget structure, dominated by national borders. EU funds will never be used most effectively if every Member State insists on receiving at least "their" part of the EU budget. This is partly inspired by the lack of earmarking, and partly by the lack of overarching European cohesion in the so ironically named Cohesion funds. Member States are afraid to receive less of the budget when they not use their full absorption rate and thus performance suffers. On macro-level, a lack of a performance budget-structure in Greece can be found, among other institutional weaknesses, as one of the causes for a slightly underperforming government. While on the other hand, Poland and the Netherlands seem to be profiting immensely from the open boundaries and the subsequent, new business opportunities membership of the EU has to offer.

From this, we can conclude that in order to offer full transparency about full EU-added value, we need to broaden our scope of performance-based budgeting. A more complete use of performance-based budgeting includes breaking national boundaries when it comes to EU funding, spending in order to obtain results

instead of fulfilling national absorption rates, and less of a compliance-oriented auditing structure which makes use of non-financial information to learn and improve and does not strive for a “one size fits all” KPI structure. Brexit-voters would have a clear view of the situation they are in now, dairy milk farmers would possibly not receive as much of the funds as they did. While this might benefit their own enterprise spirit, giving an incentive to innovate, this would have been an improvement for the EU citizens as well. They would see funding go to programmes which are making most of their money.

A more flexible, clever EU budget delivers more EU Added Value. The problem is that no one is able to present a clear, undisputed definition of EU Added Value. The meaning does not only change from year to year, but there are also many differing views. EU Added Value should be seen as a concept without a clear definition. It is something which changes throughout time, liable to the environment in which it stands. Like the circumstances continue to change, the discourse on what constitutes EU Added Value should continue to be held. Such an ongoing discourse would present the citizens of the European Union with a better, clearer story on

what the *raison d'être* of the EU is, what the reason is why certain policies or projects are being made. It also makes clear that there is a strong need for more flexible use of the budget, as a changing definition of EU Added Value means a change in priorities in the budget. This enhanced need for flexibility can be achieved with a better use of performance-based budgeting

References

- Aubyn, M. (2007). Modernising public administration and economic growth. In: *Good practices in Slovene public administration 2007*,
- Cookson, C. (2016, August 23). Brexit: An experiment full of risk for British science. *Financial Times*. Retrieved September 29, 2016, from <https://www.ft.com/content/1f0d22c2-6619-11e6-8310-ecf0bddad227>
- CPB (2008). *The internal market and the Dutch economy: Implications for trade and economic growth*. The Hague: CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis.
- De Jong, M. (2016, January 14). *Why Agencies Budget For Results*. Erasmus University Rotterdam. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1765/79334>
- European Commission,. (2016). *2015 Annual Management and Performance Report for the EU Budget*.
- European Court of Auditors,. (2016). *Annual report on the implementation of the budget*. European Court of Auditors. Retrieved from <http://www.eca.europa.eu/Lists>
- ECADocuments/annualreports-2014/annualreports-2014-EN.pdf
- Galanti, Maria Tullia (2011). Is Italian Bureaucracy Exceptional? Comparing the Quality of Southern European Public Administrations. *Bulletin of Italian Politics*.
- Hertie School (2015), Research report "Public integrity and trust in Europe".
- Henk, F., & Jeltsje, van. der Meer-Kooistra (2016, August 23). Houders van melkvee moeten weer gaan innoveren. Retrieved September 29, 2016, from Het Financieele Dagblad, <https://fd.nl/opinie/1164496/houders-van-melkvee-moeten-weer-gaan-innoveren>
- Interdepartementaal Overlegorgaan Financieel Economische Zaken (IOFEZ), (2004). *Eindrapport VBTB-evaluatie*.
- Lejour, A. M., Solanic, V., & Tang, P. J. G. (2006). *EU accession and income growth an empirical approach*. The Hague: CPB.
- Ministry of Foreign Affairs, Republic of Poland (2014). *10 years of Poland's EU membership*.
- OECD (2012). *Greece: Review of the central administration*. Paris: Organization for Economic Co-

operation and Development (OECD).

- Perry, James L., and Robert K. Christensen (2015). Effective governance, effective administrators. In: Paul A. Volcker (ed.), *Handbook of public administration*.
- Sociaal & Cultureel Planbureau,. (2015). *Public sector achievement in 36 countries*.
- United Nations (2014). Website: <http://www.ohchr.org/en/Issues/Development/GoodGovernance/Pages/GoodGovernanceIndex.aspx> accessed on 4 March 2013

**By: Alex Brenninkmeijer,
ECA**

News in brief from ALSAI

EVENTS AND ACTIVITIES OF ALSAI DURING SEPTEMBER – DECEMBER 2016

ALSAI participates in a roundtable on SAI Independence, organized in Sarajevo

On September 8, 2016, at the initiative of the Audit Office of Bosnia and Herzegovina, the network of Supreme Audit Institutions of the candidate and pre-candidate countries for the EU and the European Court of Auditors (ECA) met in Sarajevo and discussed on the SAI independence. The event was attended by eight representatives of SAIs from: Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Macedonia, Kosovo, Albania, Serbia, Romania and Turkey. It was also attended by representatives of ECA and SIGMA, who were part of the implementation and support of the activity. The Albanian delegation was represented by Mrs. Manjola Naco, Director General, Mr. Ermal Yzeiraj, Director of the Legal Department, Mrs. Irena Islami, Director of the Communication, Publication and

External Relations Department and Mr. Flavjo Xhuveli, lawyer.

The meeting started with the results of a survey on the independence of SAIs, which was performed from SAIs of the candidate and pre-candidate countries to the EU, as well as the European Court of Auditors. The results show that some SAIs have a significantly higher level of independence than others. According to the responses submitted by ten SAIs, it can be concluded that Albania, Kosovo, Turkey, Macedonia and the Republic of Bosnia and Herzegovina are in a more favorable position in relation to their overall level of independence. On the other hand, the SAI of Montenegro, Serbia and the Federation of Bosnia and Herzegovina

face greater challenges caused mainly by deviations or gaps between what is formally defined by law and what happens in reality.

During the meeting there were discussions by all participating SAIs with regard to: statutory independence and the impact of other laws and regulations in the SAI activity, the impact of the mandatory audits by law in the SAI performance, including audit of the political parties, challenges of financial independence and freedom in the use of allocated resources.

In reviewing the SAI-s independence challenges and issues associated with it, it is important to consider the context within the SAI operates. It was emphasized that independence is an extremely important issue for SAIs, according to the statement of Lima and Mexico. This issue is also reflected in the March 2012 Resolution 66/209 of the General Assembly of the United Nations, promoting accountability, efficiency and transparency of public administration by strengthening SAIs, which can fulfill their duties objectively and effectively only if they are independent from the auditee and are protected from outside interference.

During the discussions it was also emphasized the fact that the SAI's independence is very important in the

context of the duties of candidate and pre-candidate countries for the EU.

At the end of the meeting it was noted that SAIs can improve and protect their independence showing steadily values and benefits of their work. The next meeting of the network will be in November 2016 in Ankara and the meeting of 2017 will be organized in Albania.

ALSAI participates in the Integrity Conference, organized by the SAI of Hungary

On 14-15th September 2016, at the initiative of the EUROSAI Task Force on Audit of Ethics it took place in Budapest the Conference on Integrity. The conference was attended by representatives of 18 SAI-s and two international organizations.

The conference was welcomed by the President of the SAI of Hungary, who emphasized that beyond the audit of integrity in public sector entities, the purpose of SAIs should be the improvement of the integrity.

One of the main developments in the field of integrity is the adoption by the working group of INTOSAI of the final draft of ISSAI 30- Code of Ethics. The Head of the working group Mr. Jacek Jezierski presented some of the main changes on ISSAI 30. Among others it was the new formulation of core

values that reinforce the ethical behavior.

Another fundamental change was the aim that this document should be applied by SAIs and their staff. All the SAI's staff and those who commit themselves to work for should be guided by key values in their audit activity and in their private lives. The new document has a new structure which includes the Preamble, a chapter in which states the approach to ethical behavior, the main responsibilities of the SAI and the final chapter which addresses each fundamental value.

Representatives of the SAI of Indonesia and the Netherlands named the existing instruments for auditing the ethics which are: the framework for performance measurement widely used by INTOSAI members and INTOSAINT.

During the course of the conference there were discussed other issues dealing with the challenges of Supreme Audit Institutions such as the performance of Ethics Audit and

integrity in public sector entities, if this type of audit can be performed as a compliance audit or performance one, etc. The discussion also addressed other issues relating to ethics which are linked to the employee culture and morale and the difficulties of this type of audit in practice.

This important tool helps SAIs to self-assess integrity within their organization, analyze and evaluate risks and adopt systems and structures for integrity issues. The instrument focuses on the prevention of corruption and helps in making recommendations that support the integrity management of the institution.

In the other presentations the emphasis was placed on:

- the importance of investing in integrity issues;
- the importance of integrity issues in Supreme Audit Institutions;
- short-term benefits and long-term use of IntoSAINT instrument;
- progress in the use of IntoSAINT instrument.

In this event ALSAI was represented by the General- Secretary, Mrs. Luljeta Nano, Director of the Legal Department of Standards Control and Ethics, Mr. Ermal Yzeiraj and

specialists of the Directory of Communication, Publication and Foreign Relations, Mrs. Alma Shehu.

ALSAI attends the 14th meeting of the Working Group on Environmental Auditing of EUROSAI

This meeting was organized by the Estonian SAI which is also EUROSAI / WGEA steering, while the host country was Macedonia. It was attended by 74 representatives from 23 Supreme Audit Institutions and EUROSAI members, special guests from the ECA and the INTOSAI / WGEA and experts on environmental issues from different European countries. ALSAI was represented by Mr. Artur Hasanbelliu, Director, Mrs. Alma Shehu auditor, Mrs. Ermira Vojka auditor and Prof. Dr. Sazan Guri, External Expert and distinguished personality in the environmental issues.

On the first day, dated September 26, it was held the seminar entitled "Sustainable Development Audit" in which distinguished experts explained their concept of sustainable development and the role of Supreme Audit Institutions in its objectives achievement. The purpose of the workshop was:

- Introduction of the concept of sustainable development;

- Informations on the latest trends and developments related to sustainable development adopted by the United Nations;

- Presentation of ongoing activities at the level of INTOSAI in connection with the audit of sustainable development;

- Practical cases on the audit of sustainable development.

There were discussions from colleagues from the European Court of Auditors, Poland, Austria, Germany, Bulgaria and Indonesia. Also representatives of the Cabinet of Deputy Prime Minister of Macedonia and a representative of the Macedonian Ministry of Environment referred.

In addition to familiarity with the concepts of sustainable development some speeches brought the experience of SAIs on the sustainable development. The seminar discussed the importance of the Audit Institutions in ensuring the goals of sustainable development.

In the seminar which was chaired by Mr. Alar Karis, Auditor General of the Estonian SAI, and the Chairman of EUROSAI/WGEA, there were discussed the challenges and opportunities for audits in the field of sustainable development and there were shared experiences from different audits.

Based on the planned agenda for September 27 to 29, the annual meeting proceeded under the slogan "Let's audit Green" and was focused on two main topics:

1) market- instruments based on environmental protection which intended to present the findings of a research project of INTOSAI WGEA and experiences gained from the audits carried out

2) ISSAI International Standards on Environmental Audit, which discussed the experience of SAIs regarding the implementation of these specific standards.

The participants were informed on the latest updates in the environmental auditing field standards respectively:

ISSAI 5110 - Guidance on the development of audits focusing on environmental issues;

ISSAI 5120 - Environmental audit, financial audit and compliance audit;

ISSAI 5130 - Sustainable Development - Role of Supreme Audit Institutions;

ISSAI 5140 - How SAIs may co-operate on the audit of international environmental agreements.

The meeting ended with the presentation of the activities of INTOSAI/EUROSAI WGEA and the absorption of ideas from participants

on the Strategy and Development Plan 2018-2020 EUROSAI / WGEA.

The Chairman of ALSAI meets the new Polish Ambassador

The Chairman of ALSAI Mr. Bujar Leskaj met on 7th October 2016 the newly appointed Ambassador of Poland in Albania, Mr. Karol Bachura. Mr. Bachura praised the ALSAI contribution to the expansion and strengthening of relations between Poland and Albania, through a fruitful partnership and cooperation with the State Audit Office of Poland (NIK) during 2012-2016. He suggested that this successful experience should be extended to other countries in the region, as in Kosovo, Macedonia, Montenegro and Bosnia-Herzegovina.

Another fundamental change was the aim that this document should be applied by SAIs and their staff. All the SAI's staff and those who commit themselves to work for should be guided by key values in their audit activity and in their private lives. The new document has a new structure

which includes the Preamble, a chapter in which states the approach to ethical behavior, the main responsibilities of the SAI and the final chapter which addresses each fundamental value.

Representatives of the SAI of Indonesia and the Netherlands named the existing instruments for auditing the ethics which are: the framework for performance measurement widely used by INTOSAI members and INTOSAINT.

During the course of the conference there were discussed other issues dealing with the challenges of Supreme Audit Institutions such as the performance of Ethics Audit and integrity in public sector entities, if this type of audit can be performed as a compliance audit or performance one, etc. The discussion also addressed other issues relating to ethics which are linked to the employee culture and morale and the difficulties of this type of audit in practice.

This important tool helps SAIs to self-assess integrity within their organization, analyze and evaluate risks and adopt systems and structures for integrity issues. The instrument focuses on the prevention of corruption and helps in making recommendations that support the

integrity management of the institution.

In the other presentations the emphasis was placed on:

- the importance of investing in integrity issues;
- the importance of integrity issues in Supreme Audit Institutions;
- short-term benefits and long-term use of IntoSAINT instrument;
- progress in the use of IntoSAINT instrument.

In this event ALSAI was represented by the General- Secretary, Mrs. Luljeta Nano, Director of the Legal Department of Standards Control and Ethics, Mr. Ermal Yzeiraj and specialists of the Directory of Communication, Publication and Foreign Relations, Mrs. Alma Shehu.

ALSAI attends the 14th meeting of the Working Group on Environmental Auditing of EUROSAI

This meeting was organized by the Estonian SAI which is also EUROSAI / WGEA steering, while the host country was Macedonia. It was attended by 74 representatives from 23 Supreme Audit Institutions and EUROSAI members, special guests from the ECA and the INTOSAI / WGEA and experts on environmental issues from different European countries. ALSAI was represented by Mr. Artur

Hasanbelliu, Director, Mrs. Alma Shehu auditor, Mrs. Ermira Vojka auditor and Prof. Dr. Sazan Guri, External Expert and distinguished personality in the environmental issues.

On the first day, dated September 26, it was held the seminar entitled "Sustainable Development Audit" in which distinguished experts explained their concept of sustainable development and the role of Supreme Audit Institutions in its objectives achievement. The purpose of the workshop was:

- Introduction of the concept of sustainable development;
- Informations on the latest trends and developments related to sustainable development adopted by the United Nations;
- Presentation of ongoing activities at the level of INTOSAI in connection with the audit of sustainable development;
- Practical cases on the audit of sustainable development.

There were discussions from colleagues from the European Court of Auditors, Poland, Austria, Germany, Bulgaria and Indonesia. Also representatives of the Cabinet of Deputy Prime Minister of Macedonia and a representative of the

Macedonian Ministry of Environment referred.

In addition to familiarity with the concepts of sustainable development some speeches brought the experience of SAIs on the sustainable development. The seminar discussed the importance of the Audit Institutions in ensuring the goals of sustainable development.

In the seminar which was chaired by Mr. Alar Karis, Auditor General of the Estonian SAI, and the Chairman of EUROSAI / WGEA, there were discussed the challenges and opportunities for audits in the field of sustainable development and there were shared experiences from different audits.

Based on the planned agenda for September 27 to 29, the annual meeting proceeded under the slogan "Let's audit Green" and was focused on two main topics:

- 1) market- instruments based on environmental protection which intended to present the findings of a research project of INTOSAI WGEA and experiences gained from the audits carried out
- 2) ISSAI International Standards on Environmental Audit, which discussed the experience of SAIs regarding the implementation of these specific standards.

The participants were informed on the latest updates in the environmental auditing field standards respectively:

ISSAI 5110 - Guidance on the development of audits focusing on environmental issues;

ISSAI 5120 - Environmental audit, financial audit and compliance audit;

ISSAI 5130 - Sustainable Development - Role of Supreme Audit Institutions;

ISSAI 5140 - How SAIs may co-operate on the audit of international environmental agreements.

The meeting ended with the presentation of the activities of INTOSAI / EUROSAT WGEA and the absorption of ideas from participants on the Strategy and Development Plan 2018-2020 EUROSAT / WGEA.

The Chairman of ALSAI meets the new Polish Ambassador

The Chairman of ALSAI Mr. Bujar Leskaj met on 7th October 2016 the newly appointed Ambassador of Poland in Albania, Mr. Karol Bachura. Mr. Bachura praised the ALSAI contribution to the expansion and strengthening of relations between Poland and Albania, through a fruitful partnership and cooperation with the State Audit Office of Poland (NIK) during 2012-2016. He suggested that this successful experience should be extended to other countries in the

region, as in Kosovo, Macedonia, Montenegro and Bosnia-Herzegovina.

Mr. Leskaj presented the work of ALSAI institution in 2016, the results and the most important audits, as well as the institution's contribution in improving public governance through enhancing the fight against corruption. Further, the two heads of supreme audit institutions of Kosovo and Albania discussed the future plan of activities, both in the framework of bilateral cooperation and in the European-wide cooperation between EUROSAT' members.

Activities will be varied, from the exchange of experiences in a practical and technical level to the full implementation of international public auditing standards and European best practices through

seminars and annual individual or joint conferences, to the joint audits topics important both for the economy and public administration in Kosovo and Albania.

For this purpose the agreement signed between the two institutions in 2012 will be renewed, expanding the range of joint activities and including the ALSAI - OAG 2017 Action Plan. Mr. Osmani met with Prof. Dr. Lindita Lati, Chairman of the Competition Authority of Albania. Mrs. Lati informed Mr. Osmani on the experience of a successful partnership with ALSAI through the exchange of information and cases where public structures activity brings distortion of competition in the market.

Then Mr. Osmani met with the General- Inspector of the High Inspectorate for the Declaration of Assets and Conflict of Interest Mr. Shkelqim Ganaj. Mr. Ganaj presented Mr. Osmani with the results of cooperation with ALSAI and the efficient practice so far of the data exchanged between the two institutions.

Mr. Osmani during his stay in Tirana met also the President of the Republic, Mr. Bujar Nishani who praised the contribution of the National Audit Office of Kosovo in the public governance of the newest country in Europe.

Chairman of ALSAI, Mr. Bujar Leskaj participates in the meeting of the Contact Committee of the SAI of EU

On 20-21th October it was organized in Bratislava, Slovakia the meeting of the Contact Committee of SAI of the EU member states. In this meeting participated 34 European SAI and 104 participants, representatives of EUROSAI, SIGMA and IDI and also SAI of candidate and pre-candidate countries to the EU. The meeting was opened and was greeted by the President of the Slovak SAI Mr. Karol Mitrik who thanked the presidents and the delegations of participating SAI for the presence in this important meeting. Mr. Mitrik gave a brief overview of the Slovak SAI history from the creation of the first Chamber of Accounts in 1761 at the time of the Austro-Hungarian Empire until 1993 when it was created the Supreme Audit Institution of the Slovak Republic.

The meeting was praised and was greeted also by the Chairman of the

Slovak Parliament, Mr. Andrej Danko who stressed the importance of cooperation between the institutions of the EU countries, highlighting the importance of deepening the institutional and human relations. The EU countries must cooperate while preserving their diversity.

The issues addressed in this Contact Committee meeting were related to the current issues of EU countries and specifically with energy policy and climate change in the EU, the European energy market and forecast of audits to be conducted in the future in this field, transformation of the energy system through the sustained transmission, audit of energy policy implementation, etc.

Representatives of the European Court of Auditors focused on the analysis of the results of audits carried out by the ECA and the SAIs of the EU Member States in the field of energy and climate change.

During the course of the meeting, the Chairman of ALSAI met representatives and partner SAI 's leaders such as President of the SAI of Poland Mr. Krzysztof Kwiatowski, President of the Portuguese Court of Auditors, Vitor Caldeira, President of the SAI of Croatia, Mr. Ivan Klesic, President of the SAI of Bulgaria Mr. Tzvetan Tzvetkov, President of the SAI of Czech Republic, Mr. Miroslav Kala,

President of the Senate of the SAI of Montenegro, Mr. Milan Dabović, Vice/President of the Turkish Court of Accounts, Mr. Fikri Ozkok, etc.

The Contact Committee meeting ended with the adoption of conclusions which noted that energy and climate issues represent key strategic challenges of the EU member states. These challenges require the intervention of the respective authorities of EU member states, as well as the Supreme Audit Institutions and the European Court of Auditors.

This meeting highlighted the fact that the SAIs of the EU has conducted a number of audits on topics related to energy efficiency, renewable energy and security of energy. In addition, there is still potential for more work related to innovations in the field of energy and the integration of European energy markets, adapting to climate changes.

The Contact Committee welcomes the willingness of SAIs to share information and results of the audits in the field of energy and climate, and suggested that the work of the respective groups of INTOSAI and EUROSAI should take into account these results.

During this visit Mr. Leskaj was accompanied by Mrs. Irena Islam, Director of the Communication,

Publication and Foreign Relations and Mrs. Armanda Begaj, specialist.

ALSAI auditors in a study visit in Poland

On October 24-28, 2016, a group of auditors from ALSAI paid a study visit in Poland. The main topic of this visit was strengthening the external audit capacity and the Polish solutions to fight corruption and fraud. This visit is part of the twinning project which is being implemented by the SAI of Poland in cooperation with the SAI of Croatia.

On the first day the auditors were welcomed by the Vice/President of NIK, Mr. Wojciech Kutyla, which emphasized the successful cooperation between NIK and ALSAI.

Also the President of NIK Mr. Krzysztof Kwiatkowski welcomed the auditors emphasizing the role of supreme audit institutions in the elimination of phenomena that are not working properly in public administration. He stressed the fact that the effective fight against corruption is possible if there is a good cooperation between the actors involved to do it.

The speeches in this visit were opened by Mr. Zbyslaw Dobrowolski, director of the Regional Branch of Zielna Gora, who made a presentation on Government Anti-Corruption Strategy emphasizing the defined role of NIK in this strategy, in conjunction with other anti-corruption structures, as well as the results achieved by the implementation of this strategy. Also Mr. Dobrowolski made a presentation of the management control system in Poland and its role in the fight against corruption.

In his speech Mr. Jacek Koscielniak, Advisor to the President of NIK identified significant irregularities uncovered by the NIK's auditors, by presenting the results of these audits.

On the second day the auditors met with representatives of the Central Bureau of Investigation and the National Police, who referred to anti-corruption and anti-fraud activities of these institutions and their role in the implementation of Government Anti-Corruption Strategy.

On the same day, a group of SAI's auditors made two important visits in

the Prime Minister's office and the Ministry of Finance. At the Prime Ministry the group was welcomed by the Prime Minister's representative Mrs. Malgorzata Sokolowska, Director of the State Audit Administration, who made a presentation on the organization of internal control in public administration and government while the representatives at the Ministry of Finance held a presentation on the control system for money laundering.

The third day of the visit was characterized by an interactive discussion with experts of the Central Anti-Corruption Bureau, concerning cases of corruption in public administration, how they address them, its cooperation with NIK as well as the findings identified by the SAI's auditors.

The fourth and fifth day of the visit took place in the Regional Branch of the NIK in Zielona Gora. During these days the presentations were referred by the Region representatives of the Police of Zielina Gora District on the role of the police in protecting the state's economic interests; representatives of the Regional Accounting Chamber on the role of this institution in providing financial management by local governments; Mr. Boguslaw Banazak professor at the Faculty of Law in Zielona Gora;

representatives of the Municipality on the control system management as a tool to combat irregularities in local government; representatives of the Tax Office for the protection of State economic interests, preventing and identifying irregularities in public administration, as well as professors of public universities on the role of universities and NGOs in the fight against corruption.

The study visit included the exchange of experience and best practices among Polish institutions involved in the fight against corruption and ALSAI as part of the twinning program funded by the EU. This exchange of experience will serve the institution as at present and in the future.

The visit was attended by 20 auditors from ALSAI: Director of the Legal Department, Quality Control and Audit Enforcement Mr. Ermal Yzeiraj, Director of the Department of Environment and Assets, Mr. Alush Zaçe, senior auditors Mr. Selfo Zeneli and Mr. Muhamed Kavaja and the auditors Mr. Fatmir Zijla, Mr. Bajram Lamaj, Mr. Artan Topjana, Mr. Luan Kuka, Mr. Agron Opari, Mr. Altin Dinaj, Mr. Benet Koka, Mr. Anesti Gjika, Mr. Andi Buzo, Mr. Emiliano Doko, Mr. Flavjo Xhuvli, Mr. Berti Mecaj, Mr. Erion Muho Mrs. Jorida Zhegu, Mr. Besmir Pajaj and external expert, Mr. Engjëllush Musa.

The distinguished American professor Sang M. Lee addressed a lecture with the SAI auditors

On October 28, 2016, the distinguished American professor, Sang M. Lee University Eminent Scholar, Regents Distinguished University Professor, University of Nebraska-Lincoln, held a lecture on "Innovation as a tool for creating an efficient society in the Digital Age", within the framework of the Open Week for citizens.

The event was attended by the Chairman of ALSAI, Mr. Bujar Leskaj, and the Dean of the Faculty of Economics, Prof. Dr. Dhori Kule, Prof. Dr. Sazan Guri, Prof. Dr. Kozeta Sevrani, as well as ALSAI auditors.

The lecture was preceded by a honoring ceremony of the President of the Republic, Mr. Bujar Nishani, who awarded Prof. Sang M. Lee with the Medal "For Special Civil Merit" with the motivation: *"For the valuable contribution in the field of science and academia; in recognition of valuable contribution to the restructuring of the University of Tirana, as well as the*

institutionalization and consolidation of the market economy by the most advanced contemporary standards".

On October 27, 2016, at the invitation of the Speaker of Parliament, Mr. Ilir Meta, Professor Lee attended the Assembly plenary sessions.

Professor Lee was also received by President of the Academy of Sciences Mr. Myzafer Korkuti and other prominent personalities of the Albanian science, Prof. Shaban Sinani, Prof. Vaso Tole, etc. Mr. Korkuti praised the contribution made by Prof. Lee in the Economic Faculty of Tirana University, the first Master's Program in Albania and management science, and expressed his willingness to cooperate with the University of Nebraska-Lincoln.

In his speech the Chairman of ALSAI said that the lecture with Professor Lee comes as an evidence of transparency and accountability of ALSAI. Considering his personality as an erudite world-wide, Mr. Leskaj

noted that Dr. Lee is an internationally recognized expert. *"His pioneering work in programming of Intent for multiple objectives decision making is widely recognized throughout the world"*. Recently his research in economies in transition, in the development of world-class organizations, the scientific discipline Convergenomics's and open innovation are widely published. He is author/co-author of 70 books, many of which have numerous reprints.

Further Mr. Leskaj stressed that Professor Lee gave a special importance to Albania, giving a major contribution to the economic development of the Albanian scientific research. *"In 1996 with the personal initiative of Prof. Lee and the help of USAID programs, the Faculty of Economy launched the first Master's Program in Albania, in cooperation with the University of Nebraska-Lincoln. Initially the Master of Business Administration courses were given in English by American and Albanian professors, and then the program was delivered entirely in Albanian. With the personal contribution of Professor Lee over more than a decade there were trained, specialized and laureate at the University of Nebraska hundreds of researchers, and representatives of the Albanian students. I had the chance to take*

these courses at this university and I felt closer the hospitality of a personality like Prof. Lee", underlined Mr. Leskaj.

At the conclusion of his speech the Chairman of ALSAI stated that Professor Sang M. Lee is a dear friend of Albania, the Albanian professors and students in the field of economic sciences. In recent decades, one can say without hesitation that Prof. Sang M. Lee is an international personality who has given a lot to science and applied research in the Albanian economy and management.

On his side Professor Lee originally expressed appreciation for the decoration by the President Bujar Nishani, emphasizing that although he visited many countries he has a special relationship with Albania.

The lecture was focused on the scientific discipline of Convergenomics's and innovation. Dr. Lee brought to the attention of the participants the stages of human development: the agricultural revolution, the industrial automation of the work, the informative revolution and finally the revolution which he called the convergence of optimization and enhancement of mental work and knowledge. In an analogous way, human society has passed from an agrarian society to an industrial an information society and

its challenge now is to turn into a society of knowledge.

Prof. Lee addressed the report of the innovation to the history and development of mankind, seeing the first function as the answer of the question: how could we be the most efficient in what we do? He presented also the stages of innovation development, to come today in its digital form, in the era of knowledge and convergence dynamics. 90 percent of knowledge that human society possesses today has been created in the last 10 years.

Complex devices, machines that can walk, sensors that look left/right, front/back and artificial intelligence is changing our lives.

The central message of the lecture, perhaps the novelty and the underlying investment of the life and work of distinguished professor worldwide Sang M. Lee, was the thesis of information concentration to create a smart society, replacing "the possible" with the "possibility", finding intelligent solutions to address social inequalities, as economic inequality and division, the digital and goals division. According to Lee, innovation should be completely put at the service of growth of GDP, productivity, new jobs and income. This entire scheme lies thoroughly in the new scientific discipline Convergenomics's,

created by Professor. Dr. Lee raised the question: will the Digital Innovation Process be exclusive? He categorized the stages of innovation such as (a) the Internet; (B) the Internet machines that think and (c) Internet brain to switch to artificial intelligence and cars to get information directly from the human brain.

Professor Sang M. Lee presented the impressive figures of global economic division (for e.g. the 80 richest people in the world have a patrimony equal to the 3.4 billion poorest inhabitants), the digital division (e.g. 4 billion people have Internet access, while 3.3 billion have not), or separation of goals (with conflicts in the Middle East, terrorism, Islamic state, racial conflicts, gender inequality, etc.).

"The main problem today, the challenge facing us is to share objectives," he said. Everything will be based on the rectangle "STEM" (Science-Technology-Engineering-Mathematics).

The welfare index depends on:

- 1) The goal – do you like the work you do;
- 2) Relations - relations with colleagues;
- 3) Financial Safety and life in a good community;
- 4) Physical Condition to be healthy.

According to Prof. Lee, people who learn every day new things never are growing older. *"Albanians are very creative"*, said the professor. *"We should seek to have a smart government, which facilitates the creation of smart society revealing the system requirements and demands of culture and mentality, to realize the smart society in the digital age. We should have social justice and accountability (if you say something you must keep it: the responsibility for what you say). Innovation means IDE"*. According to Prof. Lee, the government should not see themselves as legislators, although it stands behind most of the bills, but as ministers of citizens. *"People need to be served, not addressed"*, highlighted the distinguished Professor.

Rehabilitation of Former Politically Persecuted in the Transition Period

In the framework of the Open Week for Citizens, on 4th of November, it was presented the Performance audit on the "Rehabilitation of Former Politically Persecuted in the Transition period", attended by representatives of all associations of former Persecuted, the director of the Institute for the Integration of the former Persecuted Mr. Bilal Kola and other representatives, the director of the Institute of Study of the Communist Crimes Mr. Agron Tufa, former

political prisoners, some NGOs, media representatives, researchers, etc.

In his opening speech, the Chairman Mr. Bujar Leskaj stressed the importance of this performance audit topic held for the first time in our country, where he presented an analysis of the effectiveness of legal provisions adopted for this problem and their implementation in practice since 1991, the state of this segment of society, the role of state structures and untapped opportunities for a more complete rehabilitation of former political prisoners.

The Chairman presented the key recommendations of the audit work to improve the situation and increase awareness of state structures and the general public about this fundamental problem of our society. Mr. Leskaj said that with the pace of the past five years in terms of the compensation amount awarded by governments, there are needed 18 years to repay the entire bill approved for this purpose; when we are facing the fact that a few of them are still alive. He

highlighted the recommendations given by ALSAI to the Executive: the compensation is paid in 2017 to the files of former political prisoners submitted to the Ministry of Justice in the years 2007-2008 and in 2018 for the former persecuted applications submitted after 2008; 20% of the incomes from the privatization of strategic sectors should go to the compensation of former prisoners and politically persecuted; This recommendation was submitted by ALSAI in 2012.

In his speech Mr. Bilal Kola, director of the Institute of persecuted Integration Policy praised the audit work of ALSAI, noting that this report addressed all the problems encountered during these years of democracy.

Mr. Agron Tufa, director of the Institute for the Study of Communist Crimes said that ALSAI gave a major contribution in terms of analyzing the situation and that this report should be published to bring to the light the suffering of the persecuted.

After the presentation of the audit results, the representatives from the former political prisoner's field held a discussion on these problems. The discussions were held by Mr. Tanush Mulleti, Mr. Xhafer Agaraj chairman of the Association of Political Prisoners for Integration, Mr. Ndrec Gjoni a former political prisoner, Mr. Gjoc

Gjoci, president of the National Association of the Descendants of the political executed and Mr. Bedri Blloshmi a former political prisoner.

In the closing speech Mr. Leskaj thanked all the participants and highlighted the work that will conduct this institution to consistently follow-up the implementation of the recommendations of this audit, to assist the former political prisoners.

The Austrian Court of Audit presents the Report on ALSAI independence

In 2015, the State Supreme Audit Institution of Albania participated in the Peer Review on SAI independence, organized by INTOSAI.

The Albanian State Supreme Audit Institution considers independence of the institution as its main constitutional mission and was self-offered to be part of this process.

ALSAI was selected by INTOSAI to be the representative of the EUROSAI in organizing this Peer Review.

On November 4, 2016 in the Science Academy hall, the General- Director of the Austrian Court of Audit, Mr. Robert Sattler, presented in the presence of professors, civil society, media and auditors the report on "Peer Review" related to the Albanian Supreme Audit Institution.

He valued the high levels of independence of the institution, which is due to the precise compliance with the ISSAI guidelines and standards, thanks also to the new law of the Albanian Supreme State Audit Institution, approved by the Albanian Parliament in November, 2014.

Mr. Sattler gave his recommendations related to the further initiatives that should be taken for the independence of ALSAI, while the Chairman of the Albanian Supreme State Audit Institution thanked his Austrian colleagues for the objective and well detailed report that they had prepared and highlighted that the recommendations given by Austrian Audit Court will be a concrete work plan, part of the objectives of the institutional development strategy for 2013-2017.

The Albanian Supreme Audit Institution participates in the conference with the theme “Developing effective working relationships between SAIs and Parliaments”

On 8-9th of November, in Ankara, Turkey was organized the Conference with the theme “Developing effective working relationships between SAIs and Parliaments” for SAI’s of candidate and potential candidate countries together with the European Court of Auditors (ECA), organized by SIGMA in cooperation with the Turkish Court of Accounts (TCA). Part of this conference were SAIs of Albania, Kosovo, Macedonia, Turkey, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Latvia and the representatives of the European Court of Audit, DG Budget and SIGMA.

The guests of this conference, such as representatives of SAIs and Parliaments of the candidate countries of EU reflected the selected topic of the conference, thus transforming this event into a forum among representatives of Parliaments and the Auditors. The Supreme Audit of Albania was represented by the Chairman, Mr. Bujar Leskaj while as the Parliament by the MP Mr. Ervin

Koçi, which is also a member of the Economic and Financial Commission.

The main purpose of the conference, hosted by TCA, was to share the knowledge and experiences of the relationships that SAIs have with their respective Parliaments in order to contribute in the approval of a draft guidance for the relations SAI-Parliament.

The conference started with the welcoming speech of the President of Turkish Court of Accounts, Mr. Seit Ahmet Bash, which emphasized the important role of SAI as an agent of the Parliament: “The competence of Parliament is the approval of budget, while the competence of the government is executing it. The Parliament can ensure the accountability of government through the Supreme Audit Institution. It is the SAI’s duty to offer the Parliament the tools through which the government can be accountable in executing the budget”.

The conference continued with different discussions with the participation of the State Supreme Audit Institution of Albania. Talking about the relationships that the Supreme Audit Institution Albania has with the Parliament and especially with the Commission for Economy and Finance, the Senior Auditor, Mr. Sali Agaj noted the good relationships that

the ALSAI has with the Parliament and the Commission of Economy and Finance, with the Chairman of the Parliament and the Head of the Commission of the Economy and Finance. He also discussed about the contribution of the Commission of Economy and Finance in the approval of the new law of ALSAI, which incorporated the INTOSAI Standards in the external audit in Albania and strengthened the independence of the institution. He also emphasized that the presence of the member of the Parliament, Mr. Ervin Koçi in this conference together with the ALSAI, is a proof of such good relationships that exist among the State Supreme Audit Institution of Albania and the Commission of Economy and Finance.

ALSAI was represented by the Chairman, Mr. Bujar Leskaj, the Director of Internal Audit, Mr. Artur Hasanbelliu, the Senior Auditor, Mr. Sali Agaj and the auditors, Mr. Alfons Gabili, Mr. Redi Ametllari and Ms. Nertila Dule.

The Supreme Audit Institution Albania organizes the open week for its citizens

From 28th of October to 4th of November, according to ISSAI 12, stating that “The Value and Benefits of Supreme Audit Institutions – making a difference to the lives of citizens”, principle 6 “Communicating

effectively with stakeholders” and for informing citizens about the activity of the institution, ALSAI organized the Open Week for its citizens.

Considering its mission as an agent of the public and the Parliament in assuring that public funds have been used with effectiveness, economy and efficiency; and in order to strengthen the trust of the citizen and the public, ALSAI organized this event to bring the citizens closer to the activities and audit results of this institution, in its work for the improvement of governance and fighting corruption.

During this week, citizens had the opportunity to visit the institution and learn about its activities in its 91 years of existence by discussing with different auditors, experts and leaders of SAI Albania and get all the information they needed.

The Chairman of ALSAI Mr. Bujar Leskaj held the opening speech in the Science Academy hall, in a lecture held by the professor of Nebraska University in USA, Mr. Sang M. Lee,

with the focus on the science discipline of Convergenomics and innovation. Dr. Lee mentioned the stages of human development: agricultural development, industrial, informatics revolution and the convergenomics revolution that is being developed recently by optimizing knowledge and mental work. Then, he made an analogy with the human society that is now facing the challenge of transforming into a knowledge society.

On November 1, 2016, the Director General, Mrs. Manjola Naço, and the Performance Audit Director, Mr. Rinald Muça held a meeting with students of the Faculty of Economics at University of Tirana. Mrs. Naço and Mr. Muça mentioned different types of audit programs that ALSAI conducts and the strategy on which the institution functions. The meeting was especially focused on the Performance Audits executed recently by ALSAI,

materials that can be interesting for students to study on.

A group of 20 students of the Agricultural University of Tirana, and from accounting and finance faculty, visited the institution in order to get to know its history, functions and work results. Mr. Bajram Lamaj, an experienced auditor of ALSAI assisted their visit and informed them about the background of the institution by touring them around the mini-museum of the institution. Students had the opportunity to ask different questions about the performance indicators of this institution and the audit methodology. Mr. Lamaj and a part of the ALSAI staff answered all their questions and gave the information they needed related to the institution's expectations for its war against corruption and about the human resource management, recruitment and different training sections where students can participate.

On November 3, 2016 Mrs. Luljeta Nano, the General Secretary of ALSAI and Mr. Edwin Stefani, the Director of Methodology and Development held a

lecture at Aleksander Moisiu University of Durrës related to the initiative "*ALSAI, open for the public*". The dean, Prof. Assoc. Dr. Azeta Tartaraj participated in this meeting.

Mrs. Nano held a lecture about the ALSAI institution, related to its professional and methodological development in compliance to the ISSAI requirements and guidance of INTOSAI together with the guidelines of HR management IDI, performance indicators, legal and regulatory framework, etc. Mr. Stefani held a lecture about the ISSAI standards and their implementation in ALSAI, which is part of the reviewed Institutional Development Strategy 2013-2017. For developing the audit capacity and skills according to each type of audit programs, SAI Albania has prepared the annual development and professional training plans and strategies.

On 3th October was organized the workshop with the theme “The presentation of audit findings from the government monitoring for 2015 and the first half of 2016”, with the cooperation of the NGO, The Albanian Platform for Policy Advocacy (APPA). The representatives of ALSAI made an overview of all audit results and the total of criminal charges deposited in the prosecution. Public procurement is the sector with the greatest findings and abuses, and the Offices of Real Estate Registration is the second. In the final report of auditing the Port Authority of Durres, ALSAI is based on the information and findings of APPA related to the discharge process, storage and evading pipelines, or other aspects related to TAP project.

In addition, on 4th November, Mr. Edvin Stefani, the Director of

Methodology and Development, held a training section for all the interns of ALSAI, related to the institution’s results, audit standards and methodology. This event included some presentations of the historical background of the institution by also referring to the stands put in the ALSAI building for this purpose. A lecture related to the institutional regulatory framework and the new law of the Supreme Audit Institution of Albania was held in the meeting room. The improvement of the audit methodology of the annual program was treated as an important topic of this lecture by also mentioning the involvement of the audit’s institutions according to their risk levels and materiality in the constitutional and legal liability of Supreme Audit Institution for their periodical audits.

Mr. Bujar Leskaj held a meeting with the rector of the University of Durres, Ms. Kseanela Sotirovski. Firstly, he congratulated Ms. Sotirovski for her promotion and becoming the rector of one of the most important universities

in Albania. The focus of their discussion was the development of university education. Regarding the fact that Ms. Sotirovski has been a member of the commission for the State Test in the Ministry of Education, they especially discussed about the university education reform. They shared their opinions about the current educational situation and quality in universities. Mr. Leskaj considered the teaching provided in universities very important for the future of the Albania because it is where the future generations start their professional growth. He appreciated the role of Durres University in this process. The rector of Durres University invited Mr. Leskaj to hold a lecture in this university.

The Chairman on the Albanian State Supreme Audit Institution, Mr. Bujar Leskaj organized a meeting with a group of well-known journalists in Albania such as, Mr. Arur Çani, Mr. Engjëll Musai, Mr. Sami Neza, Ms. Orneta Liperi, Mr. Gëzim Saliu, Mr. Qamil Xhani, Mr. Kliti Topalli, the

director of “Sot” Journal, Mr. Arjan Prodani and Mr. Sofokli Duni, publisher of “Standard” Journal.

Firstly, Mr. Leskaj congratulated them for the results of their persistent work and appreciated their role in enhancing the free press in Albania.

In addition, Mr. Leskaj emphasized the role of free speech in transmitting information for the promotion of transparency and corruption prevention. As such, the state institutions should offer it in full time and dimensions, in order to be as effective as possible for the citizens. They also discussed about one of the main missions of the ALSAI, in informing people and being a regular source of information for them, which remains a challenge for the institution.

The Chairman of ALSAI, Mr. Bujar Leskaj held a meeting with a group of engineers, Mr. Faruk Kaba, the President of the Albanian Consultant Engineering Society and Mr. Sokol Xhixha, a member of board of this society, where they shared their opinions and experiences. The

economy of state and the public institutional performance was in focus of their discussions. Mr. Leskaj appreciated the contribution of experts in the economy of state.

On 4th of October, was presented the Final Report on Peer Review by the Austrian Court of Audit related to the "SAI Independence". The Director General of the Austrian Audit Court, Mr. Robert Sattler made a presentation for the Peer Review Report related to ALSAI, in the presence of professors, civil society, media and auditors.

From October 28 to November 9, in accordance to the open week was organized for the citizens of the Albanian State Supreme Audit Institution the presentation of the performance audit report on "The Rehabilitation of Ex-Politically Persecuted in Totalitarian Regime" with the presence of all Ex-politically persecuted Societies in Albania, the director of the Institute for Integration of Ex Politically Persecuted, Mr. Bilal Kola and other representatives of this institution, the director of the Research Institute on Communism Crimes, Mr. Agron Tufa, ex-political persecuted, NGO, representatives of media, researchers, etc.

As part of this week events, the Chairman of the Albanian State Supreme Audit Institution held a

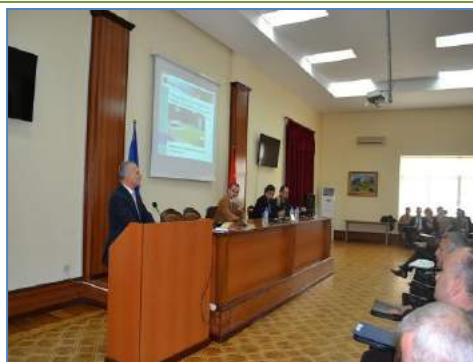
meeting with well-known personalities of the country.

On 1th of November 2016, the Chairman of ALSAI Mr. Bujar Leskaj, held a meeting with Prof. Dr. Niko Pano. The focus of their discussions were different issues of the "Protection and Maintenance of Water Resources in Albania" association. They also mentioned the situation of water resources in our country and the risk of flooding, as a topic of great importance. Mr. Pano is one of the best experts in the country in this area of studies and has made many analyses and researches on the water resources in Albania. They both agreed that there should be more implemented strategies for the protection of water resources of our country.

Another important meeting was the one that the Chairman of ALSAI held with Prof. Dr. Skënder Osmani and Prof. Dr. Jorgji Bollano. They discussed about the further development of engineering and informatics in our country. Mr. Osmani is a popular mathematician and geologist. He is well-known for his initiatives on opening some new departments at the faculty of engineering such as Informatics, Numerical Methods, Finite Elements, Operational Programming and Research, Modeling, etc.

The focus of discussions with Prof. Dr. Jorgji Bollano was on accounting. Mr. Bollano is the Chairman of National Accounting Council and a member of the Association of Certified Accountants. From 1994 to 1996, he has been the Director of Finance and Control at the Ministry of Foreign Affairs. The Chairman of the ALSAI, Mr. Bujar Leskaj had a friendly meeting with two well-known personalities of Albania, Mr. Sazan Guri and Mr. Sherif Bundo. The economic situation in the country, the fiscal system and corruption were in focus of the discussions. Mr. Bundo is one of the distinguished financiers in Albania and one of the initiators of many fiscal policies. Regarding the fact that the focus of ALSAI work is auditing the budgetary expenses and the war against corruption, Mr. Leskaj and Mr. Bundo exchanged their ideas and experiences on these issues.

On the other hand, the meeting with Mr. Guri was focused on environmental issues. They discussed about environmental policies and what needs to be improved in order to have a healthy environment for the future, since Mr. Guri is a well-known environmentalist.

The Chairman of SAI Albania, Mr. Bujar Leskaj meets the President of the Constitutional Court of Turkey, Mr. Zühtü Arslan and the member of Court, Mr. Recai Akyel

On 9th November 2016, at the premises of the Constitutional Court of the Republic of Turkey, the Chairman of the Supreme Audit Institution of Albania, Mr. Bujar Leskaj held a meeting with the President of the Court, Mr. Zühtü Arslan and the member of Court, Mr. Recai Akyel, also the ex-president of Turkish Court of Accounts.

Mr. Arslan, the President of the Constitutional Court, welcomed Mr. Leskaj and appreciated the excellent relationships that exist between ALSAI

and the Turkish Court of Accounts, and between Turkish and Albanian institutions in general. In this context, Mr. Arslan informed Mr. Bujar Leskaj the twining project between the Constitutional Court of Turkey and the Constitutional Court of Albania.

At the end, Mr. Zühtü Arslan emphasized the purpose of this meeting which is the further strengthening of the relationships between TCA- ALSAI, reflecting the special relationships that exist between Albania and Turkey. Mr. Arslan mentioned as an example of such relationships many Turkish personalities that are actually Albanian, such as Mehmet Aqif Ersoji, the author of the Turkish national anthem.

The Chairman of ALSAI, Mr. Bujar Leskaj thanked Mr. Arslan for his hospitality and considered a privilege meeting two eminent personalities of an important institution such as the Constitutional Court and congratulated Mr. Recai Akyel for his new post as a member of this court.

Appreciating the relationships between TCA and SAI Albania, Mr. Leskaj mentioned that this close and productive cooperation is a merit of Mr. Akyel, ex-president of the Turkish Court of Accountants. Mr. Leskaj said that he has shown not only an institutional commitment, but also personal, by contributing on the further development of ALSAI's audit capacity in the compliance to INTOSAI standards, due to the intense training sections of ALSAI auditors at TCA. Mr. Leskaj mentioned that Mr. Akyel is affirmed to be one of the most important personalities in the SAIs community and he has supported ALSAI as a Vice President of EUROSAL as well.

To conclude, the Chairman of ALSAI, Mr. Bujar Leskaj appreciated the cooperation with the Turkish Agency for Development and Cooperation, considering this meeting as a double support for ALSAI, which according to Mr. Leskaj is a projection of the good

relationships that exist between Turkey and Albania.

SAI Albania participates in the 19th edition of Book Fair

From November 9 to 13, SAI Albania participated in the 19th edition of Book Fair, showing for the fourth year in a row a serious commitment with many editions related to the management, performance and challenges of ALSAI. The stand of ALSAI in this book fair represents a meeting point with the citizens. The book is the form of language that ALSAI has selected for communicating with citizens and stakeholders. ALSAI has an online library, where all books can be downloaded free of charge.

For this purpose, SAI Albania promoted its new publications for 2016, with the participation of the heads of the institution, auditors, Prof. Dr. Jorgji Bollano, Prof. Dr. Aurela Anastasi, the Chairman of the National Accounting Council and members of civil society such as Mr. Sazan Guri and Aulon Kalaja.

In the presentation of the new publications of the Albanian State Supreme Audit Institution, Mrs. Irena Islami, the Director of the Communication, Publications and Foreign Relations, said that for the first time in 2013, SAI Albania participated in the Book Fair with 28 new books and now, after 4 years the institution presents 67 publications. *“Each year we have increased the number of publications, without distinguishing quality with the size of information and the professionalism in each title and content”.*

In the end of her speech, Ms. Islami emphasized that all the editions of ALSAI serve for the transparency and accountability, making an important qualitative and quantitative step forward, accessible and transparent for the general public and increasing the capacities of public audit.

The General Director, Mrs. Luljeta Nano made a conspectus for the edition “The annual work analysis for 2015”, also translated in English,

considering publication a legal obligation of ALSAI. *"The book is organized in columns, in institution's managements and in achieved progress. ALSAI performance report for 2015 is prepared in compliance with the INTOSAI f Performance Measurement Framework of SAI and SWOT Analysis that helps in the identification of strengths and weaknesses of the audit activity and institutional management. The publication in English of this book is made due to the interest of our international partners for the activity and performance of ALSAI".* Mrs. Nano presented also the book *"The 4th Scientific Conference of ALSAI Albania: Risk Analysis"*, considering it a unique publication with the participation of important personalities of INTOSAI community and that contains 40 different risk analysis in different areas of study prepared by remarkable professors.

The Director General of ALSAI, Ms. Manjola Naço, made a presentation of 12th and 13th editions of Scientific-Research Journal *"Public Audit"*. Ms. Naço mentioned that publishing the 13th journal is an indication of the achieved success of ALSAI in this field, which is a real challenge due to its scientific format. *"This publication is a reflection of the increased value in quality by specifically following the*

INTOSAI motto "Mutual Experience benefits all". We are pleased that the Chairman's initiative has achieved such great standards, despite the skepticism of auditors and academics that consider research a difficult field for the auditor to adapt."

The Performance Audit Department participated in this fair presenting the publication *"ALSAI Performance Audit: 2012-2015 Experience"*, prepared by the Chairman of ALSAI, Mr. Bujar Leskaj and Mr. Rinald Muça, the Performance Audit Director. Mr. Muça said that this publication is a reflection of a 4-year journey of this new type of audit in ALSAI, with a starting point in 2012 when the Department of Performance Audit was created. The book contains the work done in 30 audit programs and over 130 institutions during 2012-2013. It is the result of thousands of pages of studies by the performance and other departments' staff, hundreds of professors, interviews and meeting with public administration employees all around Albania.

EU challenges are also part of the ALSAI publications, reflected in the publication *"EU directives on Public Procurement and Concessions"*. The Senior Auditor, Mrs. Miranda Haxhia, the editor of this publication, said that this book is not only a routine publication of the law, but a study of

factors that can maximize the capacities of small and medium trading companies in Albania. *“From this viewpoint, the publication helps in the identification of EU directives and their adaption with the Albanian legislation system”*, said Mrs. Haxhia.

Related to the transparency with its citizens, ALSAI has published the edition “SAI auditors in the Daily Press”, which contains a selection of the best auditor’s publications for January-June 2015. Ms. Amantia Patozi, the book editor said that this edition is prepared due to the constitutional mission of SAI to inform citizens on the economy, effectiveness and efficiency management of public funds and property. *“On this purpose, from the press publications related to audit results and performance reports, we have selected this direct and simple method for communicating with the citizens”*.

In the end of the promotion ceremony, the Director of Communication, Publication and Foreign Relations, Ms. Irena Islami invited the participants of this fair to visit the ALSAI stand and mentioned that until the end of the year there will be 67 editions of ALSAI and around 100 in 2018.

Study visit of a group of ALSAI’s auditors in Croatia

From 16 to 18 November 2016, within the implementation of the cooperation agreement with the Croatian Audit Office, a group of ALSAI’s auditors conducted a study visit in Croatia on the strengthening of external audit capacities.

On the first day of work, the auditors were welcomed by the SAO’s representative, who highlighted the successful cooperation between the Croatian SAO and ALSAI. The SAO’s representative greeted the auditors and introduced the functioning and organization of the Croatian SAI, stressing the role of the supreme audit institution in addressing the problems in the public administration.

SAO’s Organization is based on Regional Audit Offices.

The corresponding law on the SAO defines the audit types such as:

- The Financial Audit;
- The Compliance Audit;

- The Performance Audit;
- Combined Audits.

The financial audit was in the splitting process into Financial Audit and Audit of Financial Statements Certification. Among the performance audits accomplished in 2016 it is worth mentioning the Ethics Audit in Public Institutions. During this day, it was also introduced the Process of Audits Strategic Planning, which focuses on Self-assessment and External Independent Audit. Worthy of note is also the stage of preparing the strategic plan in which are defined priorities. Strategic assessment is carried out on risk basis according to the scoring system. Moreover, on the first day was also introduced the Process of Audits Annual Planning.

Some of the main elements taken into account from the annual audit plan are:

- Number of auditors;
- Drafting of a list of entities whose base is the updated budget for each entity.

The presentation of this day was marked by discussions and mutual questions on the strategic and annual plan, mainly on the determination of the indicators, priorities, audit deadlines, scoring evaluation process and operational risk. Furthermore,

there were introduced the mutual experiences in this field.

On the second day there were introduced the SAO audit procedures related to its stages such as:

- Audit planning, implementation of audit, reporting and recommendations follow-up. The quality control in the reporting stage was carried out mainly by the respective department and by the Compliance Audit Department.

- In the findings and recommendations presentation was emphasized that the phase of imparting recommendations in order to apply them came after a long consultation and preliminary accordance with entities for the observance of the recommendations, which generally did not exceed number 5.

For the recommended measures the entities must draw up an action plan to be submitted in the SAO within 60 days.

The implementation of recommendations as well, which is fulfilled at 90% according to Reporting and Control, is reviewed by the SAO.

On the third day, the auditors group of the ALSAI visited the SAO regional office in Cakovec. The director of the regional office made a brief

introduction of the audit work for 2016 and the noticed problems.

The study visit days included experience exchange and best practices on auditing between Croatia's SAO and the ALSAI, as part of the twinning program funded by the EU.

This study visit was attended by 15 ALSAI's experienced and senior auditors: Bexhet Zeqiri, Pjeter Beleshi, Andrea Kristo, Mimoza Bedini, Nerenxa Llapashtica, Ibrahim Ndreu, Pullumb Beqiraj, Qemal Shehu, Vjollca Selmani, Vladimir Rizvani, Bashkim Arizaj, Mariola Llanaj, Emiliano Gjergji, Agim Mandri, Xhovan Domi.

ALSAI's auditors conduct a study visit to the National Audit Office of Kosovo

Within the exchange of experiences and as part of the training plan, on 17-18th November was held a study visit at the National Audit Office of Kosovo (NAO). This visit was attended by 14 auditors: Mr. Albi Anxhaku, Mr. Aleksandër Papadimitri, Mr. Blerin Shkurti, Mr. Dorino Meçe, Mrs. Elira Çukalla, Mr. Halil Isufi, Mr. Josif Lile, Mr. Koço Sokoli, Mr. Meald Habazaj, Mr. Pal Daçi, Mr. Përparim Gjuzi, Mr. Ryisim Xhaja, Mrs. Valdete Berisha, Mr. Hysen Metko and Mr. Edvin Stefani Director of Methodology and Development Directory at the

Albanian Supreme Audit Institution and representatives from the Kosovo General Auditor's Office, the Methodology and Development Directory and the Legal Directory of the Audit Office of Kosovo. The team of ALSAI's auditors was hosted by General Auditor of Kosovo. Meetings were held in the premises of the Audit Office of Kosovo.

The visit had a study and experience exchange character. The topics discussed were the new law on the NAO and the development of the audit methodology of quality control and assurance at the Kosovo's NAO.

With regard to the first discussion, it was treated the legal journey of Kosovo's Revision Office, created in 2003 with structures that were being raised and run by international organizations with a European Union representative, who led this institution and whose duty was that of reporting to the International Organization's representative. After the approval of the Constitution in 2008, changes and amendments were

added and the structure was renamed as Audit Office of Kosovo.

It was also discussed the law on the functioning and the organization established after 2008 until 2016; the modifications, denominations and legal revisions, as well as the full assignment of the powers to the Kosovo's National Audit Office; the reporting to the Kosovo's Parliament (with the becoming effective of the new legal amendments, reportings are made only to the Assembly).

The auditors had a lot of questions and interest in the topic addressed. Discussions were about comparisons with the audit work in the ALSAI and the exchange of experiences between colleagues.

On November 18, 2016, they discussed about the Quality Control and Assurance in Auditing. Three NAO's auditors made a presentation and treated the Organization Chart, the Guidelines and the Manual for Regulatory Audits. There was also discussed the Quality Control in the NAO, the control chain, communication, review of the checklists, annual programs etc.

At the end of the visit, the ALSAI's auditors team visited the work offices of the National Audit Office of Kosovo, where they met AOK's auditors and managerial staff.

ALSAI's Chairman visit to the National Audit Office of Kosovo

On 22nd November 2016, the chairman of the ALSAI visited the National Audit Office of Kosovo, accompanied by a group of 12 ALSAI's auditors, invited by the General Auditor of the NAO, Mr. Besnik Osmani, to participate in the ceremony of certification of the National Office of Kosovo auditors and for the renewal of the Cooperation Agreement signed between the two institutions in February 2012. On the basis of this agreement, both SAIs have conducted many mutual activities such as trainings, workshops and conferences, reciprocal visits in order to exchange best practices, etc. NAO of Kosovo has been an active participant in the annual analysis and scientific conferences of the ALSAI for the years 2012, 2013, 2014 and 2015, attending them and giving valuable contributions.

Based on the positive experience of the first agreement, the Chairman of the ALSAI Mr. Bujar Leskaj, and

General Auditor of the AOK, Mr. Besnik Osmani, signed in Prishtina, on November 22, 2016, the Cooperation Agreement and the Action Plan for joint activities for the years 2017-2018.

The new agreement includes the exchange of experiences in a practical and technical level for the complete implementation of international public auditing standards and good European practices, the continuation of the established tradition between the two institutions to conduct seminars, workshops and mutual trainings, which aim at strengthening the capacities of the ALSAI's and AOK's auditors, educational and counseling sessions with a view to updating the audit methodology materials in auditing for areas of common interest, as well as six joint audits in the following two years (audit scope and key issues will be set mutually and audit reports will be sent to the respective Parliaments). The topics chosen to be audited will have national and regional interest and will serve the national strategies development of both countries.

After signing the Cooperation Agreement, the ALSAI's chairman took his word and greeted during the ceremony of auditors' certification of the National Audit Office of Kosovo.

In his speech, Mr. Bujar Leskaj emphasized that *“the mission of ALSAI and NAO, as supreme audit institutions, is to develop and improve as professional organizations, which strictly comply with the INTOSAI standards and lead by example, by mastering performance through ethical rules compliance, full integrity and delivery of specialized expertise, acting with honesty, objectivity and commitment to audit quality and public interest of the citizens and taxpayers”*.

“In order to increase and deepen the knowledge in auditing - Mr.Bujar Leskaj continued - is being held this ceremony for the NAO’s auditors certification, after an excellent cooperation with the Association of Certified Accountants and Auditors of Kosovo. Such an activity is an expression of intense development of auditing knowledge within the highest public audit institution of Kosovo. The strengthening of the NAO’s capacities

will contribute to better face the challenging tasks in the integration process of Kosovo to the EU. This process cannot be accomplished without increasing the accountability in the management of public funds, a long-standing and inalienable demand of the European Union for Albania, Kosovo and for all the other candidate or aspiring countries to join the EU".

In his closing, the President of ALSAI Mr. Bujar Leskaj, on behalf of all the ALSAI's auditors, expressed *"my utmost appreciation for the knowledge level and the commitment and integrity of Kosovo's supreme public auditors, for the readiness, kindness, understanding, fraternal and excellent cooperation that have offered to us over the years, but especially for the sustainable restructuring and modernization of the NAO, which is masterminded and implemented by the General Auditor of Kosovo, Mr. Besnik Osmani."*

After the ceremony, the SAI's representatives: Mr. Xhafer Xhoxhaj, Department Director, Mr. Niko Nako, Chief Auditor and the auditors Mr. Bledi Dervishaj, Mr. Hekuran Avdulaj, Mr. Julian Adili, Mr. Piro Bregaj, Mr. Skender Hajdari, Mrs. Irma Shkupi, Mr. Dritan Kore, Mr. Fatmir Iljazi and Ms. Eva Leka, also participated in the thematic session "The challenges of building institutional and human

capacities of Supreme Audit Institutions", in which the ALSAI's auditors discussed and gave their opinions for this topic. The discourses of Mr. Niko Nako, chief auditor, and Ms. Eva Leka, junior auditor, were eagerly followed.

ALSAI participates in the INCOSAI XXII

From 5 -11 December 2016 in Abu Dhabi, United Arab Emirates, took place the Congress of INTOSAI. The Congress is held once every three years and is the most important activity of INTOSAI, the International Organization of Supreme Audit Institutions (SAI), which includes 192 SAI members and 5 SAI observers.

The touched topics of the XXII Congress were as following:

1. How can INTOSAI contribute to the 2030 UN Agenda for Sustainable Development, including good governance and strengthening the fight against corruption?
2. Professionalism: how can the INTOSAI credibility be promoted in order to become a more prominent international organization?

Congress discussed and adopted the new development strategy of INTOSAI 2017-2022, the complete updating of the international standard ISSAI 30, "Code of Ethics" and other new ISSAI-s that have emerged from the best practices worldwide of the audit work. An ALSAI's group of delegates composed of Mr. Bujar Leskaj, Chairman, Mr. Ermal Yzeiraj, Director of the Legal Department, Standards Control and Ethics and Mr. Muhamed Kavaja, senior auditor, participated in the XXII INCOSAI.

During the intermediate break of the Congress, the Chairman of the Albanian Supreme State Control, Mr. Bujar Leskaj, conducted a series of meetings with counterparts and international eminent personalities in the audit field, like Dr. Harib Al Amimi, President of the State Audit Institution of the United Arab Emirates and the INTOSAI Chairman, Mr. Gene L. Dodaro, General Comptroller of the Government Audit Office (GAO) of the United States, Dr. Vitor Caldeira, President of the Portuguese Court of

Audit, Mr. Krzysztof Kwiatkowski, President of the Supreme Audit Office of Poland and Mr. Besnik Osmani, General Auditor of the National Audit Office of Kosovo.

During the meeting with Mr. Dodaro, General Comptroller of the Government Audit Office (GAO) of the United States of America, the President of ALSAI cordially thanked Mr. Dodaro for the support given so far to the Albanian Supreme State Control, admitting again for the year 2017, as back in 2016, training in GAO's offices in the US for two other ALSAI senior auditors, and also acquainted Mr. Dodaro with the ALSAI institutional performance over the last two years.

Chairman of the ALSAI presented to Mr. Dodaro an official request of the ALSAI that for the next two years, two GAO's auditors can be attached to the Albanian SAI, in pursuance of the direct contribute to the audit staff training, of performing audits aimed at fighting corruption and fraud, as well as the drawing up of the new institutional Strategy 2018-2022. *"This one - claimed Mr. Chairman - can be designed as a project and pass through USAID, to which the Albanian SAI is already addressed, or can be financially supported from other institutions. It is already known that for two years the ALSAI has translated and published the GAO general standards (yellow book), which are considered, both with the international audit standards (through 3i project), as a guide in the audit and ALSAI's institutional development process."*

"We will continue - noted Mr. Dodaro - supporting the Albanian SAI in increasing further its own institutional capacities and will consider this proposal as a priority." Mr. Dodaro briefed Mr. Chairman with the opportunities offered from the GAO through the Center for Excellence, whose mission is the promotion of good governance, organizational capacity building, both local and international, as well as providing

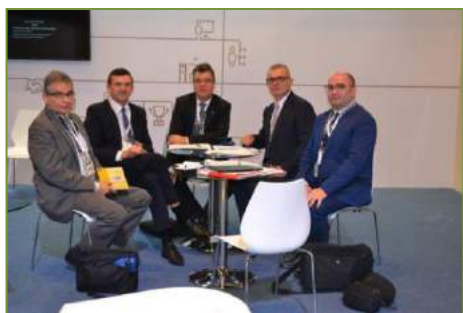
high-quality training, technical assistance and concrete products or services in the audit field.

Mr. Bujar Leskaj expressed to Mr. Dodaro his consideration and gratitude concerning the submission to the Congress of the work Mr. Dodaro has done in his capacity as the chairman of the group for drafting the INTOSAI Strategic Plan 2017-2022. In this context, the chairman of ALSAI extended a request to GAO for support in drafting the new Strategic Plan 2018-2022 for the Albanian Supreme Audit Institution. *"We would like – pointed out Mr. Leskaj - that this plan may be drafted in cooperation with the GAO's auditors"*.

The meeting was also attended by James Christian Blockwood, Managing Director of Strategic Planning and External Relations at the GAO.

On the second day of the XXII Congress, the Chairman Mr. Bujar Leskaj held a meeting with the President of the Hungarian State Audit Office Mr. Laszlo Domokos. The purpose of this meeting was to increase the cooperation between the two SAIs in developing integrity audits as part of the role that SAIs should play in the fight against corruption. At the meeting, Mr. Leskaj informed Mr. Domokos that integrity audits will be part of the ALSAI's annual audit plan, based also in the recommendations

made in the latest report of Transparency International. For over three years, ALSAI has been devoted on theoretical studies and leanings from the experience of the most advanced European SAIs about the integrity audit. In this context, auditors from ALSAI have participated in seminars and conferences organized by various SAIs, including the Hungarian SAI, and have translated and published recently the self assessment instrument of INTOSAI - IntoSAINT. In January 2015, ALSAI based its annual analysis in the spirit of IntoSAINT.

In undertaking this important step in carrying out integrity audits, ALSAI requires the support and partnership of experienced SAIs in this field, such as the Hungarian SAI, with an experience of 10 years in integrity audits.

For this reason, the Chairman of ALSAI highlighted that: *"We would like the Hungarian SAI, together with any partner SAI, such as the Dutch or Austrian SAI, to be the leader and our*

main partner in developing the integrity audits in Albania. These audits, which will start in the first place in ALSAI and will subsequently be extended to other central and local institutions, will serve to accomplish the obligations raised in the Progress Report of European Commission for Albania".

The President of the Hungarian SAI, Mr. Laszlo Domokos expressed the willingness of its institution to cooperate with ALSAI in the development of integrity audits. Hungarian SAI will bring to Albania the experience of its integrity audits, particularly the experience of the last two years.

At the end of the meeting, the Chairman of ALSAI and the President of the Hungarian SAI agreed to sign a new cooperation agreement between the two SAIs.

SAI's auditors, study visit at the Montenegro's SAI

Within the implementation of the Joint Agreement between the two institutions, the Supreme State Audit of Albania and State Revisers Institution (DRI) of Montenegro, a group of SAI Departments auditors participated in the study visit activity held in Budva, Montenegro. This two-day event was held on 8 and 9 December 2016.

For a professional and proficient coverage of the topics that were discussed in, the two-day activities were attended by a group of revisers of the DRI. The event was directed by the Montenegrin SAI's Vice President, Mr. Gaga Gegaj. The greeting on behalf of the DRI, for the participant group of Albanian auditors was made by Prof. Dr. Milan Dabović, President of the Senate of Montenegro. In his opening z. Dabović gave a brief summary of the achievements of Montenegro's SAI and appreciated the cooperation between the two institutions of our countries, the experiences exchange and its further expanding in the future.

On the first day, the DRI auditors introduced topics related to the planning of the annual audit work of the institution, the implementation of

procedures and audit stages and the drafting of the final audit reports. The Montenegrin SAI performs financial audits, regularity and performance audits. The audits planning and approval goes through several stages, until the final approval by the Senate.

The second day was followed by the experience of DRI auditors, related to the assignment of recommendations to auditees, continuous communication between the auditors and the auditees as for the prompt and thorough implementation of the recommendations.

After each topic presentation, the ALSAI's auditors raised several questions over the procedures and stages followed by the Montenegrin SAI colleagues. The President of the Montenegrin SAI, as well as the auditors, gave answers, but, at the same time, was revealed the rich experience of the Albanian SAI regarding particular issues.

In audits conducted by the Montenegrin colleagues, a peculiar type of audit is that of the political parties, for whose the state provides funds to the extent of 98%. A detailed explanation for the audit planning of political parties funding, procedures and audit phases, was given by President Mr. Dabovic, putting emphasis on the implementation of two laws: the Law on the Organization

and Functioning of the DRI and the Electoral Law of Montenegro. In the latter is explicitly defined the right and obligation of the DRI to audit funds provided by the state for the operation of political parties.

In order to implement the methodology in planning and on field work phase, the Montenegrin DRI has prepared various guidelines, based on the International Standards.

Treatment of cases, not only theoretically, but also under the practice of audits of the same nature or object, in the two respective countries, made this visit even more attractive to auditors, more effective and efficient for the enrichment of everyone's knowledge, reaching the goal of this activity.

The study visit organized in Montenegro on December 8 and 9, 2016 was attended by the following auditors: Aqif Klosi, Redina Karapici, Lolita Baholli, Besim Bileri, Artan Mirashi, Ergys Dhami, Bashkim Shehu, Gentiana Shata, Qemal Meta, Vasil Vane, Vasillaq Peci, Ymer Stafa, Fadil Dekovi, Genc Koka, Raimond Koci and Mirosh Bogdo.

ALSAI participates in the Final Conference of the IPA ADRIATICA

On December 12, 2016, in L'Aquila, Italy, was organized the conference "Preventing and combating financial

irregularities and fraud in the European Territorial Cooperation programs" in the framework of the IPA Adriatic project.

The conference was attended by high level representatives of the Italian institutions, European Parliament and region countries: Mr. Giorgio Toschi, General-Commander of the Guardia di Finanza; Michela Giuffrida, Commissioner for Regional Development in the European Parliament; Angelo Buscema, President of Sections Coordination at the Italian Court of Accounts; Luciano D'Alfonso, President of the Abruzzo Region; Paola Di Salvatore, representative of the management authority of the IPA Adriatic Program; Francesco Attardi, Unit Commander of the Guardia di Finanza for the prevention of fraud in European countries.

This event was also attended by representatives of the beneficiary countries for the implementation of IPA Adriatic projects: Mr. Aldrin Dalipi, Chairman of the Municipal

Council of Tirana, Greta Bardeli, President of Shkodra District Council, Mr. Ljubo Beslic, Mayor of Mostar, Bosnia and Herzegovina.

The Supreme State Control (ALSAI) was represented at the conference by Mrs. Luljeta Nano (General Secretary), Mrs. Valentina Sulo (Auditor), Mrs. Prishila Rama (Lawyer), Mrs. Miranda Berdo (Auditor) and Mr. Rezart Golemaj (Auditor).

This meeting was organized by the IPA ADRIATICA Project Management Authority, whose projects serve as Assistance Instruments for Pre-EU membership for countries such as Turkey, Albania, Macedonia, Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Montenegro and Serbia. IPA is designed to precisely meet these needs with a single but flexible instrument, so that citizens can directly benefit. Projects have been prepared with the scope that candidate countries and potential candidate ones may be aligned with EU standards.

The opening speech of the conference was made by the General Commander of the Guardia di Finanza Gen. C. A. Giorgio Toschi, stressing the importance and commitment this institution has in the prevention of financial fraud.

Mrs. Michela Giuffrida, Commissioner for Regional Development in the

European Parliament, congratulated the participants for these programs, and at the same time recognized that the successful implementation of these financial initiatives has not been easy for the EU, due to a macro territorial expansion of the beneficiary countries, some of which are not yet part of the EU as in the case of Albania, Macedonia, Montenegro and Bosnia and Herzegovina.

"In the first steps of the drafting programs for financial support, EU members did not believe at all that these funds would bring development," - said the Commissioner of the EP - "but today we are sure when we recognize that we have raised strong capacities for sustainable economic development with a so wide territorial distribution."

The including as a partner and the successful implementation of the IPA Adriatic Programs in strategic development countries was estimated even by Angelo Buscema, President of the Sections Coordination of the Italian Court of Accounts, *"however"* - he pointed out - *"cases show that these countries should cooperate with each-other to ensure transparency and financial cooperation."*

Attorney Paola di Salvatore, representing the authority of the IPA Adriatic Program Management, said that *"this conference, sponsored by*

the IPA program, concluded the long journey completed by the participants, contributors and high levels of political and technical institutions, both Italian and European, in order to spread among the eight participating countries a common methodology in accordance with the principles and data sources of the EU, about the importance of financial developments of the Territorial Cooperation Programs. The mutual analysis of the countries in the methodology of preventing irregularities and financial fraud have highlighted different approaches, norms and procedures that seek balanced protection from the European Union for a joint action to strengthen and supplement the management and control functions of the Managing Authority.”

In conclusion, participants stressed that the conference was a supplement contribution to the exchange of experiences from representatives of the most important institutions are interested in and operating in the field of detection, investigation and audit of financial irregularities and beyond.

ALSAI in the EUROSAI's meeting in Cyprus for the audit of marine protected areas

In the context of the meetings organized by EUROSAI WGEA (Working Group on Environmental Audit), on 14-15 December 2016, in

the city of Nicosia, Cyprus, was held the preliminary meeting for the joint audit of marine protected areas; it was attended by representatives of the Albanian Supreme State Control.

This event was attended as well by representatives of Supreme Audit Institutions of Cyprus, Portugal, Malta and Greece.

On the first day of the meeting the participants were greeted by the General Auditor of the Audit Office of the Republic of Cyprus Mr. Odysseas Michaeidas, who, after wishing a successful work to the meeting, underlined the importance of cooperation between the Audit Institutions of the participating countries for the joint audit of marine protected areas.

During the meeting, the Director of Marine Research and Fisheries of the Republic of Cyprus, Mrs. Marina Argyrou, introduced the policies pursued by the institution for the management of marine protected areas, accompanying this presentation

with an interesting footage. Next, it was largely discussed by the participants about the purpose of the meeting and adoption of an audit structure of marine protected areas.

The representatives of the ALSAI presented the prepared material for identifying risks in marine protected areas, which was eagerly followed by the participants, asking different questions. The representatives of all participating SAIs at the meeting agreed to perform by 2017 audits on the management of marine protected areas at national level, which will be the basis of a joint audit in 2018 with all participants.

This meeting, held in Cyprus on 14-15 December, 2016, from the rows of the Albanian Supreme State Audit, was attended by Mr. Alush Zaçe, Director of Assets Management, Territorial Control and Environmental Protection Department and Prof. Sazan Guri, external expert.

ALSAI Chairman meets the German Ambassador

On December 27, 2016, the ALSAI Chairman, Mr. Bujar Leskaj, met Mrs. Susanne Schütz, the new Ambassador of Germany in Albania. Mr. Leskaj expressed the German Ambassador gratitude for her country's role and contribution to Albania's progress throughout these years and

particularly for Chancellor Merkel's special support for the judicial reform and Germany's support in the process of Albania's integration into the EU. The Chairman informed the Ambassador Schütz with the SAI's achievements over the past five years 2012-2016, focusing on the execution of the constitutional mandate of the ALSAI, on the relevant international ISSAI standards, as well as on the full openness and transparency of the institution to citizens, serving as a "watchdog" institution for taxpayers and Parliament. Mr. Chairman mentioned some of the key recommendations of the ALSAI for healthier public finances and for improving the administration of the State Budget, such as establishing a limit in the Constitution for the public debt, claims for the repayment of accumulated debt of the Government to businesses, recommendations for the administrative and territorial reform, drafting of the law for material responsibility, compensation of political exiles, etc.

The Chairman Mr. Leskaj underlined in this meeting the increased, by several times of the indicator on the usefulness of the institution, in relation to 2010 (which is expressed in the proportion 1 Lek (ALL) spent from the ALSAI – x ALL claimed for economic damage reimbursement in the State Budget from the Institution as a result of the audit findings, from 10.4 ALL in 2010 to 180.1 ALL in 2015), and the increasing by over four times the number of criminal charges from the ALSAI for the period 2012-2016, compared to 2008-2011. *"For us it is important to combat the impunity anti-culture, which, unfortunately, is planted in the country. If the level of the implementation of our recommendations for dismissal of medium level employees in public administration, who have abused with the public property and funds, is relatively satisfying, 60 percent, the one for the dismissal of senior officials is very low, 20-25 percent. This discourages the Prosecution Office in pursuing the cases reported by us for this senior executive category."* continued the Chairman. *"Despite that the Institution launches a criminal report every seven days, we are aware that we must do more to fight corruption and to improve governance. In this context, one of the ALSAI's essential recommendations, which is provided for the third*

consecutive year, is the drafting and approval in Parliament of the Law on Material Responsibility of the Public Employee."

German Ambassador Mrs. Schutz appreciated this recommendation and underlined that the fight against corruption means that the people who produce it should be responsible legally, as well as materially. *"The effectiveness in the fight against corruption is a key condition and one of the priorities that the EU seeks from Albania for opening the integration negotiations with the EU,"* said Mrs. Schutz. *"The country needs strong institutions, not strong politicians",* pointed out the Ambassador of Germany. Mrs. Schutz valued the ALSAI's so-far-work and recommended to further increase the audit work and the strengthening of audit capacities in order to improve the quality of work and impact of the ALSAI's audits.

Translated in English: Redina Karapici, Auditor in the Departament of Public Enterprise Audit

Dorel Balliu, Auditor in the Department of Performance Audit

Joana Troqe, Auditor in the Department of State Budgeted Audit

DESTINATION 2030: AUDITING THE PREPAREDNESS FOR IMPLEMENTATION OF SDGs

The three dimensions of sustainable development – economic, social and environmental can be ensured through the implementation of the 17 Sustainable Development Goals (SDGs) detailed in 169 targets.

INTOSAI Development Initiative (IDI)

Introduction

“Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development” is an ambitious and momentous resolution adopted by the United Nations at the seventieth session of the general assembly. The preamble of the resolution brings out the importance of the agenda for enabling prosperity in planet Earth for its people.

The three dimensions of sustainable development – economic, social and environmental can be ensured through the implementation of the 17 Sustainable Development Goals (SDGs) detailed in 169 targets.

The goals should be treated as a whole and deal with themes like eradicating poverty, sustainable and inclusive economic growth, realisation

of human rights for all, and empowerment of women, lasting protection of the planet Earth and its resources among others. The Supreme Audit Institutions (SAIs) with their ubiquitous presence in all countries that have accepted the agenda need to be the drivers of the accountability of the country systems and governance towards achieving Destination 2030. SAIs can, through their audits and consistent with their mandates and priorities, make aluable contributions to national efforts to track progress, monitor implementation and identify improvement opportunities across the full set of the SDGs. The SAIs’ inherent value in fostering trust in governments and good governance by ensuring government accountability, strengthening external financial control, improving transparency and contributing to increase economy, efficiency and effectiveness of the public services, places them in a

key position to support the implementation of SDGs.

Figure 1 - INTOSAI's four approaches for supporting implementation of SDGs

INTOSAI has decided to include SDGs quite centrally in its strategic plan 2017-2022 as a cross cutting theme. In its current discussions building up to the INCOSAI in December 2016, INTOSAI identified four approaches through which INTOSAI and SAIs can contribute to the implementation of SDGs. Figure 1 shows the four approaches identified by INTOSAI. SAIs can contribute in different ways to support the implementation of SDGs. The first approach is related to auditing the systems and mechanisms the countries are putting in place to follow-up the activities regarding the implementation of the SDGs.

The SAIs can contribute in the second approach through conducting performance audits to verify the economy, efficiency and effectiveness of the government programmes related to SDGs. The third approach mentions SDG 16 that deals specifically with strengthening of the institutions, which is closely connected to SAIs mandates. The fourth approach is about how the SAIs themselves can contribute to the SDGs, being models of transparency and accountability.

It is important to recognize the challenges that confront the SAIs in fulfilling this onerous responsibility of contributing to the implementation of SDGs. The SDGs span across the spheres of governance. Despite a specific role against SDG 16 pertaining to Peace, Justice and Strong Institutions, it is important to act in the other goals as well in the SAIs' scheme of things.

Several of these goals are interrelated and have strong linkages with service delivery by the governments. Although the SAIs have worked with the different areas, it will be a challenge to scope their work to balance the requirements of the responsibility with their available resources. When it comes to the preparedness, some challenges could

be the lack of defined responsibilities regarding the SDGs in the government and lack of systems in place with sufficient and reliable data to track the progress of the goals' implementation.

IDI-KSc Programme on Auditing Sustainable Development Goals

Considering that SDGs have been recently adopted at UN level and by all nations, this would be the right time for SAIs to ascertain the preparedness of their country level systems in keeping their national commitments regarding the implementation of SDGs. As INTOSAI bodies the IDI and KSC will support and encourage SAIs to contribute to SDGs by participating in awareness raising and advocacy. This will be done mainly through the programme 'Auditing SDGs' that will provide methodological support to SAIs for conducting ISSAI based performance audit on preparedness for implementation. This piece of work can be categorised under

approach 1 of INTOSAI – Auditing national systems of follow-up.

Guidance on Auditing of Preparedness for Implementation of SDGs The guidance will provide advice on how to conduct an ISSAI based performance audit on preparedness. For that, the guidance proposes an audit model composed by two tiers. The first tier focuses on the whole of

government and looks at systemic preparedness in terms of policy framework, institutional mechanisms, follow-up and reporting systems and capacity. This is aligned with the High Level Political Forum (HPLF) 2016 theme – Ensuring that no one is left behind. The second tier focus on SDG 5 (Achieve gender equality and empower all women and girls) and SDG 16 (Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels). One specific focus under

SDG 16 will be target 16.5 'Substantially reduce corruption and bribery in all their forms'. This is of immense importance as corruption can drain a lot of the resources and efforts of the government systems of the countries in the pursuit of the implementation of SDGs. A global team of resource persons from SAIs,

INTOSAI bodies, IDI, UN and some INTOSAI regions are developing the guidance. The first version of the guidance will be presented at INCOSAI in December 2016. The guidance is being developed in English and will be translated into Arabic, French and

Spanish. It will also be available on the IDI-KSC community portal.

Cooperative Audit of Preparedness for Implementation of SDGs.

The IDI will provide blended (on line and face to face) support to 40 SAIs in conducting an ISSAI based performance audit on preparedness for implementation of SDGs. The IDI cooperative audit model is shown in figure 3. The first step will be the agreement and commitment of the SAI top management with the programme. The guidance developed in 2016 will be used to train SAI teams, support and quality assure audits. During the audits the IDI will provide support by training SAI teams, facilitating audit planning and audit

review meetings and providing online support to the participant SAIs. Following the cooperative audit model, the audits conducted will also be subject to quality assurance review to ascertain the extent of compliance with ISSAIs.

The SAIs will be invited to participate in the IDI programme based on the following criteria: SAI commitment, readiness at SAI and country level, ability to influence others and create impact in their environments. The cooperative audits will be carried during 2017 and 2018.

Community of Practice on Auditing Sustainable Development Goals In order to provide a platform for information exchange, knowledge sharing, interaction and capacity development support related to auditing SDGs, the IDI and INTOSAI KSC have set up a web based community of practice (CoP) on auditing SDGs. As SDGs cover a very comprehensive list of topics, most SAIs in the INTOSAI community already conduct audits on these topics. SAIs will be encouraged to map their current audit portfolio under the different SDGs to check the extent to which these topics are already covered.

Lessons Learned and Compendium of Audit findings

The IDI and KSC will facilitate a process to document lessons learned from the cooperative audits. These will include lessons from the implementation of the audit model as well as lessons from the IDI cooperative audit model. Besides that, the document will also contain a compilation, analysis and a general conclusion of the main findings from the cooperative audits. The lessons learned and compendium document will be globally available through the IDI-KSC community portal in 2019.

Conclusion

With the 'Auditing SDGs programme', IDI aims at cooperating with INTOSAI on approach 1 and at supporting SAIs to conduct high quality audits of SDGs. The IDI understands and recognizes the challenges faced by SAIs on auditing the preparedness and the implementation of the SDGs and, through its programme and its products, intends to provide support that helps SAIs to accomplish this important and relevant achievement.

THE ICELANDIC NATIONAL AUDIT OFFICE

The Icelandic National Audit Office is an independent auditing and regulatory body operating under the auspices of the Icelandic Parliament, Althingi.

Independent monitoring body

The Icelandic National Audit Office is an independent auditing and regulatory body operating under the auspices of the Icelandic Parliament, Althingi. According to the National Audit Act, the main tasks of the Office are to audit agencies and enterprises under state ownership and to verify that financial statements give a true and fair view of their operations and financial position, to examine the economy, efficiency and effectiveness of public spending and whether state funds are administered as Parliament intended, to evaluate whether internal control of state agencies is adequate and whether their performance is satisfactory.

The Presidential Committee of the Althingi appoints the Auditor General

for a period of six years and he employs the staff. The staff shall be completely independent of those ministries and organizations where the audit is being carried out.

Icelandic National Audit Office has 47 employees: 25 of which are women and 22 are men. Around 90% have university degrees in various disciplines such as business administration, accounting, law, political science and public administration. The staff of this office is comprised by certified accountants. Some of them are certified from the government CGAP and others are certified in IT Audit (CISA)

A large part of the projects undertaken by the Office is either statutory or performed at the request of the Presidential Committee of the Althingi, ministries or individual central government bodies. The

National Audit Act clearly stipulates, however, that the Office is independent in the performance of its work. This entails the requirement that the Office takes initiative in the selection and organization of projects, and that its procedures are objective, professional and in conformance with generally accepted auditing principles and rules. The Act also stipulates that the Office shall have access to all data important for the performance of its auditing.

The Icelandic National Audit Office gives an account of most of its projects in reports or opinions. These reports are in all cases sent to the audited parties and to the ministries under which they belong. Some reports are also made public and sent to the Parliament and the media. This applies in particular to reports prepared in relation to performance audits of bodies and enterprises, reports relating to specific issues and various guidelines for public bodies. The Audit of the Central Government Accounts is always made public.

The Organisational Chart

The Organisational Chart of the INAO came into effect on 1st of January 2014. The Financial Audit Division is responsible for carrying out financial

audits in accordance with Article 8 of the National Audit Act, while the Performance Audit Division is responsible for carrying out performance audits in accordance with Article 9 of the same Act, as well as other tasks. Two units are responsible for support services: Financial Administration and IT Services, and Legal and Archives Services. The Auditor General's Secretariat is responsible for a range of tasks, incl. monitoring the execution of the state budget, publishing and public relations, international relations, as well as providing assistance to the Auditor General.

International Relations

In order to ensure that the operation of the INAO develops in tune with international trends and best practices, the Office has established good relations and co-operation with its overseas counterparts.

The Office has a long history of co-operation with the national audit offices of the Nordic countries. The national audit offices of the Nordic countries arrange regular meetings and seminars where they share know-how and expertise.

The INAO also participates in the work of international associations in the field of state audit, EUROSAL and INTOSAI. The Office's employees frequently attend both INTOSAI and EUROSAL conferences and seminars.

The Office participates in the auditing of international organisations of which Iceland is a member, e.g. EFTA. The Director of the Office's Financial Audit Division, Ingi K. Magnússon, is a member of the EFTA Board of Auditors (EBOA) and employees have taken active part in the auditing of projects funded by the EFTA Development Fund.

Moreover, the Office has established bilateral ties with the national audit offices of several countries. As an example, the Office has formed strong ties with the UK National Audit Office, and has enjoyed its assistance in various projects through the years.

Translate in English: Redi Ametllari
Directory of Communication,
Publication and Foreign Relations

Seria : botime KLSH -

Web-site: www.klsh.org.al E-mail: klsh@klsh.org.al

Shtypur në Shtypshkronjën
"Classic Print"

Kontrolli i Lartë i Shtetit
Bulevardi "Dëshmoret e Kombit", nr. 3,
Tiranë Tel./ Fax: 04/ 228485, Tel. 04/ 251267